camoes lusiada

Ilustraţia copertei: *Ion Olaru*

L u is de e am o e’s l u’s i-a d a

ÎN ROMÂNEŞTE DE AUREL COVACI PREFAŢĂ ŞI TABEL CRONOLOGIC DE OVIDIU DRÂMBA

EDITURA MINERVA. BUCUREŞTI BIBLIOTECA PENTRU TOŢI. 1977

OS LUSIADAS POEMA EPICO de LUI S de CAMOES PARIS

NA LIVRĂRIA PORTUGUESA DE J.P. AILLAUD

MDCCCXXXVI

LUIS DE CAMOES ŞI EPOPEEA LUZITANA

Spre sfârşitul secolului al XVI-lea – şi într-un interval de aproximativ numai un deceniu – literatura europeană înregistrează o serie de trei capodopere, toate aparţinând aceleiaşi gen: în 1569 apare *Araucana* lui Alonso Ercilla, în 1572 – *Lusiada* lui Luis de Camões, iar în 1580 – *Ierusalimul liberat* al lui Torquato Tasso. Toate aceste trei capodopere au forma epopeii; dar între ele există diferenţe notabile: de concepţie, de conţinut, de structură, de stil. Astfel, *Araucana* este o relatare poetică – cu multe elemente convenţional-clasicizante – a represiunii (la care autorul-soldat participase el însuşi) conquistadorilor spanioli contra araucanilor localnici chilieni care luptau contra invadatorilor, şi, în fond, un elogiu adus rezistenţei dârze a băştinaşilor. Totul însă este redat cu o exactitate de cronicar şi de geograf, la limita între proză şi poezie. În schimb, spre deosebire de Ercilla, Torquato Tasso nu şi-a „trăit” epopeea; evenimentele din *Ierusalimul liberat* aparţin unui trecut îndepărtat, faptele narate nu au, în majoritate, adevăr istoric, în timp ce valorile lirice prevalează aici net asupra epicului. Încât, în raport cu *Araucana* şi cu *Ierusalimul liberat*, o cercetare atentă şi obiectivă a *Lusiadei* ne conduce la concluzia că autorul ei a realizat prima epopee modernă. Şi – considerând strict

condiţiile intime ale genului – singura epopee propriu-zisă pe care ne-a lăsat-o epoca Renaşterii.

Aceasta pentru că înseşi condiţiile intime reclamate de genul epopeii erau favorizate, mai mult decât oriunde, de condiţiile istorice, psihologice, morale, culturale ale ţării şi epocii lui Camões – în mai mare măsură decât în Spania lui Ercilla sau decât în Italia lui Torquato Tasso.

Existau în istoria Portugaliei vechi tradiţii eroice, pornind de la străvechii lusitani băştinaşi (legenda spune că descind din Lusus, fiul lui Bachus), care opuseseră romanilor o îndârjită rezistenţă: în anul 141 î.e.n., Viriatus, căpenia lusitanilor, n-a putut fi învins decât prin trădare. După căderea Imperiului Roman, stăpânirea vandalilor în aceste părţi a fost înlocuită – începând cu secolul al VIII-lea – prin cea arabă. La această dată ţinutul lusitanilor de odinioară devenise „comitat de Porto", aparţinând coroanei Castiliei. Baronii feudali din comitatul de Porto erau antrenaţi – ca întreaga Peninsulă iberică – în lupta de „reconquista"; şi cum prezenţa maurilor aici însemna un pericol pentru întreaga

Europă, încă din epoca primelor cruciade (secolul al XI-lea) regele Castiliei face apel la baronii francezi, englezi, flamanzi, frizoni sau burgunzi. Unuia dintre aceştia, lui Henri, fiul ducelui de Burgundia, regele îi dăruieşte în 1094 comitatul Portugaliei ca fief ereditar. După moartea regelui (1108), Henri acţionează ca un conte independent. Din cauza aceasta va urma o lungă serie de conflicte armate cu Spania, conflicte care n-au făcut decât să sporească şi mai mult dârzenia, sentimentul de independenţă şi mândria locuitorilor noii ţări.

Toate aceste fapte se găsesc relatate în epopeea lui Camões. Evocarea lor impregnează opera cu acel profund sentiment al istoriei şi cu acel elan sincer patriotic care sunt fireştile apanaje ale genului epopee.

Dar în secolul lui Camões, când uimitoarele fapte ale

navigatorilor portughezi Magellan, Cabrai, Bartolomeo Díaz sau Vasco da Gama erau foarte vii în mintea tuturor, marile călătorii oceanice, senzaţionalele descoperiri geografice şi acţiunile masive de colonizare adăugau noi motive sentimentelor de entuziasm şi de orgoliu naţional. Dezvoltarea continuă a meşteşugurilor şi a comerţului impunea găsirea unor surse noi de materii prime şi de mărfuri, precum şi a unor noi pieţe de desfacere. Şi astfel, în timp ce viaţa economică a oraşelor maritime italiene era paralizată în urma controlului exercitat de către turci asupra bazinului estic mediteraneean, şi în timp ce spaniolii nu descoperiseră încă continentul american, iată că navigatorii portughezi cuceresc mările, etapă cu etapă: descoperă şi ocupă insulele Azore, ating Capul Verde, trec ecuatorul, ajung în estaurul Congoului, după care Bartolomeo Díaz ocoleşte Capul Bunei Speranţe iar Vasco da Gama ajunge în India.

Profiturile materiale încep să curgă, imense, pentru armatori şi negustori, din momentul în care Albuquerque pune temeliile imperiului colonial portughez. Un imperiu care, în Asia, nu însuma teritorii vaste, dar în care portughezii stabiliseră comptoare, centre comerciale şi baze militare în puncte strategice de primă importanţă: în Aden şi Ormuz, care dominau Marea Roşie şi Golful Persic; în Malaca, ce controla trecerea din Golful Bengal în Marea Chinei; în Goa, pe ţărmul fylării Oman; în Macao, la vărsarea fluviului şi-Kiang. La o dată, deci, când spaniolii stăpâneau doar Antilele şi când abia începuseră să exploreze continentul american, iată că portughezii posedau cinci mii de leghe de coastă şi porniseră colonizarea intensă a Braziliei.

În această epocă, aşadar, când privirile întregii ţări erau îndreptate spre ocean, când mirajul depărtărilor fascina toate minţile şi când îndrăzneţii navigatori atrăgeau atenţia întregii Europe asupra Portugaliei, făcând

ca o lume întreagă să le admire spiritul de aventură şi uimitorul lor curaj, iată apărând marele poet care le va închina lor epopeea sa:

„Cânt armele şi pe bărbaţii care, Din ţarmii apusenei Lusitanii, Pe nebrăzdată de corăbii mare, Trecură de ostrovul Taprobanii Prin războiri şi prin primejdii rare Cum nu îndură oamenii cu anii, şi printre alte seminţii durară Domnie nouă, n veacuri legendară!”

Cine era acest „prinţ al poeţilor timpului său” – cum va fi numit de ai săi – şi ce ştim despre viaţa lui atât de bogată în aventuri?

*

Datele biografiei lui Luis de Camões, însă, sunt sumare şi nesigure. S-a născut probabil în 1525, poate la Lisabona (dar unii susţin că la Coimbra, alţii – la Santarem). Mama sa era nepoata celebrului navigator Vasco da Gama, care murise tocmai în anul în care s-a născut Camões. Tatăl său – posesor al unui titlu de nobleţe, dar nu şi al unei averi corespunzătoare – comanda o corabie din cele în slujba regelui; peste câţiva ani îşi va pierde viaţa într-un naufragiu, în apropiere de Goa.

Tânărul a făcut studii umanistice la Universitatea din Coimbra – prima universitate a ţării – cu profesori de mare reputaţie europeană. În aceşti ani l-a citit cu pasiune pe Platon, în versiunea latină a lui Marsilio Ficino; a câştigat cunoştinţe temeinice despre sistemul lui Ptolemeu, şi tot aici a cunoscut poezia lui Petrarca, prin intermediul poetului portughez contemporan de mare prestigiu, Sa de Miranda.

După terminarea studiilor Camões ajunge la Lisabona, unde, lipsit de mijloace, îşi câştigă existenţa ca preceptor. În baza titlului de nobleţe pe care-l avea şi a îndeletnicilor sale cunoscute şi apreciate într-ale poeziei, este primit şi în mediul Curţii. Nu figurează printre poeţii care beneficiază de o pensie regală, dar este preţuit pentru

cultura lui, pentru firea lui sociabilă şi pentru virtuozitatea cu care improviza versuri, compuse pe teme la modă şi în spiritul convenţiilor curtene. Fireşte, invidiile şi intrigile îl urmăresc. Poetul este şi un impulsiv. În cursul unei încăierări cu un nobil din suita regelui, Camões îl răneşte cu o lovitură de sabie – incident pe care-l plăteşte cu câteva luni de temniţă. După ce iese din închisoare – un alt incident, dar de un cu totul alt gen, îi va fi fatal: se îndrăgosteşte de o domnişoară de onoare a reginei, o tânără din înalta aristocraţie, pe care o cântă în versurile lui – precum Petrarca pe Laura – sub numele de Natercia. Numai că sonetele înflăcărate ale poetului provoacă mânia tatălui Naterciei, care se plânge regelui.

Formarea: tânărul Camões este îndepărtat de la Curte şi trimis exil în orăşelul Santarem. Se spune că aici ar fi început să le gândească la viitoarea sa epopee. Camões îşi pierde deci înalţii protectori. Obţine însă permiunea de a se înrola în armată. Astfel că, după un timp, îl regăsim la Ceuta, oraş şi port pe coasta marocană, în faţa Gibraltarului, importantă garnizoană portugheză unde tinerii nobili trebuiau să facă un stagiu militar de doi ani. De aici porneau uneori caravelele lusitane în patrulare împotriva piraţilor barbari; sau alteori, după ce acostaseră în diferite puncte ale coastei africane, se întorceau încărcate cu prăzi bogate şi cu sclavi negri. Bineînţeles că asemenea expediţii întâmpinau adeseori primejdii serioase. Nenorocirea îl pândeşte şi pe Camões: în urma unei lupte navale cu piraţii mauri, îşi pierde ochiul drept.

Înapoiat în ţară, poetul – dispreţuit fiind acum de societatea de la Curte şi din pricina infirmităţii sale – duce o viaţă obscură. Încât, la vârsta de douăzeci şi opt de ani, Camões se hotărăşte (silit? de bunăvoie? nu se ştie) să-şi părăsească pentru mai mult timp patria, îndreptându-se spre India. Escadra porneşte în primăvara anului 1553.

După o călătorie de şase luni, plină de peripeţii, pe

care poetul le va descrie cu multă forţă în capodopera sa, din toată escadra ajunge la destinaţie, doar o singură corabie, cea pe care se afla Camões. Ajuns în portul fondat de Albuquerque, Goa – centru comercial de seamă, bază militară şi reşedinţă a viceregelui Portugaliei – poetul duce o viaţă de ostaş. Scrie elegii, canzone, sonete, dar participă şi la expediţii militare de jaf şi devastare a ţinuturilor indigenilor: expediţii lipsite de glorie – după cum notează poetul în versurile sale, cu o vădită umbră de amărăciune. Scrie acum şi o violentă satiră, intitulată *Nebuniile din India*, în care denunţă abuzurile şi corupţia administraţiei coloniale portugheze. Scrierea aceasta îi atrage grave neplăceri.

Dar, la serbările prilejuite de instalarea noului guvernator, compune şi o comedie, în spiritul romanelor cavalereşti, care este reprezentată aici – şi e foarte probabil că succesul ei i-a asigurat poetului o anumită consideraţie din partea superiorilor săi. Astfel că, la cinci sau şase ani de la data când debarcase la Goa, Camões este trimis prin părţile Chinei, în calitate de controlor general al bunurilor portughezilor decedaţi sau absenteişti.

După un drum care trecea pe lângă insulele Molusce (descrise, mai târziu, cu multă precizie în opera sa), şi după ce, în urma unei lupte navale, s-a mai ales cu o rană, poetul ajunge la Macao. Regiunea aceasta din sudul Chinei era destul de pustie, localitatea era mult mai mică decât Goa, autorităţile portugheze nu se instalaseră încă temeinic aici; dar Camões a rămas la Macao cam un an, timp în care cu siguranţă că a lucrat şi la capodopera sa, începută mai demult. Din Macao a făcut şi o călătorie la Canton, pentru ca, la întoarcere, corabia sa să naufragieze pe coasta Cambodgiei: poetul scapă cu viaţă şi de astă dată.

În general, documentele privind viaţa lui Camões din

aceşti ani sunt foarte sporadice, imprecise şi contradictorii. Presupunerea cea mai plauzibilă este că în acest timp Camões era ocupat intens cu elaborarea *Lusiadei*. Şi cum munca de creaţie se apropia de sfârşit, gândul lui cel mai stăruitor era ca, după patrusprezece ani de rătăciri prin îndepărtatul „Orient, să se reîntoarcă în patrie, ceea ce – dată fiind marea distanţă, precum şi lipsa banilor – era o problemă destul de grea.

De aceea, când noul căpitan al Mozambicului îi propune să-l însoţească, poetul e cât se poate de bucuros: Mozambicul, cel puţin, se afla la jumătatea drumului spre Portugalia! Acolo putea găsi mai uşor prilejul de a se îmbarca pe o corabie care să-l ducă la Lisabona. Dar, la sfârşitul călătoriei, căpitanul îl reţine ca ostatic până îi va plăti… mâncarea pe care i-o dăduse pe corabie timp de două luni şi jumătate de când porniseră din Goa! Un istoric al timpului, în trecere prin Mozambic, relatează că „acest prinţ ai poeţilor timpului său” ajunsese într-un asemenea grad de sărăcie, „încât era hrănit de prieteni”. Totodată, adaugă că poetul lucra la desăvârşirea *Lusiadei*, precum şi la o altă operă, o culegere de poezii lirice intitulată *Parnasul lui Luis de Camões*, al cărui manuscris i-a fost apoi furat.

Ajuns în cele din urmă la Lisabona, după şaptesprezece ani de pribegie, poetul găseşte aici o situaţie mai mult decât dezolantă. Recenta molimă de ciumă decimase toate familiile, viaţa de la Curte era dominată de intrigile favoriţilor şi ale clerului, poporul era supus abuzurilor administraţiei, corupţia stăpânea întregul aparat de stat. Încât, sub impresia puternică a acestor stări de lucruri, încheindu-şi *Lusiada*, autorul nu va putea să nu-şi transcrie în paginile ei şi reacţiile sale intime în tonuri de amară dezamăgire.

În curând Camões obţine privilegiul de a-şi tipări marea sa operă, cu nădejdea că acesta îi va aduce nu

numai glorie, ci şi protecţia regelui. *Lusiada* apare peste doi ani (în 1572). În acelaşi an, regele îi acordă o pensie de cincisprezece mii de *reis* anual. Fără să fie derizorie, suma era totuşi modestă (cam o treime din cât primea un profesor al Universităţii din Coimbra) şi plătită foarte neregulat. Pensia i-a fost acordată în continuare, ceea ce însă se pare că nu l-a pus la adăpost de sărăcie: se spune că, în timpul nopţii, servitorul său cerşea bani trecătorilor pentru a avea cu ce cumpăra cărbuni pentru stăpânul său. Astfel, viaţa – zbuciumată, neîndestulată, plină de tot felul de amărăciuni şi lipsită de preţuirea contemporanilor – a celui care urma să poarte peste veacuri gloria literelor portugheze în lume, i-a fost curmată de ciumă, la vârsta de cincizeci şi cinci de ani".

Chiar şi nu mai în lin iile su mar e pe car ele îng adu le puţ inele document e, bio gr a fu lui Camões este – prin dinamismul, pasionalitatea şi pluralitatea planurilor vieţii poetului – biografia exemplară a unei personalităţi tipice din Renaştere. Mai mult însă decât pentru spectaculosul ei, biografia (oricât de lacunară) a lui Camões – biografie care desigur că nu se poate sprijini strict pe toate datele cuprinse în operă – contribuie la lămurirea operei poetului, conferindu-i prestanţă şi veridicitate.

Această operă se integrează organic şi total în puternicul, uriaşul şi strălucitorul val al culturii renascentiste a timpului.

Secolul lui Camões este secolul în care au trăit Leonardo da Vinci şi Michelangelo, Luther şi Calvin, Campanella şi Copernic, Giordano Bruno şi Galileo Galilei. Este secolul în care au apărut *Elogiul nebuniei* al lui Erasm, *Utopia* lui Thomas Morus, *Orlando furiosul* al lui Ariosto, *Principele* lui Machiavelli, *Gargantua şi Pantagruel* al lui Rabelais, *Faust* al lui Marlowe, *Odele* şi *Sonetele* lui Ronsard şi *Heptameronul* Margaretei de Navarra. În 1572, când Camões publica *Lusiada*,

Shakespeare avea doar opt ani, iar Lope de Vega, zece: cu un an în urmă, tânărul soldat Cervantes Saavedra, din eroica flotă comandată de Don Juan de Austria, îşi pierduse braţul stâng în bătălia de la Lepanto; în acest an 1572, în anul oribilului masacru din noaptea Sfântului Bartolomeu (a cărei amintire stăruie cutremurător în *Tragicele* lui Agrippa d'Aubigné), Torquato Tasso şlefuia octavele *Ierusalimului liberat* iar umanistul Montaigne, izolat în meditaţiile lui asupra omului, a vieţii şi a morţii, îşi aşternea pe hârtie *Eseurile*.

Viaţa culturală a Portugaliei din timpul lui Camões era străbătută de curentele literare ce lăsau urme puternice în cultura tuturor celorlalte ţări vest-europene.

Tradiţiile literare curtene erau încă vii, susţinute fiind şi de stilul pe care regii Portugaliei îl imprimau vieţii de la Curte. În cadrul acestor tradiţii, persistent era gustul – supravieţuire a vechilor preferinţe literare medievale – pentru romanele cavalereşti, a căror imensă producţie în întreaga Peninsulă iberică luase forma unei adevărate epidemii literare, o epidemie căreia nu-i va putea pune stavilă decât geniala capodoperă a lui Cervantes. Erau de asemenea insistent cultivate vechile forme poetice trubadureşti, cu teme şi moduri de expresie convenţionale, elegante şi de rafinată virtuozitate tehnică.

Poeziile trebuiau să circule în manuscrise, separate sau adunate în *cancioneiros*, în acele culegeri antologice în care numele autorilor erau adeseori confundate unele cu altele sau erau de-a dreptul omise; căci, în prezumţiosul mediu aristocratic, tipărirea unui volum personal, semnat, de poezii, putea fi uneori considerat un gest lipsit de eleganţă. Camões, care a scris un număr considerabil de poezii (azi i se atribuie în jur de cinci sute), intenţiona să facă o derogare de la această convenienţă, pregătindu-şi acea culegere de sonete, dispărută, probabil furată, pe când se afla în Mozambic şi pe care n-a mai refăcut-o:

Parnasul lui Luis de Camões. Încât, în timpul vieţii nu şi-a publicatdecât două poezii ocazionale.

Ceea ce îl distingea pe Camões ca poet de Curte de restul confraţilor săi portughezi contemporani era un simţ al tradiţiilor populare, folclorice, simţ care îi regla şi gustul, şi măsura, şi demnitatea expresiei.

În această privinţă Camões avea, în patria sa, un ilustru precursor: poetul şi dramaturgul Gil Vicente (mort în jurul anului 1536), cel care scrisese şi în limba spaniolă – asemenea multor scriitori portughezi ai timpului – şi care în piesele lui adusese verva, pitorescul şi savoarea inspiraţiei populare, pregătind astfel drumul lui Lope de Vega.

Camões a cultivat aproape toate genurile literare practicate în timpul său. A scris chiar şi trei piese. În versuri: *Amfitrion* (*Anfitroes*), comedie inspirată din Plaut; *Filodemo*, reprezentată în 1555 la Goa; şi *Fapta regelui Seleucus* (*Auto de el Rei-Seleuco*), despre care se spune că i-ar fi atras poetului îndepărtarea de la Curte, din pricina aluziilor la dragostea principelui, viitorul rege João al III-lea, pentru mama sa vitregă. În primadin aceste opere Camões alternează limba portugheză cu castiliana, pe care o cunoştea la perfecţie (întrebuinţând-o uneori şi în sonetele sau madrigalurile sale); intriga celei de-a doua areun agreabil caracter de pastorală; în timp ce ultima începe într-un mod original, cu un fel de scenă-prolog în proză. Asemenea abilităţi însă n-au putut ridica teatrul lui Camões deasupra nivelului unei (decente) mediocrităţi.

Opera sa lirică, publicată postum (în 1595 şi 1598), şi-a avut prima ediţie critică – expurgată de o cantitate de poeme care îi fuseseră greşit atribuite – abia în 1932[1]. Este o poezie inspirată de iubire, de nostalgii şi melancolii, de

1 Ediţia lui Jose Măria Rodriguez şi Alfonso Lopes Viveira, apărută la Coimbra. Mai autorizată este ediţia lui Hernani Cidade, în două volume, Lisabona, 1946—1947.

dezamăgiri şi de gândul morţii, fără a atinge însă profunzimi dramatice. Permanent este sensibilă aici influenţa lui Petrarca. Petrarchismul însă – atât de consonant cu spiritul medievalelor *cancioneiros* galego-portugheze – păstrează la Camões un particular accent realist (este aici, poate, şi amprenta vieţii atât de agitate a poetului). În poezia lui Camões, simţul particular al culorii, al sonurilor şi al contrastelor, voluptatea senzuală cu care înregistrează obiectele frapante prin varietatea, coloritul, sonoritatea sau formele lor – şi toate acestea notate cu tehnica enumeraţiei retorice – indică gustul baroc, de bună calitate, al poetului. îl presimţi parcă pe Gongora; dar un anumit simţ al măsurii şi un evident sentiment al demnităţii elimină la Camões tentaţia jocului, a efectului căutat, a manierismului. Integrat un timp mediului curtean, Camões nu s-a putut sustrage total spiritului şi cerinţelor acestuia.

Bun cunoscător al literelor antichităţii, Camões n-a putut rămâne nici în afara celuilalt curent, clasicizant, prezent în cultura portugheză renascentistă. Avea treizeci de ani la moartea lui Sa de Miranda, cel mai prestigios poet portughez de până atunci, care – fără să rupă contactul cu tradiţiile populare, dar modernizându-le – contribuise în cea mai mare măsură la orientarea atenţiei înspre poeţii antici şi italieni. Camões va scrie elegii, ode şi egloge, după modele clasice, dar aducând mereu şi note personale. Elegia sa nu urmează linia graţioasă a lui Catul, sau cea sentimentală a lui Properţiu şi Tibul, ci mai degrabă pe cea a lui Ovidiu: la acesta găsise nu numai farmecul *Metamorfozelor*, ci şi poezia elegiilor din exil, care îi sugerau (oarecum) o analogie, dacă nu chiar o comunitate de destin. Odele sale sunt de inspiraţie horaţiană – cel puţin în măsura în care amintesc unele descrieri de natură; căci altminteri, epicureismul poetului latin este înlocuit în odele lui Camões prin note

melancolice, dacă nu chiar pesimiste. Eglogele lui, în fine, păstrează de la antici schema speciei şi anumite motive, fără a se arăta prea mult tributare nici idilei theocritiene, nici *Bucolicelor* lui Vergiliu.

În schimb, momentele idilice, motivul pastoral şi tablourile vieţii câmpeneşti intră în lirica lui Camões pe altă cale, mai nouă: pe calea mult umblată în acea epocă a literaturii arcadiene, a romanului pastoral. Eglogele spaniolului Garcilaso de la Vega, *Diana* portughezului Montemayor şi *Arcadia* italianului Sannazaro deschiseseră un drum pe care vor urma *Celia* lui Sa de Miranda, *Aminta* lui Tasso, *Păstorul credincios* al lui Guarini, *Arcadia* lui Lope de Vega, *Galateea* lui Cervantes, sau – în Anglia – cu deosebire *Calendarul păstorului* al lui Spenser.

Influenţa italiană, în genere, se resimte şi în Peninsula iberică nu numai pe linia nuveliştilor, sau a poemei cavalereşti de tip anostesc, sau a literaturii arcadiene, ci şi pe linia petrarchistă. Camões însuşi a practicat îndelung sonetul (i se atribuie cam două sute de sonete), unde evident că se menţine uneori şi motivul convenţional al iubirii platonice, precum şi numeroase procedee petrarchiste – dar în care totodată se afirmă puternic şi elementul de autenticitate, de raportare la detaliul autobiografic, de reacţie sinceră şi promptă la mediul ambiant. Dar – „ceea ce îl desparte pe maestru de discipol este tot ceea ce distinge un om de cabinet de un om de acţiune. Există la Camões un pesimism sumbru care ţine de alte cauze decât de caracterul inaccesibil al unei iubiri idealiste. Se regăseşte aici ecoul vieţii sale furtunoase şi mai ales acea neliniştе intelectuală pe care evul mediu n-o cunoscuse, şi care se naşte în secolul al XVI-lea dintr-o progresivă emancipare a gândirii într-un univers cu orizonturile mult lărgite”[2]. Or, atitudinile

2 G. Le Gentil : Camoes. Voeuvre epique et lyrique, Hatier-oivin, Paris, 1954, p. 140.

intelectuale ale lui Camões, reflexele unei intense experienţe de viaţă, modalităţile proprii de expresie, temperamentale şi afective, întâlnite des în lirica sa, vor fi reluate, valorificate, amplificate la scară monumentală în *Lusiada*".

La prima vedere, *Lusiada* pare a fi o apologie a expansiunii coloniale portugheze. În fond, însă, opera este construită – asemenea epopeilor homerice – pe un motiv central de ordin moral: energia, curajul, tenacitatea, spiritul de sacrificiu al navigatorilor lui Vasco da Gama, care prin faptele lor aduc patriei onoare şi faimă.

Naraţiunea începe într-un cadru mitologic (în Olimp zeii dezbat viitorul lusitanilor), după care revine în planul real: flota condusă de Vasco da Gama ajunge în Mozambic, apoi la Mombaca, navigatorii întâmpinând din partea băştinaşilor perfidie şi trădare. La Melinda, la cererea indigenilor, Vasco – într-un lung discurs care ocupă trei cânturi (III-V) – începe printr-o descriere a Europei, povesteşte începuturile istoriei portughezilor (aici se intercalează celebrul episod al nefericitei Ines de Castro), cuceririle navigatorilor lusitani şi călătoria poetului până la Melinda. Cântul al cincilea – cuprinzând descrierea ţinuturilor şi a unor fenomene naturale ciudate, aventura plină de haz a fanfaronului Velloso, episodul în acelaşi timp fantastic şi dramatic al lui Adamaştor şi relatarea aspru realistă a ravagiilor scorbutului – este cu totul remarcabil în întregul ansamblu al operei. După un nou interludiu mitologic şi după o povestire în genul romanelor cavalereşti, cititorul este adus la realitate prin descrierea amplă a unei furtuni pe mare, după care poetul continuă prin a nara alte peripeţii ale navigatorilor. Portughezii ajung în India, Vasco da Gama este întâmpinat de un mahomedan care-l ajută, vizitează un templu indian, are o întrevedere cu regele băştinaşilor, apoi – după neînţelegeri, comploturi şi conflicte cu indigenii – flota

portugheză ridică ancora. Urmează (cântul IX) un alt interludiu, amestec de viziune poetică de factură clasicistă şi senzualitate renascentistă: Venus îi conduce pe navigatori în „Insula iubirii”, unde nimfele le fac o primire fastuoasă. În timpul ospăţului, o sirenă înzestrată cu darul prezicerii le vorbeşte despre faptele viitorilor generali şi guvernatori portughezi mai de seamă ai Indiei (cei care realmente s-au succedat în intervalul de şapte decenii, de la data acestei expediţii a lui Vasco da Gama şi data apariţiei epopeii); în fine opera se termină prin plecarea portughezilor spre patrie şi sosirea lor la Lisabona.

Subiectul însuşi indică planul grandios al epopeii: cincisprezece secole de istorie a unui popor şi o acţiune care se desfăşoară pe scena a patru continente. Totodată, din subiect apare şi eterogenitatea materiei: mitologică şi istorică, fantastică şi reală. Dar această eterogenitate, frapantă pentru concepţiile şi sensibilitatea noastră literară modernă, era, în schimb, perfect pe gustul contemporanilor lui Camões.

Cadrul mitologic, într-o epopee naţională, era – în secolul al XVI-lea – nu numai admis, ci chiar de rigoare; mai ales că atmosfera de solemnitate, la crearea căreia mitologia contribuia din plin, era reclamată de însăşi natura genului epopeii, grandios prin definiţie. Apoi, în acest cadru mitologic se putea include – şi se includea perfect – un element strict naţional, deşi fabulos: figura lui Lusus, legendarul părinte al poporului lusitan (în secolul al XVI-lea încă, portughezii se numeau pe ei înşişi – în limbaj retoric –, lusitani”). Ceea ce este însă mai de relevat aici e faptul că poetul utilizează doar miraculosul păgân, uitându-l total pe cel creştin. Şi asta – în plină epocă de dezlănţuire furibundă a reacţiunii catolice a Contrareformei! în epoca, deci, în care conflictele cu musulmanii trebuiau văzute oficial, obligator, în lumina unei „cruciade”, asemenea ofensivei necruţătoare pornite

împotriva protestantismului. În epoca în care funcţiona în mod foarte riguros Inchiziţia – instituţie căreia, în întreaga sa operă, Camões nu-i adresează nici un singur cuvânt de reverenţă! Epopeea lui Camões este – măcar parţial – de inspiraţie clasică. Ceea ce era firesc, necesar şi inevitabil. Căci – pe lângă considerentul gustului contemporanilor, de care trebuie să ţinem seamă – în lumea modernă genul nu fusese continuat decât (într-un fel cu totul particular) de poemele eroice medievale; dar în cadrele cărora nu încăpeau nici noile concepţii de viaţă „păgâne", renascentiste, nici trecutul istoric, nici prezentul, nici aspiraţiile de viitor ale unui întreg popor. În schimb, în lumea morală a antichităţii, realitatea contemporană şi mentalitatea oamenilor găseau corespondenţe de idei şi de conduită *etică*. Lumea *Lusiadei* este, în fond, o lume necreştină. Căci morala creştină solicita umilinţă, asceză, renunţare, reamintind mereu „păcatul" şi elogiind mereu „adevărata" viaţă, cea „de dincolo"; în timp ce eroii lui Camões, oameni ai unei ere noi, practicând norme de morală „păgână", caută plăcerile, apreciază valorile lumii pământeşti şi, mai ales, urmăresc să câştige faimă şi glorie.

Ca formă, epopeea lui Camões este inspirată de modele clasice – în special de epopeea lui Vergiliu. Prezenţa unor zei protectori sau adversari, alternarea scenelor de luptă pe mare cu întâmplări petrecute pe uscat, descrierea furtunii, oprirea lui Vasco da Gama la Melinda, povestirea peripeţiilor anterioare, profeţia zeiţei Thetis, preferinţa pentru episoadele duioase, precum şi o mulţime de alte detalii din *Lusiada*, îşi au corespondenţe uşor de identificat în *Eneida*. Semnificativ – pentru profilul lui Camões şi al *Lusiadei* – este faptul că poetul portughez „preferă temelor homerice variaţiile vergiliene sau

ovidiene[3]. Alte corespondenţe, imitaţii sau reminiscenţe pot fi identificate la alţi scriitori antici pe care poetul i-a cunoscut: Ovidiu, Lucan, Catul, Properţiu, Claudian sau Seneca. Toate aceste elemente însă nu rămân niciodată la forma de pastişă, ci sunt asimilate, modernizate, dotate cu un conţinut nou şi integrate organic într-o viziune proprie de ansamblu.

Chiar un episod cum e cel al popasului navigatorilor în Insula iubirii este mai puţin o convenţională imagine clasicizantă, cât un dat – în esenţă – popular: călătoriile uluitoare ale navigatorilor vremii şi descoperirea atâtor ţinuturi noi supraexcita seră imaginaţia oamenilor şi răspândiseră în popor mii de legende şi de naraţiuni

---

3N ici pe acel care, fiind puternic,

Doar patimilor se dedă mereu

Şi, ca să-i placă unui tîmp nemernic,

Mai multe feţe schimbă ca Proteu, —

Ş i nici pe cel care, părînd cucernic,

Poporul totuşi îl împila greu.

Cît regele-i încă necopt la minte,

Eu n-am să-1 cînt în versul meu fierbinte !"

Foarte rareori, la această dată (şi încă în întreaga literatură europeană !) s-au scris asemenea versuri la adresa absolutismului monarhic :

„Aşa eşti preţuită, vitejie, Din înălţimea tronului regal, Căci voia lor şi-o pun adesea regii Deasupra adevărului şi-a legii !"

Camoes n-a fost un curtean cu adevărat, pentru că prea era mîndru, onest şi sincer ca să poată suporta adularea şi pe adulatori. După cum nu putea admira nici regalitatea abuzivă şi efeminată, nici nedreptatea judecătorilor şi a tuturor dregătorilor statului absolutist, nici clerul, care „sub haina umilinţei ascunde ambiţia", după cum, în fine, nu putea să nu incrimineze aroganţa, inactivitatea,

G. Le Gentil, Op. cit., p. 90.

fantastice, pe care adeseori Camões n-a făcut decât să le înregistreze. Uneori – ca în episodul citat – le-a stilizat în manieră clasicistă. Alteori le-a accentuat dramatismul şi fondul de umanitate – ca în episodul, de mare forţă şi grandoare, al lui Adamaştor. „Dante, Tasso, Milton, n-au imaginat ceva superior acestei personificări a Geniului Furtunilor”.

Ca fond, epopeea lui Camões este istorică. Pentru trecut, poetulâşi ia materia din cronici sau din istorici contemporani; neon din tradiţii orale privind istoria legendară (pentru că egende eroice versificate, în genul celor din „roman cero”-ul spaniol, Portugalia nu avea).

Să nu uităm însă că *Lusiada* era o epopee a *actualităţii*. Or, centru perioada contemporană, Camões se putea referi la amintirea proaspătă a unor evenimente recente şi de toţi cunoscute, precum şi la relatarea unor impresii personale, la locuri şi oameni cunoscuţi direct de el, la propria sa experienţă de viaţă. a epopee a actualităţii, *Lusiada* trebuia să respecte strict adevărul. Camões nu uită însă un lucru esenţial: că epopeea sa trebuie să fie o *glorificare* a faptelor măreţe ale unor oameni de seamă, precum şi o *exaltare* a virtuţilor morale şi a sentimentelor patriotice ale compatrioţilor săi. Ca urmare, nu numai că i se permit, dar chiar i se impun anumite omisiuni sau anumite uşoare deformări ale faptelor. Astfel, de pildă, el omite intenţionat numele unor importanţi navigatori, precursori ai lui Vasco da Gama; îl prezintă pe acesta fără a aminti unele acte de cruzime săvârşite de el – de altminteri, la fel ca pe Almeida, sau pe Albuquerque (ale cărui merite principale le trece sub tăcere); sau, fără să mai menţioneze înfrângerile militare, corupţia ori asasinatele săvârşite de alte căpetenii portugheze, căpetenii care apar în epopee numai în lumina favorabilă a capacităţii şi meritelor lor. Dar toate aceste neconcordanţe sunt justificate de intenţiile şi de sarcina pe

care şi-o propunea autorul: de a menţine cât mai pur, intact, prestigiul eroilor săi, şi de a nu diminua cu nimic personalitatea lui Vasco da Gama.

Vasco da Gama este şi nu este eroul principal al epopeii. De fapt, adevăratul erou principal al *Lusiadei* (dacă într-adevăr se poate vorbi, în principiu, de „erou colectiv”) este poporul portughez – precum clar indică titlul epopeii – *Os Lusiadas* se traduce prin *Lusiazii*, lusitanii, portughezii; mai precis: navigatorul portughez. Fără îndoială că poetulţ ine să concentreze interesul şi admiraţia cititorului asupra lui Vasco da Gama; dar mai mult ca asupra unui simbol ideal, ca asupra unei personificări a calităţilor, eforturilor şi ambiţiilor unui întreg popor. După care, Camões îşi alimentează opera cu un material foarte bogat şi plastic redat, de impresii şi fapte direct trăite; înscrie cuceririle contemporane în cadrul solemn al istoriei naţionale, şi interpretează aventurile narate în perspectiva, în direcţia suflului general al aspiraţiilor naţionale ale vremii sale”.

Dar concepându-şi astfel opera şi accentuând asemenea sensuri, se plasa oare într-adevăr Camões pe liniile de forţă ale procesului istoric în curs, deci pe poziţii progresiste de gândire şi de atitudine?

Critica situaţie economică a ţării îndreptăţea formularea unor serioase rezerve (cum realmente sau şi exprimat în timpul lui Camões) faţă de politica de expansiune colonială a Portugaliei. Căci, în timp ce activitatea comercială şi financiară suferea de pe urma relativ recentului act de expulzare a evreilor zarafi şi cămătari, iar în domeniul agriculturii situaţia se agravase după alungarea (de dată, de asemenea, recentă) a foarte pricepuţilor agricultori care fuseseră maurii – fascinaţia aventurii şi a îmbogăţirii rapide deturna interesul unei mari părţi a populaţiei ţării (care, şi aşa, abia atingea cifra de un milion de locuitori) de la ocupaţii stabile, productive

şi de imediată necesitate.

Dar înalta semnificaţie etico-socială a *Lusiadei* intervine tocmai aici: în luciditatea cu care poetul discerne şi în vehementa cu care înfierează viciul fundamental al imperialismului portughez: cupiditatea, neomenia şi decadenţa moravurilor. Căci, curajos şi demn, Camões declară: „N-oi lăuda în versuri potentaţii, Chiar dacă mă ameninţă dizgraţii!

decadenţa moravurilor aristocraţiei, căreia îi opune, admirativ, exemplul admirabililor navigatori:

„Nu cresc eroi bucatele alese, Nici lungile, trândave promenade! Dedată desfătării prea adese, Virtutea în viteze piepturi scade! Când omu-i veşnic nesătul de mese

Şi-i face banul necurmat ocheade, Nicicând nu schimbă sacul lui de aur şi nici huzurul, pe-al virtuţii laur!

Ci numai braţu-ndătinat să lupte şi pieptul strâns în platoşe şi zale, Veghind, răzbind prin valurile-abrupte, îşi află către mari onoruri cale! Doar înfruntând primejdii nentrerupte, Mari arşiţi, gerul, vântul în rafale, Hrănindu-te cu mucedă merinde, Vezi braţul tău spre lauri că sentinde…”

Înainte de toate însă, patosul moral al *Lusiadei* stigmatizează nu atât cupiditatea în sine, cât puterea de corupţie a aurului. În această epocă, a acumulării iniţiale a capitalului, alături de marii scriitori ai Renaşterii care au semnalat, cu sublimă îngrijorare, efectul moral distrugător al banului – Thomas Morus, Marlowe, Ronsard, Montaigne şi, în fruntea tuturor, Shakespeare – se situează şi Camões:

„Cetăţi preface auru-n ruine, Prietenii ţi-i schimbă-n sceleraţi, Prin el cel nobil ticălos devine

Şi-ai oştii capi vrăjmaşilor predaţi”.

O capodoperă literară sugerează o sumă de realităţi (sociale, intelectuale, morale) ale unei ţări într-o anumită epocă. Dar o capodoperă literară – reflectare artistică subiectivă a realităţii obiective – este întotdeauna şi o

operă autobiografică (în sensul cel mai intim al termenului). Ca atare, implică şi o luare de atitudine exercitată de pe platforma unei gândiri înalt umaniste. Condiţii pe care epopeea lui Camões le îndeplineşte integral. „Niciun alt poet, din orice epocă, n-a ştiut să introducă atâta realitate concretă într-un gen de convenţie” 4 *Lusiada* însă – şi tocmai din cauza acestor referinţe continui la o realitate concretă de care ne despart nu mai puţin de patru secole! – nu face parte dintre capodoperele cele mai uşor accesibile.

Un impediment în acest sens îl constituie poate şi compoziţia deficitară a ansamblului: scrisă probabil de-a lungul unei perioade de timp de aproape un sfert de secol, în perioade şi în împrejurări atât de diferite, epopeea lui Camões farmecă mai mult prin varietate decât prin unitate şi armonie. Nu e mai puţin adevărat că lipsa de unitate a multiplelor planuri, lipsa de omogenitate a materiei, lipsa de aparentă continuitate în desfăşurarea logică a acţiunii – toate acestea sunt compensate de elanul susţinut al inspiraţiei, de nobleţea tonului care vizează permanent sublimul: ceea ce, fără îndoială că dă operei o incontestabilă unitate – deşi un *alt fel* de unitate. Încât, în locul unui reproş privind modul compoziţional „defectuos”, oare nu e mai degrabă cazul să admitem că ne aflăm în prezenţa unei formule noi, a unei formule pe care – dat fiind faptul că efectul estetic final este realizat, convingător, puternic, fascinant – trebuie s-o acceptăm? Şi care cititor nu este captivat de savanta orchestraţie a ansamblului? „Octavele *Lusiadei* sunt asemenea unui perpetuu concert de orgă, în care se trece de la – flautul de lemn la trompetele de aur, de la seninătate la furtună, de la retorică la emoţie, de la ştiinţă la viziune. Toate genurile de poezie se găsesc în *Lusiada*”.[4]

---

4 Gonzague de Reynold : Portugal, Spes, Paris, 1936, p. 255.

Într-adevăr: întâlnim aici lirismul catifelat al melancoliei, alături de bărbătescul patos patriotic; senzualismul coloritului naturii, alături de vehemenţa satirei sociale; umbrele diafane ale unei discrete confesiuni, alături de forţa imaginaţiei care dă reliefuri danteşti figurii lui Adamaştor; discursul uman atât de direct alnefericitei Ines de Castro, alături de imaginea grotescă a unei divinităţi silvane, pictată parcă de mâna lui Caravaggio. S-a spus apoi (N. Ségur) că descrierile de natură din *Lusiada* depăşesc, în adevăr şi intensitate, descrierile asemănătoare din oricare altă epopee modernă. Dar de ce nu s-a subliniat cu suficientă pregnanţă şi faptul că marele poet portughez este cel dintâi scriitor care a introdus exotismul în literatura europeană?

Impresia de forţă pe care o dă *Lusiada* este realizată de toate aceste elemente enumerate mai sus – dar şi de continua prezenţă *subiectivă* a poetului, de-a lungul unei opere, în fond, epice. Ceea ce, în loc să impieteze asupra genului abordat, dimpotrivă, îl susţine, îi dă patos şi putere de convingere: căci genul ales de autor este un gen prin definiţie eroic, iar personalitatea autorului este înainte de toate cea a unui soldat. A unui soldat patriot, curajos, cinstit – dar şi a unui temperament foarte sensibil.

De aici derivă un alt farmec al *Lusiadei*: nota personală. Adeseori, la momentele de reacţie spontană indignată a scriitorului care îşi judecă aspru contemporanii se adaugă momentele lirice ale confesiunii; şi atunci îl auzim pe poet mărturisind:

„Viaţa mea cu anii trece, trece, Se schimbă vara vieţii mele-n toamnă! Mi-i mândrul geniu tot mai sterp, mai rece, Căci numai vitregia-mi este doamnă! Scârbia spre uitare mă petrece şi spre apa somnului de veci mă-ndeamnă; O, muză, doar acum m-ajută iară în slavă să-mi înalţ iubita ţară!”

Suntem la cântul al X-lea, la cântul ultim al epopeii

şi, parcă, al poetului. Camões poate deci formula o concluzie finală asupra vieţii, a vremii şi a ţării lui. O concluzie în care percepem oboseală şi dezamăgire, melancolie şi dezgust:

„Destul, o, muză! Nu mai am putere!... Mi-e vocea stinsă, lira destrunată! Nu cântul lung acum să tac îmi cere, Dar cânt o surdă şi-mpietrită gloată! Al geniului foc în beznă piere când patria nu-i dă nicio răsplată, Căci aurul e tării mele domn şi doarme ţara trist şi trândav somn!”

Aceasta este *Lusiada*: cântecul măreţelor fapte ale navigatorilor lui Vasco da

Gama – şi cântecul dezamăgirii lui Camões în faţa realităţilor timpului său”.

Anul morţii poetului a inversat însă termenii: anul 1580 a dus Portugaliei nenorocirea ocupaţiei spaniole, care va dura şaizeci de ani – în timp ce lui Camões i-a adus trecerea pragului gloriei naţionale. Căci în patria sa ocupată, autorul *Lusidei* – care în timpul vieţii nu se bucurase de o preţuire deosebită – a devenit numaidecât un adevărat simbol al patriotismului. Epopeea sa, reeditată o singură dată în cei opt ani cât a mai trăit poetul, în perioada ocupaţiei spaniole a fost publicată în nu mai puţin de douăzeci şi opt de ediţii!

În aceeaşi perioadă de şase decenii *Lusiada* va cunoaşte în Portugalia un număr de opt imitaţii (între care, de aproximativă notorietate se va bucura *Malaca cucerită* a lui sa de Meneses). Primii care îl vor traduce pe Camões vor fi spaniolii (Lope de Vega îi va recunoaşte geniul, numindu-l şi el „prinţ al poeţilor”), urmaţi în curând de englezi, apoi de germani şi de frânezi. Torquato Tasso – care n-a rămas nici el în afara influenţei lui Camões – îi va dedica, plin de admiraţie, un sonet. Voltaire şi La Harpe l-au privit cu rezerve lesne de înţeles – dar Lamartine îl va recunoaşte ca pe un „ecou magnific al lui Vergiliu”. În

general, romanticii îl vor aprecia în mod sentimental, şi anume în ipostaza (atât de mult pe gustul romantic) a poetului nefericit, neînţeles şi nedreptăţit. În această ipostază apare Camões la cel mai remarcabil scriitor romantic portughez, João Baptista Almeida Garrett, ca protagonist al unui remarcabil poem omonim, în zece cânturi, o cărui apariţie (în 1825) a însemnat primul triumf al romantismului în Portugalia. Sau într-o nuvelă a unuia din marii exponenţi ai romantismului german, Ludwig Tieck. Sau într-o dramă a altui scriitor german, Fr. Halm, tradusă în româneşte de D. Anghel şi St. O. Iosif. Camões a devenit, dintre toţi scriitorii lumii, unul dintre cei mai frecvenţi eroi literari: numai pe scenă (şi numai până a începutul secolului nostru) a fost adus ca protagonist a patrusprezece drame ale unor scriitori portughezi, spanioli, francezi, italieni şi germani.

În România, primele articole dedicate lui Camões – cu ocazia tricentenarului morţii poetului – au apărut în revistele *Familia* şi *Literatorul*. Cele dintâi sonete de Camões traduse la noi au fost cele apărute în *Revista literară* (1898), urmate la un sfert de veac de alte traduceri, de astă dată în proză, şi de 16 poeme pe care le-a tradus N. Iorga (1928), precum şi de recenta culegere de poeme traduse de H. Radian (1974). *Lusiada*, în schimb, a intrat mai târziu în conştiinţa cititorilor români: se pare că George Baiculescu a fost cel dintâi care a tradus, în 1924, în proză, un fragment din cântul IX.

Traducerea de faţă are meritele deosebite pe care cititorii noştri le-au apreciat cu entuziasm încă de la prima sa ediţie: este făcută după originalul portughez, este integrală şi fidelă în transpunerea românească a claviaturii poetice atât de întinse şi de bogate a originalului. Aurel Covaci – care a dăruit literelor noastre versiunile atâtor capodopere, printre care *Ierusalismul liberat*, *Paradisul pierdut*, *Martin Fiero* şi, aflată în lucru, *Araucana* – a găsit

fericite echivalenţe de culori, sunete şi reliefuri, dând astfel prima traducere românească a *Lusiadei*, care este şi una dintre extrem de puţinele – pe plan mondial – traduceri în versuri ale capodoperei unuia dintre cei mai strălucitori reprezentanţi ai literaturii europene.

OVIDIU DRÂMBA

NOTA TRADUCĂTORULUI

În literatura română epopeea lui Camões OS LUSIADAS este cunoscută în traducerea improprie de LUSIADELE. Eroarea – fără a fi de fond – provine din faptul că textul acestei capodopere a literaturii portugheze a fost lecturat în general de către iubitorii de literatură dinţ ara noastră mai ales în limbile franceză, germană şi italiană, limbi în care (în afară de italiană) articolul hotărât la nominativ plural este acelaşi atât pentru masculin cât şi pentru feminin. Traducerea titlului epopeii era, deci, eronată, în primul rând pentru faptul că s-a acceptat femininul în locul masculinului.

În traducere *ad litteram* corespondentul românesc al titlului ar fi LUSITANII sau LUSIAZII. Noi am adoptat titlul LUSIADA, deoarece considerăm că în limba română terminaţia „ada” s-a încetăţenit oarecum ca terminaţie epopeică specifică, atât prin ILIADA lui Homer, cât şi prin ŢIGANIADA lui Ion Budai Deleanu.

În acest sens credem că titlul adoptat de noi se apropie atât de sensul şi sonoritatea originală, cât şi de denominaţiile romaneneşti specifice epopeilor.

CÂNTUL I

Cânt armele şi pe bărbaţii1 care, Din ţărmii apusene! Lusitanii 2, Pe nebrăzdată de corăbii marş, Trecură de ostrovul Taprobanii 3 Prin războiri şi prin primejdii rare Cum nu îndură oamenii cu anii, şi printre alte, seminţii durară, Domnie nouă, 4 – n veacuri legendară!

Cânt slavă regilor din vremi bătrâne, Credinţa răspândind, lăţind domnia, Crunt pustiind. cuibarele

păgâne Din Africa şi Asia… Dârzia Celor ce-avură suflete stăpâne Pe legea morţii – şi i-au frânt urgia. Le cânt acestor vrednici oameni soarta Pe cât m-ajută geniul şi arta!

Pălească drumul îndelung pe ape
Ce-i gloria isteţului Ulise;
Şi faima lui Traian să se îngroape
Şi Machidon să zacă în zapise!
Eu vreau să-i cânt pe cei iubiţi – şi-aproape
De Marte şi Neptun, sub zări deschise!
Pălească tot ce cântă vechea muză
Alt cântec, mai înalt, să se audă!

Iar voi incantatoarelor Tagide 5 Dac-aţi aprins în mine har fierbinte Ce, cânt spumos în sprinten vers închide cu bucurie râul să v-alinte Păţi sunet grav azi buzelor aride şi limpezime ageră-n cuvinte, Să văd cum Phoebus către voi pogoară Uitând de Hipocrene 6-ntâia, oară!

De fluier doinitor 7 acum să n-aud! Vreau astăzi glas bubuitor de tunet, Vreau goarne de război, nu viers de flaut! Să nască dor de luptă viul sunet! Putere îndestulă-mi daţi să-i laud Pe cei iubiţi de Marte să mă-ncumet. Să ştie faima lor tot Universul, Dacă mai poate s-o încapă versul!

Iar tu8, nestrămutată chezăşie

Pentru străvechea ţării libertate-Tu, care eşti nădejdea cea mai vie Pentru credinţă şi creştinătate; Tu, spaima maurilor 9 pe-o vecie, Minunea, veacului, pè care, poate, O dete lumii Dumnezeu anume, Lui să-i aducă vast cuprins de lume – Tu, tânăr ram a pururea în floare, Al unui trunchi ce mult lui Crist îi place, Cum nu e altul spre Apune-Soare şi nici n-a fost de La Cezar încoace, (Stă mărturie scutul tău 10 ce are Pe fier ale izbânzilor soroace, Când Crist ţi-a dăruit prin sfântă cruce Tot ce prin armé i-ai ştiut aduce)

Tu, rege cu împărăţia vasta 11 Pe care-o scalda Phoebus când se naşte, şi-n miezul zilei, când pe cer

adastă. Ori seara, când apusul şi-l cunoaşte; Tu, viitoarea groaznică năpastă Ce pe ismaelitul 12 crud va paşte; Tu, cel de care turcul se-nspăimântă şi idolatrul bând licoare sfântă 13 – O clipă-nclină nimbul frunţii tale, în toată strălucirea s-o contemplu!

Aşa vei fi şi-n ultima ta cale
Blând suitoare spre eternul templu.
Pogoară ochii proniei regale
Spre mine – şi-ai să vezi un nou exemplu
De dragoste de ţară ne-ntinată
În stihuri fără număr revărsată.

Această sfântă dragoste nu cere Decât cununa nemuririi plată! E josnică răsplata prin avere Dar cinstea nu, când de urmaşi ţi-i dată! Ascultă! Eu cânt slava ce nu piere A celor căror le eşti domn şi tată. Vrei c-un stăpân al lumii să te-asameni, Ori domn să fii peste astfel de oameni?

Ascultă! Cu scorneala şi minciuna Eu nu le-oi ţese faptelor podoabe Cum muzele străine fac întruna, Apururi fuduliei sterpe roabe! Pe lângă adevăr, întotdeauna, Rămân şi visele-ndrăzneţe slabe.

Roland, Rogerio, Rhodamonţe 14, greu Vor fi umbriţi de adevărul meu.

Pe Nuno 15-l cânt în locul lor – ne-nfrântul Prin care-n ţară-atâtea se-mpliniră! Să nalţ lui Egas 16 şi Dom Fuas 17 cântul I-oi cere lui Homer măiastră liră! Pairiil8. doisprezece, ţi fură gândul? În Anglia atâţi se războiră. Pe Gama 19 îl mai ai pe lâng-aceia, Pogorâtor, prin faimă, din Eneea.

De-un Carol 20 rege pe meleaguri france Ori de un Cezar vrerea ţi-i flămândă? Ţi-l dau pe Alfonso I 21, a cărui lance întunecă a orişicui izbândă, Ori pe Joan22 dând iama-n ţări duşmance, Fiind pentru vrăjmaşii toţi osândă când le-aşternea în ţărnă căpătâiul, Apoi alţi trei Alfonşi 23, vrednici de-ntâiul.

Nu-i vă uita cântarea mea sonoră Pe cei ce-au dus prin foc drapelul unde E doamnă sclipitoarea Aurora 24, Căci înspre ţel ştiură dârji pătrunde: Pacheco25, cel ce-avea puterea soră, Temuţii-Almoidas 26, plânşi de Tage-n unde, Cel groaznic Albuquerque 27, Castro 28 – soartea Cărora nu a-nstăpânit-o moartea!

Îi cânt pe ei... Curajul nu mă mână să cânt şi strălucirea ta regală, Ia-n mâini a-mpărăţieitale frână şi-i naşte cânt neîntrecut în fală. Doar groaza ta e de pe-acum stăpână şi lumii-ntregi îi cere socoteală, şi-n vastele ţinuturi africane, şi-n Orient – pe-albastre oceane!

Priveşte mauru-nghetat de spaima Spre ochii tăi – citind în ei pierzarea, Iar idolatrul un cuvânt nu-ngaima Sub jug îşi pleacă prea supus spinarea. Pătrunsă-adânc de falnica ta faimă, Pe Tethis 29 o cuprinde încântarea şi ginere te vrea în cerul pur, şi zestre-ţi dă imperiul de-azur 30.

Demult, demult, şălăşluind Olimpul.

Ai doi străbuni 31 cu suflete slăvite. Şi unul păcii dulci îi poartă nimbul iar altu-nsângerărilor cumplite. Nădejdea lor prin ţine e – cu timpul – Să-şi vadă gloriile re-nnoite şi loc îţi sorociră bărbăţiei în templul minunai; al veşniciei.

Te cheamă, poate, pe nou tron popoare. Dar cum se trece timpu-n curgeri line, Dă-i cutezanţei mele-aripi, să zboare, Aceste stihuri ţie să le-nchine. Şi-Argonâuţii tăi câmpii cu sare Vor despica – ştiindu-se cu tine. Pe marea cu furtuni temute-n voce. Iar lira-mi, fii deprins să te invoce!

Corăbiile pe ocean se-ndrumă Tăind eu prora valuri tremurânde; Umilind scobite pânze parcă-n glumă, Domol respiră vânturile blânde; Se ţese albă horbotă de spumă Pe valurile unde, n veci flămânde, Prin apa sacră, n treceri fără urme, Proteus 32 mină însolzate turme.

Iar în Olimp, unde-şi dura palatul Acel ce lumii-ntregi

de grijă-i poartă, în grabă îşi adună zeii sfatul, Vorbind de Orient, de noua-i soartă… Prin cerul de cristal, de-a lung, de-a latul, Pe căile lactee paşii-şi poartă. Chiar Tunătorul 33 cheamă sfatul tainic şi-i e nepotul lui Atlante 34 crainic.

Din şapte ceruri 35 fără vreun precuget, Se-adună toţi, lăsând puterea dată De cel ce cârmuieşte doar prin cuget Pământul, cerul, marea-nvolburată. Vin de pe unde-Austrul iscă muget, Vin alergând din Arctica-ngheţata, De unde tremură-Aurora, lină Ori soarele înspre odihnă-nclină.

E-aici slăvitul domn a toate cele, Domn lui Vulcan, al fulgerelor faur. El stă pe tron de sclipitoare stele Purtând pe frunte al măririi laur. Pluteşte-n juru-i un fluid din cele Ce schimbă omu-n zeu şi fieru-n aur.

Coroană-i, sceptrul, sunt din pietre rare la diamantul mai strălucitoare.

Cum însuşi Zeus, tatăl, îi învaţă, Pe scaune în perle încrustate, Alţi zei, la adunarea cea măreaţă, Stau după cin şi după-nsemnătate; Bătrânii preacinstiţi se-aşază-n faţă, Umili cei tineri stau tăcuţi în spate; Când. iată, Zeus gândul şi-l adună şi vocea lui stăpânitoare tună

— „Voi, prinţi din veac ai slavilor eterne şi înstelate tinde-mi ţin judeţul, Uitarea dacă-n minţi nu vi se cerne; Şi lusitanilor le mai ştiţi preţul, Eternul timp aflaţi că va aşterne Un drum al gloriei pentru ndrăzneţul Popor ce va lăsa uitării pradă Asiria, Roma, falnica Eladă!

Puţini la număr; tari doar prin virtute, Au izgonit cotropitorii mauri De unde Tagele vrăjea ştiute Câmpii şi munţi „poiene şi coclauri. Oştirile Castiliei temute lor le-au lăsat ai izbândirii lauri36; De mult, chezaşi în luptă numai gloriei, Ei poartă-n mâini trofeele victoriei!

O, zei, mai amintesc în treacăt numa Destinul crud al fiilor lui Romul 37 Când Viriaţus38 i-nfrăţi cu huma, Cu prăzi bogate încărcându-şi pomul! Şi-n treacăt doar l-oi aminti acuma Pe-un căpitan străin dar vajnic39 – omul

Care-a urmat poveţelor ce-i deteo sfântă căprioară pe-ndelete.

Şi iată, azi cutezători destramă Stihia mării pe uşoare lemne 40, Pe drumuri, neştiute, fără teamă De-ale lui Africus 41 şi Notus42 semne. Luat-au ţări cu zile scurte-n seamă, Ajuns-au zile lungi pe hărţi să-nsemne 43… Şi unu-i dorul numai al flotilei: „Să vadă leagănul de foc al zilei44

Eterna soartă le-a fost dat făgada şi-i de ne-nfrânt puternica ei lege.

Că veacuri lungi stăpâni o să se vadă Pe unde Phoebus prindesă se-n cnege. Mulţi au pierit, mulţi istovirii-s pradă, O iarnă grea pe mări a fost să-i lege… Şi cred că este vremea, după toate, Pământului mult dorit să li s-arate.

Şi fiindcă au trecut pe vreme proastă Primejdiile ce i-au strâns ca-n cleşte Pe când izbeau corăbiile-n coastă Sălbaticele vânturi, nebuneşte, Poruncă dau: pe afrjcana coastă să fie-ntâmpinaţi prieteneşte, Să aibă flota de odihnă parte, Apoi să navigheze mai departe!”

Astfel precuvântă zeiască limbă, – Dârzeii nu voiau pripit răspunsul. Păreri potrivnice-i vedeai că schimbă Scornind ba ici, ba colo neajunsul. Tătucul Bachus încruntat se plimbă şi nici măcar n-o face pe ascunsul. Că faima-n Orient i-o piere dacă Pe-acolo lusitanii o să treacă.

Înştiinţat de soartă el de mult e că vor veni din Spania luptătorii care de ei vor face să asculte Pământul Indiei, leagăn Aurorei. Şi faima lui şi alte faime, multe, Le vor întuneca prin mari victorii… Şi l-ar durea mărirea, să şi-o piardă Când Nisa45 amintirea-i mai dezmiardă.

Doar el sub jugul crunt aduse Indul Şi nimeni n-a ascuns că-i legendarul Cuceritor al Indiei – slavindu-l Toţi cei ce din Parnas 46 îşi sorb tot harul. „Acum se teme că – nepreţuindu-l – I-or da să soarbă fierea din paharul

— W. w…47

Cu apa-ntunecată a uitării Cuceritorii portughezi ai

mării.

Fermecătoarea Venus 48 stă-mpotrivă: Ea lusitanilor le ţine partea, ştiindu-i cu romanii deopotrivă, De când, cu inimi tari, îi duse soartea să facă din vrăjmaşe leşuri stivă, Indătinându-l pe duşman cu moartea. Iar limba lor, de n-ar fi-un pic stricată.

S-ar crede că-i latină-adevărată.

Acestea o mişcau pe litereea49… Ba încă, mai aflase de la Parce „Că vor sărbători pe Venus – zeea – Oriunde vor ajunge să debarce… Uitat se simte Bachus de aceea, Iar ea spre noi cinstiri acum se-ntoarce. Vulpeşte, fiecare intră-n sfadă şi vrea-n câştig pe sine să se vadă.

Precum când Borealul sau Austru! Frâng crengi şi trunchiuri în viitori acerbe şi frunzele, zbârcindu-se, şi pierd lustrul iar muntele se zbuciumă şi fierbe, Aşase-ncinge sfada în ilustrul Olimp – stăpân pe fulgerele-n jerbe – Amară le e vorba, dulce, acră şi zguduie din greu tăria sacră.

În sprijinul zeiţei sare Marte şi face-asta tuturor în ciudă. Pe lusitani îi preţuieşte foarte Ori îl mai arde dragostea zăludă 50 Pentru frumseţea zeci fără moarte? Privirea-i melancolică dar crudă, Iar scutul greu, străvechea lui mândrie, Pe spate şi-l azvârle cu mânie.

Şi coiful, cel cu pietre scumpe ţinte, Pe ceafă-l dă, mai chipeş vrând să fie Lui Jupiter ieşindu-i înainte Izbi cu lancea-n vatra străvezie De zgudui tăriile prea sfinte şi-şi puse păsul cu aşa mânie că, îngrozit de zarva de acolo, Păli, pierzând din strălucire-Apollo.

— Părinte, tu, de-a cărui sfântă vrere Ascultă tot ce voia-ţi zămislit-a, Dacă pe cei ce alte emisfere… Azi caută, cum tu le-ai scris ursita, Nu vrei să-i frângă veşnica tăcere, Aşa cum sfântă voia ta voit-a, Urechea nu-ţi pleca, olimpiene, La vorbe potrivite şi viclene.

Căci dacă nu i-ar fi gândirea clară Lui Bachus răutăţii pradă iarăşi, în ajutor s-ar cere să le sară;

Doar Lusus, bunul lor, i-a fost tovarăş! Dar piară şi-aste vorbe de ocară Scornite de un suflet pizmătarăş 51. Doar cerul nu s-o poticni de-o cioată, Să nu dea celor căror vrea răsplată!

Ci tu, atotputernice părinte Doar nu-ţi vei trage înapoi cuvântul Cum fac cei slabi de inimă şi minte? Mercur, care-i mai iute decât vântul şi al săgeţii zbor – s-o ia-nainte, Să ţină vrerji tale legământul, Să cate flotei loc pentru popas şi veşti din India să prindă glas!

Şi Zeus fruntea lui augustă-nclină Semn că dreptate doar lui Marte-i dete, Căci inima-i de vitejie-i plină… Iar zeilor le presără în plete. Nectar din dărnicia lui divina… Grăbind pe căile lactee, n cete Fioştecare-n locui se aşază Ce spre ndrumare-i este dat şi pază.

Şi-n timp ce în palatul său eteric
Nectarului presară Zeus stropii.
Solie a pământului iberic
Do Sfântul Laurenţiu 52 te apropii.
Vestit ostrov… Şi-alături se desferie
Minunile străvechii Etiopii…
Şi arde Phoebus zânele pe care
Tifeu 53 le-a preschimbat în peşti de mare

Şi vânturile-i legănau uşure, Căci le era prietenă tăria. Şi peste ale undelor murmure Nici pic de nor nu-şi vânzolea urgia. Treceau de Prasumul54 cu piscuri dure Când, sumeţindu-şi peste valuri glia, Se arătă eroicelor nave; Şiragul lung al unor noi ostroave.

Viteazul Gama care-ntotdeauna De mari primejdii ispitit se lasă, Pe care-n braţe-l leagănă Fortuna, Cu inima lui nobilă şi-aleasă, Nu întrezare din pricini vreuna Aici să zvârle ancora vârtoasă, Căci nu zărea: ţipenie de oameni… Dar nu culegi mereu ceea ce sameni.

Căci iată răsărind pe clin de ape Un roi de bărci uşoare, mititele, Dinspre ostrovul cel mai de aproape, Zburând pe mare cu umflate vele. Le joacă bucuria sub

pleoape şi-ntreabă oamenii, privind spre ele; „Ce soi de oameni sunt? Ce fel de lege, Ce obiceiuri au? Şi cine-i rege?”

Pe lina mare-n salt felin şi sprinten, Cu pânzele ce-şi flutură aripă Din foi de palmier, de pretutindeni Prelungi şi strâmte bărci se înfiripă; Luntraşii sunt din geamul ce-n armindeni Le dete Faeton55 a vieţii clipă. Neveghetor incendiind pustia, Să-i plângă Lampetuza 56 – n Pad urgia.

Veşminte de bumbac îi înfăşoară, Pestriţe dar şi albe pe alocuri. Fuduli le poarta unii subsuoară, Se-nvălură altora pe mijlocuri. Sclipiri din săbii şi hangere zboară. De sub turban le cade păru-n smocuri. Au bustul gol – şi aeru-l destramă Sonora lor trompetă de aramă.

Tot fluturând din mâini şi din veşminte Fac semne lusitanilor s-adaste. Dar prorele se şi-nclinau, cuminte, Tânjind să ancoreze lângă Coaste. Şi toţi lucrau de parcă înainte Zâmbea sfârşitul zilelor nefaste. Căzură ancorele-n fund ca-n scorburi, Stârnind cu vuiet ţâşnete şi volburi.

Nici nu căzuse ancora şi-n gloată, Sar tuciuriii ageri pe odgoane, Iar căpitanul îi cinsti pe dată cu masă-mbelşugata şi plocoane. Licoarea lui Lieus 57, fermecată, Stârni-n potire spume diafane. Iar ei, cinstind cu sârg acest prilej, O lunecau cu sete pe gâtlej.

Înfulecând cu poftă tot întreabă, De ce neam sunt, de unde vin şi unde. Se duc – în cea mai limpede arabă – Şi căror mări le-au lunecat pe unde?

Ţinându-şi. limba-n gura, fără grabă, Oştirea lusitană le răspunde: Noi suntem oameni din Apune-Soare şi mergem către Soarele-Răsare.

Am despicat câmpiile albastre Din miazănoapte către Miază-Ziuă. Văzurâm coapsa Africii sihastre Cum. În privire ceruri noi ne-aciuă. Avem un rege – astru între astre; Cu el vaslim spre a gloriei preziua şi pentru el, nu mări înfurtunate Ci însuşi Acheronul58 l-am străbate.

Urmând porunca data de-a lui voce Noi navigam spre

India, pe creste. Pe unde mişună hidoase face şi bântuie teribile tempeste, Iuţind spre nave gheara, lor feroce… Şi-am vrea să ştim ce plaiuri sunt aceste, Din ce neam sunteţi şi de-aveţi vreo ştire Despre a Indiei neţărmurire”.

— „Noi suntem – îşi deschise unul gura Străini pe-acest pământ, străini de neam. Stăpânii lui sunt cum a dat naturar. Iar noi suntem din nobil trunchi lin ram, Căci nouă ne-a fost dat învăţătura Bărbatul, sfânt59 descins din Abraham. Iudee-i mama, tatăl lui păgân şi este azi al lumii-ntregi stăpân…

Acest ostrov este de mult escala Acelor care umblă pe corăbii Din Mombaca 60, Quiloa 61, ori Sofala 62 Făcând negoţ pe scânduratarăbii… Ne dăm tocmai de-aceea osteneala să-i fim stăpâni, chiar prin tăiş de săbii. Şi vă mai spunem, iată, mai cu seamă, Că Mozambic acest ostrov se cheamă.

Iar plaiul care-l scalda-n val Hidaspe 63 De-l căutaţi pe drumul nestatornic, Puteţi aice să-l găsiţi, chiar azi, pe Pilotul cel mai bun, la cale spornic. Şi, bucuros fiind de orice oaspe, Al ţării domn să vă-ntâlnească-i dornic. Deci, flotei dând răgaz să se întreme, Provizii v-aţi lua în astă vreme”.

Sariră toţi – acestea fiind zise – Pe bărcile jucând pe vârf de val, Mereu părând cu suflete deschise, Mai fluturau din mâini chiar de pe mal; Când Phoebus în albastrele abisuri. Se prăvăli cu carul de cristal, Lăsând pe-a nopţii doamnă64 şi-a lui soră să-i ţină locul pân’ la aurora.

Pătrunşi de o ciudată bucurie Trecură noaptea asta nedormită, Căci ţara jinduită cu tărie Se-apropia cu fiece-clipită. Mai cugetau la astă seminţie A cărei şi credinţă rătăcită, şi legi, şi obiceiuri fără nume, Se-nstăpâniră peste larg de lume.

…Beteala ei de raze ţese luna Pe argintate unde neptunine 65. Cum câmpul ţine florilor cununa, Cununi de stele stau pe slăvi divine. Turbate vânturi, ce urzesc

furtuna, Azi dorm în peşteri, ferecate bine. Neispitiţi însă de-a nopţii vrajă, Ostaşii stau neadormiţi de strajă.

Iar când văzură aurora cum Porni pe boltă părul să-şi reverse şi soarelui surâzătoare, n drum, Să îi deschidă porţi de purpur merse, Grăbiţi se dichisiră care – cum, La brâu cu săbii de rugină şterse. Pe punte corturi prinseră să-ncnege, Să-ntâmpine pe băştinaşul rege.

Purtând în lotci bucate pe alese, Pe-acesta iată-i chiar pe-un val molatic, în mintea lui deşerte gânduri ţese: Că-s lusitanii acel neam sălbatic Ce de pe ţarinii Câspicei purcese A pune-n jug pământul asiatic şi, din poruncă marelui destin, Lua-imperiul lui Constantin 66.

Cu bucurie şi cu mese puse îi omeni ca pe cinstite feţe şi daruri căpitanul le aduse: Postavuri, dulciuri, limba s-o răsfeţe Apoi licoarea ce-i de vremi apuse

Izvor de veselie la ospeţe. Şi lacomi maurii primesc – dar încă Mai lacomi beau cu sete şi mănâncă.

Toţi lusitanii căţăraţi pe funii Holbaţi privesc la ei şi gură-cască. Barbara limbă n-o pricep nici unii, Darmite obiceiuri să cunoască. Iar maurul, ca-n mrejele minunii, Armura, chipul sta să le privească şi, flota admirând, tot întreba De nu veneau din Turcia cumva.

Poftea să vază omul o grămadă Scriptura unde-a lor credinţă-i scrisă. Pot oare ei în legea lui să creadă, Ori lui Cristos li-i inima promisă? Şi, pururi curiozităţii pradă, Să-i fie calea ar mai vrea deschisă Spre armele cu care-n lupte crunte Ei ştiu vrăjmaşe hoarde să înfrunte.

Răspunse căpitanul de îndată Printr-un tâlmaci, în limba lor obscură: Mărite domn, cu inima curată, Ţi-arât şi legi, şi arme; şi scriptură cu seminţia turcilor, spurcată, Noi nu avem, fireşte, legătură. Războinica Europă ne trimite în căutarea Indiei vestite.

Credinţă port celui ce dă poruncă Văzutelor şi celor nevăzute, Ce lumea o zidi prin sfânta-i muncă; Dând lucruri moarte, vii, cu grai sau mute şi mila lui văzum spre

noi că-aruncă Supus la cazne nemaicunoscute, Când pogorî din ceruri pământ, Pe muritori să-i nalţe-n cerul sfânt.

Nu port cu mine cartea-n care scrie Despre-acest mare om şi Dumnezeu; Făţarnică-i credinţa pe hârtie! În suflet trebuie s-o porţi mereu! Ci, ţie împlinită voia-ţi fie: Nici armele să ni le vezi nu-i greu; Prietenia numai să ne lege… N-aş vrea a duşmăniei fărdelege.

Porniră slujitorii-n grabă mare.

Având poruncă iute să se-ntoarcă; Adus-au zalele strălucitoare şi silii! cu sclipiri de fulger parcă, Hangere, scuturi, paloşe, pieptare şi tolbe-n care lungi săgeţise-ncarcă, Baltage, lame fine, ne-ntreeute, Apoi prelunge suliţi şi temute.

Aduseră rotundele ghiulele şi pive67 mari vărsând pe gură foc. Bar, slujitorii lui Vulcan spre ele Nu-i chip să-ntindă flacăra de loc, Căci inimile, dacă nu-s mişele, N-au drept să pună vieţi sărmane-n joc. Netrebnic e oricare dintre noi când face, laş, pe leul între oi!

Tot scotocind cu ochii cu migală, Ajunse maurul cuprins de ciudat Un gând ascuns simţea cum se răscoală în pieptul lui fierbând de ură crudă. Din vorbă dulce făurind spoială El semn de ce gândeşte-n sine nu dă. Stă răbdător şi răbdător aşteaptă să-şi pună planul trădător în faptă.

Îi cere căpitanul călăuze să-l ducă spre hindusul ţărm semeţ şi, ca să-nmoaie inime ursuze, Făgăduieşte el simbrii de preţ. Iar maurul, cu zâmbetul pe buze Dar sufletul încins de-al urii-ngheţ, Promite tot, dar le-ar fi dat, să-i poarte, Nu călăuz spre Indii, ci spre moarte.

Atât de greu obida strâmbătăţii îl mistuia pe băştinaşul rege, Aflând că-s credincioşi creştinătăţii, Urmând a fiului lui David lege… O, crudă taină a eternităţii Pe care n-am ajuns a o-nţelege! De ce asmuţi mereu către virtute, Acest viespar de duşmănii hirsute?

Cu temeneli, cu linguşiri alese, Cu schimă ce; părea de bun augur, Maurul cu suita lui purcese Spre ţărmul plin de-al apelor murmur, Prin apa lui Neptun – şi-n pâlcuri dese Norodul lui se-nghesui-mprejur

Cu chiu de larmă mare şi alai, Să-l ducă la palatul lui de crai.

Dar în tebanul zeu68, mai zis Lieus, încrâncenată ciudă iar se naşte El, zămislit din coapsa ta, o Zeus, Văzând năpasta pe păgâni că-i paşte şi lusitanii-nvingători mereu-s, Să-i schimbe vrea în pulbere şi moaşte. Şi-n timp ce-i rumegă urzelii greul Lui însuşi astfel îşi cuvântă zeul:

„Al sorţii drum, nestrămutat şi unic, Pe lusitani spre noi izbânzi îi poartă: Cu navele spre India alunic Nevitregiţi până acum de soartă. Ci eu de-amărăciune să mă-ntunic? Să las ca faima mea s-ajungă moartă? Eu, plin de haruri şi virtuţi, să sânger? Eu, fiu lui Zeus, să îndur înfrângeri?

Îndeajuns îl sprijiniră zeii Pe fiul lui Filip69 în astă parte, şi neamuri noi oştenii lui, mişeii, Supus-au, privegheaţi mereu de Marte! Iar eu să stau privind mai blând ca mieii Cum noi onoruri cerul le împarte? Ortac cu Machidon şi cu romanii, Să-mi ieie astăzi locul lusitanii?

Dar nu va fi aşa-caci rând pe rând Îi voi zvârli atâtea beţe-n roate Acestui căpitan, încât nicicând Hindusul ţărm să nu i se arate. Şi, pe pământ îndată pogorând, Voi naşte-n piept de mauri un turbate. Şi nu mă va-nveli uitarea-n fald: De voi şti bate fierul cât e cald”.

Şi pogorî, nezdravăn de mânie, în chip de om pe-al Africii întins. Trecu de Prasum ca o vijelie şi se schimbă pe dată, dinadins, Nebănuit de nimenea să fie, în maurul cărunt, de vreme nins, Ştiut de toţi şi cărturar de seamă, Pe care şeicul chiar la sfat îl cheamă.

Şi, alegând momentul mai prielnic să-şi pună-n fapt urzelile mârşave.

Intră la şeic cu pasul nesfielnic, Bârfind că inşii

îmbarcaţi pe nave Ar fi piraţi dintr-un neam mişelnic înavuţiţi prin prădăciuni grozave; Că, îndrugând palavre despre pace, Ei ştiu avutul altora să-nşface.

Mi-au măi grăit pe coastă unii oameni Cum că ghiaurii, însetaţi de sânge Cum alţii nu-s, cu dânşii să-i asemeni, Dând foc, prădând, ucid cu mâini nătânge. Şi-acum mocnesc în sufletul de fameni, Cum să ne poată înrobi şi frânge, Vrând să ne ducă, pentru veşnicie Femeile şi pruncii în robie.

Iar mâine când de zi abia se crapa Chiar Gama, cu o gardă nu prea mică, Va coborî pe ţărm să ieie apă, Căci gândul necurat trezeşte frică. Iar tu pândeşte-ntr-un desiş sau groapă, Cu oaste-mplătoşată şi voinică Şi ei, nebănuind a morţii goană, Cu uşurinţă vor cădea-n capcană.

Iar dacă astfel – mai grăi infamul – Ei n-or muşca ţărâna pân' la unul, Alt plan, ce dinainte gata amu-l, I-o face să-şi ajungă-n iad străbunul. Să cauţi călăuz isteţ, din neamul Lui Allah credincios" altul niciunul, Să-i ducă şi să-i facă să debarce Unde pe veci de viaţă să se-nţarce.

Ci şeicul, mulţumit de sfat se pare, Pe Bachus îl cuprinse după gât... Fiind în astfel de prilejuri rare Vulpoi bătrân, şiret şi hotărât, El porunci să fie fiecare Gătit pentru război numaidecât, Pe portughezi spre moarte să mi-i plimbe şi-n sânge dulcea apă să le-o schimbe.

Urzitul plan urmând cu stăruinţă, Mai căută un călăuz apoi, Aşa cum îi era de trebuinţă, îndemânatic şi viclean cât doi, Pe lusitani să-i ducă şi să-i mintă De unde nu-i întoarcere-napoi, Spre coaste nisipoase şi deşerte

Pe unde coasa morţii să nu-i ierte.

...Apollo trimitea întâia raza în ospeţit pe piscul nabatin 70, Când Gama cu ai săi porni să vază, Să-mprospăteze-al apei dulci tain. Săriră-n bărci armaţi, cu mintea trează, ştiind parcă ce noi primejdii vin. Doar multe ştie omul dinainte, Căci strângerea de inimă nu minte!

Chiar Gama trimisese în ajun Oşteni să iscodească şi descoase Unde-ar afla un călăuz mai bun… întâmpinaţi cu schime duşmănoase, Se-ntoarseră miraţi şi-acum îşi spun l-a fost venin în vorbele frumoase, Că, de te-ncrezi în duşman, el te sfarmă; Aşa că-n trei şalupe se înarma.

Pitiţi, pândesc cu sete cruzii mauri Pe drumul şerpuind către izvor cu lănci şi scuturi umblă prin coclauri Ori cu săgeţi cu vârf otrăvitor, Aşteaptă lacomi c-un întreg tezaur să pice lusitanii-n cursa lor. Şi, ca să nu-şi dea planul la iveală, Stau la vedere unii, drept momeală.

Fug maurii pe-al plajei sur nisip, în vârf de lănci nimic nu vor să cruţe; Ameninţă, rânjesc în fel şi chip, Pe lusitani să-i bage-n draci şi-aţâţe. Dar nu-ndură urmaşii lui Filip S-arate câinii colţii ca la mâţe. Peţ arm îşi zvârl ca dintr-un zbor călcâiul, Că nici nu obliceşti care-i întâiul.

Precum, când ochii stă să şi-i-întoarne şi-şi vede mândra la tribuna-naltă, Cercând vârtosul taur să-l răstoarne Toreadorul urlă, zbiară, saltă; Iar taurul, plecând tăioase coarne, Cu boncălit şi muget laolaltă, Cu ochii-nchişi, pe cei ce stau pe-afară Îi sperie, ucide şi doboară.

Tot astfel vuiet. crunt din bărci detună Din gura mânioasei artilerii… Văzduhul tot de crâncen vaier sună.

Se-mproaşcă-n piepturi plumbii în puzderii şi-n inime ce cred în semilună Se-aşterne gheaţa spaimei şi-a durerii Cei laşi o iau urlând la sănătoasa, Prin alţii moartea-şi trece-n şuier coasa, înfierbântaţi, cu săbii şi cu barde.

Toţi lusitanii sfârtecă şi rump;
Ţâşnesc ghiulele-n grindini din bombarde;
Incendiile vuitor irump;
Pe mauri prea târziu căinţa-i arde…
Ticăloşia şi-o plătiră scump:
Un crunt blestem acum pe buze ţiu-l.
Cu plânset mama îşi jeleşte fiul!

Fug, părăsind olaturi, casă, vatră „Zvârlind, săgeţi şi lănci, prin foc şi fum; Turbarea schimbă-n armă orice

piatră, Cu pietre zvârl în lusitani acum! În arma lor mitraliile latră – Şi li se năruie pământu-n drum, Când trec fin braţ de apă ce-i desparte De-un alt ostrov ce i-ar feri de moarte.

Pe almadii71 gonesc să se ascundă iar alţii valu-l spintecă înot. Sub bolţi de valuri unul se scufundă, înghite apă şi-i livid de tot. Bombarde cu ghiuleaua lor rotundă Sfârşesc apoi cu-acest norod netot; Şi astfel lusitanii se răzbună Pe trădătorii strânşi sub semilună.

Grăbesc apoi spre nave să înceapă să-mpartă şi trofee mari, şi pradă. Se duc apoi să-ncarce dulce apă, Nehărţuiţi de vreo vrăjmaşă spadă. Pe mauri dorul răzbunării-i sapă şi colţii urii stăruie să-i roadă. Şi, nemaiizbutind în acest chip, Purced să pună-n faptă alt tertip.

Deci băştinaşul rege se preface, Căindu-se şi blestemându-şi soiul, Că vrea cu orice preţ să-ncheie pace, în gândul lui urzind însă războiul. Drept semn de pace trimisese-ncoace Pe falsul călăuz, astfel Vulpoiul, Jurând morţiş că pace bună face, Le trimitea pieirea-n loc de pace.

Iar căpitanul, mistuit de jindul Spre ţinta lui mai iute să se-ndrume, Să vadă unde roade-n maluri Indul Cum vânt sufla prielnic peste spume îmbucurat pe călăuz primindu-l, Neîntrebându-l nici măcar de nume Dădu răspuns soliei şi pe dată Porni cu pânza larg desfăşurată.

Astfel porni armada să despice A Amfitritei 72 vastă-mpărăţie. Zburdalnicele lui Nereus 73 fiice o dulce îi ţineau tovărăşie; Să afle ce ţinuturi sunt pe-aice Pe maur să vorbească îl îmbie Viteazul Gama, făr’ să bănuiască Ce fierbe-n a lui minte diavolească.

Iar călăuzul nărăvit la rele, Cum Bachus cel pizmaş îi dase-nvăţ, Îi spune totul, despre toate cele, Despre bogate indice cetăţi. Dar între timp întoarnă albe vele Spre ucigaşele pustietăţi. Iar oamenii, crezându-l pe cuvânt, Nici nu cunosc al fricii simţământ – şi mai şiret ca Sinon74,

ce-n vechime Pe Frigieni75 cumplit i-a dus de nas, Minţea, că ştie prin împrejurime Un vechi ostrov, pe unde a rămas Stăpână creştinată omenime. Iar Gama, plin de bucuri e-n glas cu daruri multe şi de preţ îl umple Rugându-l spre acel târâm să umble.

Şi maurul, cum însuşi Gama-i cere, Abate flota de la dreapta cale. Dar seminţiile pe-aici străjere Tot lui Allah înalţă osanale şi ei uşor pe lusitani i-ar piere şi i-ar schimba-n ulcele şi în oale. Căci Mozambicul de-i de mâna a doua, Mult mai avută-n oşti este Quiloa.

Spre acest ostrov plutea viteaza flotă; Dar zeea ce-i serbată în Citeră Nu vrea ca mâna maură, despotă, Pe lusitani să-i piară, precum speră.

Şi ca să nu se-abată nici cu o iotă Din drumul drept spre altă emisferă Acei neţărmurit iubiţi de dânsa, Cu vânt potrivnic le întoarce pânza.

Văzând că nu-şi poate atinge ţelul, Căci nu-l lăsa fermecătoarea divă ta, rătăcindu-i, să le facă felul, Cu limbă-nveninată, guralivă, Îi mâi minţi cum că ar şti, mişelul, Pe-un drum un pic acestuia-mpotrivă, Un alt ostrov, ai căruia coclauri Înstăpâniţi sunt de creştini şi mauri.

Astfel îşi varsă el necontenit A urii şi zavistiei otravă Căci nu-s creştini pe ţărmul pomenit Ci tot profetului senalţă slavă. Crezându-l, căpitanul, fericit, Vrea să ajungă-n port fără zăbavă. Dar Venus mâna vânturi spre catarg Silindu-l iar să ancoreze-n larg.

Ostrovul e, de ţărm, aproape foarte… Un braţ demare doar le dispreună. Un vechi oraş străluce nu departe cu splendida palatelor cunună, Spre valurile-n mal de piatră sparte… Oraşului, cu insula-mpreună, întreaga lume Mombaga le zice şi-un rege moşnegit e domn aice.

Fără astampar căpitanul câtă Spre oamenii iviţi în pâlcuri dese, Setos să vadă lume creştinată, Aşa cum călăuzul promisese. Solia regelui sosi pe dată Mereu cu

daruri şi cu vorbe-alese, Cum Bachus chiar pe rege l-a-nvăţat în chip de maur iarăşi preschimbat.

Prietenoşi grozav, din cale-afară, Cu fel de fel de fleacuri şi nimicuri. Se linguşeau… Dar iată, se-arătară Tot zgâlţâiţi de-a mârşăviei friguri, O, mari primejdii, soartă rea şi-amară O, drum al vieţii, niciodată sigur! în dam îţi pui în orişice nădejde, Căci viaţa-ţi este pururi în primejde!

Cât chin, cât chin pe marile albastre! Şi moartea pururea de vieţi flămândă! Cât zbucium pe pământ – şi ce dezastre! Ce-nşelaciuni, ce un nu stau la pândă! Cum ne-om feri avuturile noastre şi unde ne-om ascunde de osândă când va să se mânie cerul sfant Pe-acest netrebnic bulgăr de pământ?

cântul îi

Planeta zilei ce ne-arată ceasul, îşi strânge razele înflăcărate Luându-şi de la oameni bun rămasul. Şi, deschizând portaluri ferecate, îi pregăteşte-al nopţii zeu popasul în tainicele mărilor palate… Când insularii cu priviri hulpave Toţi prefăcuţi se-apropie de nave…

Grăi un ins cu ghidul necurat Purtând a mârşăviilor solie: – „Tu, căpitan viteaz, ce-ai despicat Sărata lui Neptun împărăţie! Al ţării domn ar fi îtribucurat să-i vii cu toată flotă-n ospeţie şi gata e să-ţi dea, cu prisosinţă Tot ce ai socoti de trebuinţă.

Şi fiindcă arde mult de nerăbdare Pe-aceşti ostaşi nebiruiţi să-i vadă, Solie îţi trimite şi rugare cu toate vasele să intri-n radă. Şi-aici, după atâta încordare, Cum istovită-i falnica armadă, Afla-va a odihnei mângâiere, Aşa cum firea omenească cere.

Iar de pofteşti cumva vreo piatra rară Ce iscusit lucrată în Levant e, Rubinele de flăcări bunăoară, Agate, perle, dure diamante; Ori poate cuişoare, scorţişoară, Ori poate tămăduitoare plante, Aici negoţ cu orişice se face

Şi poţi lua precum şi cât îţi place!”

Cu-acest răspuns plecă la rege solul:

— „Cuvântul lui în suflet îmi pătrunde; Mă simt îndatorat să-i dau obolul;

Dar iată, soarele-n adânc se-ascunde… Ci, mâine, când va-ncepe iar ocolul, în car de foc pe bolţile rotunde, Dorinţa-i vom cinsti de bună seamă şi vom intra în radă fără teamă”.

Mai întrebă de sunt pe-acest pământ şi oameni care lui Cristos să crează: Neobrăzat răspunse solul:

— „Sunt, încă mai mulţi ca maurii – o groază!” Şi-n acest fel se spulberă în vânt

Şi ultima-ndoială, încă trează. Iar Gama, cu-aste vorbe în auz, Credinţă oarbă-avu în călăuz.

Şi-având pe nave nişte osândiţi. Pentru vreo faptă care cinstea spurcă, Alege doi din ei, mai iscusiţi; Şi pe-ale maurilor bărci îi urcă, Să afle dacă, de priviri feriţi, Nu sunt oşteni ca să le dea de furcă şi cât de tare-i maura cetate, şi dacă pe-aici creştinătate.

Prin ei trimite regelui plocoane Crezând-bunăvoinţa că-i câştigă, Nebănuind ce uneltiri duşmane Ţeşea pe-ascuns nesăţiosul rigă… Solia se desprinse de odgoane Lăsând în valuri vâsla să se-nfigă… Şi-au fost, pe ţărm, cei doi întâmpinaţi la buni prieteni, ori ca nişte fraţi.

Iar dacă-au înmânat bogatul dar şi cuvântare-au spus, cu plecăciune, Porniră prin oraş cu ochi pândar să vadă, să descoase şi s-adune… Dar maurii; veghind, în drum le sar întrezărind şi ei vreo-nşelăciune… Căci dacă-n ochii tăi un pai atârnă, Zăreşti în ochii tuturor o bârnă.

Dar zeul zămislit din două mame 2, Purtând pe faţă tinereţea, veşnic, Mărirea „lui să nu se mai destrame.

Pe lusitani să-i piardă vrea, negreşnic. Deci, făurind icoane sfinte-n rame, Apoi altar cu cruce şi cu sfeşnic, El într-o casă maură le bagă şi-ngenunchind smerit, pios se roagă.

În chip de porumbel cu albă-aripă Pe o icoană duhul sfânt s-arată, Atuncea când, în preamărita clipă3, Pluti

peste fecioara preacurată. Cei doisprezece 4 pe-alta se-nfiripă, Transfiguraţi ca-n ora tulburată când limbi de flăcări îşi jucară jarul, La multe graiuri să le deie harul.

Aicea pe cei doi au fost să-i mâie Unde bătea mătănii crudul zeu, Ca-ngenunchind ei rugile să-şi suie cu glas fierbinte către Dumnezeu… Şi smirnă din Pancaia 5 şi tămâie Ardea în vremea asta Tioneu 6… Bizară clipă!… Falsul zeuse-nchină Celui ce dă într-adevăr lumină!

Aice petrecură noaptea-ntreagă Cinstiţi şi ospătaţi cu-mbelşugare Şi n-au răzbit de loc să înţeleagă că e altaru-nşelăciune mare. Iar când zăriră zorii cumse-ncneagă şi răsări din ape mândrul soare şi fiica lui Titan7, strălucitoarea, în văpăie cu roşa-i frunte zarea.

Sosiră maurii cu rugăminte Din partea regelui, ca-n port să vie şi cu cei doi trimişi de mai-nainte Primiţi de rege cu prietenie; Şi-ncredinţaţi că nimenea nu-i minte, Că nu e niciun semn de duşmănie şi că-n oraş e lume botezată, Să intre-n port doriră de îndată.

Trimişii povestiră c-au văzut Un preot la icoane cumse-nchină, Că au dormit la el şi-au petrecut Cât noaptea stăpâni peste lumină; Că n-au simţit nimica de temut Pe rege ori pe oameni că-nvenină şi că primirea-ntr-adevăr regală îndepărtează orice bănuială.

Astfel porni chiar Gama să-i îndemne Pe mauri să se caţere pe punte, Căci crede inima-n astfel de semne când descreţită este orice frunte… Deci maurii, îmbucuraţi pesemne, Legând de nave bărcile mărunte, Frecându-şi mâinile, încep să creadă l-au şi pus mina pe bogata pradă.

Cu gândul ca, odată ancoraţi să taie, să omoare şi să darme, Pe ţărm adună maurii turbaţi Pe-ascuns, ostaşi, muniţie şi arme. Şi-s hotărâţi şi neînduplecaţi Pe lusitani cu orice preţ să-i sfarme, Cu vârf să le plătească şi-ndesat. Tot ce în Mozambic au îndurat.

Cu chiote-marinăreşti, sonore, Se-nalţă pânze, treaptă după treaptă… Ţâşnesc din valuri grelele ancore şi

iată flota către port se-ndreaptă… Dar zâna Ericină 8 înspre prore Privind cu grijă, necurmat, deşteaptă, Văzând că flota să se piardă-i gata, Din cer spre mare zboară ca săgeata.

Aici pe nereide ea le cheamă cu azuriile însoţitoare, Căci marea ei fiindu-i bună mamă 9, Îi dă puterea apei ascultare, Împărtăşindu-le nespusa teamă Ce-a hotărât-o-n grabă să pogoare. Se şi porniră toate, împreună, Să-ntoarcă navele pe calea bună.

Aripi de-argint încep cu apa trânta Starnind pe valuri volbura de spuma cu piept de lapte Cloto10 se avântă şi-n salturi Nisa 11 după ea se-ndrumă. Nerina 12-nfuriată se frământă Pe coama agitată a mării-mumă; Şi marea drumuri slobode deschide să treacă gingaşele nereide.

Fierbând de ciudă Dioneea 13 zboară Pe umerii unui triton 14-ferice cu dulcea şi superba ei povară Noianul valurilor să-l despice.

Şi astfel nimfele se-apropiară De navele stând pânza s-o ridice şi-ntr-o clipită, îndârjind înotul, împresurară navele cu totul.

Zeiţa, cu o parte dintre ele, Porni s-aţină vasul căpitan, încât zadarnic se-mboldi în vele – Al vânturilor repezit noian… Cu pieptul slab proptit trunchiuri grele Suciră vasul către ocean, Iar altele, cu forţa lor întreagă, Se opintiră înspre larg şa-l tragă.

Aşa precum furnicile mărunte cu hărnicie cară pentru iarnă Muncind din greu, grăunte cu grăunţe-şi teama de urgia ce-o s-o cearnă cu vrăjmăşie gerurile crunte Putere înmiită-n trup le toarnă – Tot astfel nimfele-n sforţări grozave, Se zbat să-ntoarcă repezile nave.

Se-ntoarce nava, valul greu să-l rupă şi oamenii-n zadar la vele sar, în dam prind urletele să irupă şi cârma se suceşte în zadar; Şi-n dam tot ţipă straja de la pupă înştiinţând că-n spate le apar Tăioşi şi aspri, colţii unei stânci către străfunduri să le deie brânci…

Lucrează oamenii fără răgaz şi creşte zarva, creşte nentreruptă. Pe mauri spaima-i strânge de grumaz De parcă-n jur s-ar fi încins o luptă. Şi nu pricep al furiei talaz Ce – năpustit – din marinari se-nfruptă. Ei cred trădarea lor c-a fost trădată şi grea pedeapsă vor primi pe dată.

Şi-atunci, făcându-şi de pe punte vânt, Se-azvârl pe rând în luntrile sprinţare. Sar alţii în al valului frământ şi-i zgâlţâie a mării fremătare; Cu sufletul hain de groază frânt, Mai bine se avântă-n larg de mare Decât să-nfrunte-aici mânia dreaptă şi crunta răzbunare ce-i aşteaptă.

Aşa cum slutele, greţoase broaşte Ce-n Licia odată oameni fură 15, Sar de pe mal în baltă să se-mproaşte când pas străin le calcă-n bătătută, Ghicind cum că primejdia le paşte, Orăcăind se-azvirl în udăţură şi, după ce-n băltoac-au fost să sară Doar bulbucaţii ochi şi-i scot afară.

Aşa se pun şi maurii pe fugă… Iar călăuzu, n clipele aceste, Crezându-se descoperit, zvârlugă, Se-azvârle şi el în amare creste… Şi, stânca pe viteji să nu-i distrugă Căci viaţa lor nepreţuită este, Corabia lui Gama ancorează şi celelalte pilda îi urmează

Uimit de o purtare-aşa ciudată, Pe Gama-l năpădi un gând amarnic şi pricepu ce-ar fi putut să pară, Crezare dând acestui neam făţarnic…; Şi, mai văzând că pânza e umflată Dar vântul să-l urnească tot nu-i harnic şi nava nu poate s-ajungă-n radă, Ştiu minune că-i e dat să vadă.

Şi-astfel grăi: – ” Cerească, tu, minune! Minune negrăită şi măreaţă! O, oameni nărăviţi la-nşelăciune! O, gând viclean prin ceruri dat pe faţă! Cum am putea la adăpost a pune De mari primejdii biata noastră viaţă, Dacă n-am sta sub sfânta privighere A celui ce-i stăpân pe-atotputere?

Ne-arată însăşi pronia divină Ce-nşelătoare aste plaiuri sunt Căci neamuri ce ucid, urzesc, dezbină, încrederea ne-o risipiră-n vânt. Nu poate veghea noastră

piept să ţină Atâtor viclenii pe-acest pământ. Nimic suntem fără cereasca pază… Deci, Doamne, numai tu ne priveghează!

Şi dacă te încearcă mila, poate, Pentru acest sărman popor pribeag, Spre el pogoară-ţi marea bunătate, Fereşte-ne de-al răutăţii prag şi-ndrumă-ne corăbiile toate

Spre – un ţărm unde să fim primiţi cu drag, Ori du-ne spre pământul ce-l râvnim că, doar, prin asta, ţie îţi slujim!”

…De ruga lui mişcată, n mare grabă, Zeiţa dintre nimfe s-a fost dus. Ele-şi văzură iară de-a lor treabă Dar le-ntristă plecarea ei nespus. Trecu de mândra stelelor podoabă şi de al treilea cer 16 zbură mai sus… Şi-n cerul cel de-al şaselea17 ajunsă, Războ la zeul tată să pătrunză.

Şi zborul creşte-i parcă înmiită Superba frumuseţe-n veci neştearsă. Suspină cerul… Steaua-ntr-o clipită De focul dragostei se lasă arsă. Din ochii-i plini de-a dragostei ispită Asemeni flux de patimă se varsă Că-aprinde polii marea lui putere şi-n sloi preschimbă vălu-ncinsei Sfere 18

Să-l farmece pe Zeus cât mai tare. Reia înfăţişare ce, odată, Stârni în Paris patima cea mare 19. Iar cel ce pe Diana îmbăiată Zărind-o, s-a schimbat la-nfăţişare – Văzând cât Venus e de minunată, Nu l-ar mai sfâşia dulăii-n dinţi20 Ci-ntâi şi-ntâi l-ar devora dorinţi

Peste rotunzii umeri de zăpadă Se-nvălură un păr de aur, moale… Poznas – fără ca niciun ochi să-l vadă-Amorul către inimi cale Din sâni de lapte, repezind grămadă Săgeţile şi iuţi dar şi domoale. Pe albe pulpe zburdă-n danţ ispite la iedera pe carne-ncolăcite.

Un văl subţire-i tăinuieşte nurii…
E atatatoare, totuşi ruşinată.
Dar irişii, minunile naturii
Nici nu le-ascund cu totul, nici le-arată
Ci-o-ncing astfel că, farmec dând făpturii.
Aprind dorinţa mai împătimată.

Încât Vulcan 21 e-n cer gelos de moarte
Şi-ndrăgostit de moarte este Marte.
Pe albu-i chip fermecător, de înger.
Cu dulce râs tristeţea-i logodită; Precum femeia-n dureroase strângeri De braţele amantului strivită Topeşte-n spasme râsete şi plângeri
— La fel zeiţa neasemuită îşi spune păsul tatălui cel mare Mai mult duioasă decât cu-ntristare:
— „Eram încredinţată mai-nainte că pentru orice lucru ce mi-i drag Eşti blând şi eşti îndurător, părinte, Chiar dacă alţii mari ponoase trag! Dar dacă, prin vreo faptă ori cuvinte, Am meritat mânia să-ţi atrag.
Lui Bachus împlineşte-i, tată, vrerea! Dă-mi mie nenorocul şi durerea
Pentru poporu-mi drag, eu vărs aici Neostoite lacrimi în şiroaie, Dar dacă tu-mpotrivă-mi te ridici Doar răii le-aduce-a dragostei văpaie. Mă rog pentru aceşti bărbaţi voinici, Dar îndărătnicia-ţi ne-ncovoaie… Şi, de iubindu-i, răul li-e tovarăş, De le-oi vrea rău, noroc avea-vor iarăşi.
Ucidă-i deci barbara mână crudă, Căci eu…” Şi iarăşi plânge şi suspină… Ca floarea ce-i de-nrourare udă, De lacrimi e frumoasa-i faţă plină. Mai tace-un pic… Dar înapoi tot nu dă şi ruga plânsă nu i se alină. Şi-atunci, privindu-şi cu nesaţ odorul, îi întrerupe vorba Tunătorul.
Mişcat adânc de rugă ei pioasă Ce inima de tigru-ar îmblânzi, Cu vesel chip ce negura ceţoasă o schimbă în seninuri străvezii, îi şterse lacrimile – şi, duioasă, Augusta-i sărutare-i dărui, încât, de erau singuri-singurei, Alt Cupidon se zămislea din ei.
Cum pruncul ce-i de doica lui mustrat De-i mângâiat îşi înteţeşte plânsul, De plâns e pieptul zânei zbuciumat De-al ei obraz pe-al lui lipindu-l dânsul, O linişteşte Zeus, îmbunat, Spunând ce-ascunde viitoru-ntr-însul.
Şi, sfredelind în adâncimi destinul, Astfel grăi, străluminat, divinul:

— „Fermecătoare fiica, n-avea teamă, Nu sunt sortiţi pieirii lusitanii… Eu ruga altora n-o iau în seamă… Doar ochii plânşi, doar ei mi-s suveranii. Îţi jur că ai să vezi cum se destramă, Tot ce durară grecii şi romanii, Prin fapte mari şi fără-asemănare Ce-ai tăi le-or săvârşi-n Răsare-Soare.

Dacă Ulise a scăpat odată să-i fie lui Calipso 22 veşnic sclavul, Dacă pe Antenor 23, cu întreaga-i ceată, L-a răcorit chiar la izvor Timavul, Dacă-ntre Scila24 şi Haribda25 – fată – Nenorocit n-a fost Enea, bravul, De alor tăi mărire teamă nu mi-i, Căci sunt sortiţi lumi noi s-aducă lumii!

Şi – vor dura cetăţi cu frunţi de piatră, Neam după neam o să le fie slugă… Iar turcii bătăioşi pe turcă vatră De lusitanii aprigi au să fugă… Şi regi din India cea idolatră. Se vor pleca sub braţul ce subjugă… Iar când vor fi stăpânii lumii-ntregi, Vor da acestei lumi mai bune legi.

Iar oastea ce-i prin vitregii pornită să caute a Indiei pământuri, O spaimă va trezi-n Neptun, cumplită, Cutremurând oceanul fără vânturi26… O, tu, minune neasemuită… Când marea fără vânt e în frământuri! O, oameni înfrăţiţi cu vitejia, în faţa voastră tremură stihia 27!

Iar portul care s-a zgârcit ia apă 28 L-or preschimbă în oază; primitoare, în el, pentru odihnă, să încapă Corăbiile din Apune-Soare iar cei ce-au vrut măceluri să înceapă Pe toate coastele răuvoitoare, Nemaiputând ca să le steie-n faţă Tribut le vor plăti întreaga viaţa.

Vedea-vei Marea Roşie cum iară De groază tremură cu val livid;

Cum porţile-n Orniuz sub foc şi pară De două ori perind li se deschid; Pe maurii ce-n luptă sar să piară Săgeţile lor proprii că-i ucid. Căci cel ce cu ai tăi se-nfruntă, divă, Lui însuşi de rezistă-şi stă-mpotrivă.

Mai apoi Din, puternica redută, De două ori luată cu

asalt De oastea lusitanilor, temută, Va dovedi curajul lor înalt. Invidia în Marte renăscută va zgudui Olimpul preaînalt. Iar maurii, muşcând cu dinţii huma, Lui Mahomet i-or blestema şi muma.

În iureşul nebun al bătăliei şi Goa vei vedea că lise-nchină Cum, prin aureola vitejiei Fiind a Orientului regină, Va sta – superbă – stavilă urgiei, Ţinându-i în supunere deplină Pe toţi aceia care-n lupte crunte-Vor cuteza pe lusitani să-nfrunte.

Cu-mputinata oaste, dar viteaza, Piept le vă ţine dârzul Cananor; Vedea-vei Calicut că-ngenunchează în ciuda numerosului popor; Cum în Cochim apoi se întrupează o faimă de erou nemuritor; O, încă n-a-nstrunat vreo liră-n lume Un cânt pentr-un erou cu-atât renume!

N-a zbuciumat nici Marte Leucatul29 Incendiind cumplit război civil, Când August frânse pe destrăbălatul care din plaiul Persiei, fertil, Prădând prin Orient de-a lung, de-a latul, Ajunse sclav frumoasei de pe Nil30 Şi prinse toată gloria s-o-nchine Acestei mult prea darnice cu sine – Aşa cum, zbuciumată de cutremur, Sub lusitanul foc mugi-va marea, Când mauri şi hinduşi, cuprinşi de tremur, îşi vor pleca sub aprig jug spinarea… Prin dauritul Chersonez 31 – prin vremuri, Pe drumul Chinei şi-or urmă chemarea, Vor cuceri-al ostroavelor noian

Şi-or fi stăpâni pe-ntregul ocean.

Iubită fiică, ginta ta de cremeni, Va face supraomeneşti strădanii, Că n-o să aibă-n vitejie semeni Din Gange-n ţărmii mândrei Lusitanii.

— Ori în strâmtoarea unde, de asemeni, Un portughez jignit îşi scrise anii32 De-ar învia eroii antici, oare Ar cuteza cu ei să se măsoare?”

Astfel graind dădu porunca straşnic la fiul Maiei33 pe pământ să vie, Să afle-un port mai primitor şi paşnic, La adăpost de brice vitregie. Iar căpitanul neînfrânt şi vajnic în Mombaca să nu se mai aţie, Îi porunci ca-n vis, la ceas

de tihnă, Să-i spuie unde va afla odihnă;

Cu-aripi la glezne, zveltul Cileneu 34 Ca o săgeată pe pământ pogoară, în mână cu vrăjitul caduceu 35 Ce-aduce dulcea somnului povară, Ori mană suflete-n infernul greu, Ori stăpâneşte vântul bunăoară. Cu coifu-n cap, lucind precum oglinda, Din zbor pogoară zeul la Melinda 36

Cu dânsul marea Faimă37 ia – anume, Să facă-acest popor şi mai vestit. Căci nu-i de-ajuns să ai un mare nume Acesta trebuie îndrăgita cu zvonuri şi eu vâlvă peste lume. Se cade el să fie răspândit. Şi-acum Melinda de dorinţă-i prinsă ia să cunoască oastea neînvinsă.

De-acolo-n zbor fâlfâitor ajunse La Mombaca, unde pluteau sub cer De-ngrijorare navele pătrunse, ia să le scoată din acest ungher… Că-n luptă cu urzelile ascunse Virtutea, iscusinţa, n-au puteri. Curaj şi bărbăţie ai zadarnic De-n ajutor nu-ţi sare cerul darnic.

La miez de drum e-al nopţii negru-ntins Şi mii de stele, cu răpită rază, Ilumineză-al lumii necuprins.

Iar oamenii, dormind, se-mprospătează. Vestestitul căpitan, de somn cuprins Şi ostenit ca să mai stea de pază, îşi dă, prin somn, puterilor adaos… Doar veghea străjii-i fără de repaus…

Când i se-nfăţişă în vis Mercur Strigând: – „Fugi, fugi fără zăbavă, Fugi, lusitane, fugi, că primprejur Tarcoale dă primejdia grozavă! Dar iată, cerul ţi-e de bun augur, Prielnic vânt se opinteşte-n navă – Şi-o să găsiţi curând, pe ţărmii proaspeţi, Alt rege, bun şi primitor de oaspeţi.

Aicea fi-veţi ospeţiţi pe dată Aşa cum Diomede 38 la ospăţ Pe musafiri îi azvârlea în ceată Temuţii cai să-i sfârtece-n bucăţi; Ori poate fi-veţi jertfă-nsângerată Cum pe altar Buşiris 39 alte daţi. Lui Jupiter pe oaspeţi îi jertfea… Aşa că fugi de perfidia rea!…

De-a lungul coastei veţi afla un loc Unde dreptatea e mai preţuită, Unde de-al soarelui puternic foc, Egală zilei noaptea e urzită şi cu Urări de bine şi noroc, Un rege cu

întreaga lui suită Vă va primi şi-adăposti – deci cată să-i ceri şi-o călăuză încercată!”

Astfel grai cerească nalucire… Iar Gama, minunat când se trezi, Zări a beznelor neţărmurire Cai spartă de foc sacru din tării. Şi pricepând, prin astă prorocire, Că-l apără chiar cerul de murgii, El şi dădu secundului porunci să desfăşoare pânza chiar atunci:

— „Sus ancorele, căci prielnic vânt e şi Domnul vrea şi ni-i; prieten cerul Căci, să ne-ndrume şi binecuvânte, în vis el îmi trimise mesagerul Iuţi, marinarii-ncep să se frământe, Ies ancorele zornăindu-şi fierul, Cu chiot suie pânza pe catarg şi-i gata flota să pornească-n larg.

În vremea asta maurii, din umbră, Să taie cearcă groasele parâme, Clocind în gândul lor nădejdea sumbră De coastă că vor fi să se sfărâme.

— Dar ochi de linx, sub palma ceri adumbră, Văd forfota ce pe duşman tărâm e. Şi oblicind că-i treaz tot echipajul, Le piere-ndată liftelor curajul.

Şi iată iarăşi prorele că-şi taie Mers lin pe umedele căi de-argint. Un vânt uşor cu pânza se-ntretaie şi-i dăruie suavul lui alint. Şi se încinge mare vorbăraie şi oamenii într-adevăr nu mint când spun că nu poţi da uitării ceasul, Când cerul ţi-a ferit de moarte pasul.

Ci soarele ocolul lumii dăduse Şi începea acuma alt ocol, Când ei zăriră-n zare două vase Plutind sub vântul respirând domol. Cum maur echipajul se-arătase Spre ele se repede flota-n stol şi-un vas, pătruns cumplit de-al fricii val, îndată se salvă gonind spre mal.

Se-alese altul cu amară soarte, Că-l cuceriră bravii lusitani, Fără mânia oarbă a lui Marte Ori furia de foc a lui Vulcan. Matrozii, laşi şi spăimântaţi de moarte, Puţini la număr, fără de elan, Nici n-au cercat primejdia a frânge… Iar de-o făceau, o şi plăteau cu sânge.

Cum căpitanu-ardea de nerăbdare Un călăuz spre India să-şi cate, Crezu acum prilejul bun că-l are, Că o să-l

afle printre dânşii, poate. Dar nu ştia nici unu-n care zare. Se află Indiile-ndepărtate; Dar că-n Melinda pasul dacă punu-l îşi vor afla neîndoielnic unul.

Mai lăudau pe regele Melindei, Mărinimia lui şi omenia, Spunând că dacă omul mâria-ntinde-i, Îi dăruie cu drag prietenia…

Şi-atunci cu ochi încrezător cuprinde-i Viteazul Gama, mut de bucuria că maurul precum Mercur grăise… Deci spre Melinda drumul şi-l deschise…

…Aprinsul car sta Phoebus să-şi întoarne Râzând, spre al Europei Răpitor, Să-i încălzească rumenele coarne. Şi-al Almateei corn înroditor Prindea spre glie Flora să-l răstoarne Reamintind cel ceas izbăvitor când cel căruia toate i-a supuse Pecetea pe Creaţie şi-o puse 40.

Iar când Melinda-n zare se ivi. Se înălţară fâlfâind stindarde, Cu corturi puntea se împodobi şi purpura de foc părea că arde… Spre a cinsti această sfântă zi Ţambalele-nstrunară zeci de coarde, Tunară tobele răpăitor şi-astfel intrară-n port triumfători.

Se-adună toată băştinaşa ginte să admire-al flotei mândru mers şi vesel. Şi nu-s ca hoarda ce, mai înainte, în locul dragostei războiu-aleşe-l… Muşcă-n adina al ancorelor dinte şi-ndată Gama pe uscat trimise-l Pe-un maur prins, pe rege să-l vestească De ospeţia lor prietenească.

Dar regele ştia ce mare fală şi ce nobleţe stă să-i însoţească, Aşa că-şi dete mare osteneală ia pe eroi de seamă să-i cinstească… Cu gândul fără umbră de spoială El le trimise vorba lui regească să vină, căci le pune la picioare Tot ce-or pofti din ţara-i roditoare.

Şi nu-s minciuni, şi nu sunt vorbe seci Chemările ce prin solii le dăduse Acestor cavaleri slăviţi în veci, Ce-au înfruntat oceane furtunoase… Şi le trimite îngrăşaţi berbeci, Gustoase fructe, orătănii grase. Şi nu-i de preţ atâta dărnicia, Pe cât de mare preţ e omenia.

Îmbucurat primeşte-l Gama foarte Pe-al regelui trimis cu dar regal. Şi scumpe daruri, daruri de departe, Trimite-ndată pe-al Melindei mal şi purpura ce focuri stă să poarte, şi preţiosul rămuros coral Ce creşte moale-n apa cea amară Dar se-mpietreşte cum e scos afară.

Şi-alese un voinic mai arătos Ce-avea la vorbă iscusinţă mare, Cu graiul înflorit şi prea frumos să-i ceară-ndată regelui iertare, Că n-aduceau chemării lui prinos. Astfel, ambasadorul, cu-nchinare, De Palas inspirat, înţelepţeşte, Aceste vorbe regelui grăieşte:

— „Mărite domn, tu, care chiar din sânul Olimpului prea sfânt ai fost sortit să-i fii acestui aspru neam stăpânul, Să fii temut de el dar şi-ndrăgit, în acest port ce nu-şi află frăţânul, De mult ce este-n lume renumit, Ai noştri oameni azi popasul facu-l să-ţi ceară pentru multe rele leacul.

Nu suntem furi şi lăcomiţi la prada Tâlhari prin aşezări neapărate, Să trecem oamenii prin foc şi spadă Răpindu-le avuturile toate, Superba Europă vrea să vadă că atingem îndij le-ndepărtate şi pentru al nostru rege preaînalt; Luarăm oceanul cu asalt.

Dar cine-i, oare, acest neam barbar Ce nu poate cu niciun chip să ierte Nu ospeţia-n a lui porturi, dar Chiar ospeţia coastelor deşerte? Ce rău le-aducem, încât nu arar cu războire cată să ne certe? Suntem puţini… Dar ce atunci, bezmetici, Vor să ne piardă, să ne pună piedici?

Slăvite domn, venim înmândra-ţi ţară, şi sprijin tu vrem să ne fii oleacă Aşa cum Alcinou odinioară Pierdutului din falnica Itaca 41. Un sol divin poruncă ne-a dat, clară.

Aici popasul flota să şi-l facă… Şi dacă el trimite-ne la tine, E limpede că ştie el la cine.

Să nu crezi nicidecum, prealuminate, Cum că ilustrul nostru căpitan N-a pogorât pe ţărm fiindcă, poate, S-ar teme de vreun gând ascuns, viclean. Ascultător poruncilor

42 ce-s date De-al său iubit şi vrednic suveran în niciun port el nu va să coboare Lăsându-şi flota singură pe mare.

Supuşii sunt cu membrele de-o seama 43 Ce spune capul pentru ele-i lege… Nici tu n-ai vrea să vezi, de bună seamă, Supuşi ce nu ascultă de-al lor rege! Iar darul tău recunoştinţă cheamă şi bunătatea ta va să ne lege să-ţi stăm, mărite, întrajutorare, Cât fluviile-or curge către mare!”

Astfel grăi… Şi toţi se întrecură cu laude să vină şi urări Pentru virtutea celor ce trecură Neînfricaţi atâtea ţări şi mări. Şi de credinţa lor peste măsură Uimit e regele acestei ţări. Şi pe-acel rege-l preţuieşte foarte Ce-atât de ascultat e chiar departe.

Şi-atunci, cu zâmbetu-nflorit pe buză, Răspunde iscusitului trimis: – „Se-nveselească inima ursuză şi frica să se spulbere-n abis… Doar i-a fost dat întregii lumi s-audă Curajul vostru că-i de nedescris. Şi unii rău de v-au primit acasă, înseamnă că n-au creştere aleasă.

Iar dacă, după legi şi obicei, Nu debarcaţi ca să-mi cinstiţi chemarea, Să-mi pară rău am hotărât temei, Dar preţuiesc în sine-mi ascultarea. Şi hotărârea voastră asta de-i, Nu-tiâi dau nici mie încuviinţarea să-nfrâng credinţa voastră ostăşească Numai ca voia mea să se-mplinească.

Dar mâine, cum pe bolta iarăşi zorii

Învăpăiaţii limpezi se pirevăd, M-oi duce să-i admir pe luptătorii Pe care-atât de mult doream să-ivăd… Şi dacă vântul, luptele sau norii îi căşunară flotei vreun prăpăd, Veţi drege tot – şi călăuz aflând Pluti-veţi iar spre Indicul Pământ!”

Astfel grăi… Şi al Latonei fiu 44 În adâncimea mărilor apuse… Iar solul, pe tăpşanul albăstriu; Spre flotă duse bucurii nespuse… Şi se încinse voioşia, viu, Limanuri suferinţei fiind puse… Simţind că e aproape ţinta dragă Toţi petrecură veseli noaptea-ntreagă.

Ţâşneşte-al artificiilor joc… Comete parcă tremură pe

zare… Bombardele detună greu, pe loc, înspăimântând pământ, şi cer, şi mare. Iau bombe răzbunuitoare foc şi lusitanii sunt ciclopi45 se pare… Şi cântă-ntr-una, cântă de-şi dau duhul, Cutremurând de cântece văzduhul.

Şi de pe ţărm la fel li se răspunde: Ploi de scântei revarsă voie bună, Se întretaie fulgere rotunde, Pucioasa sfârâie şi-apoi detună şi chiote tresaltă peste unde, şi ard pământ şi mare dimpreună. Şi astfel, sărbătoarea să le placă, Se luptă şi se-amenință în joacă.

Dar iată cerul luminat că-i cheamă Pe oameni la strădanie şi muncă şi cu răcoare a lui Memnon mamă46 Oprelişti multe somnului aruncă; Şi umbre mişcătoare se destramă în rouă peste florile din luncă. Iar regele Melindei se îmbarcă Poruncă dând spre flotă să întoarcă.

De oameni este toată coasta plină, Veniţi să vadă flota glorioasă. Sclipesc mantii de purpură-n lumină, Veşminte largi şi fine de mătase… Şi n-au cu ei zaghe 47 cu lamă fină iar arcurile le-au lăsat acasă

Şi doar cu crengi de palmier s-adună Din care-nvingătorii şi fac cunună.

Pluteşte regele-ntr-o luntre largă în cortul de mătase, înflorat… Alături cu dânsul stau să meargă Bărbaţii mai de seamă din regat. Şi astfel luntrea sprintenă aleargă cu regele bogat înveşmântat, Purtând în cap turban ţesut cu fire şi cu mătase şi bumbac subţire.

De preţioasa Tinei culoare 48 Este mantia de damasc ce-o poartă… La gât un colier de aur are, Dar mai de preţ c-a lucrăturii artă. La brâu stau diamante sclipitoare Pe sabie lumina să şi-o-mpartă. Are-ncaltă îi de catifea tivite cu aur şi cu perle-mpodobite.

Un dregator purta umbrela fina cu carja daurita şi rotundă Răcoare, umbră regelui să-i ţină şi faţa lui de soare s-o ascundă; Şi-o aspră muzică, de zgrunţuri plină cu zdrăngănit urechea o inundă… Trompete rag de intră-n ele boală şi toate sunetele-s alandala.

Nu mai puţin gătit, plutind domol, întâmpina-l pe mărea liniştită Viteazul Gama, după protocol, Pe rege cu aleasa lui suită. Îl înveşmântă portul spaniol, Dar haina lui în Franţa e croită, Din scump satin cu fire sângerii Din a Veneţiei ţesătorii.

Cu bumbi de aur mânecile-s prinse şi strălucesc în soare orbitor. Pe pantalonul ostăşesc prelinse Podoabe-s din metal strălucitor. Cu cheutori de aur fin cuprins e Pieptarul pe-al său piept de luptător. Italiana spadă e-ncrustată şi-i peana lui oleacă aplecată.

Iar soţii lui înveselesc privirea cu jocuri de culori nenumărate…

Şi fiecare, după cum i-i firea, îşi poartă şi veşmintele bogatei şi-asemeni totul e cu strălucirea Acelui arc, ce-atât de minunat e, Cu care-mpodobeşte cerul numa Frumoasa nimfă, fiică lui Tauma. 49

Dau zvon mai plin trompetele sonore, Stârnind mai vie-ţi inimi voia bună… Cu corturile lor multicolore în luntri maurii-mprejur s-adună. Şi-n faţa soarelui un negru nor e când mai vârtos bombardele detună… Detună de la proră, de la pupă, Că maurii urechile-şi astupă.

La Gama iată-l pe monarh intrând, Îmbrăţişându-l chiar prieteneşte. Iar Gama, cu respect în faţă-i stând, la unui mare rege îi vorbeşte., Uimit şi minunat, pe rând, pe rând, La toate cele regele priveşte, Admiră vorba, mersul celor care Tot căută a Indiei hotare.

Şi cu orice poftesc îi tot îmbie Cât ţara lui în lung şi-n lat cuprinde. Merinde vor?… Le dă cu bucurie Tot ce-i gustos şi bun pentru merinde, Căci el cunoaşte marea măreţie Ce peste lusitanul neam se-ntinde, De când războaie grele-a prins să lege cu cei ce sunt cu el de-un neam şi-o leg

Îi ştie toată coasta africană – De când răzbiră drumul a-şi deschide Spre a străvechiului regat coroană Înstăpânit cândva de Hesperide. Şi laudă mereu, fără prihană, Tot ce-

n trecutul-lusitanse-nchide, Căci faima ajunsese pân’ la el… Dar căpitanul îi grăi astfel:

— „Tu, rege neatrecut în bunătate, Pe care o reverşi spre acest popor Mult încercat pe mările turbate… Acel înalt atotstăpânitor, Domn peste cerurile minunate şi-al omenirii sfânt cârmuitor, Să-ţi răsplătească dărnicia toată

Pe cât recunoştinţa n-o să poată.

Din câţi văzum, prin lume dând ocol, Doar tu, mărite, ne primeşti cu pace şi-n faţa vânturilor lui Eol50 Refugiu am aflat venind încoace. Şi, stelele cât s-or roti la pol, Cât soarele al lumii crug va face, Oriunde mă va duce faima, gloria, Îţi voi cinsti lucrarea şi memoria!”

În vremea ăsta, tot de vorbă stând, Se-apropie de flota cea vitează şi înconjoară navele pe rând, S-admire totul maurul, să vază. Dar foc spre cer Vulcan învâlvorând, Cu bubuit sosirea i-o serbează: Şi iar trompetele sonore sună, şi maurii trompeta lor instrună.

Iar după ce-ndeajuns se minunase şi toate-adânc în minte-i se săpară, Se sperie când salve fioroase De pe corăbii detunară iară. Şi porunci pe valuri mlădioase să ancoreze luntrea lui uşoară, Să Stea cu căpitanul la taifas, Să afle tot ce taină i-a rămas.

Vorbea de cate-n luna, cate-n stele şi-l întreba mereu pe căpitan Ba despre renumitele războe cu oşti cumplite de mahometani, Ba despre munţi, şi râuri, şi vâlcele Unde născu poporul lusitan, Ba despre-nvecinatele popoare, Ba despre câte-au îndurat pe mare.

— „Dar, vrednic căpitan, întâi de toate, Să ne aducă vorba ta în faţă, Ţinuturile tale minunate când anotimpurile le răsfaţă, Străbunii şi-a lor fapte nenfricate care au dat puterii voastre viaţă, Izbânzi ce nu-s de mine auzite, Dar sunt încredinţat că-s renumite.

Şi cursul povestirea ta să-şi mâne

Spre drumul lung şi greu, pe marea-n spume.

Văzând pe coasta Africii bătrâne

Barbare datini, fără soţ pe lume… Căci sus, struniţi de aurite frâne, Stau roiţii carul soareluisă-ndrume, Gonind înfrigurata auroră… Şi vânturi dorm… şi marea-n astă oră…

E tocmai ceasul care te îmbie să stai s-asculţi cu-adâncă-nfiorare Poveşti despre isprăvi de vitejie… Căci cine nu vă ştie faima, oare? Doar nu-i a soarelui lumină vie Pierdută-n aşa mare depărtare încât să nu fie Melinda toată De-aceste fapte mari străluminată.

Au cutezat titanii51 să se-atingă: Chiar în Olimpul pur de Tatăl zeu… Imperiul lui Pluton 52 să-l învingă Cercară Peritous 53 şi Tezeu… 54

De ce atuncea, oare, să se stingă Izbânzi ce-s cucerite-atât de greu? E mult să-nfrunţi şi cerul, şi infernul, Dar şi mânia lui Nereu eternul!

Şi al Dianei templu 55 cu renume de Cresifon gândit şi ridicat, Să-nveşnicească searbădul său nume Nu l-a schimbat în flăcări Herostrat? Şi, dacă astfel de isprăvi pe lume De veacuri lungi şi astăzi s-au păstrat, Au să înveşniceşti nu se cuvine Isprăvi ce-aduc în lume numai bine?”

CÂNTUL III

Da-mi Caliope 1, viers divin şi flama înveşnicirii-n pieptul muritor, Ce-i spuse regelui viteazul Gama să-nstrune lira mea răsunător; Încât tu lui Orfeu 2 fiindu-i mama Cu-al leacurilor zeu3 născocitor, Nicicând să nu mai intre-n sacra-i voie Daphne 4, Clieia 5 sau Leucotoe 6!

Să cânt a lusitanilor bravură Dă-i viersului năvalnice aripe, Să vadă lumea cum din Tage cură Licoarea sacră a lui Aganipe 7.

Ci lasă Pindul, căci în unda-i pură Mă scaldă-Apolo 8 în aceste clipe… Iar de nu vii, voi spune că ţi-e frică Un mai de preţ Orfeu că se ridică!

Tac toţi… Şi toţi aşteaptă să înceapă-n Tăcerea mută Gama a vorbi. El stote-o clipă recules şi ţeapăn Apoi astfel,

înfiorat grăi: – „îmi ceri, mărite rege, să îţi deapăn, Izvorul mândrei mele seminţii… N-oi spune unui neam străin istoria Ci alor mei va să le laud gloria.

Să-i laude străinii se cuvine Pe-ai tăi după străvechiul obicei, Fiindcă-adesea iauda de sine Nu are poate-ndreptăţit temei… Iar timpul lung prea scurt e pentru mine să povestesc tot ce-mpliniră-ai mei… Dar vrerea ta e pentru mine lege şi-oi fi mai scurt decât se cade, rege.

Ci, orice şovăială mi-o alungă Credinţa că nu spun nicio minciună. Povestea se va cere tot mai lungă, Pe cât mai multe fapte va să spună. Dar totuşi, totuşi, timpul să ne-ajungă, Să rânduim acuma, dimpreună, Ţinuturile-ntâi a le descrie, Apoi isprăvile de vitejie.

Ţinutul unde Canceru-i străjer 9 Şi-i soarele liman de miazănoapte, şi cel năpăstuit de veşnic ger, Cum altele de soare-s veşnic coapte, Cuprind al Europei sol şi cer… Cu vuiet greu, dar şi cu line şoapte, Oceanul scaldă-o-n Apune-Soare şi-n miazăzi, Mediterana Mare.

Cu Asia-i vecină-n Răsărit… Un râu de gheaţă 10 numai le desparte Din depărtăţii munţi Rifei11 urnit, Către Meotis 12 unda săşi-o poarte şi către marea ce-a urlat cumplit13 Sub grecii cruzi şi mâniaţi de moarte Pe unde Troia-şi înălţa lumina… Azi, vai, nu-l afli nici măcar ruina!

Mai jos de-ncremenitu-n gheţuri Pol, Stau munţii Hiperboreali 14, tehui. Şi cei pe unde suflă-n veci Eol15 De-s botezaţi ca vânturile lui… Apolo e atâta de domol Pe-aici, răsfrânt cu razele-i gălbui, Ca-s munţii pururi cu zăpezi pe faţă şi-ngheaţă marea, şi izvoru-ngheaţă.

Pe-aceste plaiuri pline de asprime Ea sciţilor mulţime – citã pleavă – Care, ntrecându-se în străvechime, Cu egiptenii au purces gâlceavă16… (Dar vai, a judecăţii agerime Se-mpleticea în rătăcire gravă!) Căci adevărul de-l voiau anume, înspre Damasc 17 puteau să se îndrume.

Norvegia incultă 18 s-a-ncnegat Pe-aici, de-atunci – şi Lapia 19 cea rece. Otrovul Scandinav ce-a cutezat Italia s-

o-nvingă şi s-o plece 20 – Pe-aici, cât valul nu e îngheţat, Corabia mai poate încă trece Sarmaticul Ocean 21 în jos şi-n sus înspre danez şi suedez şi brus 22.

Între această mare şi Tanais 23

24 25 26

Trăiesc de mult ruteni24, muscali25, livoni26.

Sarmaţi27 cândva… Iar astăzi marcomanii-s 28 În munţii lor Hercini29 numiţi poloni: Stăpâni apoi, din vechi răstimp, germanii-s Peste saxoni, boemi, peste panoni şi peste neamuri ce-s de Rin scăldate de Dunăre, de Ems, de Elba, toate.

Între bătrânul Istru şi strâmtoarea 30 Ce-i dete Hele numele-i prin moarte, Sunt traci vânjoşi, frăţâni cu nenfricarea, în patria iubită a lui Marte. Rodope 31, Hemus 32, stau sub ascultarea Urgiei otomane-n astă parte, Ce şi Bizanţu-l are-n stăpânire… Vai, Constantin, cumplită pângărire 33!

De Axius-ul 34 răcoros stropite, Se-ntind macedonenele ogoare 35 Şi voi, şi voi pământuri renumite Prin datini, geniu şi virtute mare! Voi, leagăn elocinţei strălucite.

Izvor al fanteziei creatoare.

Ce, Grecie, spre slăvi o să te poarte

Nu mai puţin prin geniu, ca prin arte!

Apoi dalmaţii36 vin… Şi-acolo unde Antenor ziduri falnice-a durat, Veneţia se scaldă toată-n unde… Superba-i azi umila-n alt văleat!… De-aici un braţ în mare-adânc pătrunde, Un braţ ce neamuri multe-a subjugat, Prin mândra şi bărbata lui plămadă Vestită şi prin geniu, şi prin spadă.

Împrejmuie-l regatul neptunin 37… De munţi hotărnicii e pe de-o. parte… E spintecat în lung de Apenini, Ce-atât de mult l-au bucurat pe Marte. Dar de când are un păstor divin 38 Puterile se vlăguiră foarte în braţu-ndătinat cu biruinţa… Vai, cerului îi place umilinţa!…

Ci, iată Galia 39… Odinioara Sub Cezar fruntea trebui să-şi plece… Sequana 40 şi Rodahul41 o-nconjoară, Afundul Rin, apoi Garona rece. Şi munţii-nalţi sclipesc în slava clară Unde-al Pirenei42 loc tihnit de veci e. Curgeau din ei, dacă cei vechi nu mint, Paraie mari de aur şi argint.

Ci, iată nobila şi marea Spanie Ce însuşi capul Europei pare, A cărei glorii şi domnie stranie S-au dovedit ciudat de schimbătoare. Dar nu-i în lume silă ori strădanie care să se avânte s-o doboare, Să nu o mănture, făcându-i faţă, Acei cărora ea le dete viaţă.

Să-nchâdă vrând Mediterana toată, Ea – şi are-n Tingitania 43 limanul şi în strâmtoarea 44 unde altă dată. Lucrarea ultimă-şi sfârşi Tebanul45. Aice scaldă-n apă-nvolburată Noian de neamuri46 nobile oceanul, şi orice neam se laudă grozav că el e, dintre toate „cel mai brav.

Întâi trăieşte-aici taragonezul47.

Stăpân al Partenopei48 nesupuse.

Apoi asturianul49, navarezul50

Care urgii lui Mohamet aduse… Galicianul51 cumpănit – şi-n miezul Acestei ţări Castilia 52 supuse, Sub şceptru-i falnic înfrăţind cu spada, Leonul şi Beţica şi Grenada.

Aici c-a capului Europei frunte, Aici e plaiul mândru lusitan, Pământ vecin cu undele cărunte, Unde adoarme Phoebus în ocean, Care-a-nflorit zdrobind în lupte crunte Oşti blestemate de mauritani, Neîndurându-se apoi să-i ierte Nici în ţinuturi sterpe şi, deşerte.

Aceasta-mi este Patria iubită!… Şi, dacă o fi să o revăd cu bine – Fiind lucrarea mea desăvârşită – Sfârşească-se lumina vieţii-n mine! Aceasta-i Lusitania slăvită! Ei de la Lusus numele îi vine Ori Lisa – fii lui Bachus sau tovarăşi, Ce-ntâi şi-ntâi sălaş aici durară-şi.

Aici născu ciobanul53 ce-l arată şi numele ce-i de viteji plămadă… Te faima lui n-aruncă nimeni pată… Chiar Roma fu silită-n ea să creadă! Aici pe moşul ce-şi înghite-

ndată Născuţii prunci54 vru cerul sfânt să-l vadă Durând imperiu fără soţ pe lume… Şi astfel totul s-a-ntâmplat, anume:

Domnind Alfonso55-n Spania legendară, Cu viclenie, arme şi putere, Pe sarazini56 îi frânge şi doboară, Luându-le şi viaţă şi avere. Viteji din hereulâna Galpe 57 zboară şi până-n piscul Caspicei Sierre 58, Vrând din dulceaţa faimei să se-nfrupte, Sub sceptrul lui să moară şi să lupte.

Pe lângă glorie, peste fruntarii Îi îmboldea credinţa lor fierbinte, Căci pentru ea îşi părăsiră larii 59 Şi plaiuri cu străbune oseminte; Şi, dovediţi fraţi cu legendarii Eroi, le puse regele-nainte.

Răsplată pentru marea lor bravură, Moşii şi ranguri mari, după măsură.

Iar printre ei se-afla viteazul Henric 60, Al doilea fiu al regelui ungar, Care primi, sub braţul lui puternic, Ţinutul Portugaliei în dar… Dar regele îl mai uni, cucernic, Cu fiica lui pe prinţul temerar… Deci contele, cu scumpa lui Tereză, Se-nscăunară-n Ţara Portugheză.

Şi după ce prin foc şi fier i-a frânt Sclavei Agar 61 de tot odrăslitura, Pe megieşe plaiuri şi-a răsfrânt Puterea – dând curajului măsura. Izbânda-ncununându-i, cerul sfânt cu făt-domnesc 62 i-a răsplătit bravura, Menit să-nalţe-n slavă, an de an, Războinicul imperiu lusitan.

…Spre casă-şi întorsese Henric pasul De la cetatea sfântului mormânt63, Pe unde-adesea i-a sfinţit popasul Iordanul ce-mbăiase trupul sfânt. Căci, după ce-şi luară bun rămasul De la iudejcul învins pământ64, Godefroi şi bravii lui tovarăşi Spre ţara lor oştirile-ndrumară-şi.

Când bravul ungur, la liman de viaţa, Vestit dar nins de bruma bătrâneţii, Fu dus de drumul sorţii faţă-n faţă cu cel care i-a dat suflarea vieţii, Lăsându-şi moştenirea lui măreaţă, Copilului ce-n anii tinereţii, între vitejii lumii se arată Drept vrednic fiu al unui vrednic tată.

Isnoava veche glăsuieşte însă, Dar, poate, i strâmb

ajunsă la ureche) Cum mama, după moartea mult deplânsă, Curând aflându-şi vieţii ei pereche, Luă şi moştenirea trudnic strânsă Spunând că este zestrea cea străveche Pe care tatăl ei cândva i-o dăduse… Orfanul, deci, dezmoştenit rămase…

Alfonso însă (i se hărăzise Chiar numele bunicului să-l poarte).

Văzând că mama lui trăia ca-n vise, Cu noul soţ având de toate parte, Să-şi ia-napoi avutul îşi promise… Şi, n piept fierbându-i nenduratul Marte, O dată hotărârea fiind coaptă, El trece grabnic de la gând la faptă.

…E Guimarens65-ul tot scăldat în sânge… se-ncinge, crud, războiul fratricid; Şi mama dragostea de mamă-sii frânge: Şi fraţi cu fraţi se bat şi se ucid… Sta mama martor luptelor nătânge Nepricepând păcatul pruncucid care uda cu sânge faţa ţărnii, Căci preţuia mai mult plăcerea cărnii!

Progne 66 cea cruda! Magica Medee 67 Când taţii au greşit, răzbunătoare, Aţi stins a vieţii fiilor scânteie! Dar a Terezei vină-i mult mai mare Şi lacomii şi patimi de femeie O-ndeamnă, fiu-n luptă să-şi omoare…! Ucise-şi tatăl pentru patimi Scila 68… Ea vrea şi una, şi-alta, cu de-a sila.

Deci prinţul răzbunarea dreaptă-şi varsă
Pe tatăl master şi pe mama rea

Iar oastea împotriva lui întoarsă o pleacă sub oblăduirea sa… Dar în mânia lui în veci neştearsă în lanţuri, iată, mama-şi fereca 69! Vai cerul l-a supus curând căinţii. Căci se cuvine să-ţi cinsteşti părinţii…

Ca-ndată mândrul domn castilian la luptă sare, să-şi răzbune fiica. În faţă-i stă un pumn de lusitani, Dar sunt oşteni ce nu cunosc ce-i frica. Stăpâni pe bărbătescul lor elan cu cerul sprijin, iată, inamica Oştire nu numai c-o ţin pe loc, Ci o alungă chiar, prin fier şi foc.

Dar lupta prinde mâi vârtos să fiarbă… Asediul strânge Guimarensu-n cleşte… Cu oaste câtă frunză, câtă

iarbă (Monarhul spaniol îl prejmuieşte. Şi hotărî sânfrunte moartea oarbă… Mult credinciosul Egas 70, vitejeşte… Altfel dădeau toţi birul cu fugiţii.

Merinde neavând şi nici muniţii

Ştiind vasalul credincios că nu e cu chip încercuirii piept să-i ţină, Se duse la castilian să-i spuie că prinţul fruntea-n faţa lui şi-o-nchină. Şi iată; cercul morţii se descuie, Că-i Egas demn de-ncredere deplină. Bar prinţului măcar prin cap nu-i trece Sub jug vrăjmaş grumazul să şi-l plece.

Sosi umilitoarea clipă, când Viteazul-prinţ se cuvenea să vie să-şi plece fruntea, prea supus şi blând, Vasal Castiliei pentru vecie. Dar nu veni… Şi Egas, pricepând. Cuvântul dat că n-a putut să-l ţie, Vru pe butuc grumazul să şi-l culce, Plătind minciuna cu viaţa-i dulce.

Luând cu dânsul şi copii, şi soaţă, Cu-mbrăcăminte roasă şi umilă, Desculţ se-arată regelui în faţă, Ştirnind nu dor de răzbunări, ci milă. Şi-astfel grăi: – „Îţi dau această viaţă, Dacă de-al meu cuvânt călcat ţi-e silă, Mărite rege, şi – cum se cuvine, Prin moarte spăl amara mea ruşine.

Ţi-aduc aici vieţi nevinovate Soţia, pruncii, rege preamărit, Dacă-al tău suflet generos mai poate Prin jertfa lor să fie, mulţumit!: Ia-mi mâinile şi limba, luminate, şi la torturi mă lasă oşândit, Căci gata sunt de cazne şi umilu-s! Căzneşte-mă ca Sinis 71 ori Perilus 72!”

Cum cel ce-i osândit pentru vreo fapta Ştiind ca moartea scumpa viaţă-i fura Îşi culcă fruntea pe butuc şi-aşteaptă Calăul cu temuta lovitură, Tot astfel Egas; ochii şi-i îndreaptă Spre prinţul indignat peste măsură. Dar regele mânia şi-o reţine înmărmurit de jertfa lui de sine.

O, tu, credinţă portugheză mare, A lui Egas „vasalul şi viteazul! Prin ce e mai sublim persanul73, bare.

Ce şi-a sluţit şi nasul şi obrazul Şi despre care Darius74, se pare, Spunea, vărsându-şi necurmat necazul „Că douăzeci de Babiloane-n sir Ar da să-l vadă zdravăn pe

Zopir?

Ei. ostile victorioase-şi trage – Alfonso către maure meleaguri De dincolo de ferecatul Tage… Şi gata de războaie şi harţaguri, Pe-ale lui Uric 75 şesuri şi zănoage Se-aşază lusitane oşti şi steaguri, Pe sarazini să-i dea pe-al morţii şleau, Aşa puţini la număr cum erau.

Şi se-ncredeau în dumnezeu preabunul, Căci altfel orice ochi putea să vadă că maurii-s o sută contra unul, Că-ar fi curaj acest război, să creadă Putea numai nerodul şi nebunul, Căci nu era curaj, era bravadă, S-azvirli în încleştarea cea temută Doar unul împotriva a o sută!

Cinci regi viteji au maurii cu ei şi dintre ei Ismar e mai de seamă. Şi toţi sunt oţeliţi în anii grei şi-n lupte-s iscusiţi şi fără teamă. Şi au cu ei războinice femei76 Ce-n amintire mândră doamnă cheamă Ce pe troieni i-a ajutat odată, Ori mandrele ce-n Termodon 77 înoată.

Goneşte aurora-nfrigurată Polare stele… Noaptea-i la răscruce, Când lui Alonso i se-arată, iată, Mântuitorul răstignit pe cruce 78, şi, în credinţa: lui înflăcărată, Să strige astfel doar razbi s-apuce „Paginilor, paginilor te-arată, Nu mie, care-ţi ştiu puterea toată:!”

Descătuşa elanuri uriaşe Minunea asta nemaiauzită, şi oastea risipită pe imaşe îl tot slăvea pe rege, fericiţă, Strigând în faţa taberei vrăjmaşe De tremura şi slava nesfârşită: „Alfonso să trăiască, să domnească, în portugheza ţară creştinească”.

Aşa precum molosul79 zădărât Dă buzna peste taurul de munte, şi-acesta, nfricoşat, numai de Cât, îşi pleacă doar încornorata frunte; Iar el muşcându-l de urechi, de gât, Nu cu puterea cearcă să-l înfrunte Ci doar, agil, ba ici, ba colo zboară, Dă-i rupe totuşi gâtul şi-l doboară, – La fel se-avanta noul rege, iara Cu-ndemn de la popor şi de la cer. Să treacă hoarda maură, barbară, în fruntea oştii lui, prin foc şi fier.: Şchelălăind, la arme câinii zboară, Arcaş la arc, la lance lăncier, şi dau năvală îmbulziţi în cete, în

mugete prelunge de trompete.

Cum flăcările-n danţ nebun preling Pe secetosul şes, în volburi, jarul şi boreale vânturi le încing înspre pădure îndrumând pojarul, şi de păstori, la târlă, se ating când gustă-n tihnă somnului nectarul şi-atunci, adăpostindu-şi grabnic turma, îşi pierd prin satele vecine urma, – Tot astfel maurele oşti, năuce, Pun mâinile pe arme într-o clipă; Nu cearcă încotrova să apuce, Focoşii roibi doar şi-i strunesc în pripă Şar portughezii ca nişte naluce; De lănci străpunşi, paginii gem şi ţipă; Jur-împrejur se năruie duşmanul, şi mulţi tot strigă-n ajutor Coranul.

Munţi ar surpa grozavele ciocniri!… Fug, scăpărând amarnic din copite, A lui Neptun focoase, plăsmuiri 80… De lovituri năprasnice trăsnite. Se zi destramă zalele subţiri şi platoşe şi scuturi cad strivite, Căci portughezii-n luptă le-ncovoaie, Le smulg, le rup, le sfârtecă, le taie!…

Şi capetele zboară retezate… Picioare, braţe, zboară-ntr-o clipită; Şi munţi, şi munţi de trunchiuri sfârtecate Mai aburesc şi încă mai palpită.

Şi curg, şi curg pâraie-nsângerate… Vrăjmaşa hoarda fuge căsăpită, Iar câmpul tot frumoasa faţă-şi pierde Schimbându-şi-o în roşie din verde.

Iar lusitanul prinţ, biruitor, Adună pradă mare şi trofele. Şi-atunci, pe câmpul larg al luptelor, Trei zile de răgaz a fost să-şi deie… Şi pe-al său scut de-argint strălucitor, în veci izbândei martore să-i steie, El zugrăvi cinci scuturi mici, de-azur, Semn că cinci regi învinse primprejur…

Cu feluri osebite de culoare. El cei treizeci de-argiiiţi picta pe ele Ce-au însemnat a lui Iisus vânzare, Căci sprijin el i-a fost în lupte grele… Sunt cinci arginţi pictaţi pe fiecare Din scuturile cele mititele şi zece – arginţi pe cel de la răscruce; – Şi toate-s aşezate-n chip de cruce.

Şi zilele trecut-au după zile, şi s-au plecat cetăţi după cetăţi, Victorii scrise pe-ale vremii file: Leina, păgână alte

daţi, Aronches-ul cu văile-i fertile, Scalabicastrul 81, unde te răsfeţi Tu, Tage fermecat, cu ape line Pe-ntinsele câmpii de soare pline.

Şi zile după zile prind să fugă şi se apleacă frunte după frunte; Curând, curând şi Mafra cade slugă şi Cintra rece din al Lunii Munte, Unde mereu naiade dulci subjugă Amorul cu săgeţile-i mărunte şi ele se ascund şi vor să scape, Dar el le-ntinde mreaja dulce-n ape.

Tu, Lisabona nobilă, cu anii Ajunsă a lumii falnică regină, Acel care pe sfoară a tras dardanii82 Te-a ctitorit din piatră şi din tină… Stăpâna mărilor, cu mari strădanii Acum vezi lusitanii cum te-nchină, Cu sprijin de la nordice armate 83, Spre tine-n grabă mare îndrumate.

Venite de pe Elba, de pe Rin, Venite din Britania cea rece să-nlănţuie norodul sarazin, Credinţa sfântă-n luptă le petrece Spre Tagele cu susur cristalin; Alfonso printre-a sale oşti le trece şi, sprijinit de ostile trimise Sugrumă-n cerc cetatea lui Ulise.

Şi de cinci ori84 se-ascunse-a lunii faţă şi de cinci ori se arătă, la rând, Când se plecă cetatea cea măreaţă, Cumplitul cerc al morţii nefrângând. Şi fost-a bătălia îndrăzneaţă Cum poate n-au fost bătălii nicicând, Că-nvingătorii aprig se luptară iar cei învinşi eu deznădejde rară.

Astfel, şi-a aplecat sub jug grumazul Aceea care-n vremile apuse A înfruntat cu pieptul dârz talazul şi sciţilor nicicând nu se supuse, Măcar că oastea lor, rupând zăgazul, Pe Tage şi pe Ebru jugul puse, A „Beţisului 85 mândre văi şi lunci… Numindu-le „Vandalia” 86 atunci…

Au cine să le-nfrunte lovitura
Dacă şi Lisabona se apleacă
Puterii lor ce şi-a vădit măsura
Şi faimei care nimeni n-o s-o-ntreacă?
Acum i-ascultă şi Estramadura.
Obidosul şi Alenquerul, iacă.

Îi oglindesc în apele lor limpezi.

Şi-n Torre-s Vedras slobozi să se plimbe-s

Şi voi, fertile şesurî transtagane 87 Mult dăruite de bălana Ceres, Plecaţi-vă puterii-lusitane, Căci toate sub nenfrânta ei putere-s! Nădejdea voastră, mauri, azi în van e, Căci ei stăpâni pe marea voastră-avere-s, Căci iată-ne Alcacer vă dau de-a dura şi-n Elvas, şi în Serpa, şi-n Moura.

Curând, curând şi nobila cetate 88 Unde-a şezut Sertoriu răzvrătitul. În care apa de argint89 şi-abate Spre oameni şi ogoare clipocitul Prin zeci şi zeci de arcuri minunate

Care-n văzduh le sprijină granitul, şi în răcoarea ei plăcută scald-o, O cucereşte spada lui Giraldo90

Şi Bej a sta izbânzilor adaos (Pentru Trancoso 91 răzbunare bună) … Aici, Alfonso, fără de repaus, Cu noi cununi de laurse-ncununã, Schimbând oraşul într-un groaznic haos, Căci cutezând puţin să se opună, Starnind mânia-n pieptul lui – pe loc îl trece, dârz, prin sabie şi foc.

Palmela pleacă-se sub spada-i grea, Apoi Cozimbra cea bogată-n peşte, Aici, vegheat de mare, steaua sa, O oaste fără număr nimiceşte Ce-ntr-ajutor Cozimbrei se grăbea Prin munţi sâlhui târându-se şerpeşte, Neaşteptându-se de loc să vadă în faţa ei a lui Alfonso spadă.

Era cel din Badajoz rege maur cu patru mii de robi ca nişte zmei şi cu pedestri mii, leiţi în aur, Punând pe arme tari vădit temei… Însă precum în mai, voinicul taur, în marea dragostei căldura de-i, Când pe drumeţ l-aude sau îl vede Asupra lui orbeşte se repede – La fel Alfonso iureş dă, năprasnic, Ivit în faţa lor ca o nălucă… Începe iarăşi crudul morţii praznic Stârnind în rege dor cumplit de ducă, Strângându-i panică în braţe, groaznic Ceilalţi, urlând, pe urma lui apucă. Şi-au fost eroi acestei încleştări – Doar şaizeci de lusitani călări.

Nedându-şi nicio clipă de răgaz, Alfonso cheamă din întreaga ţară Orice plămadă de-ndârjit viteaz, Călit în volburata luptei para Badajozul strângându-l de grumaz cu toată cutezanţa-i legendară, Adaugă moşiei portugheze şi-acest oraş vegheat de metereze.

Dar Preaînaltul ce-ndelungă vreme

Întârzie pedeapsa meritată, (Fie căinţa-n suflete să cheme, Fie că-i taină care nu se-arată), După ce-l ocrotise mai devreme, Primejdii stând din calea lui s-abată, îl lasă pradă cruntelor blesteme A mamei care încă-n lanţuri geme.

Şi-n timp ce el Badajozu-nconjoară îl împresoară oastea din Leon, Spunând că ea-i stăpână-n astă tară şi n-o dă lusitanilor plocon. Şi scump plăti-ndărătnicia-i rară Alfonso, căci atras de-al luptei zvon, Picioarele-şi zdrobi de-o poartă-n fiare şi lanţuri i s-au hărăzit brăţare.

Nu te-ntrista, viteazule Pompei 92 De-a faptelor ce te-au mărit ruină! Chiar de Nemesis93, în dreptatea ei, Izbândă-i dete socrului, deplină, Măcar că Tasisul94 cu alb polei, Siena 95 de fierbinte soare plină, Gheţosul Păzitor96, cel brâu de pară 97 în faţa ta amarnic tremurară.

Chiar de te ştiu arabii, heniocii98 Colhida 99 – ţara lânii de-aur greu – Chiar dacă te admiră capadocii 100 Iudeii cei c-un singur Dumnezeu Sofenii 101-nfometaţi şi-apoi ferocii, Cilicienii102, şi cei ce apă beu Din două râuri103 ce-au pe munte sfânt Izvorul, pe-al Armeniei pământ.

Vestit fiind din, a lui Atlas mare 104 În sciticul Taurus105, Veşnic nins, Nu te cuprindă umbră de mirare

Ca-n Ematia 106 tot ai fost învins. Căci, iată-Alfonso, n culme de splendoare, îşi pierde-ntregul cucerit întins! De socru-nvins vru cerul să fii tu, Iar dânsul ginerelui107 rob căzu.

Ispăşitor judeţului divin Venit Alfonso-n ţară, se

cunoaşte Un îndrăcit asediu sarazin La Santarem răzbeşte să împroaşte, şi cu acest prilej, de lauri plin.

Duce-a Sfântului Vincenţiu moaşte Ce-n sacrul promontoriu 108 stară-nchise, în falnică cetatea, lui Ulise.

Spre a-şi împlini dorinţa cea din urmă, Fiind acum bătrân şi stors de vlagă, S-alunge necurmat păgâna turmă, El lasă fiului oştirea-ntreagă. Dincolo de Alemtejo 109 Sancho 110-i curma Pe mauri – şi într-înşii groaza bagă, Roşind, de sânge maur apa caldă A râului111 care Sevilla scaldă;

Dar dârzul prinţ, de noi victorii dornic. Purcede iarăşi oastea să-şi înşire Ca-n fruntea ei luptând mereu, statornic, Să scape Beja din încercuire. Şi n-a rămas dorinţei lui datornic, Ci-avu curând nespusa fericire, Să vadă cum puhoaiele barbare Mâi pun nădejde doar în răzbunare.

Din Atlas căruia-i schimbă Meduza Umana-nfăţişare-n munte greu, Din naltul promontoriu Ampeluzal12, Din Tingis 113 unde-avu sălaş Anteu 114 Şi din Abila se vărsa ursuza Oştire maură mereu, mereu… Fu gata a lui Juba 115 seminţie la glasul goarnei de război să vie…

Intră chiar Mir-Almorhinim ll6 cu oaste Năprasnică-n regatul portugal cu treisprezece regi, să-l ia din coaste. El purta sceptrul nalt imperial. Şi, mprăştiind în drumul lui năpaste, îşi năpusti apoi turbatul val să-nchâdă pe Dom Sancho-n Santarem. Dar se zdrobi al oştii lui blestem!

Căci iată, mii de încercări viclene, (Mai multe-n lume nu pot să existe) Ca jerbele de foc subpământene, Berbecii tari, grozavele baliste, Le-nfruntă-Alfonso neclipind din gene, ştiind la toate cele să reziste cu suflet, cutezanţă şi putere, Oricând acolo unde lupta-l cere.

…Bătrânul Dom Alfonso-şi dăruia

Preamentată vârstei lui hodină în aşezarea care o scălda Mondengo 117-n val de apă cristalină. Dar auzind de-ncercuirea grea, Se şi grăbi la Santarem să vină, Căci

vârsta-i ofilise forţa numa „Dar ne nfricarea-i vie-i şi acuma…

Cu vechii lui oşteni, căliţi în lupte, Îi sare fiului într-ajutor. Astfel uniţi, din faimă să se-nfrupte, Pe mauri îi zdrobesc îngrozitor. Pe câmpul presărat cu straie rupte, Turbane, frâie, roibi nechezători, Curând se adăugară, drept peşcheşuri, Ale stăpânilor spurcate leşuri.

Ceilalţi, fugind, blesteme surde-ndrugă, De la dezastru întorcându-şi faţa… Doar Mir-Almominim n-a prins să fugă.

Ca-ntâi şi-ntâi fugise din el viaţa

Şi glasurile înălţară rugă Acelui ce le-a dăruit măreaţa Izbândă – căci la ceasul cel mai greu Nu luptă omul, luptă Dumnezeu

Dar după ce-n izbânzi nenumărate Se-ndătinase braţu-i neînvins Alfonso cel învingător în toate Acuma iată că-i de vârstă-nvins. Căci doamna pală, mâinile-ngheţate Peste-ngheţatu-i trup şi le-a întins Şi tristei Libitine 118 dându-i dreptul, încremeni pentru vecie pieptul.

Şi l-au jelit cu susur plâns izvoare şi lacrimi dus-au apele cărunte Peste desţelenitele ogoare; Şi lacrimi calde-au izvorât din munte… Dar faima, faima lui nepieritoare va sta de-a pururi seculii să-nfrunte şi veşnic va striga ecoul clar: „Alfonso, unde eşti!? – dar în zadar…

Dom Sancho care tatăl mort şi-l plânge De dânsul vrednic însuşi se-arătase când înroşise Beţisul cu sânge. Pe regele-Andaluziei mănoase când crunt răzbise-n luptă a-l înfrânge şi-apoi când Beja o despresurase.

Călindu-şi braţul tânăr tot mai tare şi dobândindia luptă-ndemânare.

Puţină vreme după ce fu uns la rege îndrăgit de ţara toată, El în cetatea Silves a pătruns cu glia de bătrânul plug brăzdată… Şi-l ajută la asta-ndoajuns, O flotă 119 din Germania-ndrumată Pe drumul mării, înapoi să ieie Pierdute plaiuri şi cetăţi iudee.

Zorea această flotă să-l ajute Pe Frederic cel Roşu, ce stârnise la luptă credincioase oşti, temute Unde mântuitorul pătimise. Căci Lusignan 120, pe vrute, pe nevrute, Lui Saladin cel Mare 121 umilise Acum războinicele sale cete Răpuse nu de luptă, ci de sete.

Dar, abătută de la dreptul drum Dar marea-nfurtunată-n ast parte, Lui Sancho-i sare-n ajutor acum, Căci este sfânt şi-n lupta asta 122 Marte. Cum altă dată de germani văzum Pe tatăl său că se-ajutase foarte să iasă-n Lisabona-nvingător, EI Silves ia cu ajutorul lor…

Nemulţumit cu marile trofee; Urmaşilor lui Mohamet răpite, Leonul cu asalt porni să-l ieie, Oraş care de Marte ctitorit e… Şi nici chiar în Tuy nu se încheie Izbânzile lui Sancho hărăzite, Ca-n mii de aşezări înfrânge stăvili şi-apoi le dă înfricoşate pravili…

Cu laurii Izbânzii-mpodobit Veni de viaţă moartea să-l dezlege. Şi-ajunse fiul său, de toţi iubit, Zis tot Alfonso, cel de-al treilea rege. Acest Alfonso iarăşi a gonit Din Alcacer de Sal păgâna lege, Acum cu răzbunare ia blesteme Izbânda maură din altă vreme.

Murind, al doilea Sancho îi urmează, Delăsător, bicisnic şi molâu.

Încât acel ce-i fură daţi în pază Mi ţi-l jucară cum voiră-n frâu., şi la sfârşit de tot văzu cu groază că, înfrăţit cu ei întru desfrâu, Din mâini îi zboară a cârmuirii frână, Cerută necurmat de altă mână.

O, n-a fost Sancho, nu, ca neonestul 123 Care se preacurvea c-un prunc plăpând şi-a săvârşit neobrăzat incestul, Pe maică-sa în patul lui luând. Nici crud ca el – să soarbă-n ochi funestul Incendiu peste Roma fumegând. O, n-a fost rău ca Heliogabal 124 Nici muieratic ca-Sardanapal125!

Şi nici nu şi-a tiranizat poporul Cum în Sicilia făceau tiranii… N-a fost ca Falaris, născocitorul. De noi torturi şi cazne, şi strădanii… Însă ducea norodul tare dorul După

acei ce-i fură suveranii Cinstiţi în lumea-ntreagă şi întâii şi nu îi mai plăceau de loc molâii…

Aşa că-n locui, cârmui regatul Doar contele Boloniei 126, în toate… Iar când Dom Sancho îşi dădu oftatul Fu uns ca rege acest vrednic frate, Alfonso cel Viteaz – nealinatul, Care lăţi moşia, căci nu poate Curajul nehotărnicit să-ncapă în graniţi strâmte de pământ şi apă.

Pământul din Algarves, dăruit, la zestre lui, la ceas de cununie, Păgânul, iar de Marte urgisit, îl părăsi acum pentru vecie… Astfel imperiul s-a întregit Prin rege ne-ntrecut în vitejie. Pierdură maurii – acest plai, acuma, Sortit urmaşilor lui Lusus numa…

Iar apoi Denis 127, vrednicu-i Vlăstar, A fost luminii viaţa să-şi închine, încât umbri avântul legendar, Al libertăţii-alexandrine 128, Căci ţara înflori sub blândul har Al păcii daurite şi divine; Prin cumpănite legi, prin datini noi

Şi prin lumina-nvăţăturii-apoi.

Coimbra cu-al Minervei har129 se laudă iar muzele-n Mondego se răsfaţă de Helicon 130 acuma vrând să n-audă… Şi tot ce-avu Atena cea măreaţă Aice află ochiul care caută. Apollo, veşnic luminos la faţă, Aice dăruie cununi de aur, De baharis 131, şi veşnic verde laur.

Crescură fortăreţe şi redute în evul lui de măreţie plin. Castele şi clădiri nemaivăzute, Fântâni ţâşnind cu şipot cristalin; Átropos132 însă ghearele temute Iuţi spre viaţa lui, rânjind hain şi fu al-patrulea Alfonso uns Cam nebunatic dar viteaz de-ajuns.

Acesta pe castilieni mulţi ani întâmpină pe faţă, cu sfidare… Căci. nu au frică bravii lusitani De o putere ca a lor mai mare… Dar totuşi, când huliţi mauritani Trecură-ale Castiliei hotare, Să le aduca-n stăpânirea lor, EI Spaniei îi dete ajutor.

Nici Semírarnis 133 n-a-mbulzit vreodată. Înspre Hidaspe-atâta durat greu, Nici chiar Atila-n Roma-

nspăimântată, El, biciul groaznic al lui Dumnezeu, N-avu de unde-atâţia goţi134 să scoată Câţi sarazini minau mereu, mereu, Unindu-se, Marocul şi Grenada, Să-şi moaie la Tariffa-n sânge spada.

Castilianul domn, înspăimântat De-atâtea hoarde lacome de moarte, Nu viaţa şi-o temu ci-ntregulnat să nu-i fie primejduit de soarte… Şi-atunci spre lusitanul împărat Trimise paşii scumpei lui consoarte şi-a lui Alfonso fiică, lui să-i ceară Ajutorare-n clipa cea amară.

Frumoasă este de nespus Maria Intrată în palatul părintesc, Pe albii umeri cu minunăţia

De păr învălurat şi îngeresc. Dar este stinsă-n ochiri bucuria Că-n ei amare lacrime sclipesc. Iar el, când cu nesaţ la piept o strânge, Copila, astfel glăsuindu-i, plânge

— „Părinte drag, se sparie şi gândul, Căci ale Africii ciudate neamuri, Pe regele Marocului urmându-l, Azi vor să prindă Spania în hamuri. De când izbeşte marea-n ţărm, sfărmându-l, Nu s-au văzut atâtea oşti şi flamuri, Că tremură de crudul lor avânt şi viii, dar şi morţii în mormânt!

Acel ce mi l-ai dat de soţ, părinte, Un pumn de oameni are doar, să-i stea Duşmanului oprelişte-nainte, şi-n ajutor de n-are oastea ta Pe care-o cere ruga mea fierbinte, M-aşteaptă a văduviei soartă grea, Că-mi pierd şi soţul, şi regatul, tată, şi-n veci de veci rămân nemângâiată!

O, tată, rege de a cărui frică îngheaţă apa-n maura Molucă 135 într-ajutor Castiliei te-ardică, Nu pregeta, găteşte-te de ducă! Dacă-ţi iubeşti puţin sărmana fiică Pe care deznădejdea o usucă, Grăbeşte! Zboară!… Căci, de-ntârzii, vai N-o să mai ai cui ajutor să-i dai!”

Sfioasă, blândă arăta Maria la Venus care se ruga-ntristată, De Jupiter să spulbere urgia Ce sta peste Enea să se-abată. Încât, înduplecându-şi străşnicia, Lăsând din mână tunetul să-i cadă Voinţei zânei Zeus se supuse Puţin părându-i tot ce ea-i ceruse.

Dar escadroanele cutezătoare Stau de pe-acum pe câmpul din Evora. Armuri şi lăncii fulgeră în soare, Nechează roibii, goarna sună ora când pacea dulce trebuie să zboare şi să se nască-n pieptul tuturor a A luptei patimă, din nou, din nou… Şi-n munţi se sparge-al goarnelor ecou.

Cu capul sus, pe toţi îi predomina Alfonso lângă mandrul lui drapel Căci nimeni nu arată la lumină Mai falnic; mai cutezător ca el. Privind în jur cu-ncredere deplină, I-nsufleţeşte pe ceilalţi la fel, şi-astfel răzbeşte-n Spania să vină cu fiică lui şi mândra ei regină.

Ci iată-i pe Alfonşi că-s împreună Stând câmpurilor din Tariffa-n frunte Păgânii valuri-valuri se adună că nu încap pe şesuri şi pe muţite… Nici cei ce cutezanţă au nebună, Cu teama n-ar putea să nu se-nfrunte Privind păgâna hoardă, câtă pleavă, De nu s-ar şti vegheaţi de-nalta slavă.

Urmaşii lui Agar privesc râzând la pumnul de oştire creştinească şi îşi împart de pe acum, pe rând, Pământul ce râvnesc să-l stăpânească. Cum, sarazinul nume uzurpand, N-au pregetat cu el să se fălească, Se strigă, şi acum stăpânitori Pe glia mândră care nu-i a lor.

Cum uriaşul 136 hâd şi răşchirat Ce-n Saul spaima a ştiut a naşte, Văzând păstoru-n zdrenţe-nveşmântat. Ocări se apucă spre el să-mproaşte, Dar, când celălalt în frunte l-a-nsemnat cu piatra zbârnâind în zbor din praşte, Muşcă ţărâna, căci credinţa, iată, Mai tare decât forţa se arată.

Tot astfel maurii dispreţul lor Peste oştirea lui Cristos aşternu-l şi nu văd că ea are-ntr-ajutor Puteri de care tremură Infernul. Castilienii dau năvală-n zbor Spre marocani – şi-i sprijină Eternul… Iar lusitanii îşi încearcă spada în vălmăşagul oştii din Grenada

Sar lănci şi spade-n zale să se-nfigă… Rânjeşte crud al morţii hâd schelet. Şi fiecare, după legea-i, strigă Ba pe Sin Iacob, ba pe Mahomet!…

Urlând prelung răniţiise-ncovrigă şi-n lac de sânge cad încet, încet, Unde se-neacă alţii cu grămada, De nu i-a săvârşit cu totul spada…

Cei din Grenada fug mâncând pământul şi nu-i ajută zaua de oţel… Şi lusitanii-şi înteţesc avântul Distrug, ucid, încing grozav măcel şi-i sar apoi în ajutor, ca vântul, Castiliei ce nu răzbea de fel, în ciuda-nverşunatelor strădanii, Să ţină pieptul cu mauritanii…

Ci iată, roata soarelui pogoară S-adoarmă-n umeda lui Tethis casă 137 Domoale, line, umbrele de seară Peste însângeratul câmp se lasă, Să soarbă-n minte ziua legendară când cei doi regi, cu-armată glorioasă, Atâţia mauri de pe lume-au şters Cât n-a văzut întregul Univers.

N-a ucis-Marius 138 a patra parte Din citi ştiură-aici creştinii frânge; Când oştilor de chinul setei moarte Le dete-n apă şi duşmanul sânge. Nici punul 139, ce-a jurat de prunc să-i poarte Doar ură Romei – şi-a răzbit a strânge, De la romanii morţi în lupte grele, Trei baniţe de aur, în inele!

Tu, Titus 140, de-ai zvârlit atâţia vieţi în beznanfricoşatului Cocit141, Când ai distrus oraşul cel semeţ Ce se-ndărătnicea-n străvechiul rit, Urmat-ai doar cerescului judeţ şi nu puterea ta l-a nimicit, Ci s-a-mplinit ce-n profeţii s-a spus 142 Şi cum a spus, aidoma, Iisus!

…Cu laurii acestei mari victorii Se-ntoarce-Alfonso-n patria iubită ta, pe măsura legendarei glorii, Să-i fie pacea dulce şi tihnită… Şi-atunci s-a scris povestea, cu fiorii Centorc şi morţii-n groapa lor cernită, Cu fata urgisită 143 rău de soartă, Care-a ajuns regină numai moartă.

O, dragoste, doar cruda ta putere, Ce-n inimi taie dureroasă rană, Ceru atâta jertfă şi durere De parcă ar fi fost Ines duşmană O, setea ta nu numai lacrimi cere Ci lacoma, şi crudă, şi tirană, la să-şi reverse-n suflete nectarul, Cu sânge cere să-i stropeşti altarul!

…Îţi culegeai, curată la simţire. Spânilor juniei dulce

frupt, în vesela şi oarba amăgire Al cărei fir ades de soartă-i rupt. Câmpia lui Mondego în privire Sorbind-o cu nesaţ şi ne-ntrerupt, Tu învăţai şi munţi şi flori să spună Un nume scris în inima ta bună!

Spre tine îşi îndreaptă mândrul prinţ Năvalnicele dorului văpăi, Purtându-te în ochii lui fierbinţi când ochii lui departe sunt de-ai tăi… Şi nopţile îl mint cu năzuinţe iar zilele-s de vis în ochii săi; Şi tot ce vede-n juru-i îl îmbie la neastâmpărată bucurie.

Prinţese mari, cu zestre şi cu nunţi Frumoase şi-l doresc pe prinţ la sân, Dar cu dispreţ, tu, dragoste, le-nfrunţi când alt chip gingaş ţi-i pe veci stăpân. Aceste rătăciri cu ochii crunţi Le urmăreşte regele bătrân şi, murmurul curtenilor să-mpace, înfricoşat judeţ pe dată face.

Să-şi recâştige fiul, dinadins. Vru lui Ines să-i curmeal vieţii fir, Crezând că poate fi cu sânge stins şi sacrul foc al veşnicei iubiri. O, spada ce pe mauri i-a învins, Ce furii, ce nebune rătăciri „Au hotărât-o fierul să şi-l culce Peste grumazul ei gingaş şi dulce?

Stau gâzii fioroşi să o aducă la regele înduplecat spre milă. Dar şleahta, cu pricini şi pâri, năucă, Tot cere moartea grea pentru copilă. Şi lacrimi calde-n ochi i se usucă

Pe când se roagă, tristă şi umilă, şi nu de spaima morţii crunte geme, Ci pentru prinţ şi pentru prunci se teme.

Şi ridicând spre slăvile curate încântătorii ochi de lacrimi plini, (Vai, mâinile-i erau încătuşate De aspre mâini de dregători haini!), Pe pruncii dragi, cu feţe bucălate, Sortiţi orfani să fie-ntre străini, Din ochi îi soarbe mama lor, cu jind, Spre ne-nduratul lor bunic grăind

— „Şi. fiarele plăsmite de natură Sălbatice şi crude din născare, şi pasărea de pradă care fură şi-şi duce prada-nsângerată-n gheare, Au dovedit blândeţe şi căldură cu

prunci plăpânzi fiind dezmierdătoare, la a lui Ninus mamă144, bunăoară, Ori a celor ce Roma-ntemeiară 145”.

Dar tu, ce porţi un chip de om, cu slavă, De-i omeneşte să ucizi o fată Doar fiindcă dragostei ajunse sclavă şi numai de iubire-i vinovată, înduplecă-ţi mânia ta grozavă şi spre aceste vieţi plăpânde cată!… Te-ndure, Doamne, lacrima lor pură, De vina ce n-o am un te îndură!

Şi dacă stand paganilor în faţa ştii moartea să le-o dai, prin fier şi foc, Tu trebuie să ştii să dai şi viaţă Căci de o pierzi, greşind, n-ai alta-n loc! mai bine du-mă-n Sciţia de gheaţă 146 Să-mi plâng amarul vieţii nenoroc, Ori în torida Libiei pustie 147: De-o merit, eu, prin nevinovăţie.

Azvârle-mă-ntre fiare-nfometate, Azvârle-mă-ntre tigri şi-ntre lei! Acolo voi afla-ndurare, poate, Cum n-aflu-n pieptul semenilor mei! Voi plânge-acolo lacrime curate. Pentru iubitul meu – şi nou temei O s-am crescând plăpânzii lui lăstari… Şi ei m-or mângâia întru amar”.

Mişcat de ruga-i, regele se pleacă

Şi gata e să-i spună că o iartă, Dar nu o iartă şleahta cea buimacă şi, mai cu seamă, ne-ndurata-i soartă… Ies spade fine de oţel din teacă, De viaţă pe Ines să o despartă… O, cruzi casapi! Cavalereşte-i oare să stingeţi viaţa asta-ncântătoare?!

Cum Polixenei148; – stropul cel din urmă De mângâiere-al mamei ei stinghere, Cu fierul Pirrhus viaţa dulce-i curmă când umbra lui Ahile moartea-i cere, Iar ea, ea oaia blândă dintr-o turmă, Privind spre cruda mamei ci durere cu ochi ce-nseninează bolta iară, Se lasă pradă jertfei ce-o doboară, – La fel se-mplanta fierul sclipitor în sânul de-alabastru şi lumină, De unde-Amorul l-a ucis cu-amor Pe prinţul ce-o făcu apoi regină. Flori albe-n ochii ei se sting şi mor şi lacrimi calde-n ei se mai anină Când, fără a se gândi la răzbunare, Călăii-i spulberă a vieţii floare…

Puteai, o, soare, n clipele aceste, în neguri chipul să-ţi ascunzi, de zeu, Cum te-ai ascuns când îşi mânca Tieste

149 Copiii morţi prin mâna lui Atreu! Voi, văi adânci, vuiţi şi daţi de veste, Ce spuse gura rece-n ceasul greu: „Dom Pedro!… Pedro!” Mult iubitul nume Ecoul vostru-l ducă-n larg de lume!”

Cum floarea ruptă prea de timpuriu. Strivită-n mână suave de codană, Culoarea-şi pierde şi parfumul viu când fata o-mpleteşte-ntr-o coroană – Şi chipul lui Ines e străveziu… S-a stins culoarea-i pură, diafană, Sunt veştezi trandafirii albi ai feţii, Odată stinşi cu licărul vieţii…

Şi ale lui Mondego mândre zâne I-au plâns pieirea peste văi şi şes… Şi lacrimile lor, din vremi bătrâne, într-un curat izvor s-au fost ales… Al cărui nume până azi rămâne, „Izvorul dragostelor lui Ines” 150.

Purtându-şi printre flori nestinsul dor, Cu apa – lacrimi, numele – Amor!…

…Dar iată, răzbunarea nu-ntârzie… Pedro li se ţine după paşi. Siajuns stăpân pe lusitana glie, Stăpân ajunse şi pe ucigaşi… Un alt Dom Pedro 151 – i dete-n stăpânire Şi semenilor amândoi vrăjmaşi, Nedrepţi şi crunţi, s-au înfrăţit pe-un gust la Lepidus 152 şi Antoniu 153, zis August…

Dom Pedro pedepsi fără cruţare Omoruri, adulter şi tâlhării… Sta martor caznelor îngrozitoare când se rupeau din vinovaţi fâşii… Dar, drept – în lung şi-n laturi de hotare, Pe toţi briganzii mândri îi stârpi. Şi-a omorât răufăcători, din greu, Mai mulţi decât Alcide 154 şi Teseu155.

Din crudul Pedro se născu molâul Fernando 156… (Vai, natura e ciudată!) Care, pierzând ocârmuirii frâul, întreaga ţară o lăsă prădată De spaniolii revărsaţi ca răul cu gândul de-a o prăbuşi odată… Se vede-astfel că regii cei molâi Pun vitejiei cruci la căpătâi…

Dar poate i se pedepsea păcatul De-a fi răpit pe Lianor odată, Smulgând-o nemilos de la bărbatul cu care-ntâi fusese măritată. Molâu ajunge şi neînfricatul De-i inima plăcerii sterpe dată… Amorul josnic vrednicia fură

şi-l schimbă pe erou în târâtură.

De Dumnezeu păcatu-i pedepsit De ce-ai Elenei răpitori, 157 pieira? Dar David 158 pentru ce s-a fost căit? De ce Tarquiniu.159, Apiu 160, pătimiră? Dar tribul, lui Beniamin 161, vestit, Ce mâini, ce vitregii îl nimiciră? Lui Faraon nu Sara 162-i fu blestemul? Nu Dina a năpăstuit Sichemul 163?

Amorul poate să umbrească fala şi-a celor care-s bărbăţiei strajă.

Cum în muiere l-a-mbrăcat Omfala 164 Pe al Alcmenei 165 fiu, căzut în mreajă… Umbrit este Antoniu de greşeala De-a fi orbit de-a Cleopatrei vrajă. Şi tu, viteze pun 166, scazuşi în slavă La Capua, când te-a vrăjit o sclavă!…

Dar cine poate oare blând să şadă când îl cuprinde-n mreajă dragostea, Văzând un trup de roze şi zăpadă De aur şi-alabastru-n faţa sa? Cine nu cade frumuseţii pradă când ea, ca al, Meduzei cap, de vrea, Nu schimbă-n piatră inime fierbinţi Ci-ntr-un infern de chinuri şi dorinţi?

Au cine nu-i vrăjit de-un chip de înger? De-un zâmbet, de-un surâs, de-o mângâiere care te face, inimă, să sângeri însă te şi îmbată de plăcere? Iertat este Fernando pentru nfrângeri, De cei ce ştiu a dragostei putere… Căci de iubirea n-ar fi să-l dezlege, Mai vinovat ar fi, ea om şi rege!

CÂNTUL IV

Cum după groaznicul furtunii muget cu durat greu de vânturi vuitoare, Slavitul astru sfarmă norul muced Nădejde dând de port şi de salvare Şi, temerile, alungind din cuget, Aduce dimineţi strălucitoare – Aşa fu-n Lusitania măreaţă Când Dom Fernando se sfârşi din viaţă…

Poporul năzuia un rege falnic, Obida şi ruşinea să-i răzbune Pe cei ce se-mbuibară-n, chip prădalnic Sub a lui Dom Fernando slăbiciune., Aflându-l, deci, în ramul lăturalnic Al lui Dom Pedro – după cât se spune Măcar că

nu-i era. Urmaş de-a dreptul, I-au dat în mână legile şi sceptrul.

Şi se vădi. Prin semne, tuturor ci că asta-i voia cerului, curând, Când o fetiţă mică din Evora

Din leagăn încă. Mâna fluturând, Când graiului nici nu-i sosise ora, Strigă cu glasul gingaş şi plăpând: – „Trăiască noul rege lusitan, Trăiască bravul rege Dom Joan 1!”

Şi-atunci norodul, clocotind de ură, Se năpusti bezmetic, scos din minţi şi săvârşi cruzimi peste măsură, Tăind prieteni, rude şi părinţi, Pe toţi ce contelui2 aproape-i fură Cum şi reginei beată de dorinţi care, ajunsă văduvă, se-arată Mai pătimaşă, mai destrăbălată…

Mânie, cât de cruntă te desferici! În faţa ei amantul e-njunghiat… Cruţate nu-s nici feţele de clerici! Ca Astianax 3 unu-i aruncat Din turnul nalt al unei mari biserici, Altare, ranguri, nu i-au mai salvat Pe cei ce, goi, târâţi de-a lung de uliţi, Zac sfârtecaţi de săbii şi suliţi! …

Nici Roma n-a văzut atâtea crime, Un astfel de măcel peste cetate! Umbrită-i a lui Marius cruzime şi a lui Sila ne-ndurare, poate! Dar Lianoţ, ce n-ascundea de nime Iubitul ei pe conte că-l socoate, îşi strigă fiica drept moştenitoare Cerând Castiliei ajutorare.

Era această fiică – Beatrice – Cu regele Castiliei nuntită, la fiica lui Fernando – dar se zice că nu cu el fusese zămislită; Ţipând Castilia că-acestei fiice Moşia lusitană-i sorocită, Dă sfară de război pesteţ muturi să se adune mii de lănci şi scuturi…

Vin din provincia căreia Brigo 4 Dacă legenda-i dreaptă – i dete nume, Din ţări din care Fernando 5 şi Rodrigo6 Pe mauri i-alungară-n larg de lume. Leonul oastea lui la arme strig-o într-ajutor Castiliei s-o-ndrume. Vitejii lui, temuţi de cruzii mauri, îşi lasă plugu-n asprele coclauri.

Încrezători în vechea bărbăţie, Vandalii 7-şi mină iar în luptă şirul, Din mândra Andaluziei câmpie, Pe care-o scaldă Guadalquivirul. Ostrovu8-i gata pentru bătălie Unde sălăşlui odată Tirul9 Cu, pe-ale oştii lui drapele, toate Coloanele lui Hercule pictate.

Vin din cetatea veche, legendară, Toledo, unde curge blând şi lin, Din Conca izvorând cu undă clară, Tot Tagele cu şipot cristalin… Scursură de galicieni, murdară! Şi tu cutezi, cu sufletul hain, Să-nfrunţi aceste lusitane oşti Pe care pe-a ta piele le cunoşti?

Se-avântă-ntre-ale luptei negre furii Colţosul neam de oameni alin Biscava Ce-ntâmpină străinele injurii cu ochii scăpărând ca vâlvătaia. Vin alergând vitejii din Asturii şi cei din Guipuzcoa vin, ca ploaia, Bărbaţi ce scot din pântecul ţărânii Fier să-şi ajute în război stăpânii.

…Din luptă lui Joancuraju-i vine, Cum lui Samson îi răsărea din chica. Pârându-i-se-aceste oşti puţine, Pe-ai săi puţini la număr îi ridică… Ba chiar sobor cu seniorii ţine Nu c-ar fi vrut vreun sfat, la o adică, Ci numai ca părerea lor s-o capete, Căci sunt păreri atâtea câte capete.

Şovăitori se-arată-ndată, unii, Neînvoiţi cu-a tuturor voinţă şi-n locul cinstei ce slăvea străbunii Pun laşitate doar şi reacredinţă… Trădându-şi ţara, regele, nici unii Nu-ncearcă nici mâhnire, nici căinţă, Căci şi de Domnul, la restrişte, repede, la Petru 10 ar fi gata să se lepede.

Nuno Alvarez11 dispreţuitor Priveşte laşa lor adunătură… Chiar fraţii lui12 sunt printre trădători… Şi-atunci, ţintindu-i în căutătură.

Nu dulce grai, ci grai usturător, Cu vorbe ce plesnesc îi ies pe gură, Ameninţând cu spada-n mână zarea, Pământul, cerul, universul, marea:

— „Cum? Din plămada lusitanei ginţi Se-mpotriveşte careva lui Marte? Cum?! Ea, regina luptelor fierbinţi, Nu are, cine dragoste să-i poarte? S-a stins văpaia aprigei credinţi Ce pavăză i-a stat, prin foc şi moarte? Cum?! Staţi

şi şovăiţi când ţara toată Die cruntul jug străin e-amenințată?!

Cum?! Oare nu mai sunteţi voi urmaşii Acelor care, sub drapel nenfrânt, Lui Henric cel Viteaz 13 urmându-i paşii, Sapară unor crunţi duşmani mormânt? Când şapte conţi ce conduceau vrăjmaşii şi-au aplecat genunchii la pământ? Când steaguri şi oşteni au fost să cadă Afară de îmbelşugata pradă?

Pe cei ce azi vă-nfricoşează rău. Au cine i-a plecat sub jugul fricii Sub mândrul Denis şi sub fiul său14 Dacă nu taţii noştri şi bunicii iar dacă a fost Fernando nătărău în vremea lui s-au moleşit voinicii, Fiind asemeni regelui poporul, Puteri vă verse-n braţ moştenitorul

Aveţi acum un domn, încât de-ar fire Virtutea voastră cu a lui de-o seamă, Aţi nimici orice împotrivire Darmite-a celor ce vă ştiu de teamă! Iar dacă toate astea în simţire Pierduta bărbăţie nu vă cheamă, Staţi, Iaşi, cu braţele încrucişate! Eu singur cu duşmanii mă voi bate!

Eu cu vasalii mei – şi cu aceasta! (Şi-şi scoase spada pân’ la jumătate) Voi alunga urgia şi năpasta Din plaiuri niciodată subjugate! Le-oi sfărâma acestor hoarde ţeasta în numele credinţei lepădate De voi – şi-al regelui, şi-al ţării mele, şi-oi frânge orice uneltiri mişele!”

Aşa cum la Canusium15, odată, Ramurile oştii de la Canse Erau pe cale să le lase-n gloată Duse-n robii pe ţărmuri africane şi-atunci Corneliusl6, sărind deodată, Ceru să jure oştile romane că n-or lasa din mâini romană spadă Decât atunci când morţi or să se vadă.

Tot astfel Nuno, nou curaj nebun în lusitani cu vorbele-i stârneşte… Şi gheaţa spaimei, care în ajun Pe inimi sta, îndată se topeşte… Călări pe plăsmuiri de-a lui Neptun, Rotindu-şi javelina 17 bărbăteşte, Voinicii hăulesc, strigând în cor – „Trăiască regele liberator!

Vitejii din popor nu stau să doarmă Ci-s gata ţării-ntr-ajutor să-i vină… Cu sârg îşi freacă unii vechea armă Ce-ai

timpul păcii lungi a prins rugină încearcă zale care nu se sfarmă Ori coifuri lucitoare la lumină, Iar alţi-şi pun veşmânt multicolor cu dulcile răvaşe de amor…

Cu mândra-i armie strălucitoare Joan din veselul Abrantes iese. Tot Tagele, cu undă sclipitoare, şi prin aceste locuri vrajă ţese. Şi-s duse-n lupta cea hotărâtoare întâile oştirii pâlcuri dese De omul vrednic şi de armii perse cu care trecut-a Helespontul Xerxe18

E bravul Nuno, biciul de temut Al multorea mândrilor castilieni, Aşa cum hunul 19 a fost crâncen cnut Pentru francezii pentru italieni. Alt luptător în luptă ne-ntrecut, în flancul drept al dârjilor oşteni, Mem Rodriguez de Vasconcelos este, Cinstit de toţi în vremile aceste.

Aripă stângă-n luptă-iândrumată De dârzul Antao Vazquez de Almada Ce conte de Abrantes 20 se arătă. După ce luptei i-a-ndurat corvoada… Ariergarda o conduce, iată.

Joan, de Marte ne-ntrecut, cu spada, în frunte cu ai patriei drapel cu turnuri şi cu scuturi mici pe el.

Pe ziduri – mame stau; surori, iubite, Lăsându-şi baltă zilnicul lor rost… De-o teamă-nfrigurată-nsufleţite Promit pelerinaje, slujbe, post, Iar când, oştirile în za leite De cetele duşmane-aproape-au fost, Le-ntâmpina un muget vuitor şi fură spintecate de-un fior.

Trompete sună, tobele detună, şi surle şuieră ţiuitor… Stegarii toţi în faţă se adună cu flamuri ce sclipesc multicolor; Era-n fierbintea blondei Ceres lună când roadele-l cinstesc pe muncitor… Cu soarele-n Astreea – n, miez augustul, Când Bachus stoarce strugurilor mustul.

Castiliana goarnă dă semnalul cu muget spăimântind Guadiana Ce-şi trage înapoi, de spaimă, valul… Artabrului21 îi dârdâie coroana iar Tagele-şi învolbură cristalul De groază mare înteţindu-şi goana… Iar mamele, ca-n ghearele urgiii, înfiorateşi strâng la sân copiii…

Pălesc ostaşii… Inima se strânge, Căci este drept – dar omul nu-şi dă seama Că-n vălmăşagul luptelor nătânge Mai mare ca primejdia e teama; Dar când, turbat, râvnesti ca-n val de sânge Duşmanului să-i faci cu ură seama, Nu simţi piciorul, glezna când se rumpe şi nici când pierzi suflarea vieţii scumpe…

Ci iată, lupta prinde să irumpă… Se năpustesc întâile aripe… Vor unii să-şi salveze glia scumpă, Ceilalţi o vor sub jugul lor să ţipe. Pereira sare gât duşman să rumpă Unde primejdii prind să se-nfiripe

Şi-astfel curând pământu-i presărat cu mulţi din cei ce-l vor înstrăinat.

Şi zbârnâie în zbor săgeţi cumplite şi suliţele şuieră prin aer… Se zguduie păniâritul sub copite şi văi şi şesuri hăuie de vaier. Şi lănci se frâng, scrâşnind, şi cad ciuntite când oştile, ciocnindu-se, se-ncaer Dar, pe cât cresc la număr, văd cu groază Vrăjmaşii, Nuno că-i împuţinează…

Şi fraţii lui se-avanta… (ce ruşine!) În contra lui, dar el nu se-nspăimântă, Căci să-ţi ucizi, şi fraţii se cuvine când ei trădează a ţării glie sfântă. De renegaţi sunt rândurile pline în primul escadron, şi se avântă, Să-şi taie fraţi, părinţi şi ţara toată, Precum Pompei şi Iulius odată22…

O, tu, Sertoriu23, tu, Coriolanus! Tu, Catilina! Toţi cei din vechime Ale căror inimi eu duşmanu-s şi-au săvârşit în contra ţării crime! În bezna din regatul lui Sumanus24 Dacă-nduraţi pedepse şi asprime O, spuneţi-i că totuşi, uneori, şi printre portughezi sunt trădători!

Dar iată, rândurile-ntâi sunt rupte… Acolo luptă Nuno, îndârj it!… Precum când, pe colinele abrupte De prin Ceuta25, leul fugărit De vânători cu harţe ne întrerupte, De lăncii când se vede-ncercuit, Se lasă-o clipă tulburării-n seamă Dar nu încearcă-n faţa morţii teamă.

Ci stând amuşinând şi şovăind, Nu-l lasă totuşi firea lui de fiară să dea în lături, ci, cumplit mugind, Spre vârf

urile lăncilor zboară – Tot astfel Nuno, alţi duşmani tăind, Cu leşuri iarba câmpului presară… Dar şi de-ai lui adorm pe iarba verde… Virtutea, de-s duşmani prea mulţi, se pierde!

Joan e şi el unde-i lupta-n toi, însufleţind prin vorbe şi prin spadă.

Ca vrednic căpitan acest război; Şi cum leoaica dusă după pradă, Fătaţii pui, întoarsă înapoi, Nu prinde-n vizuină să-i mai vadă, Că-n timp ce după hrană alergare Ciobanul din Masilia 26-i furase – Cu răget prinde zările să spargă Cutremurând stâncoşii Şapte-Fraţi27 – La fel Joan într-ajutor i-aleargă Lui Nuno cu vitejii lui soldaţi, Strigând: O, voi, viteji ce-n lumea largă Intru virtute semeni nu v-aflaţi, Cu spada pavăză staţi Patriei Că-n ea-i nădejdea libertăţii ei!

Vă sunt şi rege, şi ortac, şi iată, Că cel dintâi oricând să-nfrunt cutez şi suliţă, şi lance, şi săgeată! Luptaţi ca nişte vrednici portughezi!” Astfel grăi monarhul şi, deodată, însufleţit de neînvinşu-i crez, De patru ori rotind cu lancea mina, Măi mulţi duşmani muşcară-n dinţi ţarina

Atunci cu nou avânt, cu nouă ură, Ostaşii – n jocul crâncen ai lui Marte, Primejdia s-o-nfrunţe se-ntrecură… Se-nmoaie spada-n sânge – n piepturi sparte Pe zale sfârtecate sânge cură şi, viaţa lor uitând-o pentru moarte, Ostaşii răni deschid prin fier de zale Primind şi ei; în schimb tot răni mortale…

Şi mulţi se duc, trecut prin foc şi fier, Să-i beie apei Stixului28 otrava. Luptând cumplit, cel Mare Cavaler de Sfântul Iacob 29 acest drum Lua-va! Apoi, sleit de vlagă şi puteri, Cel Mare Cavaler de Calatrava 30… Prin mârşavii Pereira trece fierul Şi cad pământul blestemând şi cerul!

Şi nobili spre acest tăram se-ndreaptă, şi mii de inşi din pleava fără nume… Lihnit de foame, Cerberul aşteaptă să-i vină suflete din astă lume… Dar iată ce umilitoare faptă! Castiliei mândria să-i sugrume, Se pleacă flamura-i

fâlfâitoare

Acelei lusitane la picioare!

Dar mai înverşunată lupta fierbe cu urlete, cu moarte şi cu sânge; Şi flori de sânge se adună-n jerbe, Căci sânge peste flori de câmp se strânge. Dar dau în lături hoardele acerbe! Avântul dur al lăncilor se frânge… Castilianul rege e-n derută, Văzând că lupta-i pentru el pierdută!

Şi câmpu-nvingătorului lăsându-l, E mulţumit că nu-şi lasă şi viaţa. Şi fug oştenii lui mâncând pământul De la masacru întorcându-şi faţa. Şi li se rupe sufletul la gândul Atâtor morţi care-au muşcat verdeaţa. Şi-i ruşinoasă-nfrângerea în luptă, Când alţii din victorie se-nfruptă!

Încarca-l unii cu sudălmi şi hula Pe cel ce-a născocit războiu-n lume… Blestemă alţii setea nesătulă A celui care-n fruntea lor acum e Căci, nefiindu-i ţara lui destulă, Spre moarte-atâţi bieţi oameni fu să-ndrume, Lăsând atâtea mame şi soţii Fără nădejde, fără soţi şi fii…

Joan rămase timpul sorocit Pe câmpul luptelor, serbându-şi gloria… Şi laudanălţă spre cer, smerit, Acelui ce i-a dăruit victoria; Dar Nuno, niciodată ostenit, Vrând să-i cinstească seculii memoria, Prin arme numai cucerindu-şi laurii, Îi trece iarăşi Tagelui coclaurii…

Şi-i merge-n pas cu gândul împlinirea Căci steaua lui îi stă-n ajutorare… Ajunge, ne-ntâlnind împotrivirea, Stăpân pe-ale vandalilor ogoare31. În Beţica-şi întinde stăpânirea, Sevilla i se pleacă-ascultătoare şi mulţi seniori, de cum le trece pragul, Îi şi închină la picioare steagul;

Acestea, apoi alte mari victorii, Storc necurmat Castilia de vlagă

Când iată că înclină-nvingătorii Spre pacea dulce, tuturor a dragă, Când cerul hotărî ca domnitorii Cei învrăjbiţi drept soaţe să-şi aleagă Pe ale Engliterei mari prinţese 32 Frumoase, mândre, cu purtări alese.

Dar nu-ndura un suflet lusitan să-i sece trândăvia-n braţ elanul… Ci pe pământ nemaiavând duşman; Să-l afle-n

taie-n lung şi-n lat oceanul, Joan e, deci, întâiul suveran care trecându-i Patriei limanul, Prin arme africanilor le-a spus De-i mai presus Profetul 33 sau Iisus.

…Neliniştita Thetis căi deschide Şi mii de păsări albe-i taie-argintul Spre unde-a pus hotar pe veci Alcide. În albe aripi vântu-şi poarta-alintul… Ceuta şi Abila gem livide, Ca-n preajma lor curând stăpânul simtu-l. Stafia slobod Spania, căci ştie Că-i frântă juliana mişelie… 34

…Cu-acest erou n-a vrut să ne desfete Prea mult în ţară moartea cea năucă Printre cereştile, de îngeri, cete Voit-a cerul pe Joan să-l ducă… Dar Portugaliei pe veci îi dete Infanti viteji să ştie s-o conducă, Şi-o generaţie cutezătoare, S-o mai lăţească încă în hotare.

…O, ţara nu şi-a fericit Duarte35 Cât timp a stat la cârmă de domnie, Căci mâniosul timp ades împarte cu bine, rău, tristeţi cu bucurie… Cine-a văzut norocul trainic foarte? Dar stat ce pururi fericit să fie? Dar fost-a, oare, marea sorţii lege Prea-crudă cu acest regat şi rege?

Duarte a văzut cum sfântu-i frate 36 Cel hărăzit la glorie şi slavă, La sarazini intră-n captivitate, Să-ndepărteze pacostea grozava… O, numai dragostea de ţară poate, Să-ţi facă viaţa, din stăpână, sclavă! Obştescul bine peste-al său ştiut-a

Fernando să-l ridice la Ceuta!

Să nu învingă duşmănoasa hoardă, De moarte-nvins ajunse Codrus 37 doar!… Iar Regulus 38 ca ţara să nu-şi piardă, Pierdu-şi mai bine-al libertăţii dar De spaimă Spania să nu mai ardă, Stătu Fernando-n veci sub jug barbar! Voi, Decii 39, Codrus, Curtiu 40 – laolaltă N-aţi săvârşit o fapta-atât de-naltă

…Alfonso –, unicul moştenitor, în arme norocos cu prisosinţă, A preschimbat curând, ne-ndurător, Trufia maură în umilinţă… Şi-ar fi rămas nenvins învingător Dacă n-ar fi găsit de cuviinţă S-atace şi-al Iberiei întins… Dar Africa îl ştie de ne nvins!…

Culese-Alfonso fructele de aur Doar de Tirintian 42 când va culese… Iar jugul pus de el pe gât de maur Nu conteneşte încă să apese. Pe frunte poartă ram de verde laur, De când barbare hoarde învinsese Care-alergau să apere-Alcaceru Arzilla cărpănoasă şi Tangerul.

Cazura şi aste cetăţi, durate Din ziduri ca de diamante… Ehei, Puterea portugheză sfarmă toate Puterile ce stau în faţa ei! Şi fapte vrednice a fi cântate De cel mai sprinten şi ales condei S-au săvârşit în luptele cumplite, Intru slăvirea patriei-iubite…

E-ar măcinat de-ambiţie deşartă Şi măcinat de setea stăpânirii, Cu Ferdinand de Aragon 43 se ceartă… Ci zid făcură-n faţa năvălirii Noroadele-nfrăţite printr-o soartă, De sub oblăduirea cârmuirii Castiliei, venind sub steagul ei Din Cádiz până-n nalţii Pirinei.

Dar tânărul Joan 44 nu rabdă, iată, Să stea acasă tâmp şi gură-cască Ci, să-şi ajute-ambiţiosul tată.

La luptă-şi duce oastea voinicească… Şi fiul ajutor de preţ s-arată, Căci ar fi fost ruşine să păţească Alfonso-n lupta-n contra lui întoarsă… Şi astfel doar i-a fost ruşinea ştearsă…

Căci se luptase îndrăcit Joan45, O zi întreagă înapoi nu dăduse, Prin nemaipomenitul său elan Duşmanului vârându-i spaima-n oase. Aşa a fost înfrânt Octavian46, Pe când Antoniu neînvins rămase Când, pe filipicele câmpuri, soartea A vrut lui Cezar să-i răzbune moartea.

Iar când pe Alfonso vru eterna lege să-l cheme-n ceruri de pe astă lume, Fu uns – al treisprezecelea ca rege – Joan, chemat al II-lea după nume. Şi-acesta vrând noi lauri a culege să-l nemurească-n slavă şi renume, Spre al Aurorei leagăn cată drum, Un drum pe care-l caut eu acum…

Trecură! Solii lui din ţară-n ţară, Prin Spania, Franţa şi Italia toată şi-n renumitul port se îmbarcară Unde e Partenope 47 îngropată: Cetatea Neapole – cu soartă-

amară, Prin vremi de multe neamuri subjugată, Mândrindu-se acuma, cu plăcere, Că stă sub marea Spaniei putere.

Şi, despicând Siciliana Mare, Văzură nisipoasa Rodos ei şi malul ce-a ajuns vestit sub soare Prin tragicul sfârşit al lui Pompei48, şi Memfisul49, şi marea revărsare A Nilului… Şi-atunci; cu nou temei, Din Etiopia-n Egipt s-au dus Pe unde încă e cinstit Iisus

Trec Eritreea 50 fără nume-odată – Drum sfânt norodului din Israel; Nabatul – nume ce sfinţit se-arată Prin cel al fiului lui Ismael51; Apoi de Saba 52 cea înmiresmată De-al mamei lui Adonis copăcel… Arabiei Fericite-i bat la poartă, Ajung în cea Pietroasă şi Deşartă53…

Trec de Strâmtoarea Persă54, ce-l mai ţine Pe Babel încâlcitul bine minte… Aici spre Tigru Eufratul vine şi-s mândri de izvoarele lor sfinte… Spre Indul cel cu ape cristaline. Se duc apoi mereu, mereu-nainte. Pe valu-nfurtunatului ocean Ce n-a-ndrăznit să-l treacă nici Traian.

Văzură neştiute seminţii Din India, Gedrosia 55, Carmania 56, Şudate datini, chipuri, viclenii, Pe unde i-a purtat mereu strădania. Dar drumurile aspra şi pustii Le-au fost cutezătorilor pierzania, Căci niciodată nu mai apucară să-şi vadă scumpa, jinduita ţară.

Se vede că-i sortise slava-nalt Lui Manoel57 această încercare, Prin râvnă şi strădanii laolaltă Izvor de fapte-n veci nepieritoare, Urmaş al lui Joan; în el tresaltă Virtutea lui şi marea-i cugetare: Şi, domn ajuns pe tronul ţării noastre, Vru domn să fie mărilor albastre.

Căci stăruia în el măreţul gând – Ştiindu-se străbunilor datornic – Pământul lui, necucerit nicicând, Să-l facă în hotare şi mai spornic… Şi-n vreme ce-adormea, senin şi blând Slăvitul astru, de odihnă dornic, Lăsând în loc a stelelor lumină Atât de-mbietoare la hodină.

În patul său de aur, Manoel, Având prilej de cugetare

vie, Prin minte-i cerne gânduri, fel de fel, Despre această sfânta datorie… Dar somnul lin pogoară peste el Lăsând doar trează inima să-i fie… Şi-n timp ce somnul dulce îl îmbată, Morfeu în mii de chipuri i se-arătă…

Şi se făcea că tot suia, suia.

Până în culmea slavei preacurate…

Şi se desfăşurau în faţa sa

Lumi noi, cu neamuri crude şi ciudate.

Iar unde-al zilei leagăn se zărea, Rotindu-şi ochii-n zări îndepărtate, Văzu, din munţi bătrâni cu creasta-n soare, Curgând, strălimpezi, două mari izvoare…

Jivine doar şi păsări mari de pradă Pe stânci şi-n văgăuni aveau sălaş… Suiau spre cer cu încâlcită mladă Doar ierburi lungi-şi arbori uriaşi. Şi nu le-a fost alt ochi de om iscoadă, Căci niciodată omeneştii paşi De când Adam căzut-a în păcat, Pe fruntea lor semeaţă n-au călcat.

Ci iată că din apele din munţi, Sălbăticiţi, dar, vrednici de cinstire, Se-ntruchipară doi moşnegi cărunţi… Din plete apa şiroia subţire, Scăldându-le tot trupu-n stropi mărunţi, Iar barba deasă, încâlcită-n fire, Ce n-ajunsese pieptene să vadă, Stufoasă răsărea din pielea smeadă.

Din ramuri şi din ierbi nemaizante Erau îndătinaţi cununi să poarte Unul avea priviri mai ostenite la un drumeţ venit mai de departe… Chiar apele din părul lui ţâşnite Parca-şi aveau izvor în altă parte… Aşa vine Alfeu în Siracuza Spre a se-mbrăţişa cu Aretuza58.

Acesta, mai semeţ decât celălalt, Îl agrăi pe rege cu voroava: – „Ţi-s hărăzite, rege preaînalt, Noi lumi, să-ţi crească-n veşnicie slava! Pe noi nu ne-a-mblinzit niciun asalt Nu ne-a fost fruntea nimănuia sclava, Dar tu îndrumă oşti peste ţinuturi Să i vină să ne ceară mari tributuri;

Eu sunt ilustrul Gange – râu năvalnic – Am leagănul în sferele cereşti… Acesta-i Indu-nvolburat şi falnic, Născut din fruntea munţilor aceşti… Te vom costa război cumplit, prădalnic, Dar dacă plin de stăruinţă eşti, Izbânzi

nemaivăzute te-or cinsti şi jug vei pune multor seminţii”.

Nimic mai mult nu zise râul sfânt… Cei doi plecară cum au fost să vină, Iar regele, trezit, de-un viu frământ: De gânduri noi îşi simte mintea plină. În vremea asta Phoebus şi-a răsfrânt Peste pământ hlamida de lumină, încondeind pe uriaşa boltă Bogata florilor de foc recoltă…

Chemând al seniorilor sobor Le-nfăţişă ciudata lui visare. Şi vorba fluviului, tuturor. Le-a fost prilej de vâlvă şi mirare. Şi se-nbulziră toţi, cerând în cor să se trimită o flotă-n larg de mare, Cu mateloţi căliţi intru asprime, Să caute ţări noi, cu alte clime.

Eu mă-ndoiam că va s-ajungă faptă, Dorinţa care-mi clocotea în piept… Dar inima-mi da ghes că mă aşteaptă. Un ţel măreţ spre care să mă-ndrept. Monarhul deci, cu voia-i înţeleaptă, Poate ghicind că doar atât aştept, Ori nu ştiu pentru ce, îmi dete cheia S-aprind acestei fapte mari scânteia.

Cu vorbă rugătoare şi duioasă, Care mai mult decât porunca-ţi cere, Îmi zise: – „Orice faptă glorioasă. Se naşte-n chinuri; osteneli, durere! Pecete-n lume viaţa noastră lasă Când, înfruntând primejdii, poate piere… Viaţa, dacă n-o cuprinde spaima, De-i scurtă-aici, îşi creşte-n veacuri faima.

Ci voia mea pe tine te alege să duci măreaţa faptă la-mplinire. Făcând-o pentru mine, se-nţeleger. Se schimbă din corvoadă-n fericire!” Şi-atunci strigai extaziat: – O, rege, înfrunt şi fier, şi foc, şi viscolire, şi-mi pare rău doar că mi-e prea puţin o viaţă numai ţie să-ţi închin.

Să-mi ceri cum lui Alcide îndrăzneţul să-nfrunte i-a cerut Euristeu 59 Scârboase Harpii, Hidra şi mistreţul Din Erimanth şi l-ai lui Cleon leu… Chiar Stixului i-aş înfrunta judeţul

În valea umbrelor lui Pluton 60, eu! Căci spiritul şi carnea mea sunt gata să-i dea mărinimiei tale plata!”

Mă copleşi cu daruri mari, regeşte, Monarhul –

laude-mi aduse chiar, Fiindcă virtutea lăudată creşte şi-i lauda izvor de fapte mari… Să-mi fie soţ ceru atunci, fireşte, Cu-al dragostei şi prieteniei har, Setos de lauri, neştiind ce-i teama, Iubitu-mi frate, Paulo da Gama61.

Şi Nicolao Coelho, nenfricat, Cu Paulo ortac în vitejie, în luptă dârz şi înţelept la sfat, Se hotărî şi el cu noi să vie… Şi tineri mulţi ni s-au alăturat De lupte lacomi şi de măreţie, Aşa cum se cuvine să arate Cei doritori de fapte nenfricate.

Să înteţească a dragostei lor pară Monarhul daruri le făcu, de-a rândul… Dar vorbele-i mai mult le-nflăcărară şi inima, şi sufletul, şi gândul. La fel şi minienii se-mbarcară, Berbecul cel de aur căutându-l, Pe nava ce brazdă, de groază plină, întâiul drum pe Marea Euxină.

…În portul62 din cetatea lat Ulise Unde săratul val al lui Neptun Cu Tagele cel dulce se-nfrăţise, însufleţiri de un avânt nebun, Plutaşii viitori pe mări deschise Pe nave în sfârşit picioru-şi pun, şi nicio teamă-n ochi nu li se-ascunde şi-s gata să-mi urmeze orişiunde.

Pe chei, înveşmântaţi multicolor, Soldaţi puternici către flota-aleargă însufleţiţi şi ei de-acelaşi dor: Să afle alte lumi în lumea largăm. Şi fâlfâie în vânt, unduitor, Stindardele pe fiece catargă… Aceste nave poate-or fi şi ele Cândvă-n Olimp – ca Argo 63, mândre stele!

Gătiţi deci pentru zarea de departe

Cu tot ce cere îndelunga cale, şi sufletul ni l-am gătit de moarte Căci ea dă marinarilor târcoale; Şi celui care slavă-n cer împarte. Doar cu puterile privirii sale, I-a înălţat fierbinte rugă buza, Cerându-i să ne fie călăuza.

Apoi lăsarăm templul sfânt64, zidit Pe ţărmul mării, lângă albul spumei, Chemat la fel ca locul renumit care pe Dumnezeu îl dete lumii… O, rege, ceasul când m-am dezlipit De ţărmul drag în faţă şi acum mi-i, încât sunt tulburat şi-acum oleacă şi lacrimile mai că mă îneacă.

Veni suflarea toată în cetate: Prieteni, rude, să ne

facă semne, Nemulţumiţi cu feţele-ntristate iar alţii numai curioşi, pesemne… Iar noi, spre nave, cu solemnitate, Păşeam psalmodiind cântări solemne, într-un cortegiu lungi şi nesfârşit, De mii de sfinţi călugări însoţit

Ne şi credeau pierduţi pentru vecie Zărind primejdiosul drum în gând… Plângeau femeile să se sfâşie şi ne priveau bărbaţii suspinând. Dar mai ales o mamă, o soţie, „Prinos iubirii negrăite dând, Cu gând la viitoarele primejdii. Se zvârcoleau în gheara deznădejdii…

Una bocea: – „O dulce fiul meu, Îmi iei a bătrâneţii mângâiere! De ce-mi laşi drumul vieţii, trist şi greu, Să se sfârşească-n plânset şi durere? De ce mă laşi, fiu scump, să plâng mereu De ce mă laşi, sleită de putere şi mergi să mori, să te înghită apa şi-n pântece de peşti să-ţi afli groapa?”

Smulgându-şi părul, alta se jelea: – „Bărbat iubit, lumină, dulce soare Nu pot trăi fără iubirea ta! De ce-ţi supui viaţa la-ncercare? Căci viaţa asta este şi a mea! Tu uiţi iubirea mea mistuitoare?

Au vrei ca al iubirii legământ să fie dus, cu velele, de vânt?”

Ţesând amâra lacrimii beteala Stăteau la „coadă prunci şi bătrânei, Căci lor Iernai furau din îndrăzneală Ba anii cruzi, ba anii copţi şi grei. Vărsară lacrimi munţii suri în poală, De-atât amar-mişcaţi adânc şi ei… Şi lacrimile, multe ca nisipul, Căzură pe nisip, stropindu-i chipul.

Noi n-aruncarăm barem o privire Nevestelor şi mamelor – de teamă că ne-am schimba cumplita hotărâre Dacă-am lua tristeţea lor în seamă… N-a fost îndătinată despărţire cu voci care se cheamă şirecheamă, Căci asta şi mai mult l-ar fi-ntristat Pe cel rămas, ca şi pe cel plecat.

Dar un bătrân, de cinste vrednic, iată, Ne pironea întruna cu privirea… Şi, capul clătinându-şi-l, deodată, îşi revărsă din pieptnemulţumirea cu voce limpede şi apăsată la să-l audă toată nesfârşirea, Stupar de mare-nţelepciunea

vieţii, Astfel grăind l-au auzit drumeţii:

— „O, tu, deşartă stăpânirii slavă! Deşert orgoliu, poreclit renume Stârneşte-amăgitoarea ta otravă Un vânt smintit – Onoarea – zis pe O, cum reverşi pedeapsa ta grozavă Pe cei ce te iubesc mai mult pe lume! Ce crime, ce cruzimi, ce crunte cazne; Încerci pe pielea lor – şi ce năprasne

De suflete şi vieţi tulburătoare, Izvorul despărţirii şi-al durerii! Vicleană, lacomă devoratoare De avuţii, regate şi imperii! Ilustra te numim! Augustă! Mare! Tu, demnă de dispreţ – totuşi mai sperii când amăgeşti neştiutoare, pleavă cu numele de Faimă şi de Slavă!

Spre ce dezastre-ndrumi acest popor? Spre ce primejdii, spre ce fel de moarte

Ascunse sub un nume sclipitor? Ce ţări făgăduiala ta le-mparte? Ce mine mari de aur le dai lor? Au pentru ce îi duci aşa departe? Ce faimă le promiţi, şi ce dobânzi? Ce lauri? Ce triumfuri? Ce izbânzi?

O, voi, urmaşii omului nebun65 Ce prin neascultare şi greşeală V-a hărăzit nu numai la surghiun când raiul v-a gonit din dulcea-i poală, Dar v-a furat cel mai de seamă bun Al neştiinţei de măririşi fală, Când, vârsta cea de aur stând s-o darme, V-a prăvălit în cea de foc şi arme!

Dacă iubiţi această vanitate Ce inima v-o-mbată şi v-o fură, Cruzimea de-o numiţi temeritate, Ferocitatea de-o numiţi bravură – Dacă dispreţuiţi viaţa, poate, Ea care n-are preţ şi nici măsură încât chiar cel ce dăruieşte viaţă Viaţa şi-a temut, cu moartea-n faţă – Ismaelite hoarde nesătule N-aveţi alături, să vă tot luptaţi? Au nu-l împroaşcă ei pe Crist cu hule, Cum voi pe Mahomet îl împroşcaţi? N-au ei pământuri şi cetăţi destule, Pământuri şi-avuţii de căutaţi? Au nu-s viteji în luptă dârjii mauri, Dacă râvniţi victorii mari şi lauri?

Vrăjmaşe hoarda se prăsesc la poartă! Voi căutaţi, la capul-lumii, alte – Sleind regatul vechi şi marea-i soartă! Şi

de-aţi avea un ţel măreţ încalţe! Trufia spre primejdie vă poartă, Să vă mângâie faima şi exalte, Stăpâni fiind pe etiopieni, Pe perşi, pe inzi şi pe arabi vicleni!

O, blestemat să fii tu, cel dintâi
Ce-o pânză – n vârf de trunchi, pe val ai
Infernul fie-ţi veşnic căpătâi.
Credinţă mea de-i dreaptă-n
Cel de sus în niciun gând înalt să nu rămâi.
Nici ţiteră, nici geniu nesupus.
Nu-ţi cânte-nsufleţite strălucirea!
Cu tine piară-ţi slava şi-amintirea!

Scânteia al lui Japet fiu 66 furând, în piept de om i-a răsădit puterea… Dar ea, războaie-n lume-nvâlvorând, Rodi necinstea, moartea şi durerea! O, Prometeu! Nu ar fi fost nicicând Niciun dezastru-n lume, nicăierea, Statuia ta de n-avea-n ochi fierbinţi, S-o mişte, focul marilor dorinţi!

Nici carul Faeton nu sta să-ndrume
N-ar fi zburat nici fiul lui Dedal67.
Ca unei mări să-i deie unul nume
Iar altul unui fluviu de cristal68…
Dar nu-i nici fier, nici foc, nici ger pe lume.
Nici vifor, nici pustiu torid, nici val.
În loc să ţină mersul omenirii!…
Destin al slavei şi al prăbuşirii!…”

CÂNTUL V

Astfel ne glăsuia bătrânul, când – Desfăşurând a pânzelor aripă – Lăsarăm portul, duşi de vântul blând în mişcătoarea despărţirii clipă. Noi, după datini, ne-ntreceam strigând şi-un singur glas… părea că se-nfiripă: – „Drum bun! Drum bun!”… Şi iată, vântu-n larg împinse-ndată fiece catarg.

Îşi strecura eterna faclă nimbul într-a Nemeii sângeroasă fiară… Iar lumea, lumea, mbătrânind cu timpul, Trăia-n a şasea vârstă milenară. Şi soarele-şi rotise-n ani răstimpul, în ea, în ea a paisprezecea suta

oară. Şi-n noul veac mai împlinise-n spaţii El, nouăzeci şi şapte de rotaţii… 1

Priveam cum se pierdeau în depărtare, Cu ochii pironiţi asupra lor, şi Tagele cu unda sclipitoare, şi munţii Cintrei cu cununi de nor… O, inima, cu dragostea ei mare, Ne rămânea şi ea cu-ntregul dori iar când ascunse totul depărtarea.

Rămaserăm cu cerul şi cu marea…

Astfel drum nou tăiarăm pentru nave Pe mări încă de nimenea deschise. Zărirăm noi ţinuturi, noi ostroave Pe care Henric2 le descoperise… Mauritane piscuri, văi, dumbrăvi Pe care Anteu cândva le stăpânise, La stânga au rămas… În partea dreaptă, Ştiam că o părere doar neaşteaptă.

Trecurăm de Madera3 – cea numită Astfel fiindcă-i în păduri bogată, Prin nume, nu prin faimă renumită, De portughezi întâia populată, Dar chiar de-n fundul lumii-i azvârlită, şi Venus, dacă o stăpânea odată, Ar fi uitat uşor pentru Madera, De Cipru, Gnidos, Paphos şi Citera 4

Masilia rămase stearpă – îi urmă, Sub pacostele secetei să fiarbă; Pe-aice paşte azenega 5 turmă, De apă văduvită şi de iarbă… Pe-aici sunt păsări care fieru-l scurmă 6 Că-n orice rod Masilia e stearpă… Masilia este, între Barbaria şi între Etiopia, fruntaria…

Trecurăm de acel liman 7, pe val.
De unde soarele spre nord se-ndrumă.
Aici, căzut cu carul de Cristal.
Acel ce are pe Climena, mumă 8.
Noroadelor din negrul Senegal
Le-a dat de-a pururi chip de neagră humă.
Şi Capu’ Arsinarius se pierde
Aici, numit de-ai noştri Capul Verde.

Canarele în urmă ne rămân Numite-ale Norocului odată… Spre fiicele lui Hesper 9 cel bătrân Apoi e flota noastră îndrumată – Pământuri ce ascund minuni la sân,

De mult călcate de a noastră-armată. Aici am ancorat pentru odihnă, Merinde şi-apă să-ncăreăm în tihnă.

Aleserăm ostrovu-ncununat Cu-al vredniculuiSantiago nume care pe spanioli i-a ajutat

Pe mauri în războaie să-i sugrume… Pe lacul oceanului sărat, Pornirăm iar spre alte zări de lume, îndestulaţi din plin, cu toate cele, Când Borealul se-mboldi în vale.

Din Africa lăsarăm mare, parte cu avuţii, cu stânci şi cu pustii: Provincia Jalofo 10, ce-şi împarte Pământul între negre seminţii; Mandinga 11, care-n pântec stă să poarte Belşug de sclipitoare-aurării Scăldate-n Gambia 12, care se varsă în ocean, ades din drum întoarsă

Trecurăm de Dorcade13, locuite. Odată de surorile acele care, de văzul ager văduvite, De-un singur ochi se foloseau tustrele. Tu, singură, cu plete-nvălurite 14, înfăşurându-l pe Neptun în ele, Hidoasă prin pedeapsă, câmpii sterpi Umplutu-i-ai, din părul tău, cu şerpi!

Mereu spre sud manand al flotei zbor
Ajunsem într-un golf neţărmurit.
Sierrele-Leone la zenit
Lăsând – şi Capul Palmierilor;
Şi fluviul gigantic 15, înfrăţit
Pe-un ţărm de-al nost cu-oceanul vuitor;
Şi insula apostolului 16 care
L-a pipăit pe Crist, să-i dea crezare.

Aici este regatul congolez Adus de noi la pravoslavnicie – Pe-aici Zairul 17 uriaş îl vezi, Râu neştiut şi plin de vitregie; Şi iată-mă-n sfârşit că navighez, Trecând de-a Ursei celei Mari făclie, Trecând şi de limanul cel de foc care pământu-l taie la mijloc…

Curând ne lumină o nouă stea 18
Ajunşi în noul mare emisfer.
Care nici bănuită nu era
Că-ar străluci pe undeva pe cer;

Mai negru însuşi cerul se-arăta.

Cu stele mult prea rare – şi stingher – Iar dincolo nici nu se ştie încă

De-i alt pământ ori marea doar – adâncă!

Trecând pe-aici, unde, ca nicăieri, De două ori Apolo dă ocol 19, Născând şi două ierni, şi două veri în drum de la un pol la un alt pol, Pe-nfurtunări pe linişti, cu vegheri întâmpinând mânia lui Eol, în ciuda neînduplecatei Here 20 Văzum cum Ursa Mare-n valuri piere

Să-ţi povestesc a mări toane toate De noi nepricepute, neghicite; Din timp senin furtuni înfricoşate, Lungi fulgere în flăcări despletite, Ploi negre, nopţi ca-n smoală-nveşmântate şi trăsnete din slavă năruite; Ar fi greşit – şi a-şi putea să-mi ceri. Chiar dacă vocea mea ar fi de fier.

Văzut-am lucruri căror nu arare Ai mării lupi, avându-le în faţă, Neşovăielnici dau-le crezare, Dacă le judecă la suprafaţă… Iar minţile ce doar prin cugetare Secretele naturii ne învaţă Ori numai prin ştiinţele alese, Ne spun că-s false ori neînţelese!

Văzut-am, cum vă văd, lumina vie21 Căreia marinarii îi spun sfântă – La vreme de furtuni şi vijelie când bezna peste valuri stă răsfrântă; Şi de mirare cum să nu ne fie Un alt miracol, care mă-nspăimântă? Căci am văzut cum norii sug din mări Pe-o lungă ţeava valurile-amare!

Văzut-am, da, prin al furtunii vaier, (Nu, ochii nu mă-nşală nicidecum) Un nour fin vaporizat în aer, De vânt sucit într-una ca un fum… Ci iată-l ca o ţeavă, ca un caier, Suind spre ceruri micşorat acum încât privirea nu putea să-i, vadă… Păţea cu nourii dintr-o plămadă!…

Umflându-se puţin câte puţin Ajunse cât un uriaş catarg şi, după cum era de apă plin, Era ba mai subţire, ba mai larg.

Zbura, cu valu-nvolburat, hain, Pe creştet cu al unui nour arc Pe care-l îngroşa peste măsură cu apa suptă de

grozava gură.

Cum lacoma de sânge lipitoare Ce-şi stinge-al setei chin sfâşietor Când, ea, jivinei neprevăzătoare De buze i s-a prins la vreun izvor, Cu cât îi suge sângele mai tare, Cu-atât se umflă mai îngrozitor – Aşa creştea coloana-nvârtoşată şi norul de deasupră-i totodată.

Şi ghiftuindu-se-n sfârşit de apă, Picioru-şi suge de pe faţa mării şi stropi mărunţi de ploaie fină scapă Pe apa prinsă-n danţu-nfurtunării… Cu valul supt tot valul îl adapă, Dar apa nu mai are gustul sării! Voi, înţelepţi ai lumii şi-ai scripturii, Ce tainã-i taina asta a naturii?!

Străvechii filosofi ce colindară Pământurile să afle taine grele, De-ar fi văzut minunile ce doară Eu le văzui, plutind cu albe vele Ce mari scripturi iscau odinioară! Ce noime-aflau în semne şi în stele! Ce ciudăţenii! Ce de taine-obscure! Şi toate numai adevăruri pure!

…Planeta 22 care e sălăşluită în cerul cel dintâi, înalt şi sfânt, Ba faţă-ntreagă, ba-njumătăţită, Spre noi a cincea oară şi-a răsfrânt De când pluteam pe marea nesfârşită, Când gabierul ne strigă: – „Pământ! Pământ!” Şi toţi am şi sărit, Scrutând cu ochii zarea-n răsărit.

Ca norii, n depărtata zării dungă, Se-arată munţi cu vineţie creastă. Sunt gata ancorele-n fund să-mpungă şi-nfăşurate pânzele adastă. Şi după astă cale îndelungată, ia să cunosc mai bine-ntinsa coastă, Cu astrolabul, noua născocire A unei minţi prea agere-n gândire – Pe ţărmul vast23 ne-am risipit cu toţii, Pe locuri până astăzi neumblate, Privind, în prada unei vii emoţii, Atâtea lucruri nouă şi ciudate… Rămas-am eu pe plajă cu piloţii, Să aflu unde-s navele-ancorate, A soareluinălţime măsurând şi harta şi ţinutul întrebând.

De Capricorn 24 aflarăm c-am trecută Aflându-ne-ntre marele-i liman. Şi australul cerc 25 necunoscut, Cu gheţuri până-n larg de ocean… Când, ce văzui? Ai mei, făcându-i scut, Duceaţi cu ei un tuciuriu vlăjgan Surprins

tocmai la ceasul de plăcere Pe când sugea din faguri dulce miere.

Privind, văzui ca ochii lui se tem… Ne-am înţeles cu el doar pe muţeşte… Mult mai sălbatic decât Polifem 26 Tot tremura, de groază strâns ca-n cleşte l-am arătat, mirarea să-i vedem, Cum lâna cea din Colhos 27 străluceşte, Argint şi mirodenii, fel de fel. Dar nu-l mişcară-n niciun chip pe el.

Dar lucruri când văzu de preţ puţin Mărgelele din sticlă făurite, Un clopoţel cu clinchet cristalin, Şepci stacojii cu auriu tivite, Îl veseliră toate pe deplin… Gesticula, holba priviri uimite îi dăruirăm ieftina podoabă şi el spre tribul lui porni degrabă.

A doua zi ne pomenirăm iar Cu-ai lui, goi puşcă, negri ca-nnoptarea, Tot jinduind şi ei astfel de dar. Şi erau blânzi de te umplea mirarea, Că pe Velloso-l hotărâră chiar să le urmeze vrerea şi chemarea: Să afle ale vieţii lor temeiuri, Ţinuturi cercetând şi obiceiuri.

Încrezător în cutezanţa lui, Porni cu cei ce-au ostenit să-l cheme, Crezând nicio primejdie că nu-i… Dar, după ce trecu-ndelungă vreme, Scrutând cu ochii dealul, îl văzui.

Pe creasta lui… Părea că s-ar cam teme, Căci o zbucni cam sprinten către mare, Oricum, mai repede ca la plecare.

În barca lui Coelho, neindata Zbură să-l ia, însă când fu aproape, Un tuciuriu se năpusti din gloată, Peste Veiloso, nu cumva, să-i scape… Şi alţii-n jurul lui făcură roată… Ci alergai şi eu atunci pe ape… Când însă mă apropiai de coastă, Zării o bandă neagră cum adastă.

O grindină de pietre şi săgeţi. Se abătu spre noi fără s-aleagă; Şi nu au fost în vânt, precum vedeţi: Rănită, pulpa mi-a rămas beteagă… Dar nici noi nu ne-am prea zgârcit la preţ Ci-nfuriaţi la culme, fără şagă, Şepci roşii dacă jinduiau a strânge, Văzură roşul propriului sânge.

Acum Velloso fiind bun-scăpat, Ne-ntoarserăm, spre

flota noastră iară, Mult supăraţi de cum ne-a-ntâmpinat Această bandă crudă şi barbară... Că-i ţărmul Indiei îndepărtat Aceste întâmplări ne învăţară. Deci, mai având de mers până la dânsa, Sub vânturi iar desfăşurarăm pânza.

Râzând cu toţii de această treabă, Îl întrebarăm: – „Măi, Velloso, frate, Costişa ăsta nu poţi mai degrabă să o cobori, decât să-i urci în spate?” „Ba da, dar când văzui spurcata labă A câinilor cum către voi se-abate, Tot mă-ntrebam, văzând că nu-i a bine Cum le veţi face faţă fără mine?!”

Ne spuse ca trecută fiind creasta Cu-ameninţări şi mare tărăboi Strânsura, blândă până-n clipa asta, Cerutu-i-a să meargă înapoi. Iar ei, la pândă, împânziră coasta, la noi, săriţi într-ajutor apoi, Ei să ne poată de pe lume rade şi-n dragă voie flota să ne-o prade.

…Lucise de cinci ori slăvitul soare

De când pluteam din nou spre auroră, Pe nebrăzdată de corăbii mare, Având suflarea vânturilor soră. Când, într-o noapte, iată că apare Pe când stăteam de veghe sus, la proră, Un nour gros, plutind în pas cu vântul, întunecând văzduhul şi pământul.

De nepătruns şi, ameninţător, Ne şi umplu de spaima cea adâncă. Mugea pe mare valul vuitor Parcă izbind zadarnic într-o stâncă... Şi-atunci strigai: – „Ceresc stăpânitor, Ce taină, ce urgie ne-arăţi încă, De care n-am ştiut nicicând, nici unii, Mai crâncenă ca mugetul furtunii?!”

Nu terminai, căci înspăimântător ma Ţintea o monstruoasa plăsmitură cu talia robustă şi diformă. Cu chip posac. cu colţi de-argilă-n gură. Cu gura neagră, barbă-n câlţi, enormă, Cu ochii găunoşi la-uitătură, în părul creţ cu iarba şi nisipul, Cu palid şi livid, ca huma, chipul

Aice mă voi răzbună năprasnic Pe cel ce mi-a

descoperit fiinţa şi an de an, pe ţărmul unde-s paznic, Dacă mi-i dreaptă propovăduinţa, Destinul vostru fi-va tot mai groaznic când vă voi pedepsi nesăbuinţa cu pierderi grele şi cu naufragii, Cu moartea cel mai mic dintre ravagii!

Eroului neîntrecut în lupte 31 A cărui faimă va sui la cer, Urmând porunci din voia. sorţii rupte, I-oi fi aici pe veci mormânt stingher… Şi va vedea cum, de adâncuri supte, Trofee smulse flotei turce pier; Quiloa, Mombaca, mi-or sta alături De pe această lume să-l înlătur.

Alt cavaler semeţ şi temerar 32 Prin ani văd cerbicia că-mi înfruntă Ducând cu el soţia, scumpul dar Pe care Amorul i l-a dat prin nuntă. Îi va mâna destinul lor amar Pe ţărmul meu ce, cu mânie cruntă.

Scăpaţi de-un naufragiu greu pe coaste, îi va supune altor mari năpaste.

Născuţi în mărea dragostei văpaie, De foame stinşi copiii o să-şi vadă. Pe mamă o vor despuia de straie Ferocii cafri lacomi după pradă Sub vânt, sub ger, sub arşiţă, sub ploaie Lăsându-i alba trupului plămadă, Lăsându-i şi gingaşele picioare Desculţe prin nisipuri arzătoare!

Din Rodosul stropit de albul spumei Părea al doilea uriaş colos 28 Minune, între şapte ale lumii, Cu braţele prelungi, cu trunchiul gros, Cu vocea grea ca mugetul furtunii când oceanul fierbe mânios. Simţirăm carnea tremurând de frică şi părul cum măciucă se ridică.

Grăi: – „Cutezătoare seminţie, Cum alte seminţii pe lume nu-s, Primejdii mari, războaie, vitregie Deşertu-ţi neastâmpăr n-au răpus?! Cum de cutezi, în marea ta trufie, Să treci hotarul unde straja-s pus, Pe care niciodată nu-l tăiară Străine lemne 29 ori din astă ţară?

De căutaţi secrete ferecate în umeda stihie şi-n natură, Nemuritorilor nearătate, Iluştrilor prin viţă ori bravură, Aflaţi năpastele încrâncenate Ce voia mea-ndrăznelii voastre jură, Pe marea largă şi prin lumea nouă, Chiar dacă fi-vor hărăzite vouă!

Căci cuteza-vor, prin furtuni grozave, şi alte nave drumul tău să-l bată. Primejdiile-acestui ţărm, hulpave, Furtuni vor fi asupra lor s-abată. A celeia dintâi armade nave 30 Care pe-aice trece-va vreodată, Vor îndura, în ghiara deznădejdii, Mai multe pagube decât primejdii.

Iar ochii ce scăpa-vor de năpastă, Nenorocirea izbutind s-o-ndure.

Vedea-vor cum cei doi mereu adastă în bezna care fierbe în pădure. Şi după ce, cu lacrime, pe coastă, Vor îmblânzi şi cremenile sure, Spre cer îi vor zări, uniţi, cum zboară Din închisoarea dulce şi amară!”

Vedeam îngrozitorul monstru cum Al sorţii drum în faţă, ni-l aşază.

— „Dar cine eşti? – îl întrebai… Oricum, Imensu-ţi trup adânc mă minunează!”

Ci ochii negri întorcând acum, C-un urlet care ne umplu de groază, Răspunse revărsându-şi întristarea, De parcă-l săgetase întrebarea:

— „Sunt capul mare şi de toţi ascuns, Numit, al Patimilor 33 cumplite!… Pomponiu 34 Pliniu 35, Strabon 36 n-au ajuns să-mi ştie tainele nebănuite.

Prin promontoriul de nepătruns Liman sunt Africii nemărginite. Mă-ntind până la Arctica sihastră, şi mă jigneşte cutezanţa voastră.

Adamaştor mă cheamă. Fiu al humii la Encelad 37, Egeon 38 Centiman 39 Război pornit-am cu stăpânul lumii şi domnul fulgerelor, lui Vulcan! Nu munţii peste muriţi nălţai, ca unii, Ci, cucerind întinsul ocean, Eu, căpitan al mărilor afunde Vânam armata lui Neptun prin unde!

Iubire pentru soata 40 lui Peleu Mi-a fost îndemnul viu al cutezarii Zeiţe, mari dispreţuit-am, eu la s-o iubesc doar pe prinţesa mării; Cu fiicele bătrânului Nereu Văzând-o, goală într-o zi – visării M-am dăruit… Şi patima-nfocată Cuprinsu-m-a atunci ca niciodată.

Având un trup gigantic şi urât S-o cuceresc fiind cu

neputinţă Lui Doris41 spusu-i-am că-am hotărât S-o iau prin arme că-mi voi da silinţă. Iar Doris o vesti numaidecât, Dar râse numai gingaşă fiinţa

Spunând: „Ce nimfă poate, cu tot dorul, Să-i sature unui gigant amorul?

Dar, să-i aduc oceanului salvarea, Cerca-voi de urgie să-i scutesc Păstrându-mi în acelaşi timp onoarea”... Acest răspuns ajuns-am să-l primesc, şi, neghicind într-însul înşelarea, Căci veşnic; orbi sunt cei care iubesc, Umplutu-m-au speranţele fierbinţi şi stup mi-ajunse pieptul de dorinţi.

Cernut-am – orb – peste război uitare şi, noaptea, cum mi-a spus şi Doris, iată că singură şi goală-n depărtare Fermecătoarea Thetis mi se-arărată! Ca un nebun zvâcnii spre mbrăţişare, La piept strângându-mi zâna adorată şi i-am acoperit cu sărutări Obrajii, ochii, soarele din păr!...

Vai greu dau glas dezamăgirii crunte! Crezând ca dragostea mi-o strâng în braţe, Îmbrăţişasem stâncă unui munte cu aspri stei şi codri de verdeaţă! Eram cu o stanca dura frunte-n frunte, Crezând un chip de înger c-am în faţă! Şi iată, mut, în jalea mea adâncă, Lipit de stâncă, m-am schimbat în stâncă.

O, nimfă, a oceanului minune De ce, de nu-ţi plăceam măcar un pic, Nu m-ai lăsat cu dulcea-nşelăciune, Fie ea munte, nour vis nimic?!... Fugii atunci nebun de-amărăciune şi de ruşine valul să-l despic Spre alte mări, unde să nu-şi mai râdă De chinu-mi nimeni şi de faţa-mi hâdă...

În vremea asta; tocmai şi căzură în cumpănă grozavă fraţii mei, Căci zeii, cu orgolioasă ură, Pe unii i-au strivit sub munţii grei. Şi cum nu-şi mâini croite pe măsură, Să se atinga-n cer de marii zei, Plângându-şi soarta am simţit îndată A cutezanţei mele cruntă plată:

Schimbatu-mi – s-a carnea-n neagră humă, Schimbatu-mi – s-au oasele în stânci.

Iar braţele şi trupul de huidumă S-au alungit spre apele adânci… Şi-n acest cap schimbat curând văzu-mă Pedeapsa cruntă a zeilor nătângi… Şi, ca să-mi fie soarta mai amară, Cu braţe de-apă Thetis mă-nconjoară

Astfel grăi şi înspăimântător Gemând, pieri colosul din vedere. Se destramă şi tenebrosul nor Mugi stihia mării cu putere… Şi-atunci, spre sfântul îngerilor cor Nălţându-mi mâinile, pornii a cere să nu se-ntâmple cruntele urgii Pe care Adamaştor le proroci…

Pirois 42, Flegon 43 săgetau pe zare Cu-alţi doi trăgând strălucitorul car, Când ni se arătă pământu-n care Schimbat a fost gigantul temerar. De-a lungul lui tăiatu-ne-am cărare către Levant, purtaţi de val amar… Şi când aflat-am loc prielnic iară, Am ancorat pentru a doua oară.

Stăpână tot o neagră seminţie Era şi pe acest întins pământ, Dar păreau oameni mai de omenie… Decât ceilalţi, pe care i-am înfrânt, Ei, dănţuind a mare bucurie. Spre plajă se grăbeau, cu chipul blând, Ducând cu ei muierile şi turma Ce le ţinea, păscând întruna, urma.

Pe boii dugleşi, cu mişcări domoale. Veneau călări pârlitele femei, Căci boii, printre alte animale, Erau la mare cinste pe la ei. Cântând frumoase cânturi pastorale Zoreau spre noi bărbaţi, copii, holtei, De flaut acompaniaţi, în şir, în totul imitându-l pe Titir 44

Prietenoşi de se-arătau la feţe, Cu omenie ne întâmpinară şi scoaseră găini de prin coteţe, Gustoase cărnuri scoaseră afară. Dar cum n-aflaram nici aici poveţe

Despre râvnitul ţel prin unda-amară, Spre care veşnic ne purta avântul, în vele iarăşi slobozirăm vântul.

Dăduserăm, plutind pe lungul drum, întregii
Africi negre vast ocol.
Spre brâul cel de foc pluteam acum
Bineţe dând Antarcticului pol.
Şi-acel ostrov 45 în cale îl văzum
Pe unde a trecut întâiul sol în căutarea capului acesta

Unde l-a pironit pe veci tempesta.

Şi zile lungi am străbătut câmpia Pe linişti, prin vâltoare de primejdii cu drumuri noi am despicat urgia. Purtaţi de numai flacăra nădejdii Dar cum pe mare nestatornicia Nu pune între rău şi bine nadejdii, Curenţi puternici se-mbulziră, iată, Răscolitori, din drum să ne abată.

Părea mai tare forţa nărăvaşă A mării ce ne azvârlea-napoi Decât mânia vântului, abraşă, Mugind în contra mării pentru noi. Şi Notus doar, cu firea lui pizmaşă, Pornind cu valurile dârz război; Mânia revărsându-şi-o-n suflare, Ne despică şi prin curenţi cărare.

Era-n ajunul preaslăvitei zile când cei trei crai, porniţi din răsărit, în fătul sfânt al pururei copile Un rege-au căutat şi proslăvit. Şi iată, iarăşi, după zeci de milei Un alt pământ de negri locuit, Căruia datu-i-am sfinţitul nume Al zilei ce spre el fu să ne-ndrume.

Aici luarăm iarăşi de-ale gurii Din râu luarăm apă de băut, Dar drum spre India, pe marea-n furii, Norodul nu ştia, stătea ca mut… O, rege, vitregiile naturii, Atât amar de timp le-am cunoscut Tot rătăcind şi neaflând, pe val, Un semn despre-acest ţărm oriental

Închipuie-ţi ce cazne şi asprime.

Spetiţi de greu istov, lihniţi de foame, Brăzdând nemaiştiute mări. şi clime, Curajul au cercat să ni-l destrame! Nădejdi nu ne dădea nimic şi nime. Dam veşnic numai deznădejdii vame, Când ceruri nefireşti, clocind năpaste, Ni se-arătau necontenit nefaste.

În lăzi şi puţini, mucezita hrană Era pentru lihnitul trup otravă şi nu ne întărea nădejdea vană Vreo rază cu lumina ei suavă. De nu era oştirea lusitană. Au crezi tu că-n restriştea cea grozavă, Ar fi putut păstra credinţa-n lege Dând ascultare regelui, o, rege?

De disperare, foame ori manie Răbdării grele de-i treceau limanul Nu s-ar fi-vrednicit piraţi să fie, Cu ură

ucigându-şi căpitanul? Dar mult călită lor statornicie Nu a strivit-o nicidecum amanul, Că-n portughezi este cu neputinţă să frângi nenduplecata lor credinţă

Lăsând apoi şi portul primitor Ne-am abătut spre larguri de la coastă Căci Notus cu îngheţ, în aprig zbor Vuia peste a, valurilor creastă. Fugeam şi de curentu-nşelător care în golful46 cel vestit adastă – Din care, pe corăbii mari; Sofala Îşi poartă-n lume aurul şi fala.

Scăpând de-acest curent, văzum îndată că navele spre ţărm sunt trase iar Smucite-n danţ de marea-nvolburată; Şi Sfatul Nicolae 47 în zădar Patron în aste clipe ni s-arată Căci spaima îşi făcuse-n, noi cuibar… Stăm resemnaţi, în faţă cu primejdea, Când iarăşi ne însufleţi nădejdea.

Căci ajungând de coastă mai aproape, Un râu văzură, scăldând câmpii şi lunci Catarge-nalte-i lunecau pe ape şi marinarii, istoviţi de munci, Simţiră bucurii lucind sub pleoape Ştiindu-ne alături, iar, atunci.

De alţi navigajori pe valu-n spume Spre Indii să le cerem să ne-ndrume.

Erau tot negri, dar păreau că sunt cu neamuri mai de soi în legătura, Se desluşea câte-un arab cuvânt Amestecat, în limba lor obscură; Purtau pe cap, drept acoperământ Un şal cu alb bumbac înţ esatură; Şi-n pânză-albastră, ca a mării undă, Obicinuiau ruşinea să-şi ascundă.

Ne spuseră-n arabă lor pocită, Vorbită bine de Fernand Martins, Că nave mari au cale bătucită Demult şi pe al mării lor întins, Spre sud plutind pe marea răscolită şi iar spre al răsăritului cuprins: Bărbaţi ca noi, războinicii flotilei şi albi la chip ca albul chip al zilei.

Numirăm râul, râul Semne-Bune 48 Căci aste veşti ne-au mângâiat auzul; Şi-având cu noi columne, şi-ncunune Astfel de locuri, străjuind taluzul, Nălţarăm una, la hotar de dune, în piatră-ntruchipând pe călăuzul49 Pe-

arhanghelul ce şi-a vădit puterea Lui Tobia când i-a redat vederea.

Ne-am pus pe curăţat apoi, căci nu-ndur să văd murdare ale flotei vase cu scârbe colcâite în străfunduri Moluşte, alge, stridii scoici vâscoaşe iar gazdele de dincolo de prunduri Ne aduceau merindele gustoase şi fruntea lor senină de ajuns, Ne dovedea, că n-au vreun gând ascuns.

Dar bucuria nu ne-a fost deplină! Speranţa vru a nu ne mai cunoaşte Ramnusis 50 nu întârzie să vină cu noi nenorociri să neam proaşte. Căci cumpănita pronie divină Din veac supuşi acestei legi ne naşte: Cu greu durerii lungi să-i dăm de capăt, Iar binele să aibă iuta scapăt.

O molimă greţoasă 51, hâdă, crudă, Cum nu văzusem alta mai-nainte.

Făcându-le nădejdilor în ciudă Pe mulţi din noi îi azvârli-n morminte. M-ar crede cineva, să mă audă? Creştea, din gingii, carne peste dinte… Umflată gingia, peste măsură, Le putrezea bolnavilor în gură.

Şi-o grea duhoare se-mpânzea, scârnavă, Făcând tot aerul din jur să pută; Şi n-aveam niciun doctor de ispravă, Necum chirurgi cu mâna pricepută; Noi, cum puteam, tăiam fără zăbavă Putreziciunea-n gingie crescută; Cădeat ca moartă carnea, sub custură şi mort curând şi cel cu plaga-n gură.

Mâhniţi, lăsatu-ne-am aice deci, Tovarăşii nepreţuiţi de luptă care, pe răscolitele poteci, Au înfruntat urgia ne-ntreruptă, Uşor îşi află omul loc de veci! Un val, un pumn de lut din el se-nfruptă! Şi-un val străin ori un străin pământ, I-i oricărui erou pe veci veşmânt!

Şi, portul părăsind duceam cu noi Mai multă şi nădejde şi tristeţe în josul coastei, navele-n convoi Le-am îndrumat pe valuri săltăreţe, Dar Mozambicul ceartă şi război şi viclenii ne-a dat, iar nu bineţe; Iar Mombaca cum ne-a-primit – se ştie cu şi mai multă încă viclenie…

O, până-aici eu n-am aflat vreun port că viului, să-i

deie, sănătate şi viaţă celui ce-i aproape, mort. Prin mult neţărmurită bunătate! Repaus au vitejii de pe bord, Ni-s liniştite, gândurile, toate, şi, rege, spre a-ţi răsplăti cinstirea, Aici mi se încheie povestirea.

Te chem, mărite rege de aceea, Să judeci: au ajuns aşa departe Ulise iscusitul ori Enea? Văzut-au ei măcar a opta parte, Măcar că-i proslăveşte epopeea, Din câte eu, răzbind talazuri sparte, Văzut-am pe neţărmurita mare

Doar prin strădanii şi îndemânare?

Tu ce-ai băut licoare din Aonia 52 Şi laudă-se că ţi-au dat lumină Atena, Ios, Rodos, Colofonia şi Smirna, Argos, mândra Salamină 53; Şi tu, al artei astru 54-n Ausonia55, A cărui voce pură şi divină Adoarme Mincio 56 natala-ţi glie şi Tibrul îl îmbată de mândrie – Slăviţi în canturi zei şi semizei, închipuiţi şi magi, şi Polifemi, Sirene ce-i adorm cântând pe ei; Frumoase Circe, meştere-n blestem, Mânaţi-i spre Ciconi57 în anii grei; La vâsle sau la pânze să-i vedem să uite totul când mânca-vor lotuşi 58, Treziţi, pilotul să şi-l piardă 59 totuşi!…

Şi vânturi ce-n burdufe-şi fierb suflarea 60 Scorniţi! apoi Calipso-ndrăgostite şi harpii scârboşindu-le mâncarea Ori în adânc la umbrele cernite şi goale arătaţi-le cărarea! Frumoase-s toate, bine născocite, Dar adevărul meu, măreţ şi pur, întrece, născocitele scripturi!”

Cuvintele i le sorbeau din gură Lui Gama, toţi, când încheia povestea, Isprăvilor măreţe de bravură Cărora li s-a dus în lume vestea; Iar regele Melindei, cu căldură, Îi lăuda în clipele acestea Pe regii lusitanicinstind virtutea Norodului ce-a săvârşit atâtea.

Repovestite sunt de plebea toată Aceste fapte mari şi minunate; Vrăjiţi, spre lusitani cu toţii cată; Dar Deliu 61, junele, din slăvi curate îndrumă carul prăbuşit odată De al Lampetiei nevolnic frate să adoarmă-n braţele lui Thetis, dulce… Iar regele se duce să se culce…

Ce dulce sunt laudele dreptei glorii A neamului, de

altă gură spuse! S-au străduit mereu cutezătorii

Să-ntreacă fala vremilor apuse! Dar pildele din vechile istorii îndemnuri. sunt acestui ceas aduse, Iar pe viteazul care slavă caută îmbărbătează-l mult străina laudă.

Pe Machidon nu-l încânta. Achile Cât lăudaţi, topită-n epopee în ritmul trepidantelor dactile… Cinstire Temistocle 62-a fost să-i deie Lui Miltiade 63, lung şirag de zile, Doar pentru preţul multelor trofee, Spunând că îl desfată versul care Slăveşte faptele-i cutezătoare.

Mult mai prejos isprăvi slăveşte cântul, Socoate Gama, decât ale sale care uimiră cerul şi pământul… Dar, mantuana liră 64 s-o răscoale, Să-l cânte pe Enea neînfrântul şi Romei să-i înalţe osanale, Au câte daruri şi favoruri strâns-a Eroul65 cel îndrăgostit de dânsa?…

Născut-a Scipii lusitana glie, şi Machidoni, Augusţti şi Cezari încă, Dar nu le-a strâns în suflet poezie Zidindu-i numai din granit şi stâncă! Luptând, Octaviu 66 nu-ncera să scrie Vărşând în stihuri, dulci ştiinţă-adâncă. Pe Fulvia, Antoniu, luând lira, Adesea o uita pentru Glafira.

Nu-şi uita Cezar, pe meleaguri france, Pentru război, ştiinţa fără seamăn67 Deplin stăpân pe pană şi pe lance, Cu Cicero e-n elocvenţă geamăn. Pe Scipio 68 pierzar de ţări duşmance, în comedii cu cine să-l aseamăn? Iar Alexandru 69 – pe Homer – întâi Iubindu-l, nu-l ţinea la căpătâi?

Latinii, grecii, până şi barbarii, N-avură vreun viteaz în străvechime în rând, să nu fie cu cărturarii! Doar lusitanii n-au avut pe nime! Ruşine mi-i – fi-ndcă la noi mai-marii N-au preţuit frumosul strâns în rime! Iar cei ce însuşi nu cunoaşte arta, Nu-i poate către slăvi deschide poarta.

Mai-marii poartă vina, nu natura, Că ne lipsesc Homerii şi Vergilii… Cât ei încătuşa-vor, lirei gura, Uitaţi vor fi Eneii şi Ahilii! mai tristă-i însă fărădemăsura în care lusitanele familii Prea aspre, crâncene-s – încât departe-i

De ele harul minunat al artei.

Deci muzelor le-aducă mulţumire Viteazul Gama, căci – iubindu-i tara – Prin liră datu-i-au înveşnicire! Dar altfel, Caliope-legendara, La stirpea lui nu află preţuire… Nici nimfele din Tage toamna, vara, Nu şi-ar lăsa netorsul fir de aur să-i pună lui, cântând, pe frunte, laur.

Doar dragostea de ţară; preacurată, Cum şi dorinţa lor fără prihana; Trezi-n Tagide flacăra chemată să laude virtutea lusitană. N-adoarmă, deci, dorinţa-mpătimată şi-a-nfăptuirilor măreţe goană! Caci – dacă slava lirei n-o aşteaptă – Şi altfel proslăvită-i marea faptă!

CÂNTUL VI

Nu mai ştia-n ce fel păgânul rege să-i bucure, pe solii Europei, Din suflet vrând cu domnul lor să lege Prietenie până-n pragul gropii; Şi rău părea-i acuma, se-nţelege, Că-i greu de acel ţărm să te apropii, şi nu-i vecin cu ţara lângă care Deschisa Hercule cărări spre mare.

Sprinţare danturi, desfătări alese, Cum datina melindiană cere, Ciopor de bărci la pescuit purcese, Le-mbucurau vremelnica şedere… (Şi Cleopatra cu serbări şi mese L-a îmbătat pe Antoniu de plăcere). Şi stară lusitanii să se-nfrupte

Cu rare, păsări, cărnuri, peşti şi frupte.

Dar căpitanul veghea nu-şi alungă Văzând că prea mult cheful se întinde, La ţel râvnind mai iute să ajungă, Ceru şi călăuză şi merinde, Căci până-n Indii calea-i încă lungă Din ţărmurile darnicei Melinde, Al cărei domn îi cere pe vecie o mult statornică prietenie

Şi-n portul lui mereu să vină, iară, Cu mândră flota lor în ospetie să le închine lor bogătani ţară Fiindu-i lui dorinţa cea mai vie… Şi vreme cât a trupului povară De spirit stăpânită va să-i fie, Va sta chezaş cu viaţa şi cu cetnici Pentru asemeni domn-şi oameni vrednici

La fel îi glăsuleşte căpitanul

Şi, pânzele-ntinzând, cârmeşte proră.

Pe-argintul cei sărat, către limanul
În care doamnă este Aurora.
Şi-avea un călăuz – nu ca vicleanul
Ce rău le căşunase tuturora.
Ci-un om cinstit şi mult umblat prin lume.
Pe calea cea mai dreaptă să-i îndrume.

Pluteau de pe acum „mereu-nainte Spre umedele Indiilor mări, Zăreau culcuşul soarelui fierbinte şi-aproape ţelul marei lor visări; Dar iată, Tioneu nu se dezminte; Văzând norocul ce-iaşteaptă-n zări şi că nimic virtutea nu le-o surpă. Blestemă, sângeră înjură; turbă…

Văzând că-n Lisabona vrea Olimpul o nouă mândră Romă să răsară, Iar el nu poate să-i mai smulgă nimbul Că-i stă-mpotrivă însăşi slava clară, Amarului să-i afle leac cu timpul, Spre umeda împărăţie zboară, Puternicului zeu să-i baţă-n poartă Căruia marea i-a căzut în soartă.

În cea mai adâncată. văgăuna A peşterilor ce-s sălaşul mării, De unde valul muge a furtună – Răspuns dând vântului şi-nviforării; Neptun sălăşluieşte, dimpreună cu nereidele şi zeii ţării? Cei umezi zei, care sub bolţi de valuri Duratu-şi-au cetăţi cu mari portaluri.

Pe câmpuri largi de-argintărie fină, în fundul, care n-avu ochi iscoadă, înalte, mândre turnuri se îmbină, Zidite din strălimpede plămadă; Nici nu-ntrezare ochiul, la lumină, Când la un pas e de vreo colonadă, De e cristal sau diamant pe-aproape, Atât de pur e jocul ei de ape!

Mari perle, din cochilii dezghiocate, Stau porţilor de aur scump adaos, Că Bachus chiar mânia-şi nesocoate, Sculpturile-admirând în mut repaus. Întâi zări, n culori nenumărate, Mult încâlcit la chip, străvechiul haos cu cete patru elemente care îşi împlineau menirea creatoare.

Cel mai presus e Focul fără moarte, Sublimul Foc prin însuşi el hrănit. De-aici suflarea vieţii lumii-mparte De când de Prometeu a fost răpit; Pluteşte Aerul uşor deoparte, Ce se strecoară lin şi nezărit, Fierbinte, rece

lumii dând ocol, şi nelăsând în lume niciun gol

Urma Pământul leganand în poate Păduri şi munţi, şi câmpuri cu verdeata Născutelor la sanu-i animale şi hrană dăruindu-le şi viaţă; Strălimpezile Apelor cristale Sculptate fin se arătau la faţă, Dând vieţii sucul binefăcător, Purtând popor de peşti în unda lor.

Se mai zăreau acele lupte crunte Ce zeii le avură cu titanii… Sub Etna – zvârlitor de lavă munte, Tifeu 1 mai-îndura şi-acum strădanii. Neptun apoi izbea pământu-n frunte să le-ndulcească oamenilor anii cu sprintene începitate serve 2… Urma măslinul paşnicei Minerve.

Puţin din drum l-a-ntârziat ispita Frumosului pe crudul Tioneu…

— De mult înştiinţat că el venit-a, La poartă-l aştepta al apei zeu; Şi nimfele-i alcătuiau suita, Mirate, întrebându-se mereu, Ce caută-n regatul cristalin Acel ce este rege peste vin?

Grăi Lieu: – „Neptun, cu drept temei îţi bate însuşi Bachus azi la poartă; Puternicilor chiar, puterea ei Arată-şi-o ades nedreapta soartă! La sfat tu cheamă-i deci pe-ai mării zei S-audă de urgia ce nu iartă, Căci cere-se cu toţii a cunoaşte Cumplitul răfu care pe toţi ne paşte!”

Neptun se hotărî, n palatul său, Să cheme zeii umedelor crestei… Triton3 – hidos şi deşirat flăcău, Ce, mândru se fălea că fiu le este Salaciei şi, lui din hău. În hău – Pe mări a fost trimis de-ndată, lainic, Fiind al tatălui trompet şi crainic.

În loc de par şi-l aţele din barbă, Umflată de sărată udatură, Creştea a algelor vâscoasă iarbă Ce pieptene prin ele nu văzură… La cap de păr, necontenind să soarbă, Stau negre scoici, din păr zămislitură; Drept coif îi străşineşte fruntea-ngustă o carapace lată de langustă.

L-i trupul gol, alunecos la-nnot, Cu mii şi mii de mici vieţuitoare Acoperit pe piept şi peste tot: Cu crabi şi stridii, care-n fund de mare Sub al lui Febe 4-disc, să

crească pot – Peste ruşine, peste mădulare E-un smârc de scoici şi raci chitind să muşte şi muşchi, şi solzi, şi feluri de moluşte.

Ducând la gură răsucitul ghioc, Vibra prelung prin valuri viul sunet; Ecoul colindă din loc în loc, Purtându-i chemătorul glas de tunet; Şi la sobor, nepregetând deloc.

Grăbiră zeii din regatul umed Spre zeul apei şi-al Dardaniei ctitor 5 Ce grecii s-o distrugă izbutit-or…

Venea bătrânul Ocean 6 în faţa Urmat de fiice mândre şi de fii; Nereu, care cu Doris, scumpa-i soaţă, Umplu de nimfe marile-azurii; Proteu, lăsându-şi. turma-n unda creaţă să pască pe săratele câmpii; Dar el, profet fiind, ştia prea bine Lieu tătucul cu ce păsuri vine.

Venind, a Cerului şi-a Vestei fiică 7 Soţia lui Neptun, fermecătoarea, Maiestuoasă capul şi-l ridică încât vrăj ităncremeneşte marea! Sub via, străvezia ei tunică, Trezesc rotunde forme încântarea; Şi-ar fi, păcate atâta frumuseţe: S-o tăinuiască horbotele creţe!

Frumoasa ca o floare Amfitrită 8 Venea şi ea, alături cu delfinul De care ea fusese sfătuită A se iubire cu Neptun divinul. Cu ochi atotstăpâni e dăruită Mai vii ca raza soarelui, sublimul… Şi ea, ca Tethis, zeului stăpână Soţii fiindu-i, calcă mână-n mână.

Venea acum zeiţă printre zei Scăpată de-a lui Atamas 9 mânie. Zburdalnic o-nsoţea copilul ei, şi lui ursit fiindu-i zeu să fie; Jucându-se pe udele alei cu câte-o drăgălaşă cochilie, Din când în când obicinuia să stea să-l ia în braţe mândra Panopee 10

Şi omul llce prin ierburi fermecate A fost schimbat odinioară-n peşte, Venea schimbat acum în zeitate Iubit de Scila, el încă-o iubeşte şi plânge hâda monstruozitate Ce-a săvârşit-o Circe, mişeleşte. Adesea, vai, ne-mpărtăşita dragoste, Prin răzbunare, e cumplită pacoste!

În sala nobilă, cu mari arcade.

La sfat stau zeii sub al mării val; Stau zee – pe

bogatele estrade Stau; zei – pe scaunele de cristal; Neptun i-ntâmpină cum: lor se cade; Stă Bachus pe un tron cu-al său egal; Şi se-mpânzesc aromitoare fumuri Ce-ntrec ale Arabiei parfumuri:

Ci, potolită lărmuiala multă A zeilor şi-a rânduirii lor, Lieu arată pricina ocultă A păsurilor care-l rod şi dor; Privind spre cei ce ostenesc şi-ascultă, Cu chip posac, astfel grăi-n sobor, în ura lui chiar cu străine arme Nădăjduind pe lusitani să-i sfarme:

— „Tu, domn, care, sub braţul falnic pleci Din pol în pol infurtunata mare şi nu laşi muritorilor poteci Peste hotărnicitele hotare! Şi tu, bătrân Ocean, din veci în veci A lumii-ntregi de apă cingătoare, Hotărnicind prin mari şi drepte pravili Pământului şi însăşi vieţii stăvili!

Şi voi; răzbunatorii zei ai mării Ce nu-ndurarăţi nicio plângărire, Regatu-ntins din dungă-n dunga zării Păzindu-l de umană cucerire! V-adoarme moleşeala delăsării? Au cinema izbutit a vă-mblânzire, încât opreliştile voastre crunte Cutează oameni slabi să le înfrunte?

Văzutu-i-aţi cu câtă îndrăzneală Cercară să supună slava-naltă! Acum, urmând a minţii lor sminteală, Purtaţi de pânze, mărea o asalta şi zi de zi-şi câştigă nouă fală! Mi-e teamă, zeilor – şi nu de altă Decât că oameni fi-vom noi, cu timpul, Iar dânşii zei, împărăţind Olimpul!

Căci iată, pricăjita seminţie: Ce poartă al vasalului meu nume, Umflată de mândrie şi trufie, Pe voi, pe mine vrea să ne sugrume; Despică crunta mărilor urgie Cât n-a-ndrăznit cândva romană lume.

Prădându-vă împărăţia-albastră „Porunca încălcind şi legea voastră!

Când minienii, pentru ntâia, oară, S-au avântat să vă brăzdeze valul, Turbase Aquilonul bunăoară şi se dezlănţuise Borealul şi vânturile de se răzbunară, Răbdării lor când se trecuse malul, O, voi, de care-i mai aproape marea, De ce întârziaţi cu răzbunarea?

Să nu va-nchipuiţi, o, zei, că eu De-al vostru drag am coborât din cer; Jignirea voastră dacă nu o vreau, în inima şi eu am un jungher: Onorurile cucerite greu când am învins hindusul emisfer la jugul meu pe umeri să-l îndure, Vor lusitanii azi să mi le fure!

Căci domnul zeu şi Soarta-n miez de timp, Ocârmuind făptura cum li-e placul, pe fruntea lor azi voi să pună nimb Pe faimă care să uimească veacul! Dau proastă pildă zeii din Olimp când slobod drumul lor spre faimă facu-l! Puterea cea mai mică azi o are Acel ce-i vrednic de putere mare!

Astfel fugit-am din Olimpul sfânt să caut leac cumplitelor nevoi; Să văd de preţul meu, ce-n cer s-a frânt, Nu pot să-l regăsesc aici, la voi!… Oprit a fost al zeului cuvânt Aici, de-amarul lacrimii şuvoi, Taşnită de sub streaşină pleoapei S-aprindă foc cumplit în zeii apei.

Mânia-n piept de zei clocotitoare De loc să se reverse nu-ntârzie; Străini de judecată şi-ndurare Poruncă dau; sălbatică urgie A vânturilor înspăimântătoare Eol s-o năpustească-n vijelie, încât, în danţul crâncen al viitorii să piară-n mare toţi navigatorii.

Ar fi avut părerea sa aparte Asupra hotărârii doar Proteu.

Căci căile nestrămutătei Soarte Adânc le cunoştea profetul-zeu! Dar cum toţi zeii strigă după rhoarte Urzind-o-n sufletul de ură greu, Îi strigă Tethis: – „Ştie el prea bine, Neptun, ce-i de făcut şi fără tine!”

În vremea asta, mândrul Hipotade 12 Din temniţele bine ferecate, Furia vânturilor o sloboade şi peste mersul flotei o abătea, Peste senina slavă beznă cade… Din ce în ce mai crunte, mai turbate, Cu huiet, vânturile furioase Smulg arbori, surpă munţi, dărâmă case.

Şi-n vreme ce, sub apele afunde, Se săvârşea al zeilor divan, Sub blânde adieri, pe line unde. Gonea viteaza flotă pe ocean. Era la ceasul când se mai ascunde… Departe

încă-al zorilor mărgean, Când straja-ntâi, la ochi cu somnul zeghe, Trezea a doua strajă pentru veghe.

Frecându-şi ochii, încă beţive vise, Străjerii-şi bâjbâie în vergi propteală; Veşmintele subţiri arată-li-se Sub îngheţata vântului rafală; Li-s fără voie pleoapele deschise şi se întind, învinşi de piroteală; Şi, somnul să-l alunge-n miez de noapte, Se amăgesc cu snoave şi cu şoapte:

— „Păi, zise unul, mie mi se pare Ca-n noaptea asta lunga şi sihastra Uratul ar putea să ni-l omoare Doar o poveste veselă, măiastră!” Din colţu-i Leonardo-ndata sare Furat de-un vis de inimă albastră: – „Au nu ne-ar fa plăcută, tuturor o dulce povestire de amor?”

Velloso zise: – „Când cumplit ne roade
A marilor sălbatică-stihie.
Nu cred să povestim că ni se cade
Despre amoruri şi dulcegărie;
Se cer isprăvi cu eroism şi spade, îndemn la luptă dârză să ne fie.
Căci viaţa noastră, după a mea credinţă.
Va fi-ncleştare doar şi suferinţă”.

— „Ci zi-ne-o asemenea poveste, Velloso!” – „Bine. dar luaţi aminte, Nici născocită şi nici nouă este, Dar e de preţ îndemnul ei fierbinte, La mari isprăvi în clipele aceste. Cei doisprezece vă vor sta-nainte care, trecându-şi ţării frontiera, Uimit-au prin virtute Englitera.

Înstăpânea pe-atunci a ţării-frână Joan, al lui dom Pedro fiu viteaz; Şi după ce războ cu spada-n mână Al megieşilor hapsân talaz, Departe-n Englitera cea bătrână, Cu veşnică zăpadă pe obraz, Erinis 13 slobod, frâu dădu zâzaniei Ce-avea s-aducă slavă Lusitaniei:

Discordia – între doamnele de vita şi-ntre curtenii mândrei Englitere, Turbată iarăşi, înciclise-n iţă Deosebiri de gusturi şi părere; Cum o neobrăzată vorbuliţă Azvârl toţi curtezanii eu plăcere, Ţipau şi-acum că pot a dovedire că doamnele nu-s uşi de mănăstire.

Iar de se află spade ispitite cu străşnicie să le ţină partea. Să sara-n luptă – şi-o să le mărite cu ruşinoase-nfrângeri ori cu moartea. Dar doamnele, de-braţ vânjos lipsite, Căci prea plăpânde le plăsmise soartea. Ca să le spele de ruşinea crudă, Chemară doar prieteni ori vreo rudă.

Dar cum erau puternici bârfăreţii Care-ndrugară vrute şi nevrute, Nici rudele-ndrăzniră, nici iubeţii, Să apere bârfita lor virtute: Şi-atunci, cu lacrimi pe-alabastrul feţii De-ar fi-ndurat şi zeii să le-ajute, Cu toate hotărârâ să se ducă La Lancaster14, la cunoscutul ducă.

S-a întâmplat Castilia s-o-nfrunte – Cu lusitanii-alături Lancaster; Ştia curajul lor în lupte crunte.

Vedea cum suie steaua lor pe-cer, Iar fiică lui era o stea de frunte Pe bolţile pământului iber De când ajuns-a, doar prin gingăşie, Frumoasa regelui Joan soţie.

Să le ajute însuşi neputând, Ca-n ţara zaveră să nu desferice, – Le zise:. „Am văzut, pe vremea când Mă războiam pe gliile iberice, Că atâta bărbăţie şi avânt Ajuns-au lusitanii-n piept să ferice, încât doar ei pot spada să şi-o scapere ta, răzbunând-o cinstea să vi-o apere.

Şi, doamnelor, dorinţei voastre sluga, Le voi trimite până şi scrisori; Voi ticlui-n alese vorbe ruga, Spunând şi bârfa şi pe bârfitori; – Şi, ca să dea la glasul vostru fuga, Scrieţi-le şi voi, cu foc şi dor, Căci, plânsul vostru ostoit să-l vadă, Alături vă vor sta cu lănci şi spadă.

Astfel grăind, să-nfrunte fierul morţii, Le-nşiră doisprezece bravi pe nume; Şi fiecare-a tras îndată sorţii Acelui ce-i era sortit anume). Deci, hotărându-şi în sfârşit consorţii „Răvaşe au pornit spre ei să-ndrume, la întru apărarea lor să-i lege… Apoi i-au scris şi falnicului rege.

Ajunse mare valvă să stârnească Sosit olacu-n plaiuri portugale; Vrea regele întâiul să pornească Dar e-mpotriva datinii regale; Curtenii, stup de forţă-bărbătească, Sunt gata toţi să-mbrace fier de zale; Dar au avut norocul ca să

plece Doar cei aleşi de duce, doisprezece.

Ci în cetatea credincioasă, 15 unde Al Portugaliei nume s-a născut Monarhul. slobozi un vas pe unde… Cei doisprezece – aleşi dintru-nceput, Luară arme, chivare rotunde, Valtrapuri, cai şi zale, lănci şi scut, Veşmânt pestriţ, blazon multicolor. Podoabe şi răvaşe de amor.

Curând porunca regelui avur-o în larg să iasă cei din dârza ceată Din apele vestitului Douro… Cu inima la fel de ne-nfricată Din ei oricare vitregia-ndur-o. Şi-i gata pân la moarte să se bată… Dar unul zis Magrico după nume, Prieteni: ţi-i agrăi, anume:

— „Hei, dragi tovarăşi, inima ma trage, Să văd şi alte ape cristaline. Nu doar Douro şi iubitul Tage Vreau datini noi, noroade, legi străine; Vreau, cât picioarele nu mi-s oloage, Minunea firii s-o cunosc mai bine; Voi merge deci pe jos dar, când s-o cere, Voi fi cu voi pe plaiuri englitere.

Iar de pricina-n veci necunoscută, Limanul cel din urmă al fiinţei, Spre mine coasa morţii va s-asmută, în locul meu veţi sta străjeri credinţei. Dar râuri, munţi, năpaste, vremea slută, Nu cred că m-or opri ca, biruinţei Prinos s-aduc, luptând eu voi alături, Pe bârfitori cu spada să-i înlătur”.

Văzu Magrico despărţit de ei Ajuns, curând de ţara lui departe, Castilia, Leonul – vechi temei De slavă pentru lusitanul Marte; Navara ce, prin nalţii Pirinei, De plaiul galic Spania desparte; Îi încântă privirea Franţa tandră. Se războiu-n îndepărtata Flandră

Ci multă vreme-n Flandra el petrece Silit ori poate cine ştie cum; Catarga 16 însă, cu cei unsprezece, Plutea pe Marea Nordului acum; Şi-ajunşi pe-a Engliterei coastă, rece, Porniră-ndată pe al Londrei drum; Iar ducele-i primi cu mult alai şi doamnele-mbrăcate-n mândru strai.

Englezul rege hotărî îndată Arena şi-ale luptei începuturi; Potrivnicii-şi trag zaua ferecată, Pulpare strâng, înhaţă-n mână scuturi.

Iar doamnele spre portugheza ceată îndrumă cele mai fierbinţi săruturi; Purtând în cinstea lor mătăsării şi giuvaieruri, şi aurării.

Dar tristă şi purtând veşmânt cernit E doamna dată lui Magrico-n seamă; Lipseşte cavalerul ei ursit şi altu-n loc nici n-are, nici nu cheamă Ceilalţi s-o-mbărbăteze ş-au silit Spunându-i toţi să fie fără teamă, Căci trei chiar de-ar lipsi din ceafa lor, Ei totuşi ar ieşi izbânditori.

Într-un imens şi mândru amfiteatru
Se-aşază regele şi cu suita:
Trei contra trei şi patru contra patru
Să lupte li-e vitejilor ursita;
Din veac în veac, din Tage până-n Bactru 17
Curaj şi forte, cu nemiluita.
Nicicând, nicicând nu s-au mai strâns sub cer
Ca în aceşti voinici leiţi în fier!

Rod roibii, spumegând de nerăbdare, Metalul dauritelor zăbale şi scapără-n armură mândrul soare Văpăi de diamante şi cristale; Mulţimea tocmai oblicea, se pare, Că-s mai puţine lusitane zale, Când se iscă, un freamăt şi un tropot, Ştirnind rumoare, lărmuială, şopot.

Un cavaler se arătă curând A fi pricina neştiutei larme; Pe rege şi pe doamne salutând, Leit în zale, gata za să sfarme, Magrigo se-avântă îndată-n rând Alăturea de soţii lui de arme şi, după-mbrăţaşarea-ndătinată, De luptă se găti viteaza ceată;

Iar trista doamnă, n galbenul metal la unii mai de preţ ca o virtute, Metal crescut pe-al Helei animal18, Veşmântul cel cernit şi-l schimbă iute. Dă goarna luptei lung-prelung semnal: Se-apleacă vârful lăncilor temute Se-mplântă-n coaste ascuţitul pinten, Cu frâul slobod, zboară roibii sprinteni.

Foc scapara a roibilor copita Cutremurând pământul şi înaltul înspăimântate inime palpită Potrivnicii când îşi pornesc asaltul Zbor unii de pe cai într-o clipită, Cu cal eu

tot ţărâna muşcă altul; Panaşu-i cade unuia pe crupă şi roşa lance roşii răni destupă…

Către tărâmul veşnicei tăceri Pe mulţi, sucit în piept, i-ndrumă fierul, Colo vezi calul fără cavaler şi fără cal dincolo cavalerul; Trufia moare-n mândrii engliteri, Când doi din ei, fugind, invocă cerul; Iar cei ce lasă lancea pentru spadă, Frângând-o de-altă spadă, cad grămadă.

Să-nşir aceste crude estocade 19 Şi lovituri cumplite, n-are rost; Aşa fac numai basmele neroade în van lungite cât o zi de post; Să spun atâta doară se mai cade: Virtutea lusitană că a fost cu laurii izbânzii-ncununată, şi-a doamnelor onoare răzbunată.

Iar ducele, poftindu-i în palatul Ducal, i-a-ntâmpinat cu voioşie; l-au răsfăţat şi vinul, şi vânatul, şi dulcea doamnelor tovărăşie; Căci fiecare doamnă, preferatul Voia sătul şi mulţumit să-i fie şi, zi de zi, şi ceas de ceas, banchete Pân s-o întoarce-n ţară să-l desfete.

Mult timp se veseli Magrigo foarte Dar, după noi izbânzi tânjind nespus, Foloase mari, hălăduind departe, Contesei-cei de Flandra i-a adus; Neageamiu în trebile lui Marte, Pe-al luptei câmp unui franţuz i-a spus Izbânda ce-au avut sub slava-naltă Torquatus 20 şi Corvinus 21 laolaltă.

Un altul spre Germania purcese şi-un neamţ cu vicleşug vrând să-l ucidă, El i-arătă prin lovituri alese Cum poate drum spre moarte să-şi deschidă”…Tăcând Velloso, şoapte tot mai dese

Cereau să nu le facă în pofidă, Ci să-i re-nnoade povestirii lanţul cu ce-au păţit franţuzul şi cu neamţul…

Dar vrăjii dulci îi sfârtecară voalul A şefului de echipaj poruncă; Ţiuitor dă fluierul semnalul; La scote 22 marinarii se aruncă;

— „Alarmă! Trinca23 jos! Dă buzna valul! Alarmă! strigă şeful… Toţi la muncă! Alarmă, strigă. Vântul iscă muget

Din acel negru nor umflat şi buget!”

Dar, trinca de abia înfăşurată, Zbucni furtuna înspăimântătoare „Iar şeful-straşnic porunci de-ndâtă să fie scoborâtă vela mare; Dar zvârcolirea vântului, turbată Nu mai aşteaptă vela sa, pogoare Ci, sfârtecând-o, n dar o dete spumei Urlând ca-n ceasul de sfârşit al lumii.

Înspăimântaţi cumplit matrozii ţipă; Spre cer al deznădejdii urlet scăpat Căci, frântă a catargului aripă, Culcat pe-o parte vasu-n val se-ngroapă; Dar strigă şeful în grozava clipă:

— „Zvârliţi de-ndată, totul, toţi, în apă!” La pompă alţii fug cu anevoie

Strigând: – „Mai iute, altfel vai de noi e!”

Soldaţii bravi gonesc spre pompă dar, Abia ajunşi, de-a dura cad pe punte, Căci nava-i zguduită-n danţ, barbar Prinsă-in vârtej de valuri cât un munte. Trei mateloţi ţin cârma în zadar: Le-o smulg din mână vânturile crunte şi-n dam vădindu-se puteri şi ţipete, O prind cu frânghii lungi în roţi de scripete.

Nici de-ar fi vrut ca, n crâncenă-ncleştare, Să surpe turnul Babel cel înalt, N-ar fi pornit vântoasele-n turbare Un mai sălbatic şi mai crunt asalt! Părea un fulg că-i nava-n larg de mare, Zvârlită dintr-un val în celălalt, Că te-ntrebai: prin ce puteri răzbate să ţină piept stihiilor turbate?

Şi a lui Paulo da Gama navă îşi are-n două despicat catargul; Chemând într-ajutor înalţă slavă Matrozii spăimântaţi văzduhul spargu-l! Pe-ai lui Coelho, hula cea grozavă De-a lungul navei poartă-i, şi de-a largul, Măcar că el cu prevedere, strâns-a Mai înaintea tuturor a pânza.

Acuma pare-se ca-trece norii Neptun, turbat, cu-nvârtejirea spumei; Acum, sorbit de Iureşul viitorii, Parcă scoboară valu-n rânza humii; Vântoasele, izbind navigatorii, Păreau că surpă temelia lumii; Urâtei, negrei nopţi dându-i ocolul Ardea pojarul fulgerelor polul24:

Şi alcionii? 25, triste zburătoare, Cu plâns durut în cântec stau pe coastă; îşi amintesc că valurile-amare Odinioară le-au fost grea năpastă; Delfinii drăgăştoşi, în grabă mare Se-afundă-n ascunzişuri şi adastă, Căci cruntul iureş al înfurtunării Nu le dă tihnă nici în fundul mării.

Nicicând a fulgerelor faur, slut26 Spre a le strivi Titanilor mândria Ori meşterindu-i lui Enea scut, N-a fulgerat cu-atâta foc tăria! Să strângă-atâtea fulgere n-a vrut Nici Tunătorul, potopind stihia, Lăsând doar pe cei doi 27 pe-a lumii vatră care schimbară-n oameni orice piatră!

Câţi munţi senăpustiră să abată cu crâncen clocot valurile crunte! Câţi arbori cu coroana despicată şi-au năruit sub vânturi mândra frunte! Au rădăcinile-au visat vreodată să fie către cer întoarse, ciunte? Nisipul răscolit din fund de mare Visatu – s-a pe vârf de valuri, oare?

Văzând că-i gata să se piardă Gama De multrâvnitul ţel atât de-aproape, Când ba spre cer îşi suie valul coama, Ba spre infern îşi suge repezi ape – Nesiguranţa-ngemănând cu teama şi neştiind de moarte cum să scape.

Astfel îl roagă, plin de umilinţă Pe cel ce poate ce-i cu neputinţă:

— Tu, îngeresc, divin ocrotitor, Tu, domn peste pământ şi cer, şi mare; Tu, ce israelitului popor Prin Eritreea i-ai tăiat cărare; Tu, al lui Pavel28 Sfânt izbăvitor Din Sinele 29 cu văluri mugitoare; Tu; ce-ai salvat un om pe faţa humii să populeze iar pustiul lumii30 – Dacă-am răzbit să trec în anii crunţi De altă Scila şi Haribda, eu, De Acroceraunienii munţi31, De alte Sirte, stânci, pe drumul greu, De ce mă urgiseşti, de ce mă-nfrunţi, La cap de drum, cu noi restrişti, mereu, Când nu-ţi aduce truda noastră hulă, Ci slavă doar şi laudă destulă?

O, fericiţi sunt cei care căzură
În vârful lăncilor africane.
Credinţa apărând, cu sfântă ură.
Pe vastele câmpii mauritane!

Ilustră-i astăzi marea lor bravură
Căci ei, pierzându-şi viaţa-n ţări duşmane
Şi-au câştigat o viaţă fără moarte
Şi-s vrednici laurii pe frunţi să-i poarte!

Astfel grăi... Dar, dănţuind pe creste, Mugi ca nemblânziţii tauri vântul; Spori puterea crâncenei tempeste, în nave sfărâmându-şi crunt vântul; Şi trăsnete şi fulgere funeste Păreau că smulg din osie pământul! Parcă zbucnise, cu-ncleştări demente, Război năprasnic între elemente!

Dar drăgăstoasa dimineţii stea32 Lui Phoebus surâzând, destramă norul; Vestind a zilei revărsare, ea Peste pământ şi mare-şi poartă zborul; Zeiţa ce din cer o cârmuia Fugind de Orion33, războiul torul, Zărind armadă, fu cuprinsă-ndată De milă şi mânie-nfricoşată:

— „Aici e a lui Bachus mână iară! îşi zise... Dar nicicând nu va să-i fie

Izbânditoare ura lui murdară, Căci i-oi ghici ascunsa mârşăvie!” Şi iat-o-n zbor pe mare că pogoară, într-o clipită – poruncind să vie la dânsa toate nimfele, în şir, Purtând în păr cununi de trandafir.

Văzându-le grăbind astfel, în cete, Au cine n-ar jura că-ntr-adevăr Cresc roşii flori pe aurul din plete Teut de Amor din raze şi visări? Vrând vânturile astfel să le-mbete cu dragostea şi aurul din păr, întâmpină rafalele rebele Mai mândre nimfele ca nişte stele.

Oricare vânt abia zarindu-şi zana, îndată frânt cumplitul lui tumult e... Ştiind-o veşnic vieţii lui stăpâna, Supus şi blând e gata s-o asculte; Picioru-şi simte-nlănţuit, şi mâna De părul de-aur şi dorinţe multe... îşi moaie Borealul vijelia când astfel îi grăieşte Opriţia 34

„Crud Boreal, mai jură şi mă-nfruntă Că-n dragoste iubeşti statorniciai Nu-i semn de-amor dezlănţuirea cruntă, Ci-s semn de-amor blândeţea, duioşia 1 Să ştii că pierzi şi dragoste, şi nuntă De nu-ţi înfrâni de-ndată nebunia! Da,

buza-ţi despre dragoste îngăimă, Dar dragostea cu tine este spaimă!”

La fel fermecătoarea Galatee 35 Pe Notus scarmănă-l în chip şi fel; Ştiindu-l prins de-a dragostei scânteie L-am eninţă că termină cu el! Ce semne de supunere să-i deie Nici nu mai ştie bravul vânt rebel, Ci-hibueurat pe zână o ascultă şi se-mblânzeşte fără vorbă multă

Astfel îmbună şi nimfele, pe rând, Cu vorbe mustrătoare toţi iubeţii, Făcându-i să îngenuncheze blând, Umili, în faţa zânei frumuseţii; Şi s-au legat prin straşnic jurământ că n-or mai urgisii pe mări drumeţii, Iar ea, că le va sta într-ajutor.

În veci de veci în treburi de amor

…Mijira zorii pe creştet de corabie Iscaţi de unde Gangele murmură, Când marinarii căţăraţi pe gabie 36 Pământ întins în faţa lor văzură; Din piept-se smulse cruda spaimei sabie, Nădejdea înflori peste măsură… Strigă pilotul din Melinda: – „Iată, Cetatea Calicut37 ni se arată!

Pământul mult dorit acesta este! Aceasta-i India, din zare-n zare! De nu vreţi alt pământ, plutind pe creste, Aici sfârşeşte lunga căutare Nu poate Gama, n clipele aceste, Să-şi stăpânească bucuria mare: Cu mâinile spre cer îngenunchind, Lui Dumnezeu se roagă, mulţumind…

Şi se cădea să aducă mulţumire Nu numai pentru că l-a fost adus la ţărmul căutat cu îndârjire, Ţel pentru care s-a zbătut nespus Ci şi fiindcă de groaznica pieire Ce i-o sortise vântul nesupus L-a ocrotit într-una cerul clar, Salvându-l de cumplitul ei coşmar.

Primejdii doar şi spaimă-având să-nfrunte, şi hămesita moarte, luptătorii, Prin suferinţă îşi aruncă punte Spre laurii nemuritoarei glorii! Nu pun strămoşii laurii pe frunte Prin viţa veche – dacă-şi cresc feciorii în paturi moi de aur, căptuşite cu blana zibelinei moscovite!

Nu cresc eroi bucatele alese, Nici lungile, trândave promenade! Dedată desfătării prea adese, Virtutea în

viteze piepturi scade! Când omu-i veşnic nesătul de mese şi-i face banul necurmat ocheade, Nicicând nu schimbă sacul lui de aur şi nici huzurul, pe-al virtuţii laur!

Ci numai braţu-ndătinat să lupte şi pieptul strâns în platoşe şi zale, Veghind, răzbind prin valurile-abrupte, îşi află către mari onoruri cale! Doar înfruntând primejdii nentrerupte, Mari arşiţi, gerul, vântul în rafale, Hrănindu-te cu mucedă merinde, Vezi braţul tău spre lauri că sentinde…

Silindu-ţi chipul palid calm să pară când glontele ţiuitor, încins, Tovarăşului tău în braţ îi zboară! Cu bani, onoruri, nu poţi fi deprins când ţi-este sufletul călit în pară şi-un fel de platoşă pe el s-a prins!… Hazardul dă onorurile, banii, şi nu virtutea aspră, prin strădanii!

Luptând, câştigă mintea agerime; Îi dă experienţa calm deplin; Şi-atunci priveşte de la înălţime Cum bietul om de frământare-i plin… Neabătutului din drum de nime şi de nimic – pe drept i se cuvin – Un nume falnic, rangul şi onorul la care n-are drept linguşitorul!

CÂNTUL VII

Pământul mult dorit e-atât de-aproape, Scăldat în val de Indul nărăvaş Şi sfântul Gange, ale cărui ape îşi au în pământescul cer sălaş! Primejdii multe fost-au să vă şape, Dar laurii pe frunte, bravi ostaşi, Vi-i pune glia astăzi strânsă-n jug Hindusa glie, cu ai ei belşug!

Grăiesc, azi, ţie, lusitană ginte, Nu doar în Univers neînsemnată Ci chiar în stâna 1 ce-o-ndrăgi fierbinte Şi-o păstoreşte preacerescul tată! Căci nu-ţi stau nici primejdii înainte când vrei să-nstăpâneşti păgâna gloată, Dar nici ambiţie ori necredinţă Faţă de Maica 2-n ceruri prin fiinţă:

Voi, lusitani, puţini la număr foarte Prin bărbăţie însă fără preţ; Voi cel lărgiţi prin sânge, şi prin moartei şi jertfe – legea veşnicei vieţi!

Aşa a fost lăsat din cer, de soarte, la voi, puţini la număr câţi sunteţi, Să apăraţi şi răspândiţi credinţa! O, cât

înalţi, Iisuse, umilinţa!

Germanii – turmă plină de trufie – Urmaşului lui Petru 3 ascultare Nedându-i, cată, altă păstorie Şi-o nouă sectă izvodesc sub soare! Nemulţumiţi cu oarba erezie, Se încâlcesc în războiri murdare, Nu stirpea otomană s-o îngroape Ci de sub suveranul jug să scape…

Englezul crud 4 tot rege se proclamă în sfântă creştinismului cetate Ce stă sub jug ismaelit să geamă! (Grozavă cinste – toată strâmbătate!) Sub nordica zăpezilor dulamă, Nou soi de creştinism englezul scoate şi în creştina lume spada-mplântă în loc de-a slobozi cetatea sfântă

E un necredincios puternic rege Peste Ierusalimul pământesc, Pe când englezul uită marea lege A sfântului Ierusalim ceresc… De tine, Gal nedemn 5, ce se alege? Căci ţi-ai dorit botezul creştinesc, Nu să-l păstrezi cu cinste şi să-l aperi, Ci numai spada-n contra lui să-ţi scaperi

Au ai tu, oare, drept să ţii în frâuri Creştini; când ai o vastă-mpărăţie, în loc să ţii Ciniful6, Nilul – râuri Ce lui Cristos îi poartă duşmănie? Blestemul păgâneştilor dest râuri S-ar cere spada ta acum să fie. Pe Ludovic 7 şi Carol8 moşteneşti-i! Dar despre sfânt războiul lor tu ce ştii?

Ce să mai zic de trândavele ginţi
Cu suflete plăcerilor vândute.
De aur ahtiate şi arginţi.
Uitând de tot străvechea lor virtute?
E tirania ghem desuferinţi
Şi-atunci norodu-n contra ei s-asmute.
Auzi, Italie-necată-n vicii.
Tu, ţie însăţi leagăn de suplicii?

Sărmani creştini! Au sunteţi dinţii cei Ce, Cadmus9, semănându-i peste humă, Se dumicară crâncen între ei Măcar că toţi descindeţi dintr-o mumă?! Mormântul sfânt îl stăpânesc mişei! Unită, nu vedeţi păgâna ciumă; Cum

chiar pământul vostru îl înspăimă în lupte dobândindu-şi mare faimă?

Priviţi cum dânşii legea lor respect-o şi, strânşi în neînduplecatu-i chist, Oştirea lor păgână, piept în piept o îndrumă-n contra oştilor lui Christ, Pe când, tot crudă, între voi Afecto.10 Zâzanii vără – şi-i nespus de trist, Căci numai voi sunteţi şi ele sunt, Duşmanii voştri pe acest pământ!

De sunteţi lacomi ca pământuri noi
Să vă aducă-n avuţii obolul.
Au un vedeţi cât aur în şuvoi.
Şi-n sur nisip duc Hemus 11 şi Pactolul 12?
Asiría, Lidia, îl ţes apoi!
În Africá-i cu vine de-aur solul!
Această bogăţie să vă cheme.
De nu pământul sfânt ce-n lanţuri geme!

Acele noi şi crude născociri: De moarte-aducătoarele-artilerii, Din bizantine şi turceşti zidiri S-aleagă numai pulberi şi puzderii! Spre Sciţia turceştile oştiri şi către Munţii Caspici să le sperii, Căci prea mult se prăseşte astă gloată în Europa cultă şi bogată!

Armenii, tracii, georgienii, grecii. Se plâng neîncetat că otomanul Le ia tribut de prunci ca, pe toţi vecii, Să-i facă a urma – păgânî Coranul! Pe turci, norod creştin, prin săbii treci-i! Bravura voastră spulbere duşmanul şi nu râvniţi la laurii nemernici De-a fi peste ai voştri preaputernici!

Dar pe când voi, smintiţi, în luptă vană, Scăldaţi în sânge. setea voastră oarbă, în astă casa mică lusitană Virtuţi creştine mâi ajung să fiarbă! Ei porturi au pe coasta africană!

În Asia-ntind a steagului eşarpă; Din noua lume-a patra parte ară şi alte lumi de-ar fi, afla-le-ar iară.

Dar să vedem ce-au mai ajuns să pară Navigatorii plini de vitejie După ce Venus a-mblânzit pe dată Sălbatica

vântoaselor furie, Văzând în faţă glia minunată Spre care au răzbit prin vitregie să semene aici creştina lege, Noi datini dându-i, nou şi falnic rege.

Aproape de pământul roditor Pescari în bărci uşoare au văzut; în Calicut fiind locuitori, I-au dus pescarii, către Calicut; Şi prorele s-au înclinat uşor, Căci regele acestui vast ţinut, Chemat din, vechi ţinutul Malabar 13 Şi-avea în Calicut palatul chiar…

De Gange dincoace – şi peste Ind, Se-ntinde vast pământ bogat în rod; Spre sud, în braţe valuri îl cuprind, Spre nord, de peşteri plini Munţii Emod14 Mulţi regi pe el domnia şi-o întind şi-i multor legi supus acest norod, Ba idolii, ba Mahomet cinstit e, Ba animalele pe-aici prăsite…

Pe necuprinsul şi măreţul munte 15 Ce-n două-ntreaga Asie o taie Ce-atâtea nume poartă pe-a lui frunte Pe cât de multe plaiuri întretaie sunt cumpenele apelor 16 cărunte, Ce-şi duc, vuind, bogatele şuvoaie Spre marea indică 17, strângând pământul în braţeşi peninsulă făcându-l.

Între spumosul fluviilor val o limbă lungă de pământ se-mplântă în mare ca un vârf piramidal şi spre ostrovul Ceylon se avântă… Iar unde naşte braţul de cristal Al Gangelui, poveşti străvechi cuvântă că se hrăneşte-un numeros popor Doar cu parfumul gingaşelor flori

Sunt multe obiceiuri şi popoare:

Păţanii18 şi cu delii 19 iscă teamă Prin numărul de oameni şi ogoare; Decanieni20 şi oriaşi 21 se cheamă Ceilalţi, ce cred în mântuirea care în Gange-o vor afla, de bună seamă Apoi, pe-ntinsul Indiei, Bengalul în bogăţie nu-şi află egalul.

Războinicul Cambaiei22 vast regat (De por 23, pe vremuri stăpânit – se zice) Narsinga – nestematelor e vad Dar nu e vad şi braţelor voinice; Un munte se înalţă-ncrâncenat Lungindu-se nespus de mult pe-aice Scut vajnic Malabarului să-i stea când e-ncolţit de cei din

Canara 24

Se cheamă muntele acesta Gate 25. Spre mare-i prelungit cu o colină Ce-nfrută valurile-nfuriaţe. Aice străluceşte în lumină Din toate cea mai falnică cetate, încât în faţă-i altelese-nchină; Cetatea Calicut… Stăpân deplin, E peste ea vestitul samorin26

Aici ajuns al navelor alai, Un portughez a fost trimis solie la regelui hindus, prin viul grai, Să-i spună cine-i vine-n ospeţie. Iar când văzură curiosul strai, Porniră băştinaşii să se ţie Scai după ei, mirându-i toate cele: Purtarea, straiul cum şi alba piele.

Iar printre cei care-i ieşiră-n cale. Se mai ivi şi un mahometan, Trăit, la începutul vieţii sale, Pe unde-Anteu fusese suveran27… Fiind vecin al ţării lui natale. El cunoştea regatul lusitan, Ori poate spada-i i-a simţit pe-alocuri… Ci soarta l-a zvârâit prin aste locuri.

Văzând în faţă-i pe străinul sol… Se-nveseli mahometanul foarte şi-l întrebă în graiul spaniol Ce vânt l-a fost purtat aşa departe. Răspunse solul – „Dând un vast ocol Pe lângă ţărmuri sterpe şi deşarte.

Noi căutăm al Iadului izvor, Să dăm creştina lege tuturor”.

Rămase uluit mahometanul De astă pribegie îndelungă, Căci înfruntând adesea uraganul Răzbit-au portughezii-aici s-ajungă însă văzând şi el că lusitanul Doar către al ţării domn avea poruncă să îşi dezlege limba despre toate, Îi spuse că plecat e din cetate.

Dar pân afla-va mândrul samorin De cei sosiţi pe valuri nărăvaşe, ÎI cheamă în modestul său cămin să guste din mâncăruri băştinaşe. Apoi, hrăniţi şi odihniţi deplin, Spre flotă iarăşi o să-şi poarte paşii, Că-i mare bucurie, n altă ţară, Să întâlneşti vecine neamuri iară.

Primeşte portughezul de îndaia să-i fie oaspete în bătătură; Şi stând voioşi la masa încărcata Mancară şi vorbiră, şi băură; Întorşi la flota-n radă ancorată, Pe vasul

căpitan urcaţi – văzură Cum toată lumea sufletu-şi deschide Primindu-l cu mult drag pe Moncaide.

Cu dragoste-l îmbrăţişează Gama, Văzând că pe spanioleşte-i zice şi-l tot întreabă, vrând să-şi deie seama Ce ţări, ce fel de oameni sunt pe-aice. Cum la Rodope vulgul tot da iama S-audă cum pentru Euridice28 Iubitu-nstrună lira cea de aur, Aşa-l ascultă toţi pe bravul maur.

Astfel grăi: – „O, voi, pe care natura V-a-nvecinat cu cuibul meu natal, Ce mare soartă v-a-ndrumat bravura Pe-un drum atât de-ndelungat, pe val? Ce tainic ţel v-a smuls din bătătura Scăldată de al Tagelui cristal, Pe-nebrăzdăte de corăbii mări Mânându-vă spre ndepăftate ţări?

Să-i împliniţi lucrarea, Domnul sfânt V-a îndemnat spre ţărmuri depărtate.

V-a apărat de duşmani, valuri, vânt şi călăuză el v-a fost în toate! Acesta e al Indiei pământ Ce-i stup de neamuri, cuib de nestemate, Izvor de aur şi de diamante, Parfumuri şi aromitoare plante…

Acest pământ, al cărui port la proră îl desluşiţi, se cheamă Malabar întreg norodul idolii adoră şi mulţi regi stăpânesc acest hotar; Ţinutul vast scăldat în aurora, Cândva un singur domn avut-a doar şi ultimul, Sarama Perimai29, înstăpânitu-l-a din mal în mal.

Dar au venit arapi, urmaşi credinţei Ce-a răspândit-o-n lume Mahomet… (E legea-n care m-au crescut părinţii) Şi ei, pe Perimai, încet, încet. Prin elocinţă şi-agerimea minţii, Făcutu-l-au să creadă în Profet şi-atât de arzător că, bunăoară, în legea-i, sfânt, s-a hotărât să moară.

Corăbii încărcând cu mărfuri rare, Spre al Profetului de veci lăcaş Porni în lung pelerinaj pe mare; Cum însă nu avea de loc urmaş, între supuşii ce-i iubea mai tare îşi împărţi regatul uriaş, Dând celor mai săraci moşii bogate iar sclavilor deplină libertate.

Unu-n Cochim, iar altu-n Cananor, Unu-n Pimenta, altul în Culan, Unu-n Chale şi altu-n Cangranor, Ajunse

astfel mare suveran… Un tânăr mult iubit de domnitor întârziind, din ţărmul indian Primi în dar, cetatea Calicut, Vestită încă dintru început…

Şi peşte toţi îl puse împărat la toţi la vorba lui să ia aminte; Şi Perimal îndată a plecat Viaţa să-şi sfârşească-n locuri sfinte! Din neuitatul împărţirii leat; E samorinul tuturor părinte; De-atunci nepoţii lui şi strănepoţii

Stăpâni sunt peste ceilalţi regi, cu toţii.

Cu toţii cred, săracul şi bogatul, în basme din vechime născocite Şis goi în ce priveşte îmbrăcatul; Cu pânzătură li-s acoperite Doar părţile ce săvârşesc păcatul; Nairi sunt castele de sus numite; Polei se cheamă cei din casta joasă; Nici unii nu-şi corcesc străvechea rasă…

Iar cei deosebiţi prin meserii Nu-şi pot alege între ei consorţii; Ei sunt siliţi să fie, fiice, fii, Ce-au fost părinţii până-n ceasul morţii Atinşi de ei nairii de vor fi S-or socoti năpăstuiţi ai sorţii şi-or face slujbă purificatoare cu vâlvă şi ceremonie mare.

La fel făcea, iudaicul norod
Când ocolea în drum şamaritenii30;
O, de-i acest pământ bogat în rod.
E încă mai bogat în ciudăţenii în astă ţară doar nairii pot
Să-i fie regelui, din veac, oştenii
Şi să îndure luptelor corvoada
Ţinând în stânga scutu, n dreapta spada.

Brahmanii-s preoţii cinstiţi de secte… Au nume vechi, cum veche li-i credinţa Căci ei păzesc vestitele precepte A celui ce le-a botezat ştiinţa 31 Ei socotesc că-i hulă şi nedrept e să-i dai vieţuitoare-i nefiinţa şi carne nu mănâncă-n viaţa lor Dar sunt mai largi în datini de amor.

Femeia darnică e cu bărbaţii Dar numai dacă soţului sunt rude” O, fericite sunt aceste naţii Nesuferind de gelozii zălude; Despre-alte-asemeni datini la ciudaţii Din Malabar dacă se mai aude!: Pământu-n tot ce creşte e

fertil, Din depărtata Chină până-n Nil”.

Cât maurul îşi depăna povestea, Despre aceşti ciudaţi. navigatori Dusese Faima prin cetate vestea…

Şi vrând să afle-al ţării domnitor Dacă-s adevărate toate-acestea, Trimise către flotă dregători; Şi-acum veneau urmaţi de hindustanii De toate stările şi de toţi anii.

Aflând că regele-l pofteşte-n port şi-alese Gama falnică suită De mândri nobili, încă de pe bord; întreaga lume admira, uimită, Multicolorul şi bogatul port

Ce-nveselea privirea-ntr-o clipită

„Şi se împlântă vâsla-n marea rece, Apoi pe proaspăt val de fluviu trece.

De soţi nairi înconjurat pe mai Pe Gama-l aştepta cu pompă mare Un dregător cu rang de catual; îmbrăţişându-l cu înflăcărare, îl şi pofti înaltul sol regal într-o bogată litieră care Era purtată pe robustul umăr Al sclavilor hinduşi, mai mulţi la număr.

Ci iată-i tolăniţi în litiere, în drum către al ţării samorin; Bătând în marş pământul cu putere, Toţi ceilalţi lusitani pedeştri vin; Uimit, norodul îmbulzit ar cere Răspuns de la ciudatul neam străin, Dar ne-am cu neam e greu a se-nţelege Că-i aspră a turnului lui Babel lege.

Doar Gama şi cu catualul schimbă Părerile-ntre dânşii, vremea toată, Iar Moncaide-n fiecare limbă Le tălmăceşte vorbele îndată; în vremea asta litiera-i plimbă Pân ce un templu-n faţă li se-arată; Şi în zidirea-i somptuoasă, mândră, Cei doi pe-o poartă minunată intră.

La chipuri osebiţi şi-nfăţişări, Urmând al demonului gând şi-ndemn, Se-nşiră-n templu zeii vastei ţări Sculptaţi în piatră rece şi în lemn; Creştinii, ndătinaţi într-adevăr cu unul Dumnezeu, uman şi demn, Nu mulţi şi sluţi ca-ale Himerei32 mână, Uimiţi privesc la zeii cei păgâni…

Ci are unul coarne-ntre urechi la Jupiter Amon33, cel libic zeu; Iar altul, precum Ianus 34 cel străvechi, Cu două

capete-i pe gâtul greu; Are-altul braţe zeci, perechi, perechi, Prin asta semănând cu Briareu 35; Ceilalţi cu chip de câini ori chip de lupi-s Asemeni cu memphiticul Anubis36.

Doar după ce barbarul a făcut o superstiţioasă închinare, Să-şi săvârşească drumul început Porniră iar cu toţii-n grabă mare; Spre căpitanul cel necunoscut îşi aţinteau privirea, a mirare, Pe-acoperiş, la geamuri stând, în cete, Bătrâni, copii, bărbaţi, femei şi fete.

Ajunşi aproape, i deşfătară-n cale Grădini înmiresmate şi frumoase Care-ascundeau palatele regale Cam scunde-n turnuri însă somptuoase Pavilioanele măriei-sale Sclipeau între boschetele umbroase, la regele să-şi ducă viaţa toată la ţară şi-n cetate totodată.

Portalurile-nalte, prin fineţe, Aduc cu măiestria lui Dedal, Pur tind pecetea veche de nobleţe A vastului tărâm-oriental; închipuiri, atât de vii, măreţe, Sculptate sunt pe fiece portal încât privindu-le, ghiceşti îndată Povestea veche şi adevărată.

Se vede-a unei armii mari purcedere Pe ţărmul de Hidaspe-n val scăldat; O tirsă cu podoaba-verzii iederi în mână ţine tânărul bărbat Spre care-oştenii cată cu încredere; Al Nişei zid de el e ridicat şi, ne-ndoielnic, ar striga Semela De l-ar zări: – E fiul meu acela!” 37

Asiriene oşti, cu buza suptă, Alături, însetate, seacă râul Li-i o femeie 38 voievod în luptă, Frumoasă, dar iubind cumplit desfrâul.

La coapsa ei, de foc şi patimi ruptă, Focosul armăsar îşi muşcă frâul Al cărui loc va fiul ei să-l ieie… Infam dezmăţ de mamă şi femeie!

Iar mai departe tremură în vânt Drapelele greceşti ce subjugară, Al Indiei bogat în rod pământ; Scăldat de Gange pentru a treia oară; Cu laurii pe frunte, plin de-avânt, Un băietan în fruntea luptei zboară39 Care pe Filip uită-l dinadins, Din Jupiter plăcându-se descins

Iar când văzură totul călătorii. Lui Gama-ndată catualu-i zise „Întuneca-vor alte mari victorii Măreţele isprăvi aici descrise; Căci se vor scrie noi şi mari istorii când vor veni străini, pe mări deschise, Cum învăţară magii toţi poporul; Când înţelepţi scrutat-au viitorul”.

Şi-au mai grăit, cu înţeleaptă limbă, Că-ar fi zadarnică împotrivirea Căci cerbicia omului nu schimbă Ce-a hotărât în cer dumnezeirea Dar pe străini în pace că-i înnimbă, la şi-n război, cu-asemeni haruri firea, încât cinstit va fi cu tot onorul Prin slava-învinsului, învingătorul;

Astfel vorbind, intrâră-n marea sală Unde trona puternicu-mpărat; Neîntrecut ca artă şi migală Era nepreţuitul său crivat; Iar el se arăta pătruns de fală, De toţi cinstit, temut şi venerat; Avea chimir de aur – şi-un grăunte De diamant îi scapără pe frunte.

Îngenuncheat supus, alături stând, Cu frunze mari de iarbă pişcătoare 40 îl îmbia un bătrânel plăpând iar el le mesteca fără-ncetare; Un om de vază – un brahman – curând Spre Gama se-ndrepta, păşind arare, Vrând regelui ca să-l înfăţişeze… Iar regele-l pofti să se aşeze.

Sta Gama lângă pat cu-ntreaga ceată, în urmă-i seniorii, el nainte; Spre ei privea monarhul vremea toată, De chipul lor uimit şi de veşminte şi-atunci, eu voce pare cere-ndată şi cinste mare şi luăre-aminte De la popor şi de la suveran, Astfel grăi viteazul căpitan:

— „Un rege falnic, stâlp domniei unde Albastrul cer, în veşnică rotire Pământului tot prin pământ i-ascunde A razelor solare strălucire când în al doilea emisfer pătrunde, Aflând de la ecou că tu ai fire Slăvit stăpân pe-al Indiei pământ, Cu tine vrea să-ncheie legământ…

Şi ne-a trimis pe calea plutitoare să-ţi spunem că-i regatul său bogat în tot ce umblă pe pământ şi-n mare Din Tage până-n Nilu-nvolburat; Şi din Zelanda cea geroasă tare şi până unde, veşnic neschimbat, Al zilei crug îl ţine

mândrul astru Pe-al Etiopiei întins sihastru.

Iar dacă vrei, cu legământ şi pacte De sfântă pace şi prietenie, Cu avuţiile pe glie coapte să faceţi dreaptă neguţătorie, (Cum oamenii asudă zi şi noapte îndestulată viaţa să le fie), Câştigul truda ta încununa-va, Iar dânsul mulţumit va fi cu slava.

Să-i fie juruinţei trainic nodul – De te-ar lovi război pustiitor. Cu armele, cu flota şi norodul Monarhul meu ţi-ar sta într-ajutor. Şi culegând prieteniei rodul, Fraţi buni aţi fi în faţa tuturor… Cu aste vorbe mă trimite dânsul şi îţi, doreşte hotărât răspunsul".

Răspunse domnul ca mai acatari Cinstire trudnic i se poate, face Decât de dincolo de zarea zării să vadă soli viteji trimişi încoace; Dar că, întâi de toate, sfatul ţării

Va hotărî despre negoţ şi pace, Aflând întâi ce fel de oameni sunt, Norodul, domnul lor şi-al său pământ.

În vremea asta pot să-şi afle ei Odihnă după îndelunga trudă, Iar domnul lor, curând, cu drept temei, Doar veşti de bine fi-va să audă; Ci noaptea, pogorând cu paşii grei, Le-aduce-aminte osteneala crudă; Se varsă-n mădulare somnul dulce şi ochii cer pleoapele să-şi culce.

Spre porţile palatului regal I-au îndrumat, ca oaspeţi mai de seamă Vedeau freneticul mulţimii val în urmă că-i admiră şi aclamă; Dar îndatoritorul catual Porunca regelui în minte-şi cheamă şi vrând să ştie-a oaspeţilor lege, De unde vin, ce datini au, ce rege – De cum frumosul Deliu, mândrul car, Cel care poarta zeilor deschide, şi-l avântă încins pe cerul clar, îl şi chemă la el pe Moncaide, Să afle veşti despre acel hotar care regatul lusitan închide, Căci de pe-acum ieşise la lumină Că-i ţara lui cu ţara lor vecină.

Şi îndeobşte mai ceru să-i fie Descrierea cuprinzătoare foarte, încât cu-a depărtatei ţări solie să ştie regele cum să se poarte; Răspunse-arabul: – „Mi-e ştiut şi mic Atât: că sunt din ţara de departe, – Din Spania, unde se scaldă-n mare şi fiul meu şi lucitorul soare.

Sunt credincioşi profetului Iisus. Născut din trup de pururea-fecioară, Prin duh doar zămislit de Cel-de-Sus. În neamul meu vestit e, bunăoară, Curajul lor, de toate mai presus; Strămoşii mei adesea învăţară Virtutea braţului ce-n foc şi sâng ştiutu-i-a împrăştia şi frânge…

Căci ei, cu supraomeneşti strădanii.

I-au alungat din ţara cea mănoasă, A Tagelui şi a Guadianii, – în legendară luptă şi faimoasă; Ba ne-au ajuns din urmă lusitanii şi-n Africa, pe marea furtunoasă, Nevrând în tihnă să ne ducem traiul, Luându-ne cetăţile şi plaiul.

Nu mai puţin stăpâni au fost pe spade când au învins, luptând ca nişte lei, Războinicele Spaniei noroade Ori cele ce-au descins din Pirinei; Nici când, nicicând curajul lor nu scade, N-au fost înfrânţi în nicio luptă ei! Sunt Hanibalişi braţul lor de stâncă N-a întâlnit niciun Marcellus 41 încă!

Mai mult de vrei să ştii, ia dânşii du-te Ţi-or spune totul ei, de-a fir-a-păr; Urând minciuna, plini doar de virtute, Sunt drepţi şi iubitori de adevăr; Priveşte flota, armele temute şi pulberea de flăcări în ciubăr, şi va să afli cât şi ce pot face la ceas de luptă sau în timp de pace”.

Arzând să vază dacă-i drept ce-aflase, Mai multe bărci păgânul slobozi şi le-ndrumă spre ale flotei vase, Săltând pe valurile azurii; Urmau nairii-n pâlcuri curioase; Şi fost-a Catualul, când păşi Pe vasul-căpitan cel minunat, De Paulo de Gama-ntâmpinat.

Pe vas se-nalţă purpurii drapele Din preţiosul fir ce-i tors de-un vierme Picturi înfăţişează lupte grele când val de sânge pe câmpii s-aşterne; Dueluri crunte, încleştări, măcele Uimitul ochi la orice pas discerne, încât, din ochi sorbindu-le în grabă, De tâlcul lor hindusul tot întreabă.

Dar Gama îl pofti întâi masa, Pe punte, sub înaltul de azur, Să-ncerce desfătarea cea aleasă A vechii tagme a lui Epicur 42; Licoarea taicăi Noe cea spumoasă Iscă în vase de cristal murmur;

Dar stând în contră legea-i păgânească, Nu vru păgânul masa s-o cinstească.

Trompete aducând războiu-n minte Crunt sfâşiara-amărilor tăcere). Ţâşni şi diavolescul foc fierbinte Ce zgudui pământul cu putere; La toate şi luă hindusu-aminte, Dar arătă că-ar vrea, mâi cu plăcere, Să afle tot ce, în picturi descrie, Pe strâmta pânză, muta poezie.

Îndată se sculă barbarul sfetnic iar Gama – i Coelho îl urmară; Spre un bărbat cărunt, de cinste vrednic, întâi de toate ochii-i se-ndreptară, Al cărui nume de războinic cetnic cu lumea doar odată va să piară; îmbracă-l, larg, greceşti veşminte fine Şi-o rămurea – însemn – în dreapta ţine.

O rămurea… Dar ce fac, orb ce sunt? 43 Voi, nimfe din Mondego voi, Tagide, Cu ce-ndrăzneală fără voi m-avânt Pe lungul drum ce-n faţă-mi se deschide? într-ajutor vă chem! Potrivnic vânt Pe marea-nfurtunată mă ucide! De nu-mi săriţi în ajutor cu milă, Se-afundă-n-hău corabia-mi fragilă.

Priviţi-mă! De mult spre slăvi vă poartă Pe voi, pe lusitani cântecul meu! Cumplit am fost obijduit de soartă şi-n ciuda sorţii v-am cântat mereu! Neomenescul Marte nu mă iartă, Furtuna mărilor mă bate greu şi-n mâna-mi pana, spada viu scânteie Ca-n mâna muribundei Canacee 44!

Ba sărăcia fu să mă doboare şi prin străini mi-am căutat azil! Ba mi-au murit nădejdi înălţătoare Făcându-mi traiul încă mâi umil! Ba naufragiat am fost pe mare şi viaţa-mi atârna de-un fir fragil, încât minuni mă mai salvară doară la pe-un iudaic domn 45 odinioară!”

N-au fost de-ajuns restriştile nebune! Osânda sorţii mai departe-a mers:

Acei cărora; slavă-nalţ pe strune Astfel mi-au răsplătit înaltul vers, Că-n loc ca truda mea s-o încunune cu laurul pe frunte, n veci neşters, Supusu-m-au la chinuri

de nespus… O, nimfe, în ce stare m-au adus!

Ce genii nasc pe Tage, mândre zâne! Viteji cei-s neasemuiţi la preţ! Dar cântul – ce înveşnici-i-va mâine Strivit e cu nemăsurat dispreţ! Pilduitor exemplu va rămâne Voi, scriitori de mâine ce-o să vreţi să nemuriţi în versul viu memoria Acelor care sunt Ortaci cu gloria!

Iar dacă-ndur amarnică: durere O, nimfe, ajutaţi-mi voi încalţe, Fiindcă-n stihul, meu acum se cere să cânt atâtea fapte mari şi-nalte; Nu, n-oi lăsa a harului putere Pe cei fără de merit să-i exalte! N-oi lăuda în versu-mi potentaţii, Chiar dacă mă ameninţă dizgraţii!

Pe cei ce vor doar propriul lor bine Nu binele obştesc şi cel regesc şi-ncalcă legi umane şi divine, O, nimfe, eu în cântec nu-i slăvesc! Ambiţiosul e urât de mine – Şi-n viaţă mea nicicând n-o să-mi doresc la laş, viclean, făcându-i vreun serviciu, Folos să trag din ruşinosu-i viciu!

Nici pe acel care, fiind puternic, Doar patimilor se dedă mereu şi, ca să-i placă unui timp nemernic, Mai multe feţe schimbă ca Proteu, – Şi nici pe cel care, părând cucernic, Poporul totuşi îl împila greu Cât regele-i încă necopt la minte, Eu n-am să-l cânţ în versul meu fierbinte!

Nu-l voi cânta pe cel ce crede-o lege Nestrămutată, de-i de rege dată, Dar ca să-i dea răsplată nu-nţelege Norodului cu fruntea asudată! Şi nici pe cel ce noi pricini alege, Crezând că-i stup de-nţelepciunea toată şi-atunci zgârcit, hărpareţ, veşnic fură.

Din truda grea pe care el n-o-ndură.
Ci doar pe cei care, la ceas de spaimă.
Pentru al lor domn şi marea lor credinţă
Jertfindu-şi viaţa, au schimbat-a-n faimă
Şi slavă merită cu prisosinţă
Şi-o cântă tare versul, n-o îngaimă…
Apolo, muzele cu stăruinţă.
Mi-or înzeci neîmblânzitul har
Ca să mă-ntorc – cu sârg – la muncă, iar!

CÂNTUL VIII

Privea deci catualul curios Spre un bătrân cărunt, brăzdat de vreme, Cu barba albă şi de brâu mai jos şi-ndată întrebai răspuns să cheme: – „Au cine e acest bărbat spătos şi care-i tâlcul verzii lui embleme?” Răspunse Paulo, cu glas şoptit, De învăţatul maur tălmăcit:

— „Aceste chipuri, care se arată La-nfăţişare brave şi viteze, Le ştie mai viteze lumea toată Prin faptele ce-au fost să le cuteze. Sunt nume mari din vremea depărtată, Dar, viu sclipind, în mintea noastră treze. Acesta-i Lusus… Faima lui, cu anii, A dat un nume mândrei Lusitanii.

Tebanului bun fiu şi bun tovarăş, Cu el supus-a ţară după ţară şi-n larg de lume oştile-ndrumară-şi…; Plăcându-i mult Guadiana clară, Douro cel zglobiu plecându-i iarăsi; Pe ele – râuri Elisee 1 – doară, Voind să-şi dea lăcaş de veci pe lume, I-a dat şi ginţii noastre falnic nume.

Iar ramura ce-i flutură în mâna E tirsa lui Lieu – şi are rost, Drept semn doveditor să ne rămână că bun tovarăş şi buri fiu i-a fost; Iar cel care pe Tage ceata-şi mână Pribeagă pe mări, lipsit de adăpost, Zidind cetăţi vrăjmaşilor exemplu şi zeci Pallas fără seamăn templu – Ulise este, împlinindu-şi voia către acea ce-i dete isteţime. Aici, bărbatul ce distrus-a Troia, Zidit-a Lisabona-n străvechime!”

— „Dar cestălalt, ce lasă înapoia Oştirii lui zdrobită pedestrime?

Se vede că-a-ncercat războaie grele, Cum aquilele 2 spun, de pe drapele!”

Răspunse Paulo: – „E-un vechi cioban Ce spaima-n hoarde de vrăjmaşi vârât-a Fiindcă-n luptă mânuia, avan, Cu mult mai bine lancea decât bâta A umilit Imperiul Roman Viteazul Viriatus; într-atâta încât, precum lui Pirus 3, n-o să-i fie Romanii pildă de mărinimie.

Căci numai trădătorul vicleşug, Răpindu-i viaţa, i frânse cerbicia. Ambiţiile, vai, mereu distrug şi-n piepturi

vajnice mărinimia Dar iată alt bărbat… Semeţ transfug De noi legându-şi soarta, vitejia, ştiind ca-o leagă de-o plămadă bravă, Prin noi şi-a cucerit eterna slavă.

Sertoriu este… Mândrele drapele în fald cu aquila 4 lui Jupiter Le-a-nfrânt, fiindcă-n vremile acele Mulţi se plecau sub lusitanul fier… Norodul să-şi atragă, să-l înşele, N-a pregetat, spunând cum că din cer I s-a trimis o căprioară sfântă Al cărei sfat în luptă îl avântă.

Al regilor dinţii obârşitor E celălalt… Ungar îl credem noi, Străinii din loreni scoborâtor. Galicieni şi mauri, în război, şi leonezi zdrobind necruţător, El la mormântul sfânt s-a dus apoi să-şi plece pe-a lui lespede genunchiul, Sfinţindu-i dinastiei sale trunchiul”.

— „Dar cine-i, întrebă malabarezul Acest viteaz ce-nspaimă cu bravura, C-un pumn de oameni năvălind în miezul

Vrăjmaşilor cei mulţi, să-i dea de-a dura?

În faţa lui se surpă meterezul şi multe lupte-i ştiu deplin măsura Căci steaguri şi coroane sclipitoare îi zac învălmăşite da picioare”.

— Acesta e Alfonso-ntâi… Pe mauri I-a izgonit din Portugalia toată… Pe Stix jurat-a 5 Faima, nimb de lauri unui roman să nu-i mai dea răsplată, Căci numai el, din şesuri şi coclauri, De cel de sus vegheat, păgâna gloată o risipi… Urmaşilor de azi Nimic de cucerit nu le-a rămase.

O, Cezar, Alexandru, nici în gând N-ar fi răzbit cu oaste-atât de mică în vâlvătaia luptelor zburând, Să bage în atâţia duşmani frică… Nemuritori n-ar fi ajuns nicicând! Nici n-ar fi fost ştiuţi la o adică Măreţ eşti, rege-al marii Portugalia, Dar pe măsura ta ţi-au fost vasalii!

Priveşte-l pe acesta… Cu mânie. Se uită la discipolul învins; I-adună oastea iar în bătălie, Să ardă focul luptei mai încins… O, din învins învingător să fie Făcutu-l-a pe prinţ bătrânul nins! E Egas Mohiz, pur ca un cristal, Oglinda credinciosului vasal.

Priveşte-l!… El făcuse jurământ
Că domnul lui va fruntea să-şi supuie
Castiliei, de va vedea, curând.
Că-n juru-i cercul morţii se descuie;
Ştiind însă amarul jurământ:
De domnul lui de loc cinstit că nu e.
Cu prunci cu tot, ba chiar cu scumpa-i doamnă.
Salvându-şi seniorul, se condamnă!”

Chiar consulul7 care-a-ndurat, cândva, Dârz, umilinţă furcii caudine, Jertfindu-şi pentru ţară cinstea sa, Jertfitu – s-a samniţilor pe sine! Dar fostu-i-a durerea mult mai grea Lui Egas, când – să-l spele de ruşine Pe prinţ – se duse la spânzurătoare cu prunci şi soaţă!… Asta mai mult doare

Pe regele duşman prin foc şi moarte îl prinde… Face, asediul să cadă… Ce faptă măre, vrednică de Marte! Ba iată-l, conducând a mării-armadă, Cum printre mauri crâncen moartea-mparte, Luându-le galere-ncăpătoare şi-ntâia luptă câştigând pe mare!

E Dom Fuas Roupinho, renumit8 Pe-ntins uscat şi peste larg de mare Căci el a pârjolit cu foc cumplit lângă Abila navele barbare… Războiul sfânt fiind desăvârşu Priviţi cu câtă mulţumire moare iar sufletul spre cer, din mâini de maur, îi zboară-ncununat cu veşnic laur…

Mai vezi germanele oştiri pribege Ce, părăsindu-şi flota-n lung convoi, L-ajută pe întâiul nostru rege să poarte-n Lisabona crunt război? Erou viteazul Henric9 se alege! Un palmier i-adumbră-n văl de foi Mormântul – de minuni săvârşitorul… Martir al său I-a vrut mântuitorul!

Leina căzută răzbunând, îl vezi pe-un preot, încleştat de spadă, Aronches-ul paginilor luând? E Teotonio 10, stareţul… Purceadă Spre Santarem cercetătoru-ţi gând, Pe omul cel neînfricat 11 să-l vadă Carenălţă pe zid, dintru-nceputuri Drapelul celor Cinci măreţe Scuturi.

Tot braţul lui alăturea se-arată Crunt sfârtecând drapelele păgâne Pe când Dom Sancho-i alunga odată Din

văile Vandaliei bătrâne: O, vrednic de neînfricatu-i tată, Pe merit chipul lui pe steag rămâne Căci moarte dând păgânului drapel, Pe-al nostru l-anălţat în slavă el!

Celălalt12 scoboara-n lance sprijinit cu două capete de străji în mână şi-ascunde chipu-n care-a izbutit Stăpân peste Evora să rămână: Văzând că două fesuri s-au ivit Credea că străji sunt liota pagină.

Nemaivăzută fapta-l aridică în slavă pe Giraldo-fără-Frică!

Apoi priveşte-l pe castilianul 13 Ce, crunt pândit de-a casei Lara ură, Jignit apoi de însuşi suveranul Alfonso-al IX-lea, peste măsură, Se face frate cu mauritanul şi-Abrantesul, prin el, din mâini ni-l fura… Un lusitan, cu o nensemnată ceată, I1 prinde, răzbunând trădarea toată.

E Martin Lopez, omul dârz şi demn să poarte foi de palmier şi laur! Priveşte-l şi pe preotul solemn 14 Ce-şi schimbă-n spadă crucea lui de Şovăitoarei armii dând îndemn, Se-avântă-n lupta cu-ndârjitul maur şi înzeceşte semn ceresc, se pare, Curajul armiei şovăitoare.

Fug regii din Córdoba şi Sevilla! îi vezi?… Şi alţi doi regi, tot mauri, fug! Dar ce zic, fug?… Prin moarte, cu de-a sila Aici li se sfârşeşte-al vieţii crug; în braţ voinic vărsându-şi domnul milă, Curând e Alcacerul strâns în jug De preotul ce prinţ peste amvon e: Episcopul măreţei Lisabone!

Priveşte-l pe-acest mare luptător Din Spania… E fiu al ţării noastre; Pe mauri i-a gonit necruţător 15 Din munţi şi văi de râuri iuţi, albastre; Viclean şi curajos „lua în zbor „Cetăţile, castelele sihastre; Tavila e, al răzbunării preţ Pentru cei şapte vânători răzleţi.

Îl vezi?… Prin şiretlicuri de război Cetatea Silves o recucereşte, Pe când huliţii mauri prin puhoi De oaste numai o au strâns în cleşte; O, cel mai nenfricat dintre eroi Pe Dom Paio Correa-l pizmuieşte! Dar cei trei16 ce-şi vădiră cutezanţa Rătăcitori prin Spania şi Franţa?

Ştiuţi cu aventurierii-n rând, Neîntrecuţi într-al Belonei17 joc.

Câţi cavaleri potrivnici n-au înfrânt şi la câţi lauri n-au avut noroc? Sfruntat e unul?… iată-l, semănând cu leşuri câmpul luptelor, pe loc! E Goncalo Ribeiro… Nicio sete El nu-şi va stâmpăra în râul Lethe!

Iar cestalalt 18 lăsatu-i-a departe Pe toţi eroii ce-au viiat sub cer… Îl vezi? Primejduită ţara, foarte, sprijină pe umerii-i de fier! Ocări, mustrări nenduplecat împarte Acelora care de spaimă pier, încât aleargă fiece oştean Sub sceptru nu străin – ci pământean.

Prin sfatul său şi dârza-i străduinţă, De steaua, lui vegheat şi Dumnezeu, Răzbit-a ce părea cu neputinţă, Castilia-nfrângând-o-n lupte, greu! Priveşte-apoi măreaţa biruinţă Ce-a dobândit-o hărţuind mereu Puhoiul crunt şi vajnic mai ales Dintre Guadiana şi Tartes…

Se prăbuşeşte parcă iar, curând, Puterea lusitană… Ia aminte!

— Pe când aduce el departe, blând, Prinosul rugii lui Treimii Sfinte; Prietenii, aflându-l, vin spunând că nu-i pot sta vrăjmaşului-nainte şi-ndată, iute, să alerge-l roagă să-i dea oştirii-ncredere şi vlagă…

Îl vezi cu câtă linişte răspunde că nu e timpul de plecare încă? Ştia că va învinge orişiunde; Prin Domnul şi credinţa lui de stâncă! Tot astfel, când atacuri furibunde I s-au vestit cu-nspăimântare-adâncă, N-a spus atâta doar Pompiliu Numa 19: – „Dar eu la ceas de jertfă sunt acuma?!

S-ar cade-acestui brav să i se spună Pe nume Scipiu Lusitanul, poate, Dar Dom Nuno Alvarez mai viu sună în portugheze inimi nenfricate! Ferice este ţara ce cunună unui asemeni fiu să-i pună poate! Ori tată – mai degrabă… După dânsul

Nicicând nu va să-şi curme ţara plânsul!

Aceeaşi luptă… Vezi ce mare pradă Castiliei îi

smulge-un căpitan20? E numeroasa turmelor cireada
Răpită de-ndrăzneţul său duşman; În sângele-i înmoaie-
aceeaşi spadă, Să-l scape pe-un prieten lusitan, Ce s-a
predat duşmanului, leal; E Pâro Rodriguez de Landroal.

Iar dincolo îşi dă lin trădător 21 Horcăitoarcă ultimă
suflare; Fernandes d'Elvas e răzbunător: Acestei fapte fără
de iertare; Sub braţul lui castilienii mor, Zdrobiţi în Xeres
22 pe-ale lor ogoare! Dar Rui Pereira 23? Sfruntător de-a
dreptul, Neapărat galerele cu pieptul!

Aici castilieni, vreo patru sute, Se zbat s-abată a
morţii neagră noapte Pe-un pumn de bravi24 rămaşi pe-un
deal, dar Trecând ai noştri de la gând la fapte, îşi taie
drum eu spadele temute. Sunt zece lusitani – şi încă şapte!
Acestei lupte-i va slăvi memoria în veci de veci, în veci de
veci, istoria!

Trei dintre – ai noştri dârza ceata Ţinut-au piept
romanilor-o mie, Când Viriatus, inimă bărbată, Cu huma i-
a-nfrăţit pentru vecie!… De-atuncea şi noi suntem, prin
diată, Puţini la număr, tari prin vitejie! De mii de ori am
dovedit în luptă că astă moştenire-i nentreruptă!

Ci iată-ne infanţii, amândoi
Fii lui Joan: Dom Pedro25 şi Dom Henric26
Germanii-l ştiu pe unul din eroi
Şi-i celălalt peste ocean puternic
Căci l-a brăzdat întâiul dintre noi
Zdrobindu-l crunt pe maurul nemernic;
Şi cel dintâi prin foc şi fier ştiut-a
A le pleca trufia şi-n Ceuta!

Pe contele Dom Pedro 27-l vezi – cu fierul Mauritania-
nfruntând-o foarte? apoi alt conte 28 ne trimite cerul

Neînfricat, asemenea lui Marte! Nemulţumit să
apere-Alcacerul îşi dobândeşte glorioasă moartea
Salvându-şi regele – făcându-i zid cu trupu-n faţa fierului
perfid!

O, pictorii mai mult ar vrea să spună, Dar stins

grăiesc penelul şi culoarea! Lipsesc favoruri, laurii-n cunună Ce dau şi. artelor îmbărbătarea! De vină e trufia dimpreună cu trândăvia şi destrăbălarea, Căci şi-au uitat urmaşii străbunicii, Bezmetici lăfăindu-se în vicii.

Obârşitori ăi noii generaţii, Săvârşitori de fapte glorioase, Viaţa şi-au jertfit în lupte taţii, Copiilor un nume să le lase! Ce orbi au fost!… Sunt şi ei vinovaţii Căci moştenind renume şi foloase, Au moştenit urmaşii, drept adaos, Un trândav şi corupător repaus!

Sunt unii îmbuibaţii şi făloşii Măcar că n-au de loc vechimea viţei; Nu-s răsplătiţi adesea inimoşii De regi – ci mai degrabă favoriţii! Aceştia nu-şi doresc pictaţi strămoşii, Să spună mândri altora: – „Priviţi-i! Şi nu-şi vor pe pereţi; spre încântare, Culoarea prea de tot revelatoare

Sunt totuşi unii nentinaţi lăstari, Scoborâtori dintr-o ilustră casă, Ce, chiar de nu adaugă fapte mari, Păstrează amintirea glorioasă A bunilor… Numai că-s foarte rari… Ei pradă trândăviei nu se lasă, Dar să le-nfăţişeze viu bravura, Cu mult prea rar i-ntâmpină pictura

…Şi astfel Paulo mereu, perindă Ilustre chipuri, bătălii cumplite, Ce-au izbutit pe steaguri să le prindă Culorile-n contururi măiestrite; îşi ţine catualul ca-n oglindă Privirile spre ele aţintite. De mii de ori tot întrebând cu jind şi tot de mii de ori răspuns primind.

Dar mărea torţă spre apus pogoară să-i facă zalei către noapte podul, ia în curând să-nveşmânteze iară în nimbul ei de flamă antipodul; Luându-şi bun rămas, spre ţărm plecară Nairii, catualul şi norodul, Să-şi afle a odihnei mângâiere Aşa precum făptura vie cere.

v /vw. – 29

În vremea asta însă aruspicii care discern în taină viitorul Prin semne diavoleşti şi sacrificii – Precum le poruncise domnitorul-Chemau degrabă duhuri, priculicii, Să afle ce aduce-va poporul Venit pe mări, prin silnice strădanii. Din ţărmuri! necunoscutei Spânii…

Cu adevăr de netăgăduit îşi spune demonul pe loc cuvântul: – „Străinii Veşnic jug v-au hărăzit, Norodul nimicind, robind pământul!…” Augurii spre palat s-au bulucit să-i spună domnitorului descântul, Cu tâlcul desluşit de ei – (vezi bine, Citit în măruntaie de jivine).

Pe lângă asta, când încet, încet Pogoară somnului preot nins; Urmaş preceptelor lui Mahomet şi-n contra creştinismului aprins, Sub chipul cunoscutului profet Din fiul slujnicei Agar descins, I se arată Bachus fiert de ură, Turbat şi înrăit peşte măsură.

Grăind: – „Ia seama, scump norodul meu, Cât încă nu-i primejdia prea mare Căci altfel vă vor urgisi mereu Străinii domni pe umeda cărare!” Cumplit înspăimântat, din somnul greu Trezit deodată, maurul tresare… Crezând însă că noaptea vise cerne-i îşi trage iar sub ceafă puful pernei.

Se-ntoarse Bachus: – Nu-şi cunosc de loc Legiuitorul, oare, strănepoţii?! De nu urmaţi credinţa lui de foc, Au n-aţi fi astăzi botezaţi cu toţii?

Cum? Eu veghez, şi-un somn adânc, pe loc, îmi toropeşte oare sacerdoţii? Aflaţi că nou-veniţii cei pribegi Ponoase-aduce-or marii mele legi!

Cât încă-i slab norodul! nou-venit, Să-i arătaţi din plin împotrivirea… Căci soarele, cât e la răsărit, îl poate încă aţinti privirea, Dar când, semeţ, se-nalţă la zenit, Te şi orbeşte, crud, cu strălucirea… Cinu-i lăsaţi să prindă rădăcină: Căci veţi orbi sub noua lor lumină!”

Din somn tresare iarăşi, cu putere, Urmaşul lui Agar, de spaimă plin, Lumină slujitorilor le cere şi, crunt fierbând de-al urii greu venin, Când zorii vii mijiră în tăcere, Cu chipul fraged, îngeresc, senin, Chemă pe preoţii păgâni, în pâlc, ia să le spună visul lui cu tâlc.

Păreri aparte tot schimbând cu ura la sfat ei stară, încruntaţi la feţe Trădării şi-nşelării pe măsură, Urziră mii de planuri hrăpăreţe; Dar pân la urmă, meliţând din gură,

Uitară planurile îndrăzneţe şi-au hotărât, de luptă toţi nevrednici, Cu aur greu să-i cumpere pe sfetnici.

Astfel, prin daruri şi cadouri, iată Că-şi câştigară-n taină dregătorii, Spunându-le că pentru ţara toată… Vor fi pierzării navigatorii Căci sunt o aventurieră gloată Care-n apus doar pradă călătorii şi că, piraţi fiind, ei n-au nici rege, Nici omenească ori divină lege.

O, regi setoşi de guvernare dreaptă, Sfătuitorii cât de mult vă-nşală când voi le credeţi vorba înţeleaptă şi cinstea mai presus de bănuială! mai plină de-adevăr vedeţi o faptă, Domnind pe tron, în mantie regală, Decât când, după datina străveche, V-o spun sfătuitorii la ureche!

O, nici măcar sub mantia de rând

O cinste limpede ca albul spumei Nu căutaţi!… Ambiţiosul gând Ades l-ascund sub umilinţă unii! O, dreptul şi-nţeleptul nu-s nicicând Descurcăreţi în treburile lumii! Au poate-n fleacuri ageră să fie Dumnezeiască nevinovăţie?

Ci iată, nesătuii catuali Ce guvernează gintea idolatră la sfatul rău al clerului regal, în Gama zvârl urâta bârfei piatră… Dar el plutise pe-nspumatul val să vadă doar a Indiilor vatră şi semn să-i ducă regelui, anume, Că a descoperit această lume.

Ştia prea bine el că, mai apoi, Cârmuitorul falnic, Manoel, Va să trimită ne-nfricaţi eroi cu arme fi corăbii iei de fel, la mări întinse şi pământuri noi să strângă-n jug sub mândrul său drapel El nu era decât; cutezător, Al Indiilor descoperitor.

Deci vru să-i ceară domnului păgân Răspuns – să-l ducă marelui său rege Căci el ghicise gadul cel hapsân şi marea maurilor fărădelege… Păgânul domn stătea cu frica-n sân; Crezându-i pe auguri – se înţelege – Că s-a lăsat de orice vorbă dus când maurii acelaşi gând i-au spus.

Dar de-i îngheaţă inima de frică.

I se aprinde-n schimb de lăcomie; în faţa ochilor i se

ridică – Folosul ce-ar putea al lui să fie. Când trainic legământ şi drept, adică, Ar încheia acum, pentru vecie, Bogat negoţ să facă, an de an Cu-acel puternic rege lusitan

În pripă catualii, suveranul, Păreri potrivnice-ntre ei schimbară Căci îşi desăvârşea lucrarea banul cu care maurii îi cumpărară… Ci regele-l chemă pe căpitanul

Cel nenfricat, să vină-n faţă-i iară: Şi-i zise: – „Spune adevăru-ndată, şi marea vină îţi va fi iertată!

Eu ştiu că e solia ta minţită
Căci nimeni te-a trimis pe unda creaţă;
Nici rege n-ai, nici patrie iubită.
Ci-ţi duci pribeag pe mări întreaga viaţă;
Departe, în Hesperia vestită.
Ce domn smintit, ce minte îndrăzneaţă.
Ar cuteza armada să-şi îndrume
Pe-un drum atât de lung, pe marea-n spume

Iar de eşti sol al unui rege mare, – Stăpân deplin peste o lume-ntreagă, Ce daruri mi-ai adus, de preţ şi rare, în cumpăna-adevărului să tragă? Doar darurile făr-asemănare Prieteniile regeşti le leagă! Ce preţ pot pune eu, un domnitor; Pe vorbele unui navigator?

Iar dacă eşti vreun dezrădăcinat, Cum, mulţi bărbaţi de seamă se-arătară, Te voi primi în vastul meu regat, Căci cei puternici peste tot au ţară! Iar dacă eşti neîmblânzit pirat, Să-mi spui şi asta fără teamă, iară, Căci drumul vieţii nu-l alegem noi Ci cumpenele cruntelor nevoi!

Se ridica îndată Gama sus Ştiind că asta-e, neîndoielnic. Capcana ce în faţă i-au adus Mahometanii cruzi, în chip „mişelnic şi astfel spuse tot ce-avea de spus, Stăpân pe sine şi neşovăielnic, Căci inspirat era cuvântu-i greu de Venus Acidalia30, mereu.

— „Domn falnic, dacă-ntiile păcate – Ce pângăriră omenescul neam N-ar fi vărsat pahar de strâmbătate Peste scoborâtorii din Adam (Cumplit flagel pentru creştinătate) N-ai fi crezut, nu mă-ndoiesc, un dram Din tot ce-ndrugă

lacomă, vicleană, întreaga liotă mahometana.

O, ştiu că săvârşind un lucru drept.

Plătim grozavei suferinţe vama. Nădejdile ne înfloresc în piept Dar pas cu pas le urmăreşte teama… E greu încrederea să ţi-o deştept, Mărite domn, îmi dau prea bine seama, Când timp să judeci n-ai avut – şi-ntr-una A ascultat urechea ta minciuna!

Dacă-aş trăi doar din omor şi pradă, Pribeag pe mări şi dezrădăcinat, Aş fi-ndurat atâta grea corvoadă să-mi aflu un sălaş îndepărtat? Aş fi lăsat furtuna să mă roadă şi-n van să lupt, să sufăr, să mă zbat Prin gerul din Antarctica cea rece, Ori arşiţa, trecând peste Berbece31?

Iar dacă celor ce grăit-a gura Le ceri a dăruiţii de preţ pereche, Eu vreau să ştiu doar unde-a pus natura Din veac împărăţia ta străveche! Când domnul meu, dând tuturor măsura, îşi va pleca augusta sa ureche să afle totul – ne-om întoarce iară cu scumpe daruri îţi această ţară.

Ciudat de ţi se pare sol că sunt Al unui domn din falnica Hesperie, Să ştii că-i domnul meu de neînfrânt, Nimic nu-istă în cale şi nu-l sperie! Iar lusitanul geniu şi avânt, Primejdii multe a-nfruntat, puzderie, Din partea orişicui cerând încredere Că-i vrednic de asemenea purcedere

Oprelişti ne-au zidit în faţă anii! Dar nenfricaţi, pe toate să le-nfrunte Voit-au domnii mândrei Lusitanii, Căci ţelurile mari cer lupte crunte! Şi urmărindu-şi, dârji, pe mări, duşmanii, Izbindu-i crunt din coaste şi în frunte, Au vrut să afle-al mărilor liman şi ţărmuri noi scăldate-n, ocean!

Trunchi falnic, ramul falnic datu-ni-l-a: Nou rege neînfrântei noastre naţii… Pe cel din urmă maur din Abila Sub sceptrul lui alungă-l nenfricaţii şi, trunchi de trunchi legând, uitând ce-i mila, Sub veşnic tinerele constelaţii

Altarul, Iepurele, Hidra, Argo32, Pe urma maurilor marea sparg-o

Dând noi imbolduri marii, cutezări. Pe mări, fiind vrăjmaşilor osândă, Ni s-au deschis cărări după cărări, Iar dincolo de Tropic, stând la pândă, în Africa zărit-am aşezări cu oameni care, din aceste locuri Nicicând văzut-au Cele Şapte Focuri33.

Prin lupte şi strădanii laolaltă învins-am neînduplecata Soartă şi, astfel, ultima columnă-naltă Am pus-o-mpărăţiei tale-n poartă! Văzut-am mari furtuni cum ne asalta, Mânia apelor că nu ne iartă, şi-un semn doar vrem despre acest linian Pentru iubitul nostru suveran

Acesta-i adevărul, majestate; Dar, oare, pentru slaba mea răsplată, Aş fi scornit aceste fapte toate? Pe-un drum nesigur aş fi mers vreodată? Pe-ale lui Tethis valuri nempăcate Au nu-mi aflam odihna meritată, Strângând nemăsurată avuţie Cum spui, prin mârşava piraterie?

Şi dacă tu, slăvite, te-ai pătruns De adevărul ce-l purtăm cu noi, Mai iute dă-mi regescul tău răspuns, Nu-mi amărî întoarcerea-napoi! Pirat dacă mă crezi, e de ajuns să curga-al dreptei judecăţi şuvoi Căci totul cercetând, de-a fir-a-părul, Ieşi-va la iveală adevărul!”

Ci Gama, din clipită în clipiţi Fiind de siguranţă şi mai plin, I-ascultă domnul vorba chibzuită Care-i câştigă-ncrederea, deplin. Zicându-şi – „După vorba cumpănită, Dreptate are solul cel străin… Şi catualii se-nşelară, poate… Vai, nu ştia că-s cuib de strâmbătate!

Nu-n mauri, ci în căpitan să creadă Pricini destule încă domnul are; Negoţul viu i se părea făgadă

De avuţie ademenitoare. Deci îl rugă pe Gama să purceadă Spre flota ancorată-n larg de mare, Cu, marfă să-şi trimită-n târg oştenii S-o schimbe pe-aromate mirodenii.

Îi cere mai cu seamă marfă rară care lipseşte din regatul lui, De dincolo de apa cea amară Cărată prin restrişti, pe valul şui… Pe rege părăsindu-l aşadar ă, îi spuse Gama-nsoţitorului, Un catual – să-i facă rost de-o barcă, La flota lui degrabă să se-ntoarcă.

Şalupa lui era în larg, pe val… Dar, să-l întârzie, mereu se plânse De-ncurcături vicleanul catual: Având în minte planuri sumbre strânse, Departe de domeniul regal, Pe chei să-i ţină urma îl constrânse, Să-şi pună-n fapt haina fărdelege Pe placul lui şi neştiut de rege.

Ajunşi departe, în retras ungher, îndaia şi făgădui o barcă Dar numai când, pe necuprinsul cer, Va aurora să se reîntoarcă… Ştiu deci falnicul corăbier Păgânul să-l înşele doar că-ncearcă, Fiind de mult cu maurii-nţeles Cum însuşi cugetase-n sine-ades.

Acest netrebnic catual hain, De mauri cumpărat, spurcată piază, Pe lângă preacinstitul samorin Era, între dregători, cei mai de vază. Sunt maurii încredinţaţi deplin. Prin el doar căpitanul c-o să cază; Iar el nădăjduia – trădând făţarnic – Să fie răsplătit de lifte darnic.

Cu stăruinţă neînduplecată
Tot cere Gama luntre şi luntraş
Şi-i cere a-mplini porunca dată
De nobilul lui Perimai urmaş.
Zicând: – „De ce mă-mpiedici vremea toată
Să aduc ceruta marfă în oraş?
Ci, oare, catualii pot atunci.
Să-ncalee ale regelui porunci?”

Dar catualului puţin îi pasă De tot ce-i zvârle-n faţă căpitanul, Ci, diavolesc, în mintea-i ticăloasă, Viclean şi tăinuit îşi ţese planul: Ba sabia şi-o vrea din teacă scoasă cu sânge s-o stropească lusitanul, Ba foc să deie flotei, bunăoară, Să nu se mai întoarcă unu-n ţară.

Aşa ceruseră mauritanii încât, despre al Indiei pământ, Monarhul depărtatei Lusitanii Nicicând să nu audă un cuvânt… Pe Gama-l ţintuiesc pe ţărm profanii, Spre nave căile tăiate-i sunt, Căci pe – întinsa mare azurie Nu mai pluteşte nicio almadie.

Îi cere mârşavul, stăruitor, Lui Gama, flota lângă ţărm să-şi cheme, Căci drumul i-ar fi scurt şi mai uşor şi la

negoţ ar fi n câştig de vreme… Se ştie doar, din vecii vecilor, Prieten de prieten nu se teme. Deci, dacă nu vrea lângă ţărm să vie. Dă semn de duşmănie şi hoţie.

Dar Gama îi ghici de-ndata jocul: Când navele le va chema aproape, şi-or spune vorba sabia şi, focul şi toate-şi vor afla mormânt sub ape. Se frământă atunci, căutând mijlocul Prin care de acest prăpăd să scape, Temându-se de toate, rând pe rând, La toate cele însă cugetând.

Aşa precum răşfrânge o oglindă De criţă sau cristal strălucitor Fugara rază ce-a răzbit s-o prindă, Spre alte locuri preumblând-o-n zbor, Pe albi pereţi, pe-acoperiş, pe grindă, Cum degetele leneşe o vor, Cu suliţi şi săgeţi strălucitoare, Nelinişţite şi tremurătoare – La fel îi rătăcea lui Gama gândul, Când deodată-şi aminti că, poate, Pe-aproape sta Coelho aşteptându-l, Urmând poruncile de dânsul date…

Şi semne tainice-i făcu, de-a rândul, Să-ntoarcă luntrile spre flotă, toate, la prins să nu se lase în capcană De lifta lacomă mauritană.

Acel care se vrea sfinţit de Marte şi cu iluştrii luptători de-o seamă, Se cade să privească-n orice parte şi-i bine firu-n patru de-l destramă! Să creadă-n tot ce l-ar târî spre moarte, Pe duşman să-l înşele fără teamă, Căci niciodată-n vers eu n-am să-l laud Pe-un căpitan ce spune: – „Nu văd, n-aud!

Să-şi cheme flota-i cere crudul ins, Ameninţându-l şi fierbând de ciudă, Dar el, de nobilă mânie-aprins, în faţă-i niciun semn de teamă nu, dă; Lăsându-se-n bârlogul liftei prins, Mai bine-ndură el năpasta crudă, Decât în grea primejdie să vadă A domnului său falnică armadă.

Pe ţărm rămas-a Gama, după lege… Mânia-n pieptu-i n-a-nceţat să ardă; A doua zi, când se chemă la rege, A fost oprit de numeroasa gardă; Iar catualul se sili să-ncnege Alt vicleşug, de teamă că o să-l piardă Mânia regelui, când va afla „Ce săvârşit-a fără voia sa.

S-aducă marfa pe uscat, încoace, Cerutu-i-a nemernicul vulpoi, Spunând că cel care negoţ nu face Dă semn că e cu gândul la război, şi hotărât-a Gama să-l împace, Pe-al maurilor cumpărat slugoi, ştiind că marfa-ngrămădită-n cale 34 E însuşi preţul libertăţii sale…

Se hotărî că negrul va trimite să care marfa roi de almadii Căci Gama nu-şi voia primejduite De dânsul ale sale bărci zglobii… Din mărfurile Spaniei slăvite Pe vrednicul său frate îl vesti că vrea să i se-aducă-n graba mare să-i fie preţul de răscumpărare.

Pe ţărm deci scumpa marfă adunar-o iar catualul lacom sta la pândă… Dar au rămas Diego şi Alvaro Vârtos să se tocmească şi s-o vândă… Cei josnici datoria subjugar-o Arginţilor şi setei de dobândă, Punând doar banul, banul înainte şi de poruncă, şi de rugăminte.

E catualul, pildă grăitoare: Pe căpitan cu marfa l-a schimbat, Crezând că va avea câştig mai mare Decât dacă-l va ţine pe uscat. Iar Gama, neavând pe cât se pare Dorinţa de-a rămâne-n port legaţi Pe nava lui se-ntoarce, ca în tihnă, La adăpost, să-şi cate de odihnă.

Lăsând să hotărască timpul doar, Odată ce-şi vădi ticăloşia Nesăţiosul dregător barbari;…O, peste câţi n-a abătut urgia, Odată bine nefăcând măcar, Deşertul interes şi lăcomia!… Căci şi bogatul, precum şi sărmanul, Sunt slugile Măriei-Sale: Banul!

— Ucide-l domnul trac pe Polidor 35 Stăpân s-ajungă pe-al său Vast tezaur Pe-a lui Acrisiu 36 fiica, n zbor sonor, Prin: turn răzbind, o cheamă ploi de aur Trapcia37, îndrăgind stăruitor Metalul galben de-avuţie faur, Vânzând cetatea cea cu fruntea-n soare, Sub aur greu, înăbuşită, moare!

Cetăţi preface auru-n ruine, Prietenii ţi-i schimbă-n sceleraţi, Prin el cel nobil ticălos devine şi-ai oştii capi vrăjmaşilor predaţi; Corupe, lacom, puritătţi virgine; Nicio primejdie nu-l ţine-n laţ Căci pângărind şi înjosind ştiinţa,

Orbeşte judecata, conştiinţa!

El tălmăceşte legea cum îi place, Căci el o şi proclamă şi abrogă! Pe oamenii cinstiţi sperjuri îi face, Pe regi azvârle-a tiraniei togă! Ba-i strălucirea lui cu vino-ncoace

Şi pentrunţelepciunea teologă, Căci corupând şi feţele de clerici, Lucind, pătrunde auru-n biserici

CÂNTUL IX

Rămas-au vânzătorii în cetate Dar la vânzare n-au avut noroc Căci maurii făceau, cu răutate, Hinduşii să nu cumpere deloc, Voind, vicleni, prin câte şi prin toate, Pe descoperitori să-i ţină-n loc, Până-or veni din Meca noi corăbii, Pe lusitani să-i tragă-n spăngi şi săbii…

În sânul Eritreii, un departe, De unde Ptolemeu1 cu anevoie Zidit-a o cetate, n slăvi să poarte Al surorii sale nume, Arsinoe, (Suez numită după trista-i moarte) – Cetatea Meca înfloreşte-n voie Hrănită de credinţele profane Ale religiei mahometane;

Djedda se cheamă portul ei – şi-n mână întreg negoţul Mării Roşii tine; Sudanul e stăpân pe-această, vână Ce-i varsă-n sipet avuţii şi bine; O, flotă numeroasă şi păgână Spre Malabar îndrumă nave pline şi-n schimb ia mirodenii, an de an, Pe-ntinsul Indianului Ocean.

Deci maurii voiau ca aste nave Puternice să vină-n sprinten zbor, Să-i spulbere eu, pălălăi grozave Pe cei care furau negoţul lor; Credeau atâta liftele mârşave în aşteptatul mare ajutor, încât pe lusitani voiau să-i ţină Doar până când acestea or să vină.

Stăpânul însă peste om şi cer, Care, de-a hotărât ceva odată, E, de departe, veghetor sever

Până i se-mplineşte voia toată, Pe Moncaide îl făcu străjer, Căinţa-n piept trezindu-i deodată, şi Monijaide-i spuse – tot lui Gama Intrării-n rai plătindu-şi astfel vama

Acesta, fiind maur, nu trezise, Se înţelege, nicio bănuială; Ştia de mult de mârşavele vise Ce le băteau

duşmanii în urzeală; Fiind primit cu braţele deschise Ades de portughezii plini de fală, Cu întristare se gândea la spinii. Ce li-i urzeau în taină sarazinii2.

Prin el află prudentul căpitan De navele din Meca cea arabă, De maurii ce vor să-i facă, avan, De petrecanie, cât mai degrabă; Ba, chiar în tunetele lui Vulcan Aflând că flota maură nu-i slabă, El socoti îndată – înţelept – Că-i greu să ţină, maurilor piept.

Mai socoti că-a-ntârziat de-ajuns şi-i timp să se gătească de plecare; Nu mai voia al regelui, răspuns Căci regele-i iubea pe mauri tare; Deci porunci ca-ndată, pe ascuns, Cei doi rămaşi cu marfa de vânzare să se întoarcă negreşit la flotă, Să nu priceapă maturii o iotă…

Dar nu se scurse prea mult timp… Curând. Se auzi un zvon cum viu răzbate, Că fost-au prinşi cei doi creştini pe când. Se strecurau afară din cetate; Iar căpitanul îi legă, pe rând, Pe cei veniţi cu Scumpe nestemate ia să le schimbe cu ceva, pe bord… Erau neguţători bogaţi, din port.

Erau neguţători bogaţi, de frunte şi zarvă s-a stârnit când s-a aflat că sunt ostatici, reţinuţi pe punte; Dar iată, echipajul încordat. Se pregăteşte marea iar s-o-nfrunte; E cabestanul 3 gros desfăşurat, Spre amară 4 unii se reped de-a dreptul, Iar alţii levieru 5-l rup cu pieptul.

De vergi atârnă unii şi tot trag, Cu ţipete suind pe trunchuri vela… I-aleargă oameni regelui în prag Aflând ce pradă duce caravela; Bătrânii greu proptiţi în strâmb toiag, Copii, soţii, surori îl plâng pe-acela Care-a rămas pe vasul cel străin şi-l cheamă într-ajutor pe samorin.

Nemaicantându-le atunci în strună Nemernicilor mauri, dregătorii Pe cei doi şi cu marfa dimpreună Îi slobozese, să-şi scape negustorii… Ba spre căinţă regele se-mbună… Dar Gama îşi primi navigatorii Decât căinţa mai cu bucurie şi câţiva negri6 puse-n slobozie.

Şi-n josul coastei îşi îndrumă prora încredinţat că nu

poate să lege Negoţ, spre binele amândurora, Deocamdată, cu hindusul rege… Dar ţărmul vast ce-l scaldă Aurora Fiind descoperit, se înţelege, Putea spre ţara-i scumpă să ne-ndemne Ducând cu dânsul grăitoare semne.

Câţiva malabarezi eu dânsul are; Trimişi anume punţile să-i treacă Pe cei doi portughezi ’napoi să-i care… Piper mai are, pişcător oleacă, Muscadele 7 plăcut mirositoare şi parfumata Bandei floare seacă… Şi scorţişoară ceiloneză dulce şi cuişoare negre din Moluce:

La toate Moncaide-a fost misit… Stropit cu har de îngeri, nu-ntârzie Acum în cartea celui răstignit8 Să-şi scrie numele pentru vecie… Din bezna cea de veci ai fost răpit, O, fericitei… Cerul ţi-a dat ţie, De plaiul tău străbun departe – iată – O sfântă patrie adevărată…

Plutea departe de-arzătorul mal cu prora-ntoarsă către ţărmul unde, De fire pus, limanul austral

Al Bunelor Speranţe-n val pătrunde, Ducând despre-acest ţărm oriental Spre Lisabona semnele fecunde! Din nou la sânul ei primeşte-l marea cu teama, şi cruzimea, şi-ncântarea!

O scumpă e întoarcerea în ţară Unde aşteaptă larii şi penaţii să povesteşti peregrinarea rară Printre străine plaiuri, mări şi naţii! Răsplata aşteptându-şi, aşadar ă, Pentru primejdiosul drum soldaţii, De cât de plini de bucurie sunt; Li-i pieptul pentru inimă prea strâmt!

Dar cipriota zână – ce veghează. Cum cere Domnul slavilor eterne – Neostenită flota cea vitează şi drum deschis printre restrişti i-aşterne – Răsplata pentru biruita groază în gându-i căutând-o, o discerne, Gătindu-le pe tristul ocean o bucurie fără de liman.

Mereu, mereu i se perindă-n minte Cărarea vitregă pe oceanul Unde-i pândea, rânjind cu-al urii dinte, Cu piedici şi primejdii mări Tebariul… Şi-acuma le dorea cu jind fierbinte, Odată ce-au înfrânt luptând amanul, Să-şi

afle tihnă dar şi desfătare Pe cristalina şi-mpăcata mare

O desfătare care varsă vlagă şi-nviorare-n istovitul trup; Căci mari urgii, când viaţă duci – pribeagă, Scurtează-ţi firul vieţii şi ţi-l rup. Pe fiu-i mândru s-o ajute-l roagă Fiindcă-n el aşa puteri irup încât pe zei pogoară-i pe pământ, Suind pe muritori în cerul sfânt.

Deci hotărî să le ivească-n faţă o minunată insulă divină cu flori îmbălsămată şi verdeaţă, Sclipind sub calda soarelui lumină; O, multe-insule la fel răsfaţă împărăţia vastă, cristalină, Din mândra Taprobană până-n cercul închis de strâmte porţile lui Hercul.

Aici voia ca ale mării fete S-aştepte pe vestiţii luptători, Cu nurii frumuseţii să-i desfete, Cu ochi ce dor, cu inimi care dor; Să cânte, dănţuind cu flori în plete, Cu sufletul cuprins de tainic dor, încât împătimate să le deie Vitejilor iubirea de femeie.

La fel făcut-a zâna-n străvechime… Şi l-a primit pe fiul lui închise 9 Zidita urbe doar prin isteţime Pe care-o piele de buhai o-nchise10 Doar în feciorul ei – şi-n altul nime Zăcea puterea zânei – ca în vise; El – Cupidon – va s-o ajute iară la şi-n povestea de odinioară.

La car înhamă alba zburătoare Ce singură prohodul trist şi-l cântă şi cea în care s-a schimbat sub soare Ea, Peristera 11, – n mână cu floarea frântă; Pe unde trece vântu-l schimbă-n boare, De horii negri cerul vast îl zvântă şi sună spaţiile uriaşe De lacome săruturi pătimaşe.

Ea l-a zărit pe-arcaşul ei cel drag Pe coasta unui nalt Idalic munte 12 Cu alte-Amoruri, gata de harţag, Gătindu-se pedepsitor să-nfrunte Pe oamenii ce i se pleacă-n prag, Nu-dragostei ci patimii mărunte, Robiţi fiind de lucrurile care Nu patimi cer, ci multă cumpătare.

Pe-un nou Acteon 13 vede-l cum, flămând, îşi hărţuieşte pătimaş vânatul, De omenescul chip frumos uitând, Bătând de-a lungul codrii şi de-a latul Pedeapsa îi va fi că în curând Zări-va pe Diana-mpătimatul, şi-atunci,

păzească-se de scumpii-i câini Ce-o să-i devore piept şi cap, şi mâini!

Mai vede că în lume-s mari limbuţii care, uitând de mult obştescul bine, Iubesc pe robii relei Filautii14 Şi, mâi cu seamă, se iubesc presine;

Ba mai socot că-i pildă a virtuţii Doar linguşirea fără de ruşine cu care pe monarhi îi ţin în frâu, Strivind în mugur bobul pur de grâu.

În loc să îndulcească sărăcia Norodului, nevolnici se arată! Iubesc puterea, rangul, bogăţia, Strigând mereu că-s drepţi şi fără pată cu sârg preschimbă-n lege tirania! Rămâne neştirbită legea dată când din puterea regelui nu roade!... Pentru norod de-i bună – legea cade!...

Iubit e-n lume Rău-n lung şi-n lat şi e urât ce-i vrednic de iubire! Hidosul Rău cerându-se curmat, Să afle omenirea izbăvire, El dregătorii cheamă-şi-i la sfat Cerându-le, cu arme şi oştire, Să dea pedepse drepte, cuvenite Acestei rele lumi şi răzvrătite…

Mulţi din aceşti copii frumoşi – ce zboară. Se îndeletniceau cu lucrul lor: Cioplea săgeata unul, bunăoară. Iar altul vârfu-i ascuţea, de zor; Şi-nfiorau cu stihuri bolta clară Cântând despre amor, cântând în cor, Cuvinte dulci de dor şi bucurie Topind într-o suavă armonie.

Cuptoare veşnice, topind flămânde. Vârtosul fier al lăncii şi-al săgeţii, Nu lemne-ardeau ci inimi palpitânde; Mustind încă de sângele vieţii; Căleau săgeata-n val de lacrimi blânde Vărsate de îndrăgostiţii bieţii; Văpăile erau dorinţi de foc Ce ard doar dar nu mistuie deloc!

Ci unii-şi încercau de zor săgeata în inima norodului de rând... Umplea văzduh! de suspine ceata Răniţilor, tânguitor gemând; Frumoase nimfe însă erau gata, Să le tămăduiască rana, blând... Şi, viaţa aducându-le-o în faţă, Dădeau şi nenăscuţilor viaţă…

Sunt nimfe şi urâte, şi frumoase Cum rana-i mai cu

chin ori fără chin; (Din leac amar adesea tragi foloase, Căci el te izbăveşte de venin!) Sunt unii ferecaţi în lanţuri groase De vreun decântec vechi, de vrajă plin, Cum se întâmplă dacă-ajung să fiarbă Săgeţile în fermecată iarbă

Zvârlite la noroc, de mâini stângace, Ades, ades, săgeţile aceste însămânţează-n inime buimace Amoruri deşucheate şi inceste; Erou-n stârpitură se preface Dar când şi cum nu prinzi măcar de veste… Drept pildă Biblis 15 stau şi Cinireea, 16 Asirianul 17 şi cel din Iudeea 18!

Au câţi puternici, care, nu se lasă să-i prindă-n dulce mreajă păstoriţa? Voi, doamne mari, au un v-a prins în plasă Vulcan, dând unor vagabonzi guriţa? N-aşteaptă unii noaptea-ntunecoasă, Trecând în taină zidul, nu portiţa? Dar pentru dragostele ce-nvenină Nu Cupidon ci Venus e de vină!

…Ci prinde lin caleaşca ei să cadă cu alba lebădă pe câmpul verde… Pe-al zânei chip de limpede zăpadă Culoarea trandafirului se pierde… Arcaşul care şi pe zei, în şoadă, Cu iuţi săgeţi cutează să-i dezmierde şi dregătorii lui aleargă iute, Frumoasei zâne mâna să-i sărute…

Pe Cupidon strângându-l zâna-n braţă, Astfel grăi: – „O, dulce fiul meu, Puterea fala mea, întreaga viaţă! Tu, care nu te temi de Tatăl-Zeu, De tunetul cumplit cu care-n faţă Trăsnitu-l-a odată pe Tifeu, Un mare păs la tine mă aduce, Să mă ajuţi la ceas de grea răscruce:

Când Parcele mi-au pus că lusitanii Oricând, oriunde mi-or aduce slavă, La ceasul de restrişte şi strădanii Le-am stat într-ajutor fără zăbavă; Aidoma se-arată cu romanii

Această mândră seminţie bravă şi cred că nouă, cât ne stă-n putere. Să-i sprijinim într-una ni se cere.

Şi cum, cu ură, mârşavul Teban I-a urgisit pe glia Indiei foarte; Şi cum puteau să-şi afle în ocean Nu doar istovul ci cumplita moarte – Pe însuşi valul ce le-a fost duşman Doresc să aibă de odihnă parte, Răsplată căpătând pentru victoria Pe care-n veci o va cinsti istoria!

Răneşte greu cu al săgeţii cioc Gorilele bătrântilui Nereu, Cu dor să-i îndrăgească şi cu foc, Pe cei vegheaţi mereu de braţul meu! Adună-le pe toate la un loc Căci voi găti în largul mării, eu, O insulă plăcută tuturor a, împodobită de Zefir 19 şi Flora.

Cu, trandafiri şi vinuri aromate, Cu desfătări şi feluri de mâncare, în cristaline, falnice palate să aştepte nimfele fermecătoare Gătite, în alcovuri minunate, Arzând de dor şi de împătimare, Pe lusitanii mândri să-i răsfeţe Comori de negrăită frumuseţe!

Pe marea asta care-mi este mamă să nască seminţie de eroi! Şi duşmanii mişei ţi-or şti de teamă Cât ei vor sta alăturea de noi! Mişeii-n faţa lor va fi să geamă. Şi zidurile s-or surpa, greoi!? Când focul tău va arde şi pe mare. Au cine va scăpa de dânsul, oare?”

…Şi Cupidon, poznaşul, strânge-n coardă Săgeţile de fildeş lucitor, Cu vârf de aur, care ştiu să ardă cu flacără de dragoste şi dor… Cu prihănire zâna îl dezmiardă şi-l ia-n caleaşca ei, purtată-n zbor De lebedele ce l-au plâns cu jale Pe Faeton 20 în clipele fatale.

Dar el credea că şi o altă divă

Alăturea s-ar cere să le fie… Adesea, dârză, ea-i stătea-mpotrivă Adesea-l ajuta cu bucurie: Zeiţa uriaşă 21 guralivă, Ce-mprăştie; prin gurile – o mie, Semeaţă, dreaptă, mincinoasă, slută, Ce văd prin lume ochii ei – o sută!

Atunci porniră amândoi s-o caute şi i-aţi cerut, peste pământ şi unde, Pe lusitanii nenfricaţi să-i laude cu glas sonor de trâmbiţe rotunde… Au cine oare glasul Faimei n-aude când şi în hruba peşterei pătrunde? Când i-nsoţeşte necurmat purcederea Chezaşa Adevărului, încrederea?

Rumoarea, laudele, cu temei De adevăr zburând, îi îmbunară Acum pe neînduplecaţii zei de Bachus zădărâţi odinioară… În piept de nestatornice femei Mânia altfel se aprinse, iară, Acuma socotind că-i mârşăvie să urgiseşti

atâta bărbăţie!

Ci iată că, deodată, pruncul crud Săgeată slobozi după săgeată… Cădea de-a dreptul una-n valul ud, Iar alta-ntâi zbura făcând o roată; Şi-ndată greu suspin suspin zălud Purces-au nimfele din piept să scoată; Alesul una încă nu-şi zărise Dar îl credeau cum Faima-l zugrăvise.

Ci eu putere înzecită, crudă, se-ncoardă arcul iar, ochind departe, Pe Tethis străpungând-o-n piept, cu ciudă. Căci nesupusă era Tethis, foarte… Golise tolba-nverşunata trudă iar nimfele dormeau pe valuri, moarte… Rămas-a vie câte una, doară, Ca-n focul dragostei curând să moară

Dar faceţi loc, voi, valuri azurii, Căci Venus nimfelor le-aduce leacul! Le-arată zeci de vele argintii care popasu-n-largul mării facu-l… O, crud Amor! Ca flăcările-ţi vii să ardă nimfele precum ţi-e plăcul.

Se cere, neprihanele sfioase în mreaja zânei prinse să se lase!

Cântând în cor, pereche cu pereche Se-adună nimfele cu drag şi dor şi dănţuie ca-n vremea, cea străveche Pătrunse de al dragostei fior… Iar Venus le şopteşte la ureche Ce-ar face ea de-ar fi în locul lor… Şi-arzând de dragoste împătimată, Urmează-i ele sfatul de îndată…

…Tăiau corăbiile valuri scunde, Ducând spre ţară preţios hrisov; Tânjeau să-şi ieie apă de oriunde şi să-şi aline-al drumului istov, Când deodată răsări din unde încântătorul dragostei ostrov; Era la ceasul când ia ceru-n seamă, Strălucitoare, a lui Memnon mamă…

Ostrovul se apropia agale, Cu frumuseţea toată-n sânu-i strânsă Căci zâna-l aducea încet în cale Mamat de vânturi ca o albă pânză; Izvoare-i râd şi verde iarbă-n poate… Să-l vadă cât mai bine flota însă Tot mai aproape, mai aproape-l mână Fermecătoarea frumuseţii zână…

Ostrovul stete însă-n loc, curând, Aşa cum Delos 22 s-a-ntâmplat să stea când a gemut Latona greu, născând Pe Phoebus şi pe-a vânătoarei zee… Şi prorele s-au aplecat,

pe rând, Spre golf plutind, pe umeda alee, Văzând acest frumos lăcaş de vrajă cu roşii scoici dormind pe alba plajă.

Pe cele trei coline minunate Ce străjuiesc ostrovul desfătării, De ierburi crude şi de flori smălţate şi crânguri dese, dând imbold visaţii, Izvoare curg, strălimpezi şi curate, Cu unda să sărute unda mării… Pe alba albie de piatră albă, Goneşte-a undelor sonoră salbă…

Într-o vâlcea de vis se strâng apoi la – înfrăţite – undele să-şi prindă.

Schimbând neliniştitul lor şuvoi într-o prelungă, limpede oglindă. Iar arborii cu foşnitoare foi Coroanele-n cristal şi le perindă, Cu drag privindu-şi chipul ce le-anină Aidoma în apa cristalină.

Îşi ’nalţă mândri pomi în slavă fala cu fructe aromate, tămâiete… În globu-i dulce strânge portocala Culoarea ce-o purta Dafne 33 în plete, Îi trage chitrului24 în jos beteala Povara roadelor de soare beţie; Şi pare alămâia gălbioară Un sân rotund şi tare de fecioara

Pe culmi alţi arbori gata-s rod să deie: Dau sclipăt plopii lui Ălcide 25-n soare, Balsam dă mirtul26 mândrei literee, Cresc laurii 27-ndrăgiţi de Phoebus tare şi al Cibelei28 verde pin scânteie, Jelindu-şi dragostea mistuitoare… Şi-mpung semeţi şi vajnici zorii roşit cu ascuţite vârfuri chiparoşii…

Pomona 29 creşte fructe de tot soiul şi nu cer mâini muncite, grijulii, Să adauge rodului de soi altoiul… Cresc rumene cireşe purpurii şi umplu fragi câmpia şi zăvoiul Stând unor triste-amoruri mărturii… Iar pomul persic 30, nenfruntând omida. Se simte-aici mai bine ca-n Persida31.

Dau rodiile flori de foc din muguri întunecând sclipirea de rubin; Ciorchini de verzi, ciorchini de roşii struguri la pieptul vajnic ulmii tineri ţin; Piramidală pară, să te bucuri că o pasăre te-a ciugiulit, hain, Căci cu plăcere fructul tău dezghiocu-l Doar fiindcă ea te-a ciopârţit cu ciocul!

Covorul de verdeata-i ca de vis Căci arta Achemeniei 32 întrece, Vilceaua preschimbând-o-n paradis, Răcoare revărsând sub umbra rece. Spre unda tremurată lui Narcis Frumosul cap îi place să şi-l plece... Mai creşte-al lui Ciniras 33 fiu-nepot

De Venus plâns cu jale peste tot...

Şi seamă nici nu-ţi dai fiind la ora Când Aurora varsă vii scântei De-i dă culoare floarei Aurora Ori florile îi dau culoare ei! Căci încâlcesc Zefirul şi cu Flora cu violete – roşii stânjenei şi trandafirul – floarea diafană Ca-mbujoraţi obrajii de codană...

Mai creşte maghiranul, cresc şi crinii Stropiţi în zori cu, lacrimi de argint... Şi dragostele zeului luminii Stau scrise-n galben-roşul hyacint... Pomona, Cloris, se întrec grădinii să-i deie farmec şi izvor de-alint Căci dacă zburdăm crâng ciripitoare, în codri mişună vieţuitoare:

Pe val molatic lebedele cânta; Din crânguri le răspunde filomela... Podoaba când şi-o vedenii râu răsfrântă, Pe-Acteon nu-l spăimântă râu-acela: Fricoşii iepuri din desiş se-avântă; Sfioasă, saltă sprinteză gazela şi zburătoarei mici deloc greu nu i-i La Cuib să zboare, să-şi hrănească puii.

...Deci pe ostrovul proaspăt debarcară Vitejii de pe hăvele-argonaute... Zâmbeau prin crânguri nimfe – şi pe-afară, Cum n-ar mai fi aflat, un veac să caute... Pişcau alene strune de ghitară, Cântau la harpe şi sonore flaute, Ori se mai prefăceau că, prin coclaur, Vânatu-l fugăresc cu arc de aur...

Le sfătuise Venus, dinadins, Să stea care unde risipite încât să fie câţ mai greu de prins şi să se facă mai întâi dorite; Stau unele, cu trup de farmec nins, Nici îmbrăcate, nici sulemenite şi se-mbăiau încrezătoare, goale în limpezile râului cristale.

...Săreau pe rând flăcăii bravi pe plajă Căci unul nu era nedoritor să fie pe acest ostrov de vrajă

Un norocos şi harnic vânător. Dar nu ştiau că, fără are sau mreajă, Vânat de soi pica-va-n mina lor; Vânatul blând, suav, ce mai suspină Rănit de-ncântătoarea Ericină!

Ştiindu-se-nzestraţi cu dibăcie, Unii-n tufiş s-au strecurat, ca şerpii, Cu flinte şi-arbalete să aţie Din drum – şi să doboare-ndată cerbii; Iar alţii, mai cu chef de trândăvie, La umbră s-au trântit, pe puful ierbii, De-a lungul râuleţului curgând cu şipotul adormitor şi blând…

Dar iată c-au zărit prin sihla deasă Neaşteptate jocuri de culori; Şi inima, bătând din piept să iasă, Le-a spus că nu erau găteli de flori Ci albă lână fină şi mătase Stârnind în piept pârdalnici, iuţi fiori, Găteli ce flori cu chip de om le poartă, ştiind a se-nfrumuseţa cu artă…

Velloso-ndată fluieră, uimit: – „Mâi, fraţilor, vânatu-i cu poveste! Dată mai dăinuie păgânul rit, Pădurea zânelor aceasta este! Minuni la care gândul n-a gândit Ni se arată-n clipele aceste şi-i semn că taină mare şi adâncă De muritorul ochi se-ascunde încă!

Pe urma lor să ne aţinem, iute, Să ştim: zeiţe sunt ori nălucire!?” Mai sprinteni decât sprintenele ciute, Flăcăii se-avântară cu-ndârjire, Dar ele-n crâng pieiră, nevăzute, Mai hoaţe decât sprintene din fire… Râzând, ţipând, fieştecare însă De-aceşti ogari ajunse-n braţe strânsă.

…Păr lung de aur fâlfâie în vânt, Zbor văluri printre! arborii pădurii Dorinţa sparge parcă pieptul strâmt, Ispititori când fac cu ochiul nurii; Cad prefăcute, şi nu triste sunt. Ci dulci când le ajung din urmă furii; Şi face una, întinzând piciorul, Să cadă peste ea urmăritorul…

Zeite neluând la alta seama. Se zbenguie în unda cristalină şi ţipă când bărbaţii-n pâlc dau iama De parcă nii i-ar fi-aşteptat să vină; Ruşinea – învingând-o, cică – teamă, Fug goale-n sâhla de stufişuri plină şi ochilor spre mângâiere lasă Ce nu apucă mâna pofticioasă.

Ca zeea vânătoarei, ruşinată, şi-afundă una trupul în cristal iar alta; sare ca să-şi ia de-ndată Veşmintele ce le-a

lăsat pe mal; Dar, sclav dorinţei – pătimaşe, iată, Un tânăr sare-n legănatul val, Cu tot, cu-ncaltă minte şi veşminte, Să-şi stingă-n apă dorul prea fierbinte.

Cum câinele vânătoresc deştept, Să prindă-ndătinat rănite raţe când ţeava puştii aţinteşte-n piept Sălbaticele gâşte său becaţe, Naintea plumbului ţâşneşte drept în apă, sigur prada că o s-o-nhaţe – La fel se-avântă portughezu-n apă, încredinţat că zâna nu-i mai scăpă.

O, Leonardo, iubăreţ de viţă, Cu-nflăcărare căuta iubirea; Ades amorul îl prinsese-n iţă Dar cunoscuse doar dezamăgirea, Neîndrăgit nicicând de vreo domniţă; Dar el deloc? nu se pierdea cu firea şi nu-şi pierdea nădejdea, nu şi gata, Spre bine că o să i se-ntoarcă roata…

Efira-n cale-i şi-a ivit făptura Neîntrecută-n frumuseţe zâna Păzindu-şi dărul ce i-l da natura, Sortit naturii, totuşi, să-i rămână; Ci, ostenindu-l mult alergătura! zise: – „Nu fi crudă şi hapsână! Când pentru tine-al vieţii laur rupu-l Doar inima mi-o furi nu-mi furi şi trupul?

Frumoaso, toate nimfele, duium, Sunt prinse – şi să scape nu e modru! Doar tu, neostenită nicidecum, Ma tot alergi pe urma ta prin codru!

Au crudul meu destin ţi-a spus acum că bietul Leonardo-ţi este lotru? Nu-l crede!… Eu, când cred în el, fierbinte. De mii şi mii de ori pe ceas mă minte!

Ne ostenim, frumoaso, în zadar! O, Soarta-mi este vitregă, vezi bine; Mi-e dat să nu te pot atinge, chiar Dacă ai fi alăturea de mine! Dar vreau să aflu, zână mea, măcar Destinul cum departe – mi te ţine? Şi-atunci vei şti, frumoaso, ce-am ales-o, *Tra la spiga e la man qual muro e messo 34*!

Stai… Nu fugi! Ia loc să stea şi ceasul Ce-aduse pârgul frumuseţii tale! Căci-tu doar poţi, încetinindu-ţi pasul, Să spulberi farmecul ce-mi stă în cale Nici regi, nici armii nu pot stinge glasul Acestei vrăji ce-mi schimbă-amoru-n jale Doar tu, oprindu-te, poţi, nimfă dragă, Să-mi

vindeci, dulce, inima beteagă!

Partasa eşti la nenorocul meu! Cu cei mai tari să fii, nu-i oare laş? Cu tine inima mi-o porţi, mereu! Redă-mi-o, sprintena să fii la paşi! Nu-i simţi povara cum atârna, greu, – În părul tău de aur ucigaş? Ori poate că, răpind-o, bunăoară, Tu ai schimbat-o – şi-i acum uşoară?

Pe urmă-ţi pasul n-am să mi-l mai plimb! Vei osteni sub marea ei povară Ori mihdrul frumuseţii tale nimb Schimba-va, poate, steaua ei amară! Iar dacă steaua-i schimbi, Amoru-n schimb Răni-te-va de moarte, domnişoară şi-atunci o să m-aştepţi rănită-n piept, Iar eu mai mult de-atâta nu aştept!”

Ci iată, nu mai luge zâna crudă… în braţe-i cade tristului flăcău şi veselă şi întoarce, să-l audă, Scăldat în râs şi dulce chipul său să-i ştie vrând şi dragostea zăludă, şi farmecul ce-l răvăşeşte rău… Iar el văzându-se învingător, Cu totul se topeşte în amor.

…Săruturi şi suspine dulci răsună Sub arbori ce-şi îmbină-n bolţi coroana, Când braţele se strâng pe gât, cunună, în râs zglobiu se schimbă neprihana; Ameţitoare zi, Citeră bună! Plăcerea umple crângul şi poiană! Nu judeci farmecul, ci-l simţi fierbinte. Ci, judece acel care nu simte!

Şi nimfele privind cu incantare către iubiţii lor navigatori Le pun pe cap cununi mirositoare De aur şi de laur şi de flori; Ca soţi cuminţi şi blânde sotioare, Se plimbă mână-n mână, iubitori şi fiece pereche-şi jură-n parte Nestinsă dragoste pană la moarte…

Dar cea mai mândră zână se ridică, Stăpâna peste-al nimfelor alai… O spun că-i Cerului şi Vestei fiică Frumosul chip şi minunatul strai… Pe căpitanul cel fără de frică îl cheamă lângă ea cu dulce grai, Primindu-l cu alai şi pompă mare De nobilă atotstăpânitoare.

Întâi şi-ntâi spunându-i cine este. Într-un frumos exord 35, de graţii plin, îi spuse apoi că îi va da de veste,

Urmând porunca marelui destin; Despre, secretul sferelor celeste şi despre-ai marii necuprins hain, într-o clarvăzătoare profeţie, Cum merită doar mândra-i seminţie!…

Pe un dumnezeiesc şi falnic munte L-a dus apoi într-un măreţ palat, Nimbat cu foc de aur scump pe frunte, Din pur cristal şi aur ridicat… Ci ziua orele şi-a scurs, mărunte, Iar ei s-au tot plăcut şi s-au jucat, Pe când ceilalţi s-au drăgostit pe-afară Din zori de zi şi până-n fapt de seară…

Astfel în clipe dulci şi minunate, Simţindu-i dragostei din plin fiorii Răsplata vitregiei îndurate Aflatu-şi-au acum navigatorii… Răsplata faptelor neînfricate

Şi laurii măreţelor victorii, La cap de drum gătite ţi-s de lume Prin slavă glorie şi mare nume!

Căci, nimfele şi-acest ostrov minune şi Tethis – veşnic tânără la faţă, Onoruri sunt sortite să-ncunune cu nimb de bucurie-ntreaga viaţă. Triumfurile-n încleştări nebune şi laurii pe fruntea îndrăzneaţă şi gloria, şi-ai zânelor alcov sunt farmecul acestui mic ostrov…

Au fost iluştrii înzeiţi în timp, De muritorii de odinioară; în înstelatul, legendar Olimp, Pe ale Faimei aripe zburară, Purtând al faptelor de seamă nimb, Greu dobândit, prin trudă mult amară, Pe a virtuţii cale îndelungă, la numai la sfârşit slăviţi s-ajungă!

La fel vrea astăzi omul, de aceea, Eroii numai laurii să-i poarte! Sunt înzeiţi cei ce-au aprins scânteia Unor măreţe fapte fără moarte: Cei doi tebani36, Quirinus 37 şi Enea, Mercur şi Phoebus, Jupiter şi Marte, Junona, Ceres şi Diana, Palas, Din oameni zei făcuţi, de toată fala-s!

Dar Faima, trâmbiţându-i mult pe ei, Le-a dat cu timpul şi ciudate nume De zei, de indigeţi 38, de semizei, Eroi, viteji, magnifici cu renume! Voi, oameni cinstitori ai gloriei, De vreţi să fiţi asemeni lor pe lume, Urâţi moleşitorul somn trândav Ce face sufletul din liber, sclav!

Puneţi în frâu ambiţii, lăcomia, Stârpiţi în suflet

goana după aur Căci astea nasc pe lume tirania! Nu-i dă preţ omului nici falsul laur, Nici cinstea în deşert, nici avuţia! mai bine e să meriţi un tezaur, Fără să-l ai în saci ticsiţi, de-a rândul Decât să-l ai, deloc nemeritându-l!

Daţi drept legi de pace – şi egale!

Să nu-l fure bogatul pe sărac! Aridicaţi oştiri leite-n zale să vină sarazinilor de hac! Veţi da şi slavă patriei natale şi toţi egali trăi-vor, după plac! Şi veţi, avea pe merit avuţia şi slava ce cinsteşte bărbăţia!

Pe rege să-l slujiţi pilduitor, Prin spadă şi cu sfatul, cu credinţă! Şi-atunci veţi fi şi voi nemuritori Cum bunii voştri sunt, prin străduinţă! Pot multe-n lumea, asta cei ce vor, Dar nu voiţi ce e cu neputinţă! Eroi fiind, cinstire-o să vă deie, Atunci, ostrovul mândrei literee!…

CÂNTUL X

Spre Iadul vast scăldând Temististanul 1 Unde-al Apusului liman scânteie, Cu roibi de foc îşi istovea elanul Iubitul adulterei Larisee 2; Iar razelor le îndulcea noianul Zefirul respirând pe eleştee, Gătind cu Valuri mici-Oglinda vie şi-nviorând plăpânda iasomie, – Când iată, nimfele fermecătoare. Iubiţii dragi ţinându-şi-i de mână, Către palatu-nvăpăiat de soare cu aur scump pe fruntea lui bătrână. Se îndreptară toate-n grabă mare, Precum le-a poruncit a mării zână Ce-i aştepta cu feluri de bucate, Să verse vlagă-n trup şi sănătate.

Ci iată că matrozi şi zâne fete Pe scaunele de cristal se-aşază; Ilustrul Gama, zâna blondă-n plete, Pe tron de aur stau, la loc de vază… Asemenea dumnezeieşti banchete Egiptul antic n-a ajuns să vază! Bucate râd pe talgere de aur Furate din atlanticul tezaur 3!

Curg vinuri aromate în pahar Şi nu-ntrec doar italicul Falern 4 Ci chiar ambrozia, şi-acel nectar Al zeilor Olimpului etern;

Ar roade dinţii pilei în zadar Potiru-n care spume dulci se cern Din vinul îndoit cu apă rece Ce-n suflet harul

veseliei trece.

Să-nveselească pe meseni anume, şi lungă să le ţină pofta bună, Spumosul vin stârneşte haz şi glume; Şi-o minunată muzică5 răsună Asemeni celei care-n sumbra lume Oprit-a zvârcolirea cea nebună A umbrelor din văi de chin şi plângeri cu glasuri de sirene ori de îngeri.

Frumoasa nimfă cântă cânt sonor, Umplând palatul vast de melodie; Dulci lire, harpe strâng în glasul lor şi glasul ei în pură armonie; La glasul zânei vânturile mor, încremeneşte marea azurie; Din zbor prinzându-i cântului minunea, Adoarme-n vizuini sălbătăciunea…

În vocea ei trăiesc şi luptă greu Bărbaţi eroi ce-n lume vor să vină… Le întrezare ’naltul gând Proteu în globul de plămadă cristalină Ce-n vis i-l dăruise Tatăl-Zeu; Aflându-i profeţia marea lină, A mării zână şi-o-ncrestează-n minte şi o respune-n cântecul fierbinte.

Aceste fapte de contur 6 sunt demne! Nu-i demn galentul7 de asemeni foc! Nici Japos 8 nu le-a-ntrezărit, pesemne şi nici feacianul-Demodoc 9! O, Caliope, clipele-s solemne! Din nou, din nou te chem şi te invoc! Augustu-ţi har vreau lira să-mi dezmierde Căci iată, muză, harul meu se pierde!

Viaţa mea cu anii trece, trece, Se schimbă vara vieţii mele-n toamnă! Mi-i mândrul geniu tot mai sterp, mai rece, Căci numai vitregia-mi este doamnă! Scârbia spre uitare mă petrece şi spre apa somnului de veci mă-ndeamnă; O, muză, doar acum m-ajută iară în slavă să-mi înalţ iubita ţară!

În cântul zânei taie spumei coama.
Din fermecatul Tagelui liman.
Eroi pe calea ce-a deschis-o Gama
Pe-nfurtunat al Indiei Ocean…
Vezi domni păgâni cari, neştiind ce-i teamă.

Se-ardică-n contra jugului duşman, Dar îi sileşte braţul vajnic foarte S-aleaga-ntre supunere şi moarte.

— „Văd – cântă zâna – pe pontiful care, Domn peste preoţii din Malabar.

Va încheia prietenie mare cu neamul lusitan cel temerar; Va îndura urgii pustiitoare Din partea samorinului barbar care, urându-i pe străini, va rade Cetatea lui eu foc şi fier de spade.

Dar din Belem va fi trimis de Soarta Acel ce cumpenelor leacul şti-le: Pacheco10 – neştiind în piept că poartă Bravura unui lusitan Ahile! Când marea numai, de furtună sparta, Va suge-n hăuri navele-i fragile iar el îi va înfrânge cerbicia şi lumea va să-i ştie bărbăţia!

Ajuns la ţărm îl va salva de-ndată Pe idolatrul rege din Cochim n; Apoi, cu mică băştinaşă-armată, Urmând într-una râul cristalin

— Care înconjură cetatea toată, Lângă Cambala12 va izbi în plin Naira oaste, îngheţând de groază încinsul plai cu oastea lui vitează!

În dam s-or strânge-n cete luptătorii De prin Bipur 13, Narsinga14 şi Tanor 15 Şi samorinului în dam victorii Îi vor făgădui toţi domnii lor şi toţi nairii, sălăşluitorii Din Calicut şi până-n Cananor16! În dam aridica-vor mărea maurii iar idolatrii munţii şi coclaurii!

Tăind, arzând, Pacheco îi va face Pe mare – apă, pe pământ-pamânt; S-or prăvăli oştirile buimace în vastul Malabar, de groază frânt Dar nu va face idolatrul pace; Soldaţii blestemând, pe zei rugând să prăvălească peste duşmani steii, Dar în zadar căci surzi şi muţi sunt zeii!

Pacheco temple şi cetaţi, de-a rândul, Va trece, nemblânzit, prin foc şi fier! Paginii se vor îngrozi văzându-l, Văzând că toate, toate-n flăcări pier! Din două părţi vor năvăli, ca gândul, Să-l taie pe viteazul cavaler.

Dar bravul, dintr-o parte-ntr-altă parte Zburând, va duce peste tot doar moarte!

Pe câmpul vast al luptei însuşi sta-va să-ncurajeze oastea samorinul, Dar plumbi în şuier slobozi-va ţeava cu

sângele-i stropindu-i palanchinul… Atunci striga-va-ntr-ajutor otrava să-l frângă pe Pacheco – şi veninul Dar va să-l mântuie înalta slavă Precum de fier, aşa şi de otravă…

A şaptea oară lupta va să fiarbă… Pacheco însă nu va da-napoi; Dar totuşi, totuşi, teama va să-l soarbă când samorinul iar; cu forţe noi; Va azvârij în încleştarea oarbă Maşini nemaivăzute de război şi căngi va repezi către corăbii, Prin ele vrând ce n-a putut prin săbii!

Să nimicească flota lusitană va îmbulzi pe mare munţi de foc Darsamorinului nădejdea vană Pacheco i-o va spulbera pe loc! O, niciun brav slăvit în vers de peana, Intrat în crâncenul lui Marte joc, N-a mai cules asemeni laur verde!… Mă ierte Roma, Grecia mă ierte!

Cu mai puţin de-o suta braţe brave Atâtea tigve sparte, casapite! Pe fugă puse ostile grozave Prin mii de şiretlicuri iscusite! S-ar crede că sunt născociri, şi snoave Ori îngerii din slăvile sfinţite Că-au pogorât s-aprindă-n pieptu-i torţă De dibăcie de curajoşi forţă!

Nici cel ce-nveşnicit-a Marathonul 17 Pe Darie-mpărat când l-a răpus, şi nici – neînfricat – lacedemonul 18 Care-a pierit la-Termopile, sus: Nici Quintus Fabius 19 ori ausonul Ce stavilă etruscilor 20, s-a pus; Nici toţi acei ce puntea faimei trec-o Nicicând nu-l vor întrece pe Pacheco!”

Aici vibra sonorul nimfei glas şi cântec plâns îi înflori pe buze… Ades, ades vitejii au rămas Nerăsplă îţi, trăind vieţi ursuze…

— O, Belizarie 21! – strigă… Popas De veci tu ai în dulce cor de muze! De Marte ţi-a vărsat în suflet fiere.

Pacheco, bravul, fie-ţi mângâiere!

Viteaz şi nenfricat, asemeni ţie, Frângând ca tine vrăjmăşescul val, Răsplata i-a fost neagra sărăcie, Recunoştinţa-patul de spital! Aşa eşti preţuită, vitejie, Din înălţimea tronului regal, Căci voia lor şi-o pun adesea regii Deasupra adevărului şi-a legii!

Aşa sunt regii, slava când i-mbată! Făcând din faldul

moleşelii scut, Cinstirea dau, de Aiax 22 meritată, Isteţului Ulise cel limbut! Dar asta-i-răzbunarea: cinstea dată Linguşitorului binevăzut Dacă nu-i răsplăteşte pe cei vrednici. Va răsplăti pierzări şi lacomi sfetnici.

Ci tu, o, rege-n toate împăcat, Aceasta este singura-ţi greşeală! Dar dacă tu cinstire nu i-ai dat, El dat-a stăpânirii tale fală… Şi cât Apolo cerul minunat îl va-ncălzi-n rotirea lui domoală. Slăvit fiind curajul lui sub soare, Se va huli nedreapta ta uitare!

Purtând al unui vrednic rege hume, Un alt erou 23 străvăd, pe mare lainic, în toate întrecând romană lume, Fiind al slavei făurar şi crainic, Quiloa cea fertilă s-o sugrume, Pe ţărmul ei punând piciorul, trainic, Zvârlind perfidu-i rege în surghiun şi altul dându-i, credincios şi bun…

Văd Mombaca, plătindu-şi scump acum Ticăloşia de odinioară, Schimbată toată-n pulbere şi scrum; Nenumărate nave văd cum zboară să nimicească, pe albastrul drum. Armada lusitană, temerară! Cum, săvârşind minuni, Lourenço 24 însă Le zvârle-n hăuri, pânză după pânză!

Îl văd stâlcind catarg după catarg, Flotila samorinului barbar; Văd tunete de-aramă cum se sparg, Cum grinzi şi pânze frânte-n aer sar; Cum vasul-căpitan vrăjmaş, în larg, Cu cangea arcănindu-l, temerar, El singur, învârtindu-şi spada iute, Ucide dintre mauri patru sute!

Dar drumul proniei, pe care nu-l cunoaşte altul decât Tatăl numa, Unde curajul însuşi nu-i destul, Îl văd zvârlindu-l pe viteaz acuma; De lupte geme marea lui Chaul 25 De fier şi foc şisânge fierbe spuma şi-i stinge orbitorul vieţii sclipet Oştirea din Gambaia şi Egipet.

Căci duşmani câtă frunză, cită iarbă, îneacă viul inimii avânt; în faţă, lui, necontenit să fiarbă, Îi stă potrivnic val, potrivnic vânt; Sculaţi, străvechi eroi! în lupta oarbă, Vedea-veţi renăscând, semeţ, nenfrânt, Alt

Secva 26, sângerând, cu carnea ruptă, Dar care până-n clipa morţii luptă!

Ghiulele văd, ghiulele-n negru şir, Că i se-mplântă-n coapsă şi i-o rup, Dar încă smulge el păgânul pir cu sufletul de bărbăţie stup! Dar altele îi frâng plăpându-l fir Care-i legase sufletul de trup; Şi sufletul, zburând din ocna vie, Izbânda s-o-ntâlnească nu-ntârzie…

Ci zboară, suflet! Afla-ţi împăcarea! Războiul crud ţi-a dat la pace dreptul! Dar cel care ţi-a dăruit suflarea, Mai dârz le ţine duşmanilor pieptul; Aud cum crunt trăsneşte răzbunarea şi-n iadul veşnic îi azvârl, de-a dreptul, Bombardele şi lănciile lucii Pe cambaienii toţi şi mamelucii27!

Se-avântă-n luptă bravul lui părinte Prin crunt potop de vâlvătăi nătânge; I-i sufletul încins, de foc fierbinte iar ochiul trist amare lacrimi plânge; îl mână răzbunarea înainte să scalde navele păgâne-n sânge, Să simtă Nilul, Gangele s-audă, Să vadă Indul încleştarea crudă!

Cum tauru-n călduri încearcă-n trunchi Puterea strânsă-n coarnele hirsute şi muget crâncen iscă din ranunchi la fel Francisco fierul şi-l ascute, Măi înainte de-a pleca-n genunchi Oştirile Cambaiei cei avute, De-ai răzbunării sânge nesătul, în vraiştea păgână din Cabul28!

În Din dând buznafalnica cetate Vestită prin asedii mai târziu – De navele din Calicut armate va face lungul mării drum pustiu Pe Melik-yaz când straşnic îl va bate Cu-al lui Vulcan străfulger lung şi viu, Către străfundul mării-l va petrece să-i vadă patul tăinuit şi rece.

Dar Mir Hocem va acosta cu cangi Furia armiei răzbunătoare, Ci, sfârtecate-n lusitane spăngi, Pe val plutivor braţe şi picioare Căci fi-vor lusitanele falangi Mai iuţi ea pulberea detunătoare va fi un iad de fum, de foc şi fier şi gemete de suflete ce pier!

Dar ce văd!? Vai, îi smulge cruda Soartă cu totul laurul biruitor.

Când înspre Tage valul iar îl poartă
Pe lângă Capul Pătimirilor.
Ce-i va păstra, pe coasta ce nu iartă.
Cenuşa şi-amintirea-n viitor;
Oştirile din Indii şi Egipt
N-au izbutit cât capu-n mare-nfipt
Vrăjmaşi dibaci, războiul şi harţagul, Săgeţi şi gloanţe şuierând cumplit, N-au! izbutit ce-a izbutit ciomagul De cafri-n focul vetrei întărit! Nu-i ştie nimeni, nimeni morţii pragul Ascunsă-i voia cerului slăvit! Hazard-ii spune, Soarta blestemata Dar ea e voia cerului, curată”.

Dar strigă nimfa: – „Ce luceafăr văd Zburându-şi pe-a Melindei mare nava? Scăldând în sânge, slobozind prăpăd
29 30 31
În mari cetăţi ca: Lamo, Oja, Brava E Cunha 32! Falnic numele-i străvăd Din mări în mări purtându-şi veşnic slava Ostroavele Austrului33 audu-l şi Sfântul Laurenţiu, şi tot sudul

Dar alt luceafăr vad, prin foc şi arme! E Albuquerque 34, de izbânzi flămând, Pornind pe perşii din Ormuz să-i sfărme Căci nu-i vor jugul cel slăvit şi blând! Dar persele săgeţi or să se-ntoarne Spre piepturi perse zbârnâind zburind, Căci domnul luptă-alături de aceia Ce-i seamănă credinţei mari scânteia.

N-or mai feri de putrezire munţii
De sare – hoiturile adunate; S-or înmulţi ologii, orbii, ciunţii-n Moscate35 şi Djarun36 şi Calayate37; Şi-atunci, plecându-şi cerbicia frunţii Sub jug, necredincioasele armate Tribut din avuţia lor vor rumpe De perle de Bahrein 38 nespus de scumpe.

Cununi de laur pe semeaţi-i frunte va împleti izbâmda din belşug Când Goa cea vestită va s-o-nfrunte Pe veci sortindu-i lusitanul jug; Răzbit o dată, prin loviri mai crunte o va lua, strivind-o-n groaznic crug; Şi se va-ntrece – deschizându-i poarta – Pe sine – astfel învingând şi

Soarta…

Va trece mândru – biruinţei faur Prin ziduri, gloanţe, lănci şi vâlvătai: Prin escadroane de hinduşi şi mauri îşi va deschide sângerânde căi; Ca leii-nfometaţi ori cruzii tauri Vor da năvală toţi ostaşii săi, în ziua care şi-n-nchinat lumina Presfintei, din Egipet, Caterina 39…

Şi tu-i vei da deplină ascultare Malaca40 – avuţie fără preţ!… Te-ascunde Aurora iubitoare la sân de mamă, vast ţinut semeţ, Dar krissurile 41 nu ţi-or fi scăpare, Nici vârful otrăvitelor săgeţi! Nu te-or scăpa nici javanezii bravi Nici malaezii, dragostelor sclavi

L-ar fi slăvit pe Albuquerque-n rime Mai, mult, mai viu Sirena cea suavă; O izbucnire însă de cruzime Văzu că-i întinează viaţa bravă: Un vrednic căpitan, ne-nvins de nime, Fiindu-i drumul vieţii drum de slavă Cu-ai să-i să fie bun ortac se cade, Nu jude crunt, mânia când îl roade…

Când foamea, boala, sprintena săgeată şi plumbi de foc şi vremea ce-ntărât Oştenii le înfruntă vremea toată cu inima aceeaşi, hotărâtă, Brutală-i şi barbară-i totodată, Neomenească-i fapta şi urâtă, Când hotărăşti pedeapsă cea mai grea Pentru n păcat ce-l iartă dragostea…

Căci nu va fi incest acest păcat, Nici adulter, nici furt de feciorie

Ci un amor cu un suflet deşănţat, Cu o sclavă oarecare va să fie… Gelos fiind şi crud, şi nendurat, De nu-i stăpân pe clipa de mânie, Eroul vrednic pune neagră pată Pe slava-i niciodată întinată…

Apeles 42 a-ndragit-o pe Carapaspe… Îndată Machidon i-a dat-o-n dar, Măcar că pictoru-i era doar oaspe, soţul sau de lupta temerar… Au Cirus43 nu l-a fost văzut pe Araspe Strângând-o-n braţe pe Panteea, chiar Dacă jurase că va sta-mpotriva Ispitei pe care-o stârnea captiva?!

Ilustrul pers n-a fost deloc hain cu bietul om, rob dragostei rămas; I-a stat Araspe-ntr-ajutor din plin Apoi, la

greul cumpenelor ceas… Pe Judith 44 a răpit-o Balduin Dar Carol, drept, nedând mâniei glas L-a sprijinit pe el cu soaţa-i tandră să-ntemeieze minunata Flandră.

Ci iar răsună glasul zânei, cald: – „Îl văd pe Soares 45 cu mândră oaste. Drapele-şi fâlfâie măreţul fald şi roşii sunt arabicele coaste; Medina geme sub cumplit asalt, Cutremurată-i Meca de năpaste şi Abisinia, şi Barbară46 Zeila 47-mbelşugată şi Djedda!

Şi nobilul ostrov al Taprobanii, Pe cât de vechi, pe-atât de brav şi tare, Mândrindu-se cu ale firii danii: Cu scoarţă dulce şi aromitoare, Drapelului măreţei Lusitanii Tribut va da, când fâlfâind în soare, Pe turnul din Colombo48 va să stea… (Un turn de care ţara se temea.)

Prin unda Eritreii, vitejeşte
Drum nou; drum nou Sequeira 49 vă tăia.
Către imperiul ce se mândreşte
Că-i leagăn lui Candace 50 şi Saba 51;
Vedea-va ploaia cum o strâng, fireşte, în mari cisterne cei din Mazua 52
Şi portul Arquico 53 – şi noi ostroave.
Dând lumii noi minunăţii grozave.

Pe africani Menezes văd că-i pleacă Mai mult decât pe inzi sub jug temut; Ormuzu-i ştie fierul scos din teacă.

Plătindu-i astfel îndoit tribut… Tu, Gama, iar vei colinda oleacă, Acuma plin de lauri şi avut, Uns conte 54, răsplătit cum se cuvine, Pământul vast descoperit de tine…

Dar marele deznodământ fatal Căruia se supune-ntreaga fire, Va să te smulgă de pe tron regal55 Acestei lumi de fum şi amăgire… Un alt Menezes 56 va pluti pe val, Necopt ca vârstă, matur în gândire, Făcând să fie al său nume, Henric, şi fericit, şi veşnic, şi puternic…

Căci nu va frânge doar, stăpân pe fapte.
Panane 57, Malabarul58 şi Culete 59.

Sub ploi fierbinţi de plumbi stând zi şi noapte Ci, nelăsând trufia să-l îmbete, El marile păcate, toate şapte,

Le va înfrânge-n sine pe-ndelete… Şânfrângi la vârsta asta-i lucru mare. Şi lăcomie, şi necumpătare…

Iar când şi el va fi chemat spre stele îl va chema pe Mascarenhas 60 slava; Dar pe nedrept gonit de lângă vele, Pe frunte totuşi laurii purta-va; În ciuda defăimărilor mişele îşi vor opri vrăjmaşii toţi gâlceava când nu-i vadă destinul avuţia Ci numai laurii şi veşnicia…

Căci în Bintam 61 schimba-va-n pulberi cloaca
De multă vreme crâncena obidă
Şi plagă apriga pentru Malaca;
Va oastea lui cărare să-şi deschidă
Trecând prăpastia ca şi băltoaca
În vâlvătaia luptelor toridă…
Nici stânci, nici lănci; nici plumbi, nici fier de zale
În cale nu vor sta mâniei şale!…

Dar, vai, zavistia şi lăcomia. Dreptăţii cerului sfruntându-i vrerea, Neîntinându-i cinstei fălnicia, în suflet îi vor zăvorî durerea; Izbândă nu se cheamă silnicia Nici – când e samavolnică puterea; Dreptatea numai tuturor a dată E o, victorie adevărată!

Nu vreau, Sampaio, preţul tău să-l scad, Tu, bici de fulger peste-ntinsul mării; îţi vei, tăia prin foc şi sânge vad Pe drumul crud al neîndupiecării în Bacanor62 vei fi prăpăd şi iad când îi vei da pe malabari pierzării; Apoi vei năpusti al morţii val Peste oştirile lui Cutial 63…

Superba flota-n Din alcătuita Chaului îl va-nspăimânta în van Căci o va spulbera într-o clipită Silveira – acest Hectar64 lusitan… Pe a Cambaiei coastă împânzită, Ţinându-şi oastea plină de elan, în mintea guzaraţilor oşteanul va fi ce fost-a pentru greci Troianul…

Apoi va Cunha65 faima să-şi exalte Ocârmuind în Indii lungă vreme; Dacă-n Chale 66 zidi-va turnuri-nalte, Cumplit de dânsul Diul se va teme; Semeţul Bacaim 67 va să-l asalte şi fiere va să verse în blesteme Melik68, căci sângele şi fierul numa Cetatea-i va sili să muşte huma.

Văzându-l pe Noronha 69, mai apoi, Crunt tremura-vor mândrii rumi70 din Din; Antonio da Silveira, în război, Aici va ţine focul luptei viu; Un ram de-al tău, o Gamă, ram de soi, Când va dormi Noronha în sicriu, Ocârmui-va-n Soarele-Răsare… De spaima lui păli-va Rosa Mare!

Lui Estevam 71 al tău îi va urma Ilustrul72 ce-n Brazilia, temerar, întâi va bate cu pedeapsă grea Pe-ai mării lupi, vestiţi francezi corsari; Luând Marea Indiei sub oblada sa, Darnanul73 strânge-l-va în jug amar, întâiul pătrunzând în el, semeţ, Prin grindină de gloanţe şi săgeţi…

Lui dându-i al Camibaiei rege falnic în Din cetate, nu cu braţul gol îl va păzi de duratul năvalnic Urnit de-atotputernicul Mogol74! Când regele din Calicut, prădalnic, Va năpusti năprasnic şi pârjol, Tot el va căile să-i facă-nguste, Silindu-l fierul spadei lui să-l guste…

Va spulbera cetatea Repelin 75 Punându-i regele pe fugă-ndată… Apoi, pe lângă capul Comorin76 Va săvârşi o faptă nevisată când flotei vajnicului samorin.

Stând gata să înfrunte lumea toată, Prin foc şi sânge îi va stinge fala… Apoi în jug va strânge Beadala 77…

Plivind de duşmani indianul plai, Va ţine-n mână sceptrul de domnie; Cil toţii potoliţi şi. muţi la grai Deloc primejdios! n-or să mai fie… Doar în Beţicala 78, voind un crai Ce Beadala a păţit să ştie, Vedea-va stârvuri spânzurând. – livid – De prăbuşitul cetăţuii zid…

Martinho – după nume os din Marte, Descins din Marte iarăşi, după faptă – Va fi-n Beţicala pârjol de moarte… Om cumpănit, cu judecata coaptă, Pe Castro 79-l văd apoi, venit să poarte Sus steagul lusitan cu mâna dreaptă… Asemeni cu premergătorul scapără Zideşte unul Diul, altu-l apără…

Căci perşii, abisinienii, rumii
(Cu, de la Roma numele descins)
Prin datini osebiţi şi chipuri unii

Noi naţii adună-vor dinadins
Şi-n dam s-or plânge cerului şi humii
Că-n jug un pumn de oameni doar i-a prins
Şi sângele jura-vor că li-l varsă
Să-şi moaie-n valul lui mustaţa-ntoarsă.

Baliste grele, mine culevrine80 Pe Mascarenhas nu-l vor ţine-n loc; Văd cum oştenii lui, cu foc în vine, Cu inima uşoară zboară-n foc; Pe Castro-l văd, liberator, cum vine cu fiii lui, nepregetând deloc Drept jertfă să-i aducă-n ceasul greu. Pe-altarul faimei şi-al lui Dumnezeu!

Fernando – unul – ram din trunchi de soi, Zburând prin uragan de foc şi fier, Prin bolovanii smulşi din zid, greoi; Căzând în luptă, va sui la cer; Alvaro – când urla-va iarna-n toi, Pe drumul umed împietrit de ger Tăindu-şi totuşi prin gheţuş făgaşul, Va-nfrânge vântu-ntâi, apoi vrăjmaşul.

Dar tatăl lui va despica urgia şi îl va face-ndată-nvingător Mai mult decât puterea, dibăcia… Printre păgâni tăindu-şi lat răzor, Nu-n porţi o să-şi pravale vijelia Oştenii lui – ci-or trece zidu-n zbor…

Aceste fapte, pe pământ şi. ape, Istoria şi versul nu le-ncape!

Cu al Cambaiei domn stând faţă-n faţă, Noian de cambaiene escadroane Doar prin ţinuta mândră şi-ndrăzneaţă Uimi-vor armiile lusitane. Chiar Hidalcan 81, cu oastea lui semeaţă, Se va pleca puterii suverane care Dabulul 82 pedepsind pe coastă. Va fi-n Ponda 83 năprasnică năpastă!…

Văd mulţi eroi ce lauri or să poarte Ştiind curaju-n luptă să-şi măsoare; Apururi îndrăgiţi fiind de Marte, Pe-acest ostrov afla-vor desfătare; Vor despica, desfăşurând stindarde, Cu ascuţita chilă 84 larga mare şi-aici afla-vor nimfe şi ospeţe Onoruri ale faptelor măreţe!”

Cânta frumoasa… Celelalte toate Vrăjite o aplaudau mereu Serbând, şi mulţumite, şi-ncântate Acest plăcut şi

vesel Himeneu 85… Strigau: – „Viteze inimi îndrăzneţe, Pe al vieţii drum, spinos şi greu, Onorul, faima vă vor fi răsplata, Oricum îşi va suci Fortuna roata!”

Iar după ce-au vărsat în trup hodină Bucatele din daurita tavă şi legendare fapte în lumină Scăldat-a armonia cea suavă De graţie şi maiestate plină, Să-nalţe şi mai mult înalta slavă şi strălucirea zilei cei de vis – Lui Gama, Tethis acest fel i-a zis:

— „Suprema-nţelepciune, brav bărbat. Acum va-n faţa ochilor-să-ţi poarte Ce rătăciţii oameni n-au aflat, Crezare dând ştiinţei lor deşarte; Spre muntele acesta-ntunecat Urmează-mi cu mai mulţi, căci nu-i departe! „Astfel grăind, cu toţii au ajuns în codrul pentru om de nepătruns)…

Ci iată-i că pe-un pisc înalt pătrund, Smălţat de diamante şi rubine… Şi pasul calcă parcă sfântul grund Al slavilor eterne şi divine Un glob se-nalţă în văzduh, rotund, Pătruns de raze de lumină fine, încât iluminate să-i străvezi

Şi suprafaţa şi întregul miez.

Plămada nu-i ghiceşti, căci o putere Dumnezeiască numai l-a compus Din sfere ce-s închise iar de sfere şi-un singur centru tuturor le-a pus… Rotindu-se în juru-i cu putere, în jos el nu se mişcă, nici în sus… La fel de-oriunde ochiul îl concepe; În orice punct sfârşeşte şi începe…

Proptit e-n sine şi desăvârşit, Neschimbător ca ziditorul lui… Stă Gama-n faţa lui încremenit. Uimit şi curios cum nimeni nu-i… – „În faţă – zise zâna – am voit Restrânsul chip al lumii să ţi-l pui, Să ştii pe ce drum mergi, ce drum se-abate Spre alte ţări şi plaiuri depărtate…

Maşina lumii-ntregi ţi se arată! Substanţa eterată şi primară, De-acel principiu nepătruns creată Ce n-are început şi nici notară… Iar ceea ce strălucitoarea roată A sferei netede o înconjoară, E Dumnezeu… Dar ce e el – şi unde, Priceperea umană nu pătrunde.

Orbită care strânge-n vastu-i crug Orbitele mai mici, arzând fierbinte la un imens şi fără seamăn rug, Orbind cu raza-i pură ochi şi minte, E Empireul 86 – revărsând belşug De fericire sufletelor sfinte… E nenţeles izvor de fericire Cum n-afli-n lumea asta nicăire…

Aici sunt zeii-adevăraţi şi sfinţi, Căci Janus, Jupiter, Saturn şi eu, Suntem doar plăsmuiri de oarbe minţi. În fantezia lor suntem mereu Ai stihurilor minunate prinţi… O, cea mai mare cinste pentru un zeu Ori zee – este că leaţi dat pe lume, Atâtor stele vii al nostru nume!…

Suprema providenţă – şi divină – Prin Jupiter aici înfăţişată, Ocârmuieşte beznă şi lumină Prin mii şi mii de spirite deodată; Ştiinţa profeţiei este plină De mii de pilde care ne arată că spiritele bune fac doar bine iar cele rele ştiu doar să-nvenine…

Plăcutu-i-a ştiinţei ce ne-nvaţă şi-nveseleşte cu-ntâmplări hazlii, Să le scornească nume lor şi viaţă Ca-n stihul anticelor poezii… Scriptura însăşi nu ne spune-n faţă că zei sunt sfinţi-îngeri din tării? Pe îngerii cei răi tot zei îi cheamă, Dar numele-i greşit, de bună seamăn.

Dovadă-i că Puterea-Atotstăpână Prin buni şi răi voinţa-şi împlineşte… Dar să ne-ntoarcem la ce sfânta mână A-ntruchipat aici dumnezeieşte: Sub sfera ce sortită-i să rămână în veci nemişcătoare – se zăreşte Cotindu-se nemaizărit de iute: Întâiul Mobil87 ce necunoscut e!…

Urneşte cu puternica-i mişcare Pe toate cele din lăuntru-i sfere; Astfel dă zi şi noapte mândrul soare! Sub Mobil, strânsă-n straşnică putere, Vezi sfera asta, mai nemişcătoare? Un pas doar face mare-ai scânteiere Cât săvârşeşte soarele în spaţii în graba-i, două sute de rotaţii…

Cealaltă sferă poartă alb noian De sclipitoare corpuri poleite; După orânduială, an de an, Din veac pe aceleaşi osii sunt rotite; E strânsă sfera-n daurit colan 88 Pe care sunt măiestru-nchipuite Vechi animale – două şi-încă zece,

Popas lui Phoebus când prin ele trece.

Şi stelele ard pe-al cerului fronton: Stă Andromeda cu-al său tată-n rând, Stă Cinosura, groaznicul Dragon, Casiopeea – chip frumos şi blând, Stă Carul, furtunosul Orion şi Lebăda ce moare suspinând; Şi Câinii, Iepurele se înşiră, Corabia şi-armonioasă Liră…89

E cerul lui Saturn, străvechiul zeu; Şi Jupiter îşi are-aici sălaş şi Marteândrăgind războiul greu, şi Venus cu sprinţarii amoraşi Ea, ochiul cerului deschis mereu… Mercur; cel elocvent apoi scânteie, Apoi Diana – cu trei chipuri zee…

Au unele din sfere slab avânt.

În altele mişcarea-i mult mai trează… Acum le vezi aproape de pământ, Acum de centru se îndepărtează Aşa precum voit-a Domnul-sfânt Cel făcător de apă, foc şi rază… (Pe-acestea le ascunde depărtarea, Având pământul centru şi cu marea) – Întâia-i Europa cea creştină Prin forţa şi luminile culturii; Iar Africa-i de barbarie plină, Săracă-n dărniciile naturii; Vezi capul pus de firea cea haină în sudul ei, să-l bată marea-n furii? Descoperindu-l, voi i-aţi fost stăpânii… Priviţi pe cât pământ sunt domni paginii

Priviţi imperiul Benomotaţia 90 Cu negrii goi şi cruzi în el foind. Aici îşi va afla Goncalo 91 groapa Pentru credinţa-i sfântă pătimind; Aici pământul naşte, cum şi apa, Metalul scump, râvnit de toţi cu jind… Un lac 92 împodobeşte panorama – Din el prind viaţă Nilul şi Cuama 93

Priviţi şi ale negrilor sălaşe Cărora nimeni poartă nu le drege; Vecinii necrezându-şi firi pizmaşe, Dreptate cer doar negrului lor rege; Ca nori de corbi s-or repezi săngroaşe Acele armii care s-or alege S-atace fortăreaţa din Sofala în care Nhaia 94 dobândi-va fala…

Priviţi cum naşte Nilul din lagune, Iscând din mâl hidosul crocodil; Ţin piept vârtos războaielor nebune Pără:

ctăţi şi ziduri, lângă Nil, Toţi abisinii care rugăciune înalţă şi-astăzi mielului umil! Ostrovul Meroe 95 din vecii falnici, Noba chemat e astăzi de localnici.

Un fiu 96 de-al tău, o, Gama, vajnic ram va fi urgie turcilor să poarte Aici… Dar vrednicul Dom Cristovam la rândul lui va fi învins de moarte… Priveşte şi Melinda, unde-un neam Ţi-a dovedit că primitor e foarte. Vezi Raptusul97 cel spumegos la toance, Zis Oby? Intră tocmai în Quilmance 98

Vezi Capul Aromatelor 99, vestit? Cu toţii-i spun Guardafu-acuma;

Aici, de la nisipu-i înroşit, îşi are Mărea Roşie, roşie spuma; Ea – i Asiei liman hotărnicit şi Africa din ea – şi începe huma cu splendide cetăţi pe coasta sa: Arquico, Suamquem 100 şi Mazua…

Suezul – Arsinoe de-altădată – Crezută a eroilor cetate, în marele ei port popas le gată Flotilelor Egiptului, bogate; Pe-aice Moise a răzbit odată Norodul din Eghipet a şi-l scoate; Aici începe-al Asiei întins! Bogat e-n neamuri plaiu-i necuprins!

Vezi muntele Sinai101 – izbăvitor Prin moaştele Ecaterinei sfinte? Djedda cea stearpă, secetosul Tor 102 Ce n-au izvoare setea să le-alinte?! Şi porţile acelei lungi strâmtori103, Hotar din veac Adenului104 fierbinte şi munţilor Arzirei105, de văpaie, Apururi Văduviţi de strop de ploaie

Vezi cele trei Arabii mai apoi, Cu oameni negricioşi şi neciopliţi, Crescând sirepii straşnici de război Neîntrecuţi, focoşi, neîmblânziţi? Dar ţărmul lung, scăldat în valuri moi Până în Golful Persic, îl zăriţi? Aici Fartaq 106-cetaţea are-n poartă Un cap ce falnicul ei nume poartă…

Renume dau cetăţii vechi Dofar107 Tămiile cerute de altare… Vezi plaiul Rocalgate 108, plai avar? De-aici începe, vast, de-a lung de mare Ormuz! regatul mândru, temerar… Zdrobind galere turce-ncăpătoare Aici ai slavei

lauri va să-i vadă Viteazul Castel Branco 109, dârză spadă…

Vezi Capu' Asabor 110, chemat acum Doar Mocandam, pe limba tuturor a? De Persia şi Arabia vezi cum E-nchis un golf 111 ce-l cată des ancora? Bahreinul vezi-l, răsfăţând duium! De perle-n cari sclipeşte Aurora? Şi-n valul cel Sărat, nealinatul, Vezi Tigrul adormind – şi Eufratul?

Priveşte nobilul Imperiu Pers! De luptă-s gata oameni, cai, de-a valma; Topitul cupru 112 – n lupta lor n-a mers;

De spade numai-bătucită-i palma! Djarunu-i semn apoi a tot ce-a şters în lume Timpul – greu trecându-şi valma; El moşteni de la Armuza veche şi loc şi glorie fără pereche!

Mehezes, nenfricatul, pe aice în lung şi-n lat uimi-va toată ţara, Cu un pumn de braţe vrednice, voinice Zdrobind pe numeroşii perşi din Lara; Apoi va luptelor să le ridice Dom Pedro de Souza-n volburi para, Vârând întâi, cu spada-n mână, groaza în vălmăşagul oştii din Ampaza 113.

Dar să lăsăm strâmtoarea şi acel Cap Jasque 114, şi Carpella zis cândva, şi vastul plai cărui cumplit flagel, Mereu zgârcită, i-a fost firea rea; Carmania115 numit fusese el., Se-arată mândrul Ind în faţa ta, Din munţi iscându-şi iureşul de ape De-al Gangelui izvor atât de-aproape!

Priviţi fertila, harnica Ulcindă 116, Cu golful ei afund, chemat Jaquete 117 Îi suie fluxul limpedea oglindă, Refluxul i-o scoboară pe-ndelete; în faţa ta Cambaia se perindă; La sân o strâng noian de valuri bete. Trec peste mii şi sute de cetăţi care pe voi v-aşteaptă-n altă daţi…

Ci vezi celebra coastă indiană Spre sud fugind, spre capul Comorin (Azi zis Core), Frumoasa Taprobană (Ceylonul de-azi) – o scaldă valul lin în faţa lui… Oştire

lusitană Plutind în urma ta, pe val hain, Va cuceri cetăţi ce veacuri multe De vrerea lusitană or s-asculte.

Între un râu şi altul, câtă iarbă, De multe naţii afli, omenet; De Demon scrisă i-i scriptura oarbă; Ba idolii-s cinstiţi, ba Mahomet… Narsinga ochii tăi acum s-o soarbă, Că-i raclă moaştelor unui ascet, Ale apostolului Toma care L-a pipăit pe Crist, să-i dea crezare…

Aici se înalţa odinioara Cetatea falnică Meliapor… Se închinau cu toţii, n astă ţară, Precum şi astăzi, idolilor lor;

Departe oamenii o ridicară Pe-atunci de valul veşnic vuitor, Când Sfântul Toma, neamuri convertind Trecu printr-însa propovăduind.

Când în Meliapor ajunse, ndată Morţi înviară, boli aflară-şi leacul… Un trunchi plutea pe marea depărtată; Era enorm, nemăsurat copacul; Ci regele voi din val să-l scoată, Să-l pună sprijin unde i-o f placul, Crezând la ţărm că va răzbi să-l tragă cu funii, elefanţi şi oastea-ntreagă…

Atât de greu era copacul gros că toată nu-l putea urni suflarea; Dar sfântului apostol credincios I se-arătă-ntr-o clipă dezlegarea; peţ arm aduse trunchiul rămuros Trăgându-l uşurel cu cingătoarea şi hotărî să-l facă stâlp de templu, Urmaşilor pilduitor exemplu…

Credinţa el ştia că munţii-i mută, Aşa precum l-a învăţat Iisus; Astfel, cu cingătoarea desfăcută, Puterea ei în fapt el o a pus; Rămas-a lumea uluită, mută, Brahmanii speriatu – s-au nespus că or pierde-n faţa obştii adunate Neîmpărţita lor, autoritate…

Ci pe brahmani îi prinse, mai cu seamă, Zavistia şi-n contra lui pornirea; Şi iată, crima-nţi-ajutor o cheamă să-i spulbere lui Toma-nrâurirea; Mai-marele brahman, nebun de teamă, Dă-ntâiul pildă, şpre-a-i grăbi pieirea; Virtutea falsă, n sufletul pizmaş, E al virtuţii drepte crunt vrăjmaş…

Brahmanu-şi taie unul dintre fii, Pe Toma-nvinuindu-l de omor; Şi, sprijinit de strâmbe mărturii, La moarte-l osândeşte în sobor… Atunci pe Atotstăpânul din tării îl

roagă-apostolul stăruitor Ca-n faţa regelui, să săvârşească Minune cum mi-i alta mai cerească…

Să i se-aducă cere mortul fiu, Cu-a cerului putere să-l învie; Şi toţi aşteaptămuţi – fiindcă ştiu. Că asta-i cea mai dreaptă mărturie; Ciiată că se scoală pruncul, viu.

Cum răstignitul a voit să fie; Lui Tomaise-nchină copilaşul, Strigând că tatăl lui e ucigaşul…

Acest miracol lumea o-nspăimânta! Se creştinează regele pe loc, Sărută unul mantia cea sfantă A nemaiauzitului proroc; Brahmanii, ura-n piepturi şi-o implântă şi-i arde crunt veninul ei de foc Năimindu-şi plebea cea neştiutoare, Cu orice chip se zbat ca să-l omoare…

Pe când el, sta norodului vorbind, Ei aţâţara plebea idolatră; (Cristos îl şi voia că, pătimind să suie lângă el, pe sfânta vatră) … Şi împăcat el, stete, suferind, Să-l tot lovească piatră după piatră; La urmă unul lângă el ajunse şi-nverşunat, cu sabia-l străpunse…

Te-au plâns, preasfinte, Gangele şi Indul şi tot pământul răsumblat de tine, şi sufletele pe Cristos cinstindu-l cum tu le-ai învăţat că se cuvine; Iar îngerii din cer, ştiindu-ţi gândul, îţi dara nimbul gloriei divine; Rugămu-ne, să-l rogi pe Dumnezeu; A-i priveghea pe lusitani mereu!…

Dar voi ce uzurpaţi măritul nume Spunând ca-aţi fi trimişi de sfântul Tată, De ce nu propovăduiţi prin lume Credinţa, precum Toma altă dată? Mântuitori vă socotiţi, anume? De ce dar staţi în ţară vremea toată? O, nimeni nu-i profet în ţara să-i Păgâni, eretici, cine-i va salva?

Dar prea-s primejdioase toate-aceste! Să ne întoarcem la prelunga coastă; Pe unde-a fost cetatea din poveste, Scobitul golf al Gangelui118 adastă; Orixa, mândră prin postavuri este, Prin avuţii apoi Narsingă vastă… Ilustrul râu prin golful adâncat. Se varsă în imperiul sărat.

E Gangele zbatându-se în mal cu apa-i sfântă, purificatoare; Cred băştinaşii, când se scaldă-n val, Spăsiţi că-s de păcatul cel mai mare; Cetatea Câştigan 119 e, în Bengal, Apoi cea mai bogată de sub soare;

Vezi coasta ei, tezaur de-avuţii, Cotind acuma către miazăzi?

Vezi plaiul Aracan 120 şi vezi Pegu De monştri populat în vremi bătrâne Dintru împreunarea ce-o avu o naufragiată cu un câne? O, oamenii-şi pun zurgălăi şi-acu la ruşinoase părţi să se hâţâne, Urmând porunca unei vechi regine Ce-a vrut să-i apere de-o grea ruşine…

Urmează falnicei cetăţi Tavai 121, De necuprins, imperiul Siam 122, Tefiaserim 123 Queda 124, pe-al căror plai Piperul creşte în ciorchini, pe ram; Apoi Malaca, unde fi-va crai cu braţ de cremeni lusitanul neam; De-aici călăuzită va să fie întreaga mării neguţătorie.

Se spune cum. că insula Sumatra De ea a rupt-ţi marea răzvrătită Căci avuseseră aceeaşi vatra, De lume a-ntreagă Chersonez numită; Şi-având cu aur apa, huma, piatra, Chemătu – s-a în vremea asfinţită de Aur Chersonezul, veci înşir… Iar alţii cred că-i cel străvechi Ofir 125

Vezi lângă promontoriul Singapur Se-apropie meleagu-amândurora; Se-ntoarce-apoi al coastei lungi contur Din Cynosura, către Aurora 126

127 128

Patane Pamul, vezi-le în jur Siamul e stăpân al tuturor a; Menamul le-mbăiază vastul plai, Izvorâtor din lacul Chiamai129…

Pe-aici noian de neamuri s-au răsfrânt cu neştiute nume, prin strădanii; E-n Laos stup de oameni, mult pământ; Trăiesc la munte avu şi cu bramii, şi-n munţii care mai departe sunt îşi duc gheenii cei sălbatici anii, Ce carne doar de om să-nghită vor, Cu roşu fier pictându-şi-o pe-a lor…

Cambodgia!… Zăreşti Mekongul lat Al multor ape, vajnic căpitan? Ades, ades, de mult ce e umflat, Puhoaie repezi varsă peste Ian Asemeni Nilului învolburat! Norodul de pe malu-i crede-n van că şi jivinele au, după moarte.

De bucurii şi suferinţă parte…

O, fluviul, la sânul lui de ape, Primi-va blând, frumoasele cântări Pe care bardul lor o să le scape De-un naufragiu crunt pe-aceste mări Pe când nedrept surghiun o să-l îngroape, De foame mort, în negre depărtări, Pişcându-şi totuşi lira-armonioasă Mai mult ilustră decât norocoasă…

Vezi coasta Ciampa 130 care e plină De codri cu miresme strânse-n ram? Zăreşti puţin ştiuta Cochinchină Apoi necunoscutul golf Anam 131? Zăreşti apoi nemăsurata Chină, Bogată, cu nenumăratu-i neam, Cu coasta ei făcând un lung ocol Din Tropic până-n îngheţatul Pol?

Priveşte zidul lung 132, de necrezut, Hotar din veac a două mari imperii E semn a tot ce-au vrut şi au putut Monarhii lor, dând liber frâu puterii; Nu-i domnul lor din os de domn născut, Moştenitor al viţei şi-al averii Ci numai virtuosul şi-nţeleptul la tronul marii Chine are dreptul!

O, încă mult pământ ţi se ascunde, Căci nu e încă timpul să separate! Să nu uităm de insulele unde Natura-mparte daruri minunate: Privind spre marea Chină, peste unde, De ea ascunsă chiar pe jumătate, Nu vezi Japonia, de-arginturi plină? Şi ea, şi ea va fi cândva creştină!

Nu vezi pe mările orientale Ca-s risipite sute de ostroave? Tibor133, Temate 134 zvârl spre cer şi-n Din munţi potop de pălălăi grozave; Belşugul cuişoarelor din poate L-or cuceri prin sânge braţe brave; Pe-aici şi păsări de-aur 135 se răsfaţă, Dar nu pogoară jos cât sunt în viaţă.

Ci insule Bandei 136 se mai cade să le priveşti – cu-a fructelor risipă, Cu zburătoare ciugulind muscade şi care-n mii de soiuri se-nfiripă! Borneo – din, ai cărei arbori cade o

lacrimă-ntărită-ntr-o clipită şi care. camfor cheamă-se pă nume, Dând insulei atotştiut renume.

Şi se făleşte insula Timor137 Cu-mbălsămatul lemn de scump santal; Iar vasta Sonda 138, – n val neiertător Sfârşeşte-n oceanul austral; Ea cică e scăldată de-un izvor Al cărui pur, usturător cristal în stane schimbă arborii cengroapă De n-au trecut întâi prin altă apă…

Sumatra varsă flame orbitoare… Izvor e de lecuitor ulei139 Şi plâng înmiresmata ei licoare 140 Crestaţi la trunchiuri arborii merei; Pe a Cinirei fiică arzătoare cu mult o-ntrec parfumurile ei Pe lângă astea, leagănă în poate şi colbul de-aur, şi mătasea moale.

În Ceylon suie peste nori un munte 141… Cred oamenii că-i muntele vrăjit, Căci poartă-ntipărită-n stur, pe frunte, O urmă ca de om ce l-a păşit, Urcuşul cutezând să i-l înfrunte; Iar lângă Maldive 142-au răsărit în mare ierburi ale căror frupte cu orişice otravă pot să lupte.

Strâmtorii Mării Roşii stă-i în faţă Socotora 143 cualoesul amar; Vezi insule-africane ce le-ngheaţă De spaimă braţul vostru temerar? În ele mirodenii prind viaţă Uimind o lume cu al firii dar; Cea mai vestită-i Laurenţiu-Sfântul… Madagascar numit i-i azi pământul.

Acestea-s ţările ce Răsăritul Prin truda voastră le arată lumii, Căci voi, sfruntând oceanul, răzvrătitul, Aţi îndurat urgiile furtunii; Cunoaşte-van curând şi Asfinţitul Un lusitan144 zburând pe creasta spumei. De regele-i jignit – cum nimeni altul, Va face-un drum, dând mărilor asaltul.

Au vezi aceste vaste necuprinderi145 Din Ursă-ntinse până-n celălalt pol? Ca al lui Pebus păr, cu vii aprinderi, Metalul galben creşte pe-acest sol… Castilia – sora voastră de altminteri – Va strânge-n jug-grumazu-i brut şi gol; Provincii multe-şi au aici temeiuri, Ciudate-n rituri şi în obiceiuri

Dar unde-acest tărâm, spre Nord, mai lat e, Prin

lemnu-i stacojiu 146 vestit nespus, şi voi înstăpâniţi-veţi zări bogate: Imensul teritoriu Santa Cruz 147; Cătându-i părţile îndepărtate, De-a lungul lui, pe valul nesupus, Va trece lusitanul Magellan... (Vai, nu şi prin credinţă lusitan!)

Iar când la miez de drum va fi pe spume între Antarctic şi de foc limanul 148 Zări-va oameni cât nişte huidume149 Pe ţărmul care-l scaldă-n val oceanul; Unei strâmtori 150 necunoscute-n lume va numele-i să-i deie lusitanul; Spre alte ţări şi mări prin ea se trece, Ascunse-n aripi de Austrul rece.

Atât, atât, o, portughezi, a vrut, Destinul să v-arate viitorul; Pe drumul mării, astfel început, Eroi viteji vor pune iar piciorul; Vă este-acuma pe deplin ştiut De ce vă duc nemuritoare! dorul şi vă-mpletesc eu mâna diafană Al gloriilor laur în coroană...

Ci îmbarcaţi-vă... Prielnic, vântul Vă va purta pe linul val al mării!" îndată toţi i-au ascultat cuvântul Lăsând în zări ostrovul desfătării; Duc apă, duc merinde. Duc şi cântul şi nimfele pe care ei uitării Le-or da atunci când, de pe bolta clară. Al lumii astru însuşi va să piară...

Astfel plutiră ei pe linul val Al mării ce-şi schimba tumultu-n şoaptă; Curând văzură scumpul plai natal cu braţele deschise că-i aşteaptă; Tăiară dragul Tagelui cristal iar regele şi patria-nţeleaptă Primiră drept ofrandă la picioare, Această faptă-n veci nepieritoare...

Destul, o, muza! Nu mai am putere Mi-e vocea stinsa, lira destrunata! Nu cântul lung acum să tac îmi cere, Dar cânt o surdă şi-mpietrită gloată! Al geniului foc în beznă piere când patria nu-i dă nicio răsplată! Căci aurul e ţării mele domn şi doarme ţara trist şi trândav somn!

Nu ştiu ce vitregie-a Sorţii crunte

I-a smuls din piept plăcerea şi mândria Ce-ndeamnă sufletele să înfrunte Oricât ar fi de crâncenă – urgia! O, rege! Aridică-ţi mândra frunte! Pe tronul ţării domn te-a uns tăria... Spre alte naţii uită-te şi vezi cu cât le-ntrec

vitejii portughezi!

Priveşte-i cum, senini, prin fier şi foc, la leii trec ori nemblânziţii tauri; Îndură cruntul foamei nenoroc şi lăncile, şi-ai focului balauri, şi geruri mari şi arşiţi care coc. Cruzi idolatri şi netrebnici mauri, Primejdii neştiute şi ravagii, şi monştri din adânc, şi naufragii!

Sunt gata să-ţi urmeze orişiunde; în zarea zărilor de-ar fi, te-ascultă; Porunca-ţi aspră când la ei pătrunde, O schimbă-n faptă fără vorbă multă; Ar înfrunta şi flăcări furibunde şi demonii din lumea cea ocultă, şi braţu-n veci le-ar fi biruitor, ştiind că tu priveşti isprava lor i

Cu chipul tău îmbucura-i o, rege şi nu le fi judecător sever Căci numai consfinţind o blândă lege îţi pregăteşti suişul către cer; E bine pe cei buni să ştii alege şi să te-ncrezi în braţul lor de fier, Căci gândul lor zbătându-se sub tâmpl ştiu toate, când şi cum or să se-ntâmple…

Pe oameni, după înnăscutul har, Să-i pui la locul ce li se cuvine: Se roage sfinţii preoţi în altar şi pentru Patrie, şi pentru tine; Prin rugi – păcatul izgonească-l doar; Ambiţiei să nu i se închine, Căci cel ce-nalţă-ntr-adevăr litanii, Dispreţuieşte gloria şi banii!

Pe luptători să-i sprijini dă-ţi silinţa, Căci ei – vărsându-şi preţiosul sânge – Lăţind domnia, răspândesc credinţa, Pierind în lupte fără a se plânge! Slujindu-ţi, închinându-ţi biruinţa, Ei ştiu doi duşmani dintr-odată frânge: Păgânii, hulitori de dumnezeu, şi, mai cu seamă, al suferinţei greu…

Mărite, fă să nu ne mai insulte Italienii, galii şi englezii.

Spunând că ştiu în viaţă doar s-asculte Nu şi să poruncească portughezii! Doar pe bătrânii ştiutori de multe la sfat să-i chemi, căci înţelepţi sunt, vezi-i! Ştiinţa poate multe să ne spună-Experienţa-i însă şi mai bună!

Căruia Hanibal i-a râs în faţă când perora, citind despre război şi despre lupte-i da din cărţi povaţă! O, nu!

Ştiinţa marilor eroi Nu din închipuire se învaţă Visând, citind, eu coate roase, rupte Ci doar trăind aievea crunte lupte!

Dar eu, umilul, cedau ghes poveţii când nici nu ştii că sunt pe lume, poate? Dar nu!… Când le înalţă cei mici, bieţii. Au preţ mai mare laudele toate! Căci nu-mi lipseşte nici ştiinţa vieţii şi nici experienţa, majestate, Nici geniul ce cântu-mi încununã! Le afli rar pe toate împreunã

Am braţ călit în lupte – să-ţi slujesc; Am harul muzelor – ca să le cânt! Primeşte-mă la scaunul domnesc, Să ştiu că răsplătit pe merit sunt! Atâta de la viaţă-mi mai doresc; M-ar fericire cerul pe pământ şi cred, şi cred aşa că va să fie, Căci mare-i nobila-ţi mărinimie!

Privirea ta în spaime crunt Atlasul, Mai crunt decât l-a-nspăimântat Meduza! Spre mauri, în Maroc, purtându-ţi pasul, în pulbere să-i schimbi prin Ampeluza! Eu iarăşi instruna-voi lirei glasul şi-am să te cânt cât tu cinsti-mi-vei muza! Nou Machidon, într-ale vieţii zile Tu nu vei fi invidios pe Ahile 151!

S fi r's i t

N O te

Cântul I

1 Camões îşi începe epopeea imitându-l pe Vergiliu (*Arma virunque cano*…), De-a lungul *Lusiadei*, el va face dese referiri la Vergâliu, care este, fără îndoială, modelul său preferat

2 *Lusitania*, străvechea denumire a Portugaliei.

3 *Taprobana*, numele vechi al insulei Ceylon;

4 Referire la imperiul Colonial, pe care portughezii l-au întemeiat în India. Nimfele fluviului Tage, pe care poetul le socoate inspiratoarele lui. Numele fluviului poate fi întâlnit şi sub forma de Tago sau Tejo, cum îi spune uneori Camões. Forma cea mai utilizată în româneşte este Tago sau Tag, în traducere s-a adoptat însă peste, tot formă Tage.

6 Hipocrene: (în limba elină – fântâna calului), izvor care tâşnea din Coastele muntelui Helicon, în Beoţia, munte consacrat muzelor. Se spunea că Pegas a făcut să ţâşnească apele acestui izvor, izbind cu copita în stâncă. Camões cere nimfelor râului Tage să cânte în aşa fel, încât Phoebus, atras de frumuseţea cântecului lor, să uite Heliconul îndrăgit. 7 înainte de *Lusiada*, Camões scrisese, asemenea lui Vergiliu, poezii pastorale.

8 Poetul se adresează regelui Dom Sebastian (1557 – 1578), în care Camões, urgisitul, îşi punea mari speranţe. Moartea rege-i, survenită în Cursul unei bătălii împotriva maurilor, l-a umplut de tristeţe.

9 Menţionăm că denumirea de mauri este dată de poet după obiceiul din acea vreme – nu numai arabilor, îndeobşte cunoscuţi sub acest nume, ci aproape tuturor necreştinilor.

10 După o străveche rânduială, regii din Apus puneau să li se picteze pe scuturi diferite dovezi ale victoriilor pe care repurtau. În cântul III, Camões descrie concret un asemenea ceremonial, făcând aluzie la o legendă, potrivit căreia Dom Alfonsd Enriques, după victoria de la Uric, a cerut să i se picteze pe scut cinci ecusoane, reprezentând cele cinci răni ale lui Cristos.

11 Începând din secolul al XVI-lea şi până în momentul când coloniile portugheze şi spaniole din Asia şi America s-au smuls de sub jugul colonial, atât despre Spania cât şi despre Portugalia se spunea că sunt ţări pe al căror teritoriu soarele nu apune niciodată.

12 *Ismaelit* – de la Ismael. Legenda biblică spune că Ismael a fost fiul lui Abraham şi al slujnicei sale Agar. Ismael este considerat străbunul arabilor.

13 Este vorba despre locuitorii Indiei, care beau apă din Gange sau se scaldă în fluviul considerat sfânt crezând că astfel se purifică.

14 Personaje din epopeea *Orlando Furiosul* a lui

Ludovicii Ariosto.

15, 16, 17 *Nuno Alvarez Pereira*, *Egas Moniz*, *Dom Fuas de Rophinho*. Faptele prin care aceştia s-au ilustrat sunt povestite de poet în cursul desfăşurării epopeii (cânturile III şi VIII).

18 Este vorba despre pairii lui Carol cel Mare, cărora Camões le opune doisprezece portughezi, ale căror fapte de arme sunt descrise în cântul VI.

19 Este vorba de Vasco da Gama (1469 – 1524), vestit navigator portughez, primul care a străbătut drumul maritim spre India, navigând de-a lungul coastelor Africii. Călătoria lui Vasco da Gama spre India constituie subiectul propriu-zis al *Lusiadei*.

20 Referire la *Carol cel Mare* (742 – 814), rege al Franţei, încoronat în anul 800 ca rege al Apusului.

21 întemeietor al regatului Portugaliei în 1139. A murit în anul 1185.

22 Joan 1, rege al Portugaliei (1385 – 1433).

23 Alfonso al II-lea (1211 – 1223), învingător al maurilor la Alcacer de Sal. *Alfonso al III-lea* (1248 – 1279). *Alfonso allV-lea*, numit şi cel Brav (1325 – 1357), i-a învins pe mauri la Tariffa, în anul 1340.

24 India este considerată leagănul soarelui şi al zilei; bineînţeles şi al aurorei. 25, 26, 27, 28 Vezi notele de la cântul X.

29 Zeiţă a mării, una dintre soţiile lui Neptun. A nu se confunda cu *Thetis*, divinitate marină, soţia lui Peleu şi mama lui Ahile.

30 Prin imperiul de azur poetul înţelege marea. Ne aflăm iarăşi în faţa unei imitaţii după Vergiliu.

31 Regele Dom Sebastian era după tată nepot al lui Joan al III-lea, iar după mamă al lui Carol Quintul.

32 Proteu era unul dintre zeii mării, fiu al lui Neptun, înzestrat cu darul profeţiei. Avea în sarcină paza turmelor lui Neptun, adică a vietăţilor marine. Proteu putea să ia

orice înfăţişare.

Unul din multele atribute ale lui Jupiter.

33

34 *Atlante* sau *Atlas*, unul dintre regii legendari ai Mauritaniei, fiu al lui Jupiter. Refuzându-i lui Perseu orice ospitalitate, acesta a făcut să-i apară în faţa ochilor chipul înspăimântător al Meduzei, care l-a preschimbat în munte. Legenda mai spune că a fost osândit să sprijine cerul pe umeri. „*Nepotul lui*

Atlante" este Mercur, curierul zeilor. Maia, mama acestuia, era fiica lui Atlas.

35 Din cele şapte planete ale sistemului lui Ptolemeu.

36 Este vorba de trofeele luate de la inamic şi care erau atârnate de copaci. Trofeul propriu-zis era copacul de care se atârnau prăzile, după ce era curăţat de crengi.

37

Sau Romulus, legendarul întemeietor al Romei.

38

Unul dintre cei mai cunoscuţi conducători ai lusitanilor, pe care i-a răzvrătit împotriva Romei. Pentru a scăpa de el, romanii au recurs la asasinat.

39 Este vorba de generalul roman *Quintus Sertorius* (12173 î.e.n.), care s-a răsculat, împreună cu lusitanii, împotrivi Romei, şi despre care legenda spune că era însoţit tot timpul de o căprioară cu însuşiri miraculoase.

40 Ambarcaţiuni uşoare.

41, 42 Vântul de sud. Mitologia dă aceluiaşi vânt ambele numi Camões le denumeşte separat, ca şi cum ar fi vorba de două vânturi deosebite. La fel va face mai departe cu Aquilonul şi Borealul, vântul de nord. (Vezi cântul VI, discursul lui Bachu)

43 Este vorba despre coasta africană la sud de Ecuator, unde zilele lungi corespund zilelor scurte, iar zilele scurte, zilele lungi în regiunile de la nord de Ecuator.

44 Leagănul zilei era considerat locul de unde se

credea că răsare soarele. Deci – Orientul.

45 Oraş despre care se spunea că ar fi fost reşedinţa lui Bachus în India. Nu se cunoaşte corespondentul real.

46 Munte în Focida, din care ţâşnea izvorul Castalia, a cănii apă îi inspira pe poeţi.

47 Apa râului Lethe din Infern, care-i făcea pe cei care beau să-şi piardă memoria.

48 Zeiţa frumuseţii şi a dragostei. Era mama lui Enea, din care se spune că ar fi coborât întemeietorii Romei. De aceea Venus îi iubea pe romani – şi în consecinţă şi pe lusitani.

49 Lui Venus i se aduceau ofrande în insula Citera la sud de Pelopones. Poeţii antichităţii acordau atât zeităţilor cât şi eroilor nu numai numele lor propriu-zise, ci şi nume derivând din ţinuturile sau localităţile pe care le-au cucerit sau întemeiat, iar zeilor şi după locurile unde li se înălţau temple şi li se aduceau jertfe. Camões urmează cu perseverenţă modelul clasic.

50 Dragostea lui Marte, zeul războiului, pentru zeiţa Venus.

51 Aluzie la faptul că Bachus era zeul vinului şi al beţiei, deci mereu pus pe ceartă.

52 Insula Madagascar.

53 Uriaş cu o sută de capete, care vărsa foc pe ochi şi pe gură. Într-o zi, el li s-a arătat lui Venus şi Cupidon, pe când şi doi se îmbăiau în Eufrat şi i-a speriat atât de tare încât, ca să scape, ei s-au preschimbat în peşti.

54 *Prasum*, cap pe coasta Africii, în apropiere de Mozambic. Azi capul Delgado.

55 Fiul lui Apolo şi al Climenei. Într-o zi i-a cerut tatălui te-au să-l lase să conducă şi el carul soarelui. Apolo i-a dat voie, dar Faeton, lipsit de îndemânare, s-a apropiat prea mult de continentul african, arzându-i pe locuitorii acestuia, care au devenit negri la chip. Drept pedeapsă, Jupiter l-a fulgerat şi l-a azvârlit în râul Po, unde a murit.

56 Una dintre surorile lui Faeton.

57 Unul dintre multele apelative ale lui Bachus. Licoarea lui Lieus – vinul.

58 Unul din râurile Infernului.

59 Mahomet.

60, 61, 62 Porturi pe coasta orientală a Africii.

63 Afluent al Indului.

64 Diana, adică luna.

65

De la Neptun, zeul mării.

66 Este vorba despre turcii care, în 1453, au cucerit Constantinopolul.

67 Bombarde, vechi maşini de război, folosite la aruncarea proiectilelor.

68 Bachus s-a născut în Teba. Pe când era însărcinată cu el, urmând sfatul perfid al Junonei, Semela l-a rugat pe Jupiter să i se arate în toată măreţia lui. Jupiter a cedat rugăminţilor, iar Semela, învăluită în flăcări, l-a născut pe Bachus înainte de vreme. Jupiter l-a luat pe Bachus şi l-a ţinut în propria sa coapsă, până când s-a împlinit timpul normal de gestaţie.

69 Alexandru Macedon.

70 Nabatul este un munte din Arabia. Numele muntelui derivă de la Nabat fiul lui Ismael.

71 Pirogi încăpătoare, utilizate de-a lungul coastelor Africii.

72 *Amfitrita*, zeiţă a mării, fiică a Oceanului şi una dintre soţiile lui Neptun.

73 Divinitate marină, soţ al lui Doris şi părinte al nereidelor!

74 Cel care i-a convins pe troieni să introducă în cetăţi calul de lemn, deschizând astfel porţile în faţa asediatorilor greci

75 Alt nume al troienilor.

Cântul II

1 Termen impropriu pentru soare. Poetul urmează însă în mod consecvent sistemul lui Ptolomcu, conform căruia soarele este o planetă.

2 Vezi nota 68 de la cântul I.

3 Bunavestire, zi în care, conform *Evangheliei*, duhul sfânt i-a vestit Fecioarei Maria naşterea lui Cristos.

4 Cei doisprezece apostoli ai lui Cristos. După *Evanghelie*, în noaptea de Rusalii duhul sfânt a pogorât sub forma unor limbi de flăcări asupra celor doisprezece apostoli, hărăzindu-le darul de a putea vorbi orice limbă străină.

5 Probabil regiune din Arabia, vestită prin substanţele mirositoare pe care le producea.

6 Semela, mama lui Bachus, se mai chema şi Tiona.

7 Aurora, zeiţa dimineţii, care deschidea soarelui porţile Răsăritului.

8 După cum face şi cu Bachus, Camões îi atribuie lui Venus mai multe apelative. „Ericină” derivă de la muntele Erix din Sicilia, unde Venus avea un templu.

9 Venus s-a născut din spuma mării.

10 Unii comentatori susţin că aici ar fi vorba de o greşeali de tipar în ediţia princeps, repetată şi în următoarele, deoarece o nereidă cu acest nume nu există în mitologie. Se pare că este vorba de Doto, nume adoptat în unele ediţii ale epopeii.

12 Apelative ale nereidelor, inventate de Camões.

13 Venus, după Homer, era fiica Dianei.

14 Nu este vorba de Triton, fiul lui Neptun, ci de alte divinitaţi marine (pl. tritoni).

15 Locuitorii din Licia au fost preschimbaţi în broaşte, drept pedeapsă pentru că au refuzat să-i dea de băut Latonei, mama ui Apolo. Licia era o provincie în Asia Mică.

17

18

16

După Ptolemeu, orbita planetei Venus. După Ptolemeu, orbita planetei Jupiter. Ptolemeu susţinea că aerul era înconjurat de o sferă de foc.

19

Lui Paris, fiul lui Priam, regele Troiei, Venus i s-a arătat goală când acestuia i s-a cerut să spună care dintre cele trei zeiţe – Venus, Junona şi Minerva – era cea mai frumoasă.

După legendele mitologice, Diana a fost văzută de vinarul Acteon pe când se îmbăia. Drept pedeapsă pentru faptul ca o privise, Diana l-a preschimbat în cerb şi Acteon a fost devorat de propriii săi câini.

Vulcan, zeul focului şi al meşteşugurilor, era soţul lui Venus. Şi-a surprins soţia înşelându-l cu Marte.

Nimfă, regina insulei Ogigia unde Ulise a naufragiat, Calipso l-a reţinut pe Ulise timp de şapte ani pe insulă.

Unul dintre supravieţuitorii războiului troian care, rătăcind pe Marea Mediterană, a ajuns până în Italia, la gura râului Timav. Conform *Eneidei*, Antenor este întemeietorul oraşului Padova.

25 Recif şi vârtej de apă celebre din strâmtoarea Messina, spaima navigatorilor de altă dată.

26 Camões face aici aluzie la un fapt care s-a petrecut în timpul celei de a doua călătorii a lui Vasco da Gama, în 1524. După o perioadă de calm, marinarii, văzând că oceanul începe să se agite, fură cuprinşi de spaimă. Gama i-a liniştit făcându-i să creadă că oceanul tremura în faţa stăpânilor lui. În fapt, era vorba despre un cutremur submarin.

27 în original „*os elementos*”. Este vorba de cele patru elemente, considerate primordiale de vechii filosofi: apa, aerul, focul şi pământul…

28 Aluzie la cele petrecute în Mozambic; portughezii au fost atacaţi de mauri, pe când încercau să se

aprovizioneze cu apă. Vezi cântul I.

29 Promontoriu în Leucadia, insulă din Marea Ionică, unde Octavian l-a învins pe Antoniu.

30 Cleopatra, regina Egiptului.

31 Peninsula Malaca.

32 Magellan. Este un anacronism, întrucât călătoria lui Magellan în jurul pământului a avut loc după călătoria lui Vasco da Gama. Magellan a fost „jignit” deoarece Portugalia, al cărei fiu era, nu l-a preţuit, astfel încât a fost nevoit să intre în serviciul Spaniei. Strâmtoarea despre care vorbeşte Camões este bineînţeles, strâmtoarea Magellan.

33 Mercur, curierul zeilor.

34 Mercur s-a născut pe muntele Cilene. Este reprezentat ol două aripioare la glezne, simbol al iuţelii necesare unui curier al zeilor.

36

37

35 Principalul atribut al lui Mercur, constând dintr-o vergea două aripi la unul din capete, în jurul căreia se încolăceau doi şerpi.

Insulă la nord de Mombaca, pe coasta orientală a Africii

Faima, divinitate care anunţă noutăţile. Avea o sută de ochi şi o mie de guri.

38

Rege al Traciei, care-şi ucidea oaspeţii, pentru a-şi hrăni caii cu carnea lor. A fost învins de Hercule, care l-a lăsat să fii devorat de propriii săi cai.

39 părerile comentatorilor sunt împărţite. Unii susţin că este vorba despre un fabulos rege al Egiptului, care-i jertfea zeilor pe toţi străinii ce pătrundeau în ţinuturile sale. A fost ucis de Hercule. După alţii ar fi vorba de un tiran al Spaniei, care-i sacrifica pe străini pe altarul lui Jupiter.

40 întreaga octavă este o perifrază prin care Camões vrea să precizeze că era vorba de duminica Paştilor, care în 1498 a căzut la data de 5 aprilie. Soarele intra în constelaţia

Taurului, animal sub forma căruia Jupiter a răpit-o pe Europa, fiica lui Agenor, regele Feniciei. *Cornul Almateei* – cornul abundenţei.

Nimfa *Almateea* era stăpâna caprei ce-l alăptase pe Jupiter. *Flora* era zeiţa primăverii şi a florilor. *Cel ceas izbăvitor* – a şaptea zi a creaţiei, când Dumnezeu a hotărât să se odihnească.

41 Ulise era regele Itacăi.

42 Manoel I, cel care a organizat expediţia lui Vasco da Gama, i-a cerut într-adevăr acestuia să nu-şi părăsească flota niciun motiv.

44 45

46

47

43 Versul reaminteşte celebra apologă a lui Menenius Agripa, consulul roman care a izbutit să aplaneze conflictul dintre patricieni şi plebei.

Soarele. Apolo fusese născut de Latona în insula Delos.

Uriaşi cu un singur ochi, care-l ajutau pe Vulcan să facă tgere pentru Jupiter.

Aurora. Memnon era regele Etiopiei.

Un fel de lance de dimensiuni reduse, armă obişnuită a ibilor.

48 Purpura.

49 Zeiţa Iris, sau curcubeul. Zeul vânturilor, fiu al lui Jupiter şi al nimfei Menalipe. El era acela care dezlănţuia furtunile.

51 Fii ai Pământului, care au încercat să ajungă în Olimp tru a-l detrona pe Jupiter. Jupiter i-a fulgerat şi a făcut să prăbuşească peste ei munţii pe care-i înălţaseră

unii peste, pentru a putea urca până în Olimp.

52 Pluton era regele Infernului.

53.54 Primul era rege al Tesaliei, iar al doilea rege al Atenei; au pătruns în Infern, încercând s-o răpească pe Proserpina, soţia lui Pluton.

55 Dianei, zeiţa vânătoarei, i se ridicase în Efes un templu care era considerat una dintre cele şapte minuni ale lumii. Templul a fost construit de Cresifon, iar Herostrat din Efes, dornic de a ajunge faimos cu orice chip şi prin orice mijloace, l-a incendiat.

Cântul III

1 Muza poeziei epice.

2 Fiul lui Apolo şi al Caliopei. Cânta atât de frumos din liră, încât florile şi copacii se adunau în jurul său pentru a-l asculta.

3 Apolo, care era şi zeul medicinei. 4, 5, 6 Nimfe iubite de Apolo.

7 Izvor în Beoţia, consacrat muzelor.

s Pind – munte consacrat lui Apolo şi muzelor. Se afla între Tesalia şi Epir.

9 Adică ţinutul limitat de Tropicul Cancerului.

10 După toate probabilităţile, Volga.

11 După toate probabilităţile, Uralii.

12 Marea de Azov.

13 Marea Egee.

14 Lanţurile de munţi din nordul Europei.

15 Uralii.

16 Istoricul roman Iustin (secolul II e.n.), descrie disputa survenită între sciţi şi egipteni asupra vechimii acestor popoare

17

Ţinuturile Orientului, printre care şi Damascul, fiind considerate leagănul omenirii, este firesc ca poetul să presupună că popoarele Orientului sunt cele mai vechi de pe pământ

18 Incult în sens de necultivat, sterp. Poetul se referă pământul zgârcit în roade al Norvegiei.

19 Laponia.

20 Este vorba despre o ramură a normanzilor, care în secolele XI-XII au cucerit mar parte din Italia. Normanzii din Italia au participat la cruciade, iar ulterior s-au contopit italienii.

21 Marea Baltică.

22 Prus, locuitor al Prusiei. 2: 3 Donul.

24 Ramură a slavilor, răspândită în Galiţia, Lituania şi Ungaria.

25 Moscoviţi, ruşi.

26 Locuitorii unei vechi provincii baltice, făcând astăzi parte din teritoriile Republicilor Sovietice Letonia şi Estonia.

27 Străvechi locuitori ai Europei, care trăiau pe teritoriul cuprins între Marea Baltică şi Marea Neagră.

28 Popor de origine germanică, învins de Drusus (Nero Clddius Germanicus I). Trecând prin Boemia, au pătruns în Italia dându-i mult de furcă împăratului Marc Aureliu.

29

Sau Hercinici. Lanţ de munţi între Boemia şi Saxonia.

30 Dardanelele, numite în trecut Helespont. Conform legendei numele vechi al strâmtorii provine de la Hele, fiica lui iamas, regele Tebei. Persecutată de Ino, mama ei vitregă, Hele a fugit călare pe berbecul de aur, împreună cu fratele ei, Frixos, şi s-a înecat în regiunea Helespontului.

31 Masivi muntoşi din Bulgaria şi Grecia.

32 Balcanii.

33 Constantin cel Mare a fost întemeietorul Constantinopolui, care mai târziu a devenit capitala Imperiului otoman, Aceasta este „pângărirea” la care se referă Camões.

34 Râul Vardar, care se varsă în Golful Salonic.

35 Macedonia, ţinut din nordul Greciei. Sub Alexandru cel Mare, Macedonia a stăpânit Grecia.

36 vechii locuitori ai Dalmaţiei, regiune în Iugoslavia, de-a lungul coastei Mării Adriatice.

37 Marea Adriatică şi Marea Tireniană, care înconjoară Italia.

38 Papa. Camões se referă la faptul că una din cauzele decăderii Imperiului roman a fost creştinismul.

39 Este vorba despre Galia Transalpină, cucerită de Cezar între anii 58 – 50 î.e.n.

40 Sena.

41 Ronul.

42 *Pirena*, fiica lui Pireneu, regele Traciei, necinstită de Hercule, a născut un şarpe. Temându-se de mânia tatălui său, Pirena a fugit şi s-a refugiat în munţii ce despărţeau Galia de Iberia, unde a căzut pradă fiarelor sălbatice. Se spune că de atunci numele acestor munţi a rămas Pirinei.

43 Denumirea veche a Marocului.

44 Gibraltarul.

45 Atributul teban este acordat de Camões şi lui Bachus, şi lui Hercule, întrucât amândoi s-au născut la Teba. Prin ultima lucrare, poetul înţelege construirea strâmtorii Gibraltar, ispravă prin care Hercule a făcut ca apele Mării Mediterane să se lege cu apele Oceanului Atlantic. Pentru aceasta, Hercule a trebui să mute din loc doi munţi: Galpe şi Abila. Astfel au lua naştere Coloanele lui Hercule.

Locuitorii diferitelor state feudale din Spania.

Taragonez, locuitor al provinciei Taragona, din Spania.

Partenope, una dintre sirene, fiicele lui Achelous şi all Caliopei, de ale căror cântece ademenitoare a scăpat Ulise ţ tovarăşii săi, înfundându-şi urechile cu ceară. Se

spune că după ce Ulise a scăpat, sirenele s-au aruncat din vârful stâncilor în mare, unde au murit. O variantă a legendei susţine că Partenon s-a salvat înot şi s-a stabilit în Italia, pe locul pe care mal târziu grecii au zidit oraşul Neapolis

(azi Neapole). Camões se referă la faptul că ţinutul Neapole eraâm părţit între francezi, germani şi spaniolii din Aragon.

49, 50, 51 *Asturian*, *Navarez*, *Galician*, locuitori ai provinciilor spaniole Asturia, Navara şi Galicia.

52 Ţinut în centrul Peninsulei Iberice. În 1035 devine regal dominând împreună cu Aragonul întreaga peninsulă.

53 Este vorba de Viriatus. Camões face să-i derive numele din latinescul *Vir* – bărbat.

Vezi şi nota 38, de la cântul I.

54

Cronos sau Timpul. La romani Saturn. El dădea naşterei clipelor, pe care tot el le înghiţea îndată. Aşa îşi reprezentau cei vechi scurgerea timpului.

55

Alfonso al VI-lea, rege al Castiliei, Galiciei, Asturiei şi Leonului (1065 – 1109), zis şi cel

Brav. Întreaga sa domnie a fost o luptă continuă împotriva maurilor.

56

Nume dat în evul mediu arabilor care au invadat Europa şi Africa.

57 Una dintre Coloanele lui Hercule. 5S *Caspica sierra*, în limba spaniolă *sierra* înseamnă lanţ de munţi. *Sierra Caspică* – Munţii Urali.

59 Larii şi penaţii erau zeii casnici la romani. Camões vrea să spună că oamenii îşi părăseau ţinuturile natale şi familiile.

60 Camões împărtăşeşte o opinie extrem de controversată, întrucât majoritatea istoricilor susţin că

regii Portugaliei descind ducii de Burgundia. În cântul VIII Camões însuşi şovăie, spunând: „... Ungar îl credem noi, Străinii din loreni scoborâtor”.

61 Personaj biblic, una dintre sclavele lui Abraham în Egipt. După *Biblie* ismaeliţii s-ar trage din Ismael, fiul lui Abraham şi al sclavei Agar.

62

Regele Alfonso I.

63 Ierusalimul.

64 Este vorba de cea de a doua expediţie din cadrul primei cruciade, expediţie care a izbutit să cucerească Ierusalimul. Godefroi de Bouillon, unul din conducători, a fost proclamat rege al Ierusalimului, dar a refuzat acest titlu. Ierusalimul a fost cucerit în 1099.

65 Oraş portughez, între Ducro şi Minho.

66 Soţia lui Tereu, rege al Tracici. Înşelată de Tereu, ea i-a dat soţului său să mănânce la masă carnea propriului său fiu, Ilis.

67Medeca, vrăjitoare, fiica regelui Colhidei. Prin vrăjile ei, i-a ajutat lui Iason, conducătorul argonauţilor, să intre în stăpânirea lânii de aur. Părăsită de Iason, Medeea şi-a sugrumat singură copiii.

68 Fiică a lui Nisus, regele Megaridei. Îndrăgostită de Minos, şi-a ucis tatăl pentru a-i preda lui Minos Megara, capitala regatului. pe care acesta o asedia.

69 Afirmaţia lui Camões, potrivit căreia Alfonso I şi-a pus mama în lanţuri, nu are temei istoric.

70 *Egas Moniz* era *aici* (guvernator) al lui Alfonso I. Actul de eroism descris de Camões a fost adesea contestat de istorici.

descoperirea târzie a unui monument datând din secolul al XII-lea confirmă însă cele afirmate de poet. De asemenea, în memoriile Academiei din Lisabona, tomul XI, partea I, s-a descoperit o litografie din 1146, reprezentând mormântului lui Egas Moniz. Pe cenotaf, ilustrul *aici* poate

fi văzut, urmat de familia sa, chiar în momentul în care rostea aceste cuvinte, consemnate de un cronicar spaniol: „Limba mea a greşit, trupul meu trebuie să plătească”.

71 Faimos brigand care devasta Atica. Înzestrat cu o putere neobişnuită, acesta încovoia arborii, le apropia vârfurile şi-i lega între ele pe captivi, sfârtecându-i. Provocându-l la luptă pe Tezeu acesta l-a învins şi l-a supus la propriul său supliciu.

72 Unul dintre călăii lui Falaris, tiranul Agrigentului. Perilus a turnat pentru stăpânul său un taur de bronz, în pântecele căruia era închis cel osândit la torturi. Sub taur era încins apoi un foc puternic. Strigătele celui torturat erau asemănătoare cu mugetul taurului. Inventatorul a fost prima victimă a acestei maşini infernale.

73 Zopir, ostaş al lui Darius. Pentru a-i ajuta regelui sau să cucerească Babilonul, s-a mutilat şi s-a dus apoi în oraş susţinând că este o victimă a lui Darius. Babilonienii crezându-l l-au pus în fruntea oştilor care apărau cetatea, şi în felul aceasta Babilonul a căzut.

74 *Darius 1*, rege persan, fiu al lui Histaspe (521 – 486 î.e.n.)

75 Ţinut în Peninsula Iberică.

76 Pentesileea, regina amazoanelor, fiică a lui Neptun. a luptat împotriva grecilor în timpul asediului Troiei. Până la urmă a fost răpusă de Ahile.

78

77

Râu în Sciţia, pe malurile căruia se spunea că trăiau amazoanele. Pretinsa arătare a lui. Cristos este pomenită de marea majoritate a istoricilor Spaniei. Important este însă că în urma acestei bătălii, comitatul Portugaliei a devenit un regat de sine stătător.

81 82

79 Moloşi, vestiţii câini puternici ai moloşilor, locuitori din Epir.

Caii. Se spune că Neptun a creat calul, izbind cu tridentul în pământ.

Scalabicastrul sau *Santarem*, capitala Estramadurei portugheze.

Troienii erau numiţi şi dardani. Ulise i-a tras pe sfoara introducând în cetate calul troian. Legenda spune că Lisabona a fost zidită de Ulise.

83

Este vorba de o flotă a cruciaţilor, venită din ţările nordice şi îndreptându-se pe mare spre Palestina.

84 Asediul Lisabonei a durat cinci luni.

85 *Decis*, fluviul Guadalquivir.

86 Regat întemeiat de vandali în sudul Peninsulei Iberice.

87 De dincolo de Tage.

88 Evora.

89 Aluzie la apeductul de la Evora.

90 Giraldo-fără-Frică, unul dintre conducătorii portughezilor.

91 Localitate în Portugalia, pe care maurii o distruseseră, du-i foc. Alfonso s-a răzbunat asupra oraşului Beja, capitala provinciei cu acelaşi nume.

92 Cneius Pompeius, zis *cel Mare*. A format împreună cu Cezar (care-i era socru) şi cu Crassus primul triumvirat. În anul 54 î.e.n. a intrat în conflict cu Cezar, sprijinit fiind de Senat, După lupte îndelungate a fost învins la Farsala (48 î.e.n.). S-a refugiat în Egipt, unde a fost asasinat în urma ordinelor regelui Ptolemeu.

93 Zeiţa justiţiei şi a răzbunării.

94 Tasis, râu în Colhida.

95 Oraş în Egipt, lângă care Pompei i-a nimicit pe partizani lui Sila.

96 Este vorba despre constelaţia Păzitorului din emisfera boreală.

97 Ecuatorul.

98 Henioci, locuitori din nordul Caucazului.

99 Ţinut în Georgia, unde se spune că argonauţii au găsit lana de aur. 100 *Capadoci*, locuitorii Capadociei, străveche ţară din Asia Mică, la apus de Armenia.

101 *Sofeni*, vechi locuitori din Armenia.

102 Locuitorii unei regiuni muntoase din Asia Mică, în apropiere de Taurus.

103 Tigrul şi Eufratul.

104 Oceanul Atlantic.

105 Sciţii ocupau şi anumite regiuni din Asia Occidental…

106 Sau Hemantia. Ţinut în Macedonia, care include şi Farsala, unde a fost învins Pompei.

107 *Fernando* II *de León* (1157 – 1188). Acesta l-a făcut într-adevăr prizonier pe regele Alfonso Enriques al Portugaliei.

108 Capul Sfântul Vicenţiu.

109 În portugheză *alem* înseamnă „dincolo de”. Tejo e una dintre denominaţiunile râului Tage. Ţinutul există în Portugalia sub denumirea de Alemtejo.

110 Fiul lui Alfonso I.

111 Guadalquivirul.

112 Azi capul Spartei, în nordul Marocului.

113 Este vorba de Tánger.

114 Anteu, fiul lui Neptun şi al Terrei, ucidea pe toţi străinii rătăciţi pe meleagurile sale. Se spune că din craniile celor ucişi a ridicat chiar un templu în cinstea lui Neptun. A fost învins de Hercule, care l-a ţinut ridicat în aer şi l-a sugrumat, deoarece dacă l-ar fi lăsat să se atingă de pământ, Anteu ar fi primit noi puteri. A rămas ca simbol al puterii pe care o dă pământul natal.

115 *Juba* II, rege al Mauritaniei, mort în anul 18 e.n.

116 *Mir-Almominim*, în limba arabă, *Emir-al-Mumini* înseamnă împărat ai drept-credincioşilor.

117 Râu în Portugalia.

118 *Libitina*, zeiţă italică, reprezentând moartea, identificată uneori cu Proserpina., Libitina secera vieţile oamenilor după plac, fără alegere. De aici expresia latină *ad libitum* – după plac.

119 Flota condusă de Frederic al II-lea Barbarossa (11521190). Frederic Barbarossa a participat la cea de a treia cruciadă şi a murit înecat în Cilicia.

120 Familie feudală ai cărei descendenţi din ramura lui Hugo al VIII-lea au stăpânit vreme îndelungată Ciprul şi Ierusalimul.

121 Sultan al Egiptului şi al Siriei (1138 – 1193).

122 Camões consideră sfânt războiul pe care-l ducea Sancho.

123 împăratul Nero.

124 împărat roman între anii 218 – 222. A introdus la Roma cultul zeului sirian al soarelui, al cărui preot fusese la Emes.

125 Legendar rege al Asiriei. 120 Alfonso al IV-lea.

127 Zis şi cel Liberal. Rege al Portugaliei între 1279 – 1325. Este întemeietorul

Universităţii din Coimbra.

128

Alexandru cel Mare era vestit prin toleranţa sa.

129 Minerva era zeiţa înţelepciunii, născută din capul lui Jupiter. Versul este o aluzie la înfiinţarea Universităţii din Coimbra.

130 Munte în Beoţia, consacrat lui Apolo şi muzelor, asemenea izvoarelor Hipocrene şi Aganipe.

131 *Epilobium Angustifolium*, plantă din care se pare că romanii împleteau cununi.

132 Una din cele trei parce; tăia firul vieţii.

133 Legendară regină a Asiriei, care a întreprins o expediţie în India.

134 Popor germanic care trăia pe ţărmul Mării Baltice şi în regiunea Vistulei, începându-şi expansiunea în

Europa în secolul al III-lea. Versul acesta este o eroare a lui Camões, întrucât Atila era conducătorul hunilor.

135 *Moluca*, râu în nordul Africii.

136 Goliat, uriaş filistin despre care *Biblia* spune că ar fi trăit pe vremea regelui iudeu Saul. David, rege al iudeilor, l-ar fi învins omorându-l cu o piatră aruncată cu praştia.

137 Marea.

138 Caius Marius, general roman (157 – 86 î.e.n.).

139 Hanibal.

140

Împărat roman, care a distrus Ierusalimul în anul 70.

141 Unul din râurile Infernului.

142 Profeţii *Bibliei* au susţinut că Ierusalimul va fi distrus în aşa fel, încât din el nu va rămâne piatră peste piatră.

143 Ines de Castro, soţia infantului Dom Pedro, femeie celebră prin frumuseţea ei şi nenorocirile pe care a trebuit să le îndure, a fost asasinată în 1355 de curtezani. Camões romanţează episodul care, sub această formă, este deosebit de popular în Portugalia.

144 Semiramis care, după cum spune legenda, a fost hrănita de păsări.

145 Lupoaica, cea care i-a hrănit pe cei doi fraţi gemeni Romulus şi Remus.

146 Acest atribut al Sciţiei, Camões l-a împrumutat fără îndoială de la poetul latin Ovidiu, care a fost exilat şi a murit în regiunea Dobrogei de astăzi. Pentru un meridional, clima acestei regiuni era deosebit de aspră.

147 Deşert în nord-estul Africii, prelungire a Saharei.

148 *Polixenia*, fiică a lui Priam, regele Troiei. A fost ucisă de Pirus, fiul lui Ahile, după cum a poruncit umbra acestuia, care li s-a arătat grecilor pe când se întorceau din expediţia împotriva Troiei.

149 Fratele lui Atreu, regele Micenei. Tieste a sedus-

o pe soţia lui Atreu şi, drept răzbunare, acesta i-a servit la masa în timpul unui banchet, trei din propriii săi copii. Atreu a fost ucis la rândul său de un fiu al lui Tieste, Egist.

150 În apropiere de Coimbra mai există şi azi acest izvor, purtând numele de „Izvorul dragostelor”.

151 în acea vreme şi în Spania domnea un rege cu acelaşi nume. Atât regele spaniol cât şi cel portughez au primit atributul de „cel Crud” datorită asprimii cu care-i pedepseau pe răufăcători.

152, 153 Doi dintre membrii triumviratului, format din Lepidus, Antoniu şi Octavian la sfârşitul secolului I î.e.n. Lepidus şi Antoniu au semnat între ei un pact de extrădare a duşmanilor.

154 Hercule, care era nepotul lui Alceu, fiul lui Perseu, învingătorul Meduzei şi întemeietorul Micenei.

155 Rege semilegendar al Atenei, a ucis Minotaurul, monstrul jumătate om, jumătate bou, care teroriza insula Creta, deoarece se hrănea cu carne de om.

156 *Fernando I*, rege portughez (1367 – 1383). Îndrăgostit de Eleonora Telles, care era căsătorită cu Joan Laurent da Cunha, l-a forţat pe acesta să divorţeze.

157 Troienii. Homer considera că răpirea Elenei a fost cauza izbucnirii războiului troian. 158 Rege al iudeilor, l-a obligat pe un general al său, pe nume Uriaş, să-i cedeze soţia.

Cuprins de remuşcări, se spune că s-a căit în cei peste 150 de psalmi pe care i-a scris. 159 Rege al Romei (510 î.e.n.), fiu al lui Tarquiniu Superbul, A necinstit-o pe Lucreţia, virtuoasă matroană romană, care s-a sinucis. Această fărădelege a provocat căderea monarhiei la Roma.

160 Claudius Apius, membru al decemviratului roman (451 i. e, n.), a vrut s-o facă sclavă pe Virginia, fiica centurionului Virginiu. Virginiu şi-a ucis fiica, şi poporul s-a răsculat, provocând demisia decemvirilor. Claudius a fost aruncat în închisoare, unde s-a sinucis.

161 Legenda biblică spune că tribul a fost nimicit, ca pedeapsă pentru orgiile la care se dedau unii dintre membrii săi cu o femeie din tribul Levi.

162 Soţia lui Abraham, pe care unul dintre faraonii Egiptului a vrut s-o seducă. Fără să specifice care a fost pedeapsa faraonului, *Biblia* menţionează că „Domnul a lovit cu mari urgii pe Faraon şi casa lui, din pricina nevestei lui Abraham”. (*Geneza*, *cap*. 12 vers. 17).

163 Sichemul era un vechi oraş în Palestina, al cărui rege a necinstit-o pe Dina, fiica lui Iacob şi, cu toate că, după aceea, el a vrut s-o ia în căsătorie, ca răzbunare fiii lui Iacob i-au ucis prin vicleşug pe toţi bărbaţii din cetate şi au jefuit oraşul. (*Geneza*, cap. 34)…

164 Regină a Lidiei care s-a căsătorit cu Hercule, după ce l-a făcut să se îmbrace în veşminte femeieşti şi să toarcă la picioarele sale.

165 *Alcmena* era mama lui Hercule.

166 Hanibal, care s-a îndrăgostit de o tânără sclavă din Apulia. Cântul IV

Dom Joan 1 cel Mare era fiu natural al lui Pedro I.

Eleonora Telles l-a ales drept favorit pe contele Joan Fernando Andeiro. Acesta a fost sugrumat în incinta palatului regal de carte infantul Dom Joan şi partizanii săi.

Fiul lui Hector, aruncat din vârful unui turn după cucerirea Troiei. La fel a fost omorât şi Dom Martinho, episcopul Lisabonei.

Conform opiniei unor istorici spanioli, Brigus, primul rege al Castiliei, a dat numele său provinciei Burgos.

Fernando 1, rege al Castiliei şi Leonului (1035 – 1065).

Nu este altul decât vestitul Cid.

Andaluzienii. Vezi cântul III, n. 86.

Cádiz.

Tirtenii, locuitori de origine feniciană ai oraşului Tir din nordul Libiei. Azi Sur. Oraşul era vestit mai ales prin

comerţul cu purpură. Dezvoltându-şi comerţul, tinenii s-au aşezat şi la Cádiz.

Unul dintre apostoli, care s-a lepădat de Cristos în săptămâna patimilor.

Dom Nuno Alvarez Pereira, conetabil al regatului Portugaliei, una dintre cele mai ilustre figuri ale istoriei ţării.

12

13 Nuno le aminteşte portughezilor lupta de la Valdevez, unde Dom Alfonso Enriques, încă infante, a pus pe fugă armata Castiliei. Lupta i-a costat pe castilieni atâţia morţi, încât locul unde s-a dat bătălia a fost numit „Campo de Matanca” – Câmpia Măcelului.

14 Vezi cântul III.

15 Astăzi Canossa. Localitate în Apulia (Italia), unde s-au adunat resturile armatei

Fraţii lui Dom Nuno – Dom Diego şi Dom Pedro – erau de partea Castiliei.

romane învinse de Hanibal în lupta de la Canae.

16

Publius Cornelius Scipio, supranumit *Africanul*, învingătotorul de mai târziu al lui

Hanibal, i-a împiedicat pe compatrioţii săi să se predea cartaginezilor.

17

Javelină, un fel de suliţă scurtă.

18 *Xerxe I*, rege al Persiei (486 – 465 î.e.n.), fiul lui Darius I, a cucerit Egiptul, apoi a invadat Atica.

19 Atila.

20 Eroare istorică, întrucât Conte de Abrantes a fost nu Antao, ci Alvaro Vaz de Almada.

21 *Artabrul*, promontriul Ortegal, în Galicia. Imitaţie după Vergiliu.

22 Aluzie la războaiele civile din Roma.

23 La fel ca şi Sertoriu (vezi cântul I, n. 39),

generalul roman Coriolan şi patricianul Catilina s-au ridicat împotriva Romei.

24 Identificat cu Pluton, zeul Infernului.

26

25

Oraş pe coasta Africii, în faţa Gibraltarului. Vast ţinut în Africa de Nord.

27 Şapte coline din Masilia, cărora portughezii le spuneau „Şapte fraţi”, din cauza înălţimii lor aproape egale.

28 *Stix* – unul din râurile Infernului.

29 În original: de Santiago. Ordin cavaleresc şi religios spaniol, înfiinţat la sfârşitul secolului al XII-lea.

30 Ordin religios şi militar înfiinţat de Sf. Raimond în secolul al XII-lea, pentru a apăra

Calatrava împotriva maurilor. Cavalerul de Santiago nu figurează printre cei căzuţi în lupta de la Aljubarrota, iar Cavaler de Calatrava era Dom Pedro Alvarez, fratele lui Nuno). 31 Andaluzia.

32 Aluzie la căsătoria prinţeselor Filipa şi Constanţa de Lancaster, respectiv cu Dom Joan I al Portugaliei şi Don Henrique al III-lea al Castiliei.

33 Mahomet.

34 Contele Julian, guvernatorul Ceutei, predase oraşul maurilor, uşurându-le astfel pătrunderea în Peninsula Iberică (anul714).

35

36

E vorba de Fernando, fiu al lui Joan I. În urma unei bătălii câştigate de mauri la Tanger, a ajuns ostatic în mina acestora, care au cerut ca preţ de răscumpărare oraşul Ceuta. Fernando a refuzat însă şi a rezistat timp de şase ani celor mai cumplite torturi. De acesta a fost supranumit „cel Sfânt”.

57 Codrus sau *Codros*, ultimul rege al Atenei, secolul

al XI-lea î.e.n. Legenda spune că, ascultând de oracol, s-a lăsat ucis pentru a-şi salva ţara în faţa asediului dorienilor.

38 Consul roman (267 şi 216 î.e.n.). A fost luat prizonier de cartaginezi în timpul primului război punic. După ce şi-a dat cuvântul de onoare că se va reîntoarce la Cartagina, a fost trimis la Roma pentru a mijloci un schimb de prizonieri. Şi cu toate că romanii înclinau pentru schimb, Regulus i-a convins să nu accepte şi s-a reîntors la Cartagina, unde îl aşteptau supliciile cele mai cumplite…

39 Conform legendei, cei trei decât (tatăl, fiul şi nepotul) şi-au sacrificat viaţa pentru salvarea patriei.

40 Patrician roman, care s-a aruncat într-o prăpastie, pentru a-şi salva ţara.

41 *Alfonso al V-lea*, zis şi *Ajricanul* (1438 – 1481). A luptat împotriva maurilor în Africa şi împotriva Spaniei. În timpul domniei sale, portughezii au descoperit Guineea.

42 Apelativ al lui Hercule, care poposea foarte des în regiunea Peloponesului, la Tirint. Alfonso a ajuns în regiunea Hesperidelor, probabil Canarele de astăzi, unde se aflau, după credinţa celor vechi, grădinile cu merele de aur.

43 Rege al Spaniei (1452 – 1516), zis şi Ferdinand Catolicul.

44 Viitorul Joan al II-lea (1481 – 1495).

45 Se pare că în timpul luptei care s-a desfăşurat la Toro, trupele conduse de Joan au repurtat victoria, pe când cele comandate de Alfonso au fost înfrânte.

46 în anul 42, aproape de Filipos, în Macedonia, în lupta împotriva lui Brutus şi Casius, Octavian a fost învins de Brutus, în timp ce Antoniu îl învingea pe Casius. Dar Brutus se sinucide, şi astfel este răzbunat Cezar, ucis de conjuraţii din rândul cărora făcuse parte şi Brutus.

47 Vezi cântul III, n. 48.

48 A fost ucis la debarcarea în Pelusium, după ce a fost învins la Farsala.

49 *Memfis*, străveche capitală a Egiptului, întemeiată de Menes.

50 Nume dat de cei vechi Mării Indiei şi apoi Mării Roşii, legenda biblică spune că în timpul exodului, Moise a făcut ca apele mării să se dea în laturi, deschizând drum iudeilor.

51 Vezi cântul I, n. 12.

52 Oraş din Arabia antică, în regiunea Yemenului de astăzi, vestit prin mirodeniile sale.

53 Nume dat diferitelor regiuni ale Arabiei

54 Strâmtoarea Ormuz, la intrarea în Golful Persic, unde spune legenda că oamenii ar fi încercat să construiască Turnul Babel.

55, 56 Regiuni ale Persiei.

57 *Manoel I*, rege al Portugaliei (1495 – 1521). Sub domnia lui, acţiunea de descoperire şi colonizare a unor noi teritorii a luat o deosebită amploare.

Rege al Portugaliei între 1433 – 1438.

58 Urmărită de Alfeu, zeul râului cu acelaşi nume, nimfa Aretuza a fost preschimbată de

Diana într-o fântână din insula Ortigia (Siracuza). Zeul, nevrând să renunţe la ea, a traversat marea şi şi-a unit apele cu ale fântânii.

59 Tiran al Micenei. Vrând să-l piardă pe Hercule, i-a dat sarcini deosebit de grele, dintre care unele sunt amintite de Vasco da Gama.

60 în Infern. Hercule a coborât şi pe tărâmul celălalt, pentru a-l elibera pe Tezeu.

61 Fratele lui Vasco da Gama; a comandat vasul Sf. Rafael.

62 Lisabona.

63 Corabia pe bordul căreia a pornit Iason în căutarea lânii de aur. A fost preschimbată de Minerva în stea.

64 Belem, în prezent cartier din Lisabona, pe atunci o

aşezare de lângă capitală. La început numele localităţii a fost Bethleem, după locul unde s-a născut Cristos. Aici infantele Dom Enrique construise o mănăstire în cinstea sf. Fecioare din Bethleem.

65 Urmaşii lui Adam.

66 Prometeu.

67 Este vorba de Icar.

68 Eridanul vechi, sau râul Po de astăzi.

Cântul V

1 Perifrază menită să precizeze data la care a început călătoria lui Vasco da Gama. Soarele intra în constelaţia Leului. *Nemeea* – Vale în Argolida, unde leul pe care l-a ucis Hercule făcea ravagii. Soarele intră în constelaţia Leului în luna iulie. *A şasea vârstă milenară* – timpul scurs după presupusa naştere a lui Cristos. Conform sistemului lui Ptolemeu, căruia Camões îi este mereu consecvent, nu pământul, ci soarele efectuase 1 400 + 97 mişcări de revoluţie. În consecinţă, data plecării lui Vasco da Gama spre Indii este 8 iulie 1497.

2 Infantele Dom Enriques, fiul lui Joan I, fusese un marinar îndemânatic şi cutezător. Camões vrea să spună că lui îi datora Portugalia progresul construcţiilor navale şi al artei navigaţiei.

3 în limba portugheză *madeira* înseamnă pădure.

4 Insulele în care Venus avea temple.

5 *Azenegi = berberi*, grup etnic din regiunile muntoase ale Africii de Nord.

6 Aluzie la struţi, despre care se credea că pot digera şi fierul.

7 Tropicul Cancerului.

8 Faeton.

9 Insulele Capului Verde.

10 Nigeria.

11 Provincie şi populaţie de culoare în nordul Senegalului.

12 Fluviu în Africa Centrală.

Libia mulţi şerpi. Nigerul.

13

În regiunile intertropicale, soarele trece de două ori pe la zenitul fiecărui loc. *Hera*, soţia lui Jupiter. Cei vechi, care nu văzuseră niciodată dispărând Ursa Mare, îşi

13 Insulele unde trăiau Gorgonele, trei surori care foloseau toate trei un singur ochi. Aici: Arhipelagul Bijagos.

14

Meduza, una dintre Gorgone, din ale cărei picături de sânge s-ar fi născut în

16 Insula Sf. Toma (în portugheză São Tomé).

17 Fluviul Congo.

18 Crucea Sudului, care la fel ca Steaua Polară, în emisfera boreală, este de mare folos navigatorilor la sud de ecuator.

19

20

Închipuiau că Hera obţinuse de la Tethis promisiunea ca această constelaţie să nu coboare niciodată în mare.

21 Focul Sfântului Elm, coamă luminosă care apare uneori în vârful catargelor corăbiilor, anunţând sfârşitul furtunii. Fenofemenul se produce din cauza vaporilor sulfuroşi care, comprimaţi de presiunea norilor, când scapă se reunesc în aer.

22 Luna, conform sistemului lui Ptolemeu, este o planetă. Întreaga octavă precizează că flota se afla pe drum de cinci luni.

23 Golful Sfânta Elena, numit de portughezi astfel, pentru că au ajuns acolo în ziua de Sfânta Elena.

25

27

28

24

Tropicul Capricornului, la sud de ecuator. Cercul polar sudic.

26 Ciclopul mâncător de oameni, care i-a devorat lui Ulise câţiva tovarăşi. Ulise l-a făcut inofensiv, îmbătându-l şi apoi scoţându-i singurul ochi. Din Colhida. Lâna de aur a argonauţilor.

Statuia lui Apolo din insula Rodos. Era considerată una dintre cele şapte minuni ale

În sensul de corăbii străine.

Cea de a doua expediţie spre India, condusă de Pedro Alvarez Cabrai. Din cauza unei furtuni neaşteptate, patru dintre vasele sale au naufragiat în regiunea Capului Bunei Speranţe şi au luat atât de multă apă, încât marinarii se credeau pierduţi. Dar teama a fost mai mare decât primejdia reală. Unul dintre aceste vase era condus de Bartolomeo Díaz, cel care descoperise în 1496 Teribilul Promontoriu, numit mai târziu Capul Bunei Speranţe, şi care a murit în timpul furtunii descrise aici.

31 E vorba de Dom Francisco de Almeida, primul viceregе al Indiilor, care a pierit luptând împotriva cafrilor, în regiunea Capului Bunei Speranţe.

32 Manoel de Sousa Sepulveda, revenind din India, a naufragiat împreună cu soţia sa la Capul Bunei Speranţe.

33

Al patimilor – sau al *furtunilor*. Numele vechi al Capului Bunei Speranţe.

34, 35, 36 Vestiţi geografi ai antichităţii.

37, 38, 39

Numele unor titani care, după legendă, s-au răsculat împotriva zeilor.

Thetis, mama lui Ahile.

Una dintre soţiile lui Neptun.

42, 43 împreună cu Eoo şi Eton, cei patru cai care trăgeau carul soarelui.

44 Unul dintre păstorii din prima eglogă a lui

Vergiliu.

45 Insula Susita Cruz, unde se oprise Bartolomeo Díaz.

46 portul Sofala se află într-un golf, la sud de gura fluviului Zambezi.

47 Este patronul marinarilor.

48 Zambezi.

49 Arhanghelul Rafael, care l-a sfătuit pe fiul iudeului Tobia, din tribul Neftali, cum să-i redea tatălui său vederea.

50 Apelativ al zeiţei răzbunării Nemesis, care avea un templu în oraşul Ramnus din Atica.

51 Scorbutul.

52 Apa fântânei Aganipe, care-i inspira pe poeţi.

53 Fiecare din aceste oraşe susţineau că ar fi fost locul de baştină al lui Homer.

54 Vergiliu.

55 Ausonia este înţeleasă aici în sens de Italia.

lumii.

29

30

56 Afluent al râului Po, care trece prin Mantua.

57 Locuitori ai insulei Ismaros, spre care furtuna a mânat corăbiile lui Ulise în timpul peregrinărilor sale.

58

În *Odiseea* se arată că Ulise a nimerit în ţara lotofagilor, a mâncătorilor de lotus, aflată pe undeva pe coasta de nord a Africii. Acela care mânca această plantă îşi pierdea memoria.

59 Enea, pe când naviga dinspre Sicilia spre coasta de apus a Italiei, şi-a pierdut pilotul, pe Palinur.

60 Când Ulise a plecat din insula Eolia, Eol – zeul vânturilor – i-a dăruit un burduf cu vânturi. În acest burduf nu se afla însă vântul care i-ar fi fost prielnic navigaţiei. În timp ce Ulise dormea, tovarăşii săi au deschis burduful,

crezând că Ulise avea înăuntru aur şi argint.

61 Apelativ al lui Apolo, care participa din patru în patru ani la grandioasele sărbători numite Delii, în insula Delos.

62 General atenian (525 – 460 î.e.n.), învingătorul lui Xerxe la Salamina.

63 General atenian, învingătorul perşilor la Maraton.

64 Lira lui Vergiliu.

65 Eroul îndrăgostit de lira lui Vergiliu a fost Octavian August, care a ştiut să-l răsplătească pe poet.

66

67

68

colaborat la comediile lui Terenţiu.

69 Alexandru Macedon preţuia deosebit de mult epopeile lui Homer. Cântul VI

1 După credinţa celor vechi, Tifeu, unul dintre titanii care s-a răsculat împotriva lui Jupiter, a fost îngropat sub vulcanul Etna, în nord-estul Siciliei (vezi şi nota 53, cântul I).

2 Ca urmare a unei dispute dintre Minerva şi Neptun, care-şi arogau dreptul de a-şi da numele cetăţii Atena, Neptun le-a dăruit oamenilor calul, iar Minerva (Palas-Atena) măslinul.

3 Divinitate marină, fiu al lui Neptun şi al Salaciei.

4 Diana sau luna.

5 Conform legendei mitologice, Troia, numită şi Dardania, a fost întemeiată de Neptun. Aluzie la faptul că Troia era port.

6 Neptun este identificat în acest vers cu Okeanos, părintele titanilor, fiului Uranus şi al Geei.

7 Fiică a Cerului şi a Pământului.

8 *Amfitrita* – una dintre soţiile lui Neptun. La început fugise de el, refuzându-i dragostea. Neptun a trimis pe urma ei un delfin, care a convins-o să-şi schimbe

hotărârea.

9 Sau *Atamante*. Rege al Tebei. Din dragostea lui cu Ino, fiica lui Cadmus, s-au născut doi copii: „Learc şi Melicerte, Junona l-a făcut pe Atamas să se îndoiască de paternităţi într-un acces de furie, Atamas îl ucide pe Learc. Atunci Ino l-a aruncat pe Melicerte într-o căldare cu apă fiartă, iar ea s-a azvârlit în mare, lângă Corint. Transformaţi de Neptun în zei marini, ea a primit numele de Leucoteea, iar Melicerte pe acela de Palemon.

10 *Panopeea*, una dintre nereide.

11 Pescarul beoţian Glaucos. Prinzând nişte peşti şi văzându-i cum se zbat pe iarba pe care fuseseră aruncaţi, a crezut că se zbat din pricina unor proprietăţi miraculoase ale ierburilor. Drept urmare, a mâncat şi el din iarbă şi s-a aruncat în mare, unde a fost primit printre zeii mării. S-a îndrăgostit de

Scila, care însă i-a refuzat dragostea. Atunci el a cerut ajutorul vrăjitoarei Circe, dar aceasta, în loc să trezească în inima Scilei dragoste pentru Glaucos, s-a îndrăgostit ea de el şi a preschimbat-o pe Scila în monstru.

12 Eol era nepotul lui Hipotes.

13 Una dintre Furii.

Octavian August compunea şi el versuri. Aluzie la *De bello gallico* a lui Cezar.

Scipio Africanul. Distrugătorul Cartaginei în anul 146 î.e.n. După o tradiţie, ar fi

14 John, duce de Lancaster. Fiu al lui Eduard al III-lea, regele Angliei, şi tată al soţiei regelui Dom Joan I al Portugaliei.

Oraşul Porto, de la care se spune că Portugalia şi-ar fi luat numele. *Catargă*, ambarcaţiune cu catarge.

15

16

17

Afluent al Exului sau Amudariei, scăldând vechiul

ţinut asiatic Bactria (capitala
Bactra), între Turkestan şi Persia.

18 Berbecul cu lâna de aur.

19 Estocadă, lovitură care se dă cu vârful spadei, sau rana produsă de o asemenea lovitură.

20, 21 Consuli romani, care au luptat cu succes împotriva galilor.

22 *Scotă*, parâmă cu ajutorul căreia se manevrează pânzele unei corăbii.

23 *Trincă*, pânză triunghiulară care se ridică în faţa arborelui-trinchet.

24 Firmamentul.

25 *Alcion*, zburătoare fabuloasă, despre care se spunea că nu-şi face cuibul decât pe o mare liniştită. Era considerată semn bun, vestind sfârşitul furtunii. În aceste păsări au fost schimbaţi Alciona, fiica lui Eol, şi soţul său Ceix, rege în Trahis.

26 Vulcan era şchiop, deoarece când s-a născut, fiind foarte urât, Jupiter la aruncat pe pământ, schilodindu-l.

27 Aluzie la versiunea mitologiei greceşti asupra potopului, conform căreia s-ar fi salvat numai Deucalion şi soţia sa, Pira; pentru a repopula pământul, ei aruncau în aer pietre, care pe loc se transformau în oameni.

28 Unul dintre apostoli, care a naufragiat în timpul unei călătorii în drum dinspre Palestina spre Roma.

29

Două golfuri pe coasta mediteraneană a Africii, deosebit; de primejdioase pentru navigaţie.

30 Noe, conform *Bibliei*, este al doilea om care a populat pământul, primul fiind Adam.

31 *Acroceraunieni*, lanţ de munţi de-a lungul coastei Epirului, terminaţi la nord printr-un promontoriu temut de navigatori.

32 Luceafărul sau Venus.

36

Biserica catolică.

3

2 Biserica.

33 Orion era un vânător care a fost preschimbat în constelaţie. Întrucât era aducător de ploi şi furtuni, Venus fuge de el.

34

Fiica unui rege al Atenei, iubită de Boreas.

35 Galateea, una dintre nereide.

Platformă fixată de catarg, folosită ca post de observaţie sau ca loc de unde se manevrează pânzele.

37

Oraş pe coasta occidentală a Indiei, astăzi Kozhikode.

Cântul VII

Papa se consideră urmaşul apostolului Petru pe pământ. Camões se referă la războaiele religioase din Germania, cărora a trebuit să le facă faţă Carol Quintul (1519 – 1555). Acesta a fost nevoit să recunoască Reforma lui Luther prin Acordul da la Augsburg (1555). Camões vrea să spună aici că majoritatea războaielor sale, Carol Quintul le-a purtat pe teritoriul Europei.

4 Henric al VIII-lea, rege al Angliei (1509 – 1547) a rupt relaţiile cu biserica catolică. Istoria îl cunoaşte ca pe un monarh inteligent, intrepid dar foarte crud. îşi luase şi titlul de rege al Ierusalimului.

5 Francisc I, rege al Franţei (1515 – 1547). Pentru a lupta împotriva lui Carol Quintul, nu a pregetat să se alieze cu Soliman Magnificul.

6 Cinif, veche denumire a unui râu din nordul Africii.

7, 8 *Ludovic al IX-lea* şi *Carol cel Mare*.

9 Fiu al lui Agenor, rege al Feniciei. Vrând să aducă un sacrificiu în cinstea Minervei, i-a trimis pe câţiva dintre tovarăşii săi după apă, la o fântână din apropiere. Fântâna era însă păzită de un dragon, care i-a ucis. La sfatul Minervei, Cadmus a omorât dragonul şi a semănat în

pământ dinţii monstrului. Din aceşti dinţi au luat naştere oameni înarmaţi, care s-au decimat între ei, în afară de cinci care l-au ajutat pe Cadmus să întemeieze Teba.

10 Alt apelativ al zeiţei discordiei, Erinis. 11, 12 Râuri în Lidia, ţinut din Asia Mică.

13 Ţinut pe coasta occidentală a Indiei, în provincia Decan.

14 Ramură a munţilor Himalaya. 13 Himalaya.

Este vorba despre fluviile Gange şi Ind, care îşi au izvoarele relativ aproape unul de altul, pe versanţii munţilor Himalaya.

Prin marea indică poetul înţelege marea din jurul Indiei, adică atât Marea Arabiei, cât şi Marea Bengal.

Palani, locuitori ai oraşului Patna, capitala statului indian Bihar, pe Gange.

Delii, locuitorii oraşului Delhi.

Locuitori ai ţinutului Decan, parte peninsulară a Indiei, la sud de munţii Vindhya.

Numele unor locuitori de pe cursul inferior al Gangelui.

Cambaia, azi *Guzarate*, ţinut în India Occidentală (Peninsula Kattivar), în jurul Golfului Oman.

Rege al ţinutului Sapta Sindhava din Pundjab. A domnit în perioada în care ţara a fost cucerită de Alexandru Macedon. Alexandru Macedon l-a făcut prizonier pe malurile fluviului Hydaspe.

Ţinut la sud de Decan.

Lanţ de munţi în Decan.

Nume purtat de suveranii oraşului Calicut.

După o legendă, Anteu ar fi întemeiat Tangerul. Moncaide, maurul care a fost interpretul lui Vasco da Gama, era (originar din Tunis şi se afla la Calicut. Moncaide le-a fost de mult folos portughezilor şi s-a întors cu ei în Portugalia, unde, s-a şi creştinat.

Soţia lui Orfeu. Orfeu trăia pe muntele Rodope, în

Tracia.

Există mai multe păreri asupra timpului în care ar fi domnit acesta.

Samariteni, locuitori ai ţinutului Samaria, din Palestina, Iudeii nu aveau voie să întreţină legături de prietenie cu oa-i meni de alt neam sau de altă credinţă.

Pitagora a călătorit multă vreme prin India pentru a studia doctrina înţelepţilor ţării; el a fost primul care a primit numele de filosof (prieten al înţelepciunii).

Himera, monstru fabulos cu corpul jumătate leu, jumătate capră şi coada de dragon. A fost ucis de Belerofon, călare pe Pegas.

Apelativul acordat de Camões este un pleonasm. Amon este zeul suprem al Egiptului, identificat la greci cu Zeus, iar la romani cu Jupiter. Amon era adorat sub forma boului Apis. Avea un maiestuos templu în Libia.

Primul rege legendar al Latiumului. Deoarece l-a primit bine pe Saturn, care fusese alungat din cer, acesta i-a dăruil harul de a putea cunoaşte atât trecutul cât şi viitorul. Din pricina acestei duble facultăţi, romanii şi-l reprezentau cu două feţe.

Titan, fiu al Cerului şi al Pământului. Avea 50 de capete şi 100 de braţe. Poseidon l-a aruncat în mare, iar Jupiter l-a ferecat în lanţuri sub Etna, împreună cu ceilalţi titani.

Divinitate egipteană reprezentată cu cap de şacal.

Întreaga octavă se referă la închipuita cucerire a Indiei de către Bachus. Tirsa împodobită cu iederă este însemnul lui bachus.

Este vorba despre expediţia în India a lui Alexandru Macedon, care era fiul lui Filip. Betel, plantă aromată care se mestecă. General roman, învingător al lui Hanibal.

Filosof grec (341 – 270 î.e.n.), a cărui doctrină consideră plăcerea drept supremul bine. Epicur înţelege însă prin plăcere cultivarea spiritului şi practicarea

virtuţii. Datorită unei false interpretări, expresia de „epicurian” este astăzi înţeleasă în sensul de om care caută plăcerea simţurilor sau chiar satisfacţii gastronomice.

43 în octavele care urmează, Camões face aluzie la un naufragiu căruia i-a căzut chiar el victimă. Corabia pe care călătorea trecuse de coastele Cochinchinei şi se pregătea să intre în golful Siam, când o furtună năprasnică a zdrobit vasul de coastă. Camões a izbutit să se salveze, salvând în acelaşi timp şi manuscrisul *Lusiadei*.

44 *Canaceea* era fiica lui Eol, care, aflând de relaţiile incestuoase dintre Canaceea şi fratele ei Macareu, îi trimite Canaceei o spadă cu care să se sinucidă.

45 Ezechiel, profet biblic căruia, Dumnezeu i-ar mai fi dăruit 15 ani de viaţă…

Cântul VIII

1 în sensul de paradis terestru. Eliseul era paradisul grecilor şi al romanilor.

2 Insignele legiunilor romane.

3 Rege al Epirului, celebru prin luptele sale împotriva romanilor. Medicul lui Pirus i-a promis generalului roman Fabricius că-şi va otrăvi regele, dar Fabricius l-a întemniţat şi l-a trimis înapoi în Epir, să fie pedepsit de Pirus (secolul al III-lea î.e.n.).

4 Pasăre consacrată lui Jupiter; era brodată pe drapele.

5 Jurământul pe Stix era cel mai important printre zei.

6 Din Portugalia propriu-zisă.

7 Espurius Postumius care, în timpul celui de al doilea război al Romei împotriva samniţilor, a fost surprins împreună cu armata sa în defileul Caudium şi silit să treacă împreună cu ostaşii săi pe sub bolta formată de lăncile samnite (321 î.e.n.).

8 Episodul amintit aici nu este confirmat de istorie.

9 Cavaler cruciat care a murit în timpul asediului Lisabonei. Legenda spune că alături de mormântul lui a răsărit un palmier făcător de minuni.

10 Stareţ la biserica Santa Cruz din Coimbra. L-a ajutat pe Alfonso I în lupta împotriva maurilor.

11 Mem Moniz, fiul lui Egas Moniz.

12 *Giraldo* fără Frică. Trecuse iniţial de partea maurilor, dar şi-a răscumpărat greşeala, uşurându-le portughezilor cucerirea Evorei.

13

Don Pedrr Fernanăez de Castro, gentilom spaniol care trecuse de part. a maurilor, a fost învins de portughezul Martin Lopez.

14

Episcopul Lisabonei, *Dom Mateo*, care a cucerit de la mauri oraşul Alcacer de Sal.

15

În timpul unui scurt armistiţiu între portughezi şi mauri, şapte portughezi au plecat la vânătoare. Maurii au profitat de acest fapt pentru a-i ataca mişeleşte. Drept răzbunare, Dom Paio Peres Correa a cucerit Tavila.

16 Cavalerii rătăcitori *Goncalo Rodrigves Ribeiro*, *Vasco Anes* şi *Fernão Martins de Santarem*.

17 *Belona*, zeiţa latină a războiului.

38 Semiramis, legendară regină a Asiriei şi a Babilonului, căreia i se atribuie construirea grădinilor suspendate şi întemeierea Babilonului.

39

40

41

42

18 *Dom Nuno Alvarez Pereira*.

19 Al doilea rege legendar al Romei (secolele VIII-VII î.e.n.).

20 *Pero Rodrigues*, care a învins doi *comendadori*

(purtători de ordine militare sau religioase) ce jefuiseră turmele din regiunea Evorei. Tot el l-a eliberat pe prietenul său Alvaro Goncalves Coitado din mâinile *comendadorilor* care-l duceau spre Olivenca.

21 Paio *Rodrigues Marinho*, care i-a prins în mod laş pe Gil Fernandes, trimis de Cavalerul de Avis, pentru a-l convinge să treacă de partea acestuia. Gil Fernandes şi-a recâştigat libertatea şi l-a ucis în luptă pe Paio Rodrigues.

22 Localitate în Spania, în ţinutul Badajoz. Pătrunzând în Xeres, Gil Fernandes a adus în Portugalia turme şi prizonieri, punându-i pe fugă pe castilienii care i s-au împotrivit.

23 Partizan al lui Dom Joan I, care a atacat o flotă castiliană, pierzându-şi viaţa, dar salvând galerele portugheze.

24

Aluzie la faptele lui Martin Vasques da Cunha împotriva a 400 de spanioli.

25, 26 Dom Pedro s-a făcut cunoscut prin fapte de arme în luptele împotriva turcilor, iar Dom Enriques prin sprijinul dat dezvoltării navigaţiei.

28

27

Dom Pedro de Menezes, primul guvernator al Ceutei.

30

31

Dom Duarte de Menezes, fiul lui Dom Pedro de Menezes, care a salvat cu preţul vieţii sale viaţa regelui Dom Alfonso al V-lea.

29

Termen impropriu pentru ghicitorii din India. Aruspicii erau preoţi romani care ghiceau viitorul în măruntaiele animalelor.

Epitet pentru Venus, derivat din numele unui izvor din Beoţia, consacrat graţiilor. Tropicul Capricornului.

32 Toate sunt constelaţii din emisfera australă.

33 Ursa Mare sau Carul Mare.

34 *Cală*, fundul unei corăbii, unde se depozitează mărfurile.

35 Văzând că nu mai poate salva cetatea, Priam, regele Troiei, l-a dat pe fiul său Polidor în grija lui Polimnestor, regele Traciei. Polidor a luat cu el în Tracia mulţi bani. Polimnestor l-a ucis însă pe Polidor şi a pus mâna pe bani.

36 Rege al Argosului. Aflând de la un oracol că fiica sa Danae va avea un fiu care-l va ucide, a închis-o pe Danae într-un turn de bronz, dar Jupiter a pătruns la ea sub forma unei ploi de aur, şi astfel Danae l-a zămislit pe Perseu.

37 Când sabinii au năvălit asupra Romei, fiica guvernatorului Capitoliului, pe nume Trapcia, s-a înţeles cu un general inamic să-i deschidă porţile cetăţii, în schimbul brăţărilor şi inelelor de aur ale sabinilor. Odată intraţi în cetate, aceştia au ucis-o pe Trapcia, înăbuşind-o sub greutatea podoabelor pe care le-au azvârlit asupra ei.

Cântul IX

1

Ptolemeu Filadelful, rege al Egiptului (285 – 247 î.e.n.). Reamintim că poetul numeşte mauri sau sarazini pe toţi necreştinii. *Cabestan*, dispozitiv folosit pentru acţionarea vaselor în deplasări scurte. Odgonul cu care se leagă vasul de chei. *Levier*, pârghie de manevră.

Aici, în sensul de hinduşi, adică oameni cu pielea de culoare închisă. *Muscad*, arbore cu frunze şi fructe aromate (nucşoare). Aluzie la faptul că Moncaide s-a creştinat.

s

9 Enea.

10

Versul se referă la legenda reginei mitologice Didona.

Fugind din ţara ei, aceasta a ajuns pe coastele Africii, unde era rege Iarbas. Întrucât Iarbas n-o lăsa să se aşeze împreună cu ceata ei în ţinuturile sale, Didona i-a cerut să-i lase doar un loc cât poate cuprinde o piele de bivol. Tăind pielea de bivol în fâşii înguste, ea a înconjurat un teritoriu destul de mare, pe care a zidit oraşul Cartagina.

11

Nimfă preschimbată de Cupidon în porumbiţă, deoarece aceasta a ajutat-o pe Venus să culeagă mai multe flori decât el, în cursul unei întreceri.

12

Lanţ de munţi în Creta.

13 Aluzie la regele Dom Sebastian, care se părea că avea repulsie faţă de căsătorie.

14 *Filautia*, egoismul.

15 Fiica lui Milet, care s-a îndrăgostit de fratele ei Caunus.

16 Este vorba de Mira, fiica lui Ciniras, cunoscută prin dragostea incestuoasă pentru tatăl ei.

18 19

17

Antioh, fiul lui Seleuc, rege al Siriei, s-a îndrăgostit de mama lui. Amnon, fiul lui David, care o iubea pe sora lui.

Nimfă iubită de Apolo care, după ce a fost atinsă de acesta, s-a preschimbat în laur. *Chitru*, lămâi cu fructe mari, cu coaja foarte groasă.

În mitologia greacă – vestitorul primăverii, căsătorit cu zeiţa Cloris, identificată de romani cu Flora, zeiţa primăverii şi a florilor.

20

Moartea lui Faeton a fost plânsă mult de Cigno sau Cinco, care a fost preschimbat în

Constelaţia Lebedei.

21 Faima.

22 înainte ca Latona să-i nască pe Phoebus şi pe Diana, insula Delos era o insulă plutitoare. Se zice însă că din acea clipă a încetat de a mai pluti.

23

„Care este graniţa dintre palmă şi spicul de grâu” (it.) Vers din Petrarca. În limba latină *exordium*. Este prima parte a unui discurs. Bachus şi Hercule.

24

25

Plopii erau consacraţi lui Hercule.

26 Mirt, mama lui Adonis, de care Venus era îndrăgostită, a fost preschimbată în mirt.

27 Ca zeu al artelor, Apolo iubea laurii.

28 *Cibela*, zeiţă al cărei iubit, Atis, a fost schimbat în pin.

29 Zeiţa grădinilor şi a fructelor.

30 piersicul îşi are originea în Persia.

31 Persia.

32 *Achemenia*, ţinut în Persia, vestit prin covoarele sale.

33 Adonis este fructul dragostei incestuoase dintre Ciniras şi fiica sa Mira. Adonis a fost preschimbat în anemonă sau trandafir.

34

35

36

37 Numele lui Romulus, după ce a fost divinizat.

38 Eroi naţionali, veneraţi după moarte ca divinităţi tutelare: ale ţării.

Cântul X

1

De fapt *Tenochtitlan*, vechiul nume al Mexicului. *Lariseea*, Apolo a iubit-o pe Coronis din Laris (Tesalia). Grădinile Hesperidelor.

Regiune viticolă din Italia, renumită pe vremea

romanilor.

Ajuns în Infern, Orfeu a cântat atât de frumos, încât chinurile osândiţilor au fost întrerupte.

Încălţăminte folosită de actorii tragici din antichitate.

Galent, încălţăminte folosită de actorii comici din antichitate.

Cântăreţ la curtea Didonei, regina Cartaginei.

Cântăreţ la curtea lui Alcinou, regele Feaciei.

Durate Pacheco Pereira, navigator şi cuceritor portughez, învingătorul samorinului din Calicut.

Ţinut pe coasta apuseană a Indiei.

12 Insulă în apropiere de Cochim.

13, 14, 15 Vechi regate pe coasta de apus a Indiei.

16 Ţinut între Cochim şi Goa.

17 Miltiade, în lupta împotriva lui Darius.

18 Leonida, în lupta împotriva lui Xerxe.

19 Comandant de oşti roman, care prin tactica sa a izbutit să întârzie înaintarea lui Hanibal. *Ausonul* – Este vorba de Horatius Cocles, care a ţinut piept etruscilor în faţa unui pod, pe când romanii îl distrugeau.

20 *Etrusci*, vechi locuitori ai Toscanei (Italia), care au influenţat mult dezvoltarea de mai târziu a civilizaţiei romane.

21 General bizantin (494 – 565). În timpul domniei lui Justinian, i-a învins pe perşi, pe vandali şi pe ostrogoţi. Legenda spune că Belizarie a căzut în dizgraţia împăratului şi a ajuns cerşetor.

22 Unul dintre eroii războiului troian. După moartea lui Ahile, a cerut să i se dea armele acestuia, dar ele i-au fost dăruite lui Ulise.

23 *Dom Francisco da Almeida*, primul vicerege portughez al Indiilor.

24 Fiul lui Dom Francisco da Almeida care, după lupte încununate de succes împotriva Indiei, a căzut la Chaul.

26
27
25
Oraş pe coasta de apus a Indiei, la sud de Bombay.
Centurion roman care, cu toate că era grav rănit, a luptat până la moarte.
Oraşe de pe coasta Arabiei.
Insula pe care este aşezat oraşul Ormuz.
Arhipelag în Golful Persic.
La 25 noiembrie se sărbătoreşte ziua Sfintei Ecaterina, martiră creştină născută în
Mameluci, ostaşi din armata turco-egipteană, de obicei sclavi.
28 Localitate la sud de Chaul.
29, 30, 31
Oraşe africane la nord de Melinda.
32 *Tristan da Cunha* (1460 – 1540), a descoperit mai multe insule în sudul Oceanului Atlantic.
33 Insulele din sudul Oceanului Atlantic.
34 *Alfonso de Albuquerque* (1453 – 1515), care a cucerit Goa şi Malaca şi este considerat întemeietorul puterii coloniale portugheze în India.
35 37
36
38
39
Egipt.
41
42
40
Insulă şi strâmtoare în sudul Indochinei. *Kriss*, pumnal malaez.
Pictor la curtea lui Alexandru Macedon. A realizat portretul Campaspei, cu care Alexandru avea legături de dragoste. Apeles s-a îndrăgostit de modelul său, iar

Alexandru Macedon i-a dăruit-o.

43 întemeietor al regatului Persiei (secolul al IV-lea î.e.n.). Plecând la război împotriva Lidiei, Cirus a lăsat în grija medului Araspe pe Panteea, captivă de război. Araspe s-a îndrăgostit de ea, dar Cirus a fost destul de mărinimos pentru a-l ierta.

44 Fiica lui Carol al II-lea cel Chel, rege al Franţei (840 – 877). Judith a fost răpită de Balduin, iar Carol i-a dat-o de soţie şi l-a făcut conte de Flandra.

Indiei.

46

47

48

49

45

Lopo Soares de Albergaria, a fost urmaşul lui Albuquerque în calitate de guvernator al

Oraş în Africa Orientală, în Golful Aden. Idem.

Capitala Ceylonului în care portughezii au ridicat o fortăreaţă. Alt guvernator portughez al Indiei. Nume purtat de mai mulţi regi ai Etiopiei.

51 Celebră regină a Arabiei antice; se spune despre ea că îl egala în înţelepciune pe Solomon, căruia i-ar fi făcut chiar o vizită.

53

54

55

56

de ani.

57, 58, 59 *60*

52 Oraş în Abisinia. Idem.

Vasco da Gama a primit titlurile de Conte de Vidigueira şi Amiral al Mării Indiei. Demnitatea de vicerege al Indiei.

Enriques Menezes, urmaş al lui Vasco da Gama la

guvernarea Indiei, avea numai 28

69 Dom García de Noronha, succesorul lui Nuno da Cunha la cârma Indiei.

Oraşe pe coasta Malabarului. *Dom Pero de Mascarenhas*, care a fost înlocuit în mod arbitrar cu Lopo Vaz de

Sampaio.

61 Insulă la sud de Peninsula Malaca.

62 Port pe coasta Malabarului.

63 Numele comandantului flotei din Calicut, învins de Sampaio. Cutial avea sub comanda sa 130 de vase.

64 *Hector de Silveira*, comandantul unei escadre portugheze de sub comanda lui Lopo Vaz de Sampaio.

65 *Nuno da Cunha*, viceregе al Indiilor Portugheze (1487 – 1539).

66 Localitate în apropiere de Calicut.

67 Fortăreaţă în apropierea Golfului Cambaia.

68 Guvernatorul din Bacaim.

70

E vorba de o populaţie indigenă de pe coasta Indiei.

71 Fiul lui Vasco da Gama.

72 Martin Alfonso da Sousa.

73

Daman, oraş în India, în ţinutul Guzarate.

74 Vast imperiu musulman în India (1520 – 1857). Camões se referă la începuturile Imperiului mogol (1526), când turcii şi afghanii cuceresc oraşele Delhi şi Agra.

75 Oraş în sudul Malabarului.

76 Cap la extremitatea de sud a Indiei.

77 Port pe coasta orientală a Indiei.

78 Oraş pe coasta Malabarului.

79 Dom Joan da Castro, viceregе al Indiilor Portugheze (1500 – 1548). În timpul cârmuirii acestuia a avut loc cel de al doilea asediu al oraşului Din, în cursul căruia s-a evidenţiat Joan de Mascarenhas.

80 Culevrină, tun vechi, cu ţeava lungă şi subţire.

81 Haidalcan, prinţ indian, conducător al unei puternice armate pe care Dom Joan da Castro a nimicit-o.

82 Dabul, oraş pe coasta Decanului.

83 Oraş la nord-est de Goa.

84 Piesă de rezistenţă aşezată pe axa longitudinală a fundului unei nave, în exterior.

85 Zeul căsătoriilor, fiu al lui Bachus şi al lui Venus. Aici, în sensul de serbare închinată acestui zeu.

86 Empireu, cerul

87 Teoria descrisă de Camões în acest pasaj, teoria impulsului primordial, se preda pe vremea poetului la Universitatea din Coimbra. Întreaga descriere a lumii urmează sistemul lui Ptlomeu. Întâiul Mobil imprimă sferelor inferioare o mişcare dinspre est spre vest, făcându-le să realizeze o mişcare de rotaţie completă în 24 de ore.

88 Zodiacul, cu cele 12 semne ale sale.

89 în această octavă poetul a enumerat diver se constelaţii din emisfera de nord.

90 După toate probabilităţile, un vast teritoriu african, care include şi Sofala.

91 Goncalo da Silveira, misionar iezuit portughez care şi-a aflat moartea în Africa. Este considerat martir.

92 Lacul Victoria.

93 Fluviul Zambezi.

94 Pero da Nhaia, navigator de origine spaniolă, în serviciul Portugaliei. Ucigându-l pe regele băştinaş, care se împotrivea, a construit fortăreaţa din Sofala şi a apărat-o împotriva băştinaşilor

95 Regiune din Nubia, care era considerată insulă.

96 Cristovan da Gama, alt fiu al celebrului navigator; a obţinut victoria în două lupte împotriva flotei turce. Dom Cristovam a întreprins o expediţie în Abisinia şi a căzut prizonier al şeicului din Zelia, care l-a ucis.

99

97 Raptus, sau *Oby*. După *toate* probabilităţile, fluviul Zambezi.

Sau *Quelimane*. Ţinut în Africa, în regiunea fluviului Zambezi (Mozambic). Azi Capul Guardafii, în Golful Aden.

100 Oraş de pe coasta africană a Mării Roşii.

101 Munte în Palestina, pe care se află mormântul Sfintei Ecaterina din Egipt şi o mănăstire care-i poartă numele.

102 Oraş în Peninsula Sinai.

103 Strâmtoarea Bab-el-Mandeb.

104 *Aden*, port în sud-vestul Peninsulei Arabice, în golful cu acelaşi nume.

105 *Arzira*, lanţ de munţi în Aden, sterpi din cauza lipsei de ploaie.

106 Oraş şi promontoriu în sud-estul Arabiei.

107 Oraş pe coasta meridională a Arabiei.

108 Cap la intrarea în Golful Oman.

109 *Dom Pedro da Castel Branco*, comandant al cetăţii Ormuz.

110 *Asabor*, sau *Mocandom*. Cap în strâmtoarea Golfului Persic.

111 Golful Persic.

112 Perşii nu întrebuinţau tunurile, care se fabricau din aramă.

113 Localitate la nord de Melinda.

114 Cap în strâmtoarea Ormuz.

115 Regiune din Persia.

116 *Vicinda*, cuvânt format din contopirea numelui locuitorilor din acest ţinut (*diuli*) şi numle capitalei ţinutului (*Sinda*), oraş pe coasta de vest a Indiei, în apropiere de vărsarea Indului în Marea Arabiei.

117 Azi Golful Katch…

118 Golful Bengal.

119 Oraş pe braţul oriental al Gangelui.

120 Vechi regat pe coasta Golfului Bengal. *Pegu* – Capitala regatului Pegu, pe coasta orientală a Golfului Bengal.

121

Oraş în Pegu.

122 Azi Thailanda, stat în sudul Peninsulei Indochina. 123 124 Oraşe între Tavai şi Malaca.

125 Regiune în Orient unde, după cum spune Biblia, Solomon a trimis după aur.

126 *Din Cinosura către Aurora*, adică dinspre vest spre est.

127 128

patane, *Pam*, oraşe pe coasta Peninsulei Malaca.

Numele unui presupus lac în China, din care ar izvorî fluviul Menam.

Cochinchina.

Regiune în Peninsula Indochina.

132 Zidul chinezesc.

133, 134 insule vulcanice în Arhipelagul Molucelor.

135 Pasărea paradisului, despre care se presupunea că nu are picioare şi de aceea zboară veşnic.

136 *Banda*, insule în Arhipelagul Molucelor, bogate în muscade (nucşoare).

137 Insulă în Indonezia.

138 *Sonda*, sau *Sunda*, partea apuseană a Javei, despre care se credea că ar fi o insulă.

139 Uleiul despre care vorbeşte poetul este un fel de lichid sulfuros, cu ajutorul căruia locuitorii Sumatrei izbutesc să vindece mai multe boli.

140 Un fel de răşină parfumată.

141 Piscul lui Adam. Conform credinţei musulmanilor, de pe vârful acesta Adam s-a suit la cer, lăsându-şi întipărită în stâncă urma piciorului.

Arhipelag în sud-vestul Indiei. Insulă la intrarea în Golful Aden. Magellan.

poetul descrie America de Sud. Santalul roşu, sau santalul brazilian.

Brazilia, care a fost descoperită în anul 1500 de Alvarez Cabral. Între Oceanul îngheţat de Nord şi ecuator.

Patagonezi, care aveau o statură impunătoare şi mai ales tălpile picioarelor foarte mari. Strâmtoarea Magellan.

142

143

144

145

146

147

148

149

150

151

Alexandru cel Mare spunea că-l invidiază pe Ahile nu atât pentru isprăvile sale vitejeşti, cât pentru faptul că a fost slăvit de un cântăreţ de talia lui Homer.

3 Leonard Bacon: *Camões and the Glory o f Portugal*. În: *Five Gayley Lectures, 1947 – 1954*, Berkeley and Los Angeles, 1954, p. 53.